

MARINO MORETTI

SOBOTNAJSIE^V SLNKO

1947

Vydal Spolok sv. Vojtecha v Trnave

Marino Moretti: *Sobotňajšie slnko* (Il sole del sabato, Garzanti, Miláno), román. Z taliančiny preložil D r. Mikuláš Pažitka. Vychádza ako 28. sväzok edície *Svet*, séria C. ktorú vydáva Spolok sv. Vojtecha v Trnave. Obálku nakreslil M. P a p i k. Tlačila knihtlačiareň Nakladateľského družstva v Prešove r. 1947.

PRVÁ ČASŤ

L

Alžbeta pozerala na Barborku s poníženou a tichou zvedavosťou, dívala sa na jej neupravené vlasy, ktoré sa skladali z chumáčov farby gaštanovej, tmavoplavej, ba až popolavej; dívala sa na jej nepeknú tvár, nepeknú možno preto, lebo bola priveľmi bledá a vyziabla, farby zožltlej zeliny — hneď si pomyslela na Gabaninu, — ale tvár predsa ožiarená sladkým úsmevom, ktorý ako by splýval s ružovými ušami a s plavými dúhovkami, ktoré obkľučovali dve bojazlivé a hlboké zrenice. Nuž takáto bledá, malučká bola dcéra pustého údolia, ktoré živí svoju flóru slanosťou vzdialeného mora a tichom trpkkej samoty.

— Aká ste vy len dobrá, naozaj ste dobrá! — zašepkal občas tento malý hosť, hladkajúc Alžbetine ruky.

— Každý je na svete dobrý, keď je v Pánovej milosti ... Alžbeta vyzerala už ako stará dievka s nažltlou tvárou, s vráskovitým čelom, s očami čistými, farby zelenej ako voda, ktorá vyviera zo skaly. Ale keď prehovorila, jej tichý, sladký hlas, privyknutý na nekonečné »Ora pro nobis«, okúzľoval tak trochu vše-

tkých, ešte i jej bratov, surovcov a nepriateľov Boha. Ona prijala malého hosťa s jedným z tých úsmevov, ktoré sú už samy v sebe sľubom viery a bratskej lásky; hneď pochopila, že tá stratená duša potrebuje ochranu ženy, aspoň pre prvé dni. A práve teraz, keď odišiel Mauro, vstúpila do Barborkinej izby s úmyslom, aby prejavila svoju túžbu stať sa jej priateľkou a pomôcť jej pri prvých úlohách.

— Aká ste vy len dobrá! Viete, že mi to povedal aj Mauro?

— Položila som vám peknú svätú Filoménu na skriňu, — odvetila druhá, pritvoriac oči, lebo práve začala hovoriť o sebe.

— Položila som vám aj pohárček na olej pre svetielko. Barborka, vy ste pobožná?

— Ach, áno!

— Dcéra moja, ženy musia byť veľmi pobožné, aj za mužov, ktorí sú veru nie nábožní. Pán Boh odpustí mužom, ak sú mu ženy verné. Zapamätajte si, že najlepší spôsob lásky voči Maurovi je milovať Pána Boha ... jeho predovšetkým.

Barborka cítila v sebe skoro pokušenie, aby sa nahla a pobožkala ruky tej panny, ktorá takým pohnutým hlasom vedela hovoriť o Bohu. Ale sa zdržala, sklonila hlavu a zaplakala.

— Neplačte, Barborka, Pán vám pomôže.

— Áno, tak veľmi potrebujem pomoci!

— Chceli by ste sa čoskoro vydať, však?

Barborka zdvihla hlavu, pozrela mlčky na mladú starenu s očami ešte plnými slz. Nie, ona nikdy nepomyslela na to, aby sa vydala za svojho Maura; toto slovo jej znelo celkom cudzo, ako nové.

— Vy nie ste vydatá?

— Nie.

— Dcéra moja, Boh to nedovolí. Manželstvo je sviatosť ako krst. Barborka, vy sa budete vedieť vydať, však? Premôžete svojho Maura trpezlivosťou, poníženosťou a láskou. Ja vám pomôžem.

Barborka sa hodila okolo krku svojej novej priateľke, a vzlykajúc ju pobožkala.

— No, no, musíme spolupracovať... Len sa vzmôžte, neplačte už ... Utrite si oči...

Barborka si utrela oči a mlčky pokračovala v usporadovaní svojej izbičky za pomoci Alžbetkinej. Dlho byly bez slova a ani len nepozrely jedna na druhú; potom sa Barborka opýtala s nežným a bojazlivým úsmevom:

— A vy, Alžbeta, sa nevydáte?

Alžbeta pokrútila hlavou na znamenie, že nie.

— A prečo?

— Už som vlastne mala byť na mieste, — dodala vážne Alžbeta. — Mala som byť v kláštore v Bertinore. Ale Hospodin ešte nechcel...

— Sestričkou? Chcete byť mníškou?

— Hospodin nechcel.

— Prečo?

— Moji bratia, — pokračovala Alžbeta usmievajúc sa, — moji bratia nechceli. A najmä Medard, ten, ktorého ste videli včera večer. Ten rozkazuje dosiaľ aj mne, lebo ešte tu býva. Ale čoskoro aj on odíde, má sa oženiť...

— A vy potom pôjdete do Bertinora?

— Pán Boh sám vie!

Zaklopali na dvere. Prišla matka, stará Gabanina. ktorá ešte za vidna chcela vidieť malú nevestu.

— Hej, hej, Mauro si veru zle nevybral, — hovorila, pozerajúc sa bez úsmevu na bojzlivú vidiečanku.

— No páčia sa vám vaše izby? Dobre ste sa vyspali? Izby sú síce nie najlepšie zariadené, ale viete, tie sú nám navyše. Alžbeta, moja izba je už v poriadku?

— Áno.

— No, poďme sa, dcéra moja, popozerať po našom dome... Len tak nachytro, lebo dolu ma čaká kozub a chudák Pavol sa 'ani len prizrieť nemôže. — Barborka pozorne obzerala starú dobrú ženičku, ktorá bola celkom iná ako jej matka. Hovorila rozhadzujúc rukami, obzerala sa sem a tam a bola celkom zaujatá tým, aby ukázala ostatným svoje pekné veci. Teraz si vzala do hlavy, že musí ukázať Barborke svoju spálňu. No tu je. Bola to pekná izba. Nuž či nemala byť na čo pyšná?

— Ach, aká krásna, veľká izba!

Cudzinka sa dívala s obdivom a starena bola veľmi spokojná. A naozaj, bola to veľká, široká izba, zariadená podľa starých obyčají, dýchajúca zvláštnou vôňou, plná zvláštnych vecí, ktoré hneď upútaly pozornosť kopaničiarky, ktorá nepoznala eleganciu vidieckych domov. Uprostred izby bol okrúhly stolík, prikrytý obrúskom, urobeným zo štítkov zápalkových škatuliek, pospájaných nitôčkami z hrubej červenej a belasej vlny, ktorá sa končila na okrajoch pravidelnými strapcami. Na stenách visely fotografie — možno vzdialených alebo mŕtvych príbuzných — zarámované do perlových rámcov belasej farby, v obaloch ustríc a v lastúrach. Na stolíku a na menších stolíkoch, teda skoro všade sa trblietaly predmety z farbeného alabastru, možno prvé hračky Gabaniných detí; vtáčiky.

navlečené na dvoch železných nôžkach pred kúskom dyne, menšie kúsky ovocia, a to jablčok, slivák a fig nalepených na tanieriku (sem-tam voľaktorý kúsok bol už odlepený); boly tam aj nakrájané kúsky salámy, vytiahnuté psičky, mrštné a nafúkané rybičky. Na nočnom stoličku bily do očí hodinky natreté bronzom a na nich pyšne sa vypínala skupinka Pavla a Virgínie. Na spodku figúr boly poukladané všelijaké odliatky tropickej flóry.

— Pekné, krásne! — volala vždy s väčším a väčším obdivom Barborka.

Potom prešly do izbietky Alžbetinej; táto práve pre kontrast bola maličká ako cela a plná svätých obrazov, sošiek, sviečočiek a zapálených svetielok.

— Podívaj sa na oltárik! — povedala starena, usmievajúc sa spokojne.

— Jej! Peknušký!

A naozaj, bol to malučký oltárik so svietnikmi, zlatými a striebornými palmami, s bielou obrubenou plachtičkou. Ba bolo tam dokonca aj malé tabernákulum. V kopaničiarke sa hneď prebudil inštinkt dieťaťa. Videla v tých svätých veciach zázračné a fantastické hračky.

— Krásnučký, peknušký!

Prv ako by sostúpily dolu, starena chcela, aby šly pozrieť do Maurovej izby (tam stála Maurova flinta, ktorej sa Barborka tak zľakla, že až poskočila), potom jej starena ukázala aj druhú izbu, ktorú neobývali, a konečne malučký kútik; nakoniec rýchlo sišla dolu, lebo bolo cítiť zápach, ako by niečo bolo v kuchyni horelo. Alžbeta vycítila, že musí ospravedlniť matku.

— Ona je už taká, ale je dobrá...

— Naozaj dobrá.

— Poďte, pôjdeme aj my dolu... Pripravíme spolu stôl. — Medard totiž potichu bol povedal matke, aby prvý deň pozvala na obed a na večeru Maura a Barborku; už aj preto, aby nemusela hneď sháňať do kuchyne. Starena rada privolila: veľmi si zakladala na tom, keď sa mohla pred cudzími preukázať, aká je gazdiná. Preto sa hneď aj vrátila do kuchyne k ohnisku.

— Kde si sa túlala? — hneď sa jej opýtal starý paralytik Pavol, ktorý vždy sedel na veľkej stoličke a mal nohy zakrútené do vlnenej prikrývky.

Gabanina miesto toho, aby mu odpovedala na otázku, riekla:

— To je naozaj poriadne dievča!

— Kto?

— Maurovo dievča.

— Mauro! Čo sú to len za spôsoby, tieto dnešné! — zamrmlal starý Pavol.

— Starajte sa do svojich vecí! — zavolala od ohniska Gabanina, obyčajne nahnevaná na tých, ktorých mala rada.

Práve v tej chvíli vošla Alžbeta s Barborkou. Stariec sa obrátil, pozeral na dcéru a na hosťa so živým záujmom tak, ako pozerával na behanie mravcov medzi uvoľnenými tehľami. Barborka od včera večera cítila naozajstný strach z toho starca, ktorý otvoril ústa len vtedy, keď sa musel niečo opýtať, ia nepozrel na nikoho bez toho, aby nepozeral uprene do očí. Jej sa zdalo, že tento človek vytušil celú jej smutnú historku a že je tu na to, aby jej ju stále a stále opakoval.

— Priprav tu, — povedala Gabanina dcéra. — Nebudeme robiť ceremónie, zjeme aj tu v kuchyni... Máme jedáleň, — pokračovala, obrátiac sa k hosťovi. — Potom vám ju ukážem.

— Prestrieme, — povedala Alžbeta celkom jednoducho a uberala sa ku skrinke, kde bola uložená čistá bielizeň. Rozprestrela obrus na veľký stôl, ktorý stál uprostred kuchyne; potom položily na každé miesto cínovú vidličku a lyžicu. Barborka si hneď všimla kvetové, nebovo namaľované taniere. Čínsky tanierik s dvoma zlodejmi, ktorí idú cez most, vzdialená bárka, pagoda a stromček s neprirodzeným ovocím. Na miesta, kde mali sedieť chlapi, položila Alžbeta aj nôž.

— My budeme jesť aj bez neho, — povedala so sladkým úsmevom hosťovi.

Medzitým jej otec zakýval, aby prišla k nemu.

— Čo chcete, otec?

— Poďte sem.

— Ja?

— Poďte sem obe.

— Vidíte, otec chce aj vás ... Poďte, — povedala Alžbeta novej priateľke; vzala ju za ruku a priviedla pred starého.

— Podaj jej stoličku, nech si sadne.

Barborka si sadla so sklopenými očami ako by prestrašená.

— Ako sa voláte?

— Barborka...

— Ako?

Matka, ktorá stále stála pri ohnisku, sa nahnevala. Aký je len nudný jej Pavol! Ani si nemôže zapamätať meno dievčaťa, hoci ho už týždeň stále opakujú.

— Ty tam buď ticho! — povedal jej nahnevaný starec.

Ale aj Gabanina sa nahnevala: zastala si pred neho a kričala, rozhadzujúc rukami:

— Čo nedáte pokoj tomu dievčaťu?

Starec zamlkol. Pozrel na Alžbetu, potom sklopil oči, znovu ich pozdvihol, pozrel zasa na Alžbetu a povedal jej potichu:

— Potiahni mi ruku..

Barborka mlčky sedela, súc v rozpakoch, bojazlivá a plná ľútosti. Ba zdalo sa jej, že sa tí dvaja pohádali práve pre ňu a že ona je príčinou nesvornosti v dome a ona sa toho práve tak bála, ako sa boja bojazliví nejakej diskusie, najmä keď cítia, že sú jej predmetom. Zdalo sa jej, že starý Pavol bude nenávidieť novú nájomníčku s celou tvrdošijnosťou tých, ktorí nenávidia bez príčiny. Naraz poskočila. Počula známy hlas: hlas svojho Maura.

— Už idú, — povedala Alžbeta.

— Kto?

— Mauro a môj brat. Aha, už sú tu.

Dvaja priatelia vstúpili, rozprávajúc sa. Barborka šla v ústrety svojmu Maurovi, ktorý ju ani nezbadal a pokračoval v rozhovore s priateľom.

O Maurovi by sa naozaj mohlo povedať, že je pekný mladík, štíhlejšej postavy, s peknou, pravidelnou tvárou, na ktorej bolo ešte badať úsmev a pohľad úprimnej prostodušnosti. More mu vyšľahalo kožu do hnedej farby; telo mu stvrdlo do kompaktných svalov, ktoré sa zosilňovali v ohni piesku; teplá krv mu veselo pobiehala v žilách; mladícka živosť mu udržovala nervy a zapaľovala jeho žiadosti tou zdravou túžbou, ktorá neznesie, aby sa nesplnila. Medard bol opak. Bol najmladším synom Gabaniny, vážny, už ako dospelý muž; uzatvorený, niekedy zamlkly, ba skoro aj zúrivý. Už na prvý pohľad nevzbudzoval ani sympatiu, ani dôveru. Jeho veselosť (bol aj veselý) sa prejavovala občas, po prestávkach, dlhých prestávkach, práve vte-

dy, keď sa nikto nenazdal: a vtedy jeho smiech bol suchý, nervózny, zmätený, jeho tvár mala zvláštny výraz, skoro ukrutný, skoro pomstivý. Vlastne on chcel prijať Maura a jeho dievča proti vôli bratov a príbuzných. Ba ženy prišli dokonca aj do domu a hovorily o škandáli.

Konečne zbadal Barborku a popošiel k nej usmievajúc sa, ako to robievajú dedinčania, keď sa shovávajú so ženou priateľa.

— Ste spokojná, že ste tu v tomto dome?

— Hej, všetci sú dobrí!

— Aj ja?

Nevedela dať odpoveď, len zašeptala jedno meno.

— Ja viem! Len Alžbeta je dobrá! Iste ste hovorily celé predpoludnie o Madone a Ježišovi... A vy ste tiež nábožná? Ste republikánka? Môj otec je republikán. Ej, otec?... Povedzte, aby vám rozprával o republike... To už je jeho!

Mauro sa priblížil a priateľsky sa usmieval; zdalo sa, že sa zabáva z toho, že Barborka je zmätená.

— No, otče!... Viete, ak chcete byť priateľkou môjho otca, musíte byť republikánkou. To je starý tvrdohlavec. Ja som socialista, ale sa nehnevám na vás preto. Môžete byť mojou priateľkou, čo aj ostanete republikánkou.

A ak bude priateľkou kňazov? — povedal Mauro, usmievajúc sa pritom a mimovoľne pozrúc na Alžbetu.

Medard široko rozložil rukami.

— Nijakí kňazi!

— Dnes je akosi dobrej vôle, hádam preto, že ste tu vy, — povedala matka a prišla až k Barborke. Pritom ukázala na syna.

— Mama, zvolal Medard, — čo ste jej povedali? Zapamätajte si, že nechcem nijaké tajomstvá. Tu sa hovorí nahlas. Nie sme v kostole.

— Na obed! Na obed!

— Čo vám povedala matka, Barborka?

— Ku stolu! Ku stolu! — opakovala Gabanina, nesúc v ruke dymiacu sa misu polievky.

— Medard, pomôž mi, pritiahneme otca k stolu.

— Pomôžem vám ja, pomôžem vám ja, — povedal Mauro a hneď pribehol k stoličke starca.

Obed sa začal. Barborka sedela medzi dvoma mladíkmi. Bola šťastná, že sedela vedľa svojho Maura. Obrátila sa k nemu s bojazlivým úsmevom na perách, ba dodala si odvahy, že zašeptala jeho meno. On jej dal najavo, že sa to nesmie robiť.

Medard bol veselý. Alžbeta a matka sa na neho dívaly, lebo sa im zdal byť celkom iný ako obvykle a ani prítomnosť hostí nemohla ospravedlniť jeho shovorčivosť.

— Kto by to len povedal, Mauro, že sa ty skôr dostaneš ako ja? A tu ho máš, naraz vedľa peknej ženušky, ktorá svojím panenským vzhľadom ... Nehovorím dobre, Barborka? Necítite sa byť pánom nad týmto úbohým chlapcom? Ale pozor, ja ho tiež mám trochu rád! Nezahrdúste mi ho celkom!

— Radšej si daj pozor, aby teba nezahrdúsili! — odvetila matka, krmiac svojho Pavla.

— Výborne, mama! Vy ste prefíkaná. Ale vaša prefíkanosť je ako prefíkanosť nášho tučného Fafolu; ste republikánka a srší z vás ich prefíkanosť. Ale niekedy len opakujete to isté ako oni. Bum, bác a stačí: Ohromne milá, naozaj. Barborka, pozrite dobre na

mňa: som ja naozaj taký človek, že by ma nejaké dievča mohlo vodiť za nos? Pozrite dobre na mňa a ne tvárte sa ako jezuita. Nože!

Dievča sa dívalo na tanier; zdvihlo nakrátko oči, narýchlo pozrelo na mládenca a nepovedalo nič.

— Ahá! Vy to tak ako frátri, čo? Jest' a ani slova. Ty, Alžbeta, naozaj, frátri pri jedení nepovedia ani slova? Barborka, je to tak?

— Medard, buď ticho! — povedala matka nahnevano, — daj už aj druhým možnosť, aby dačo povedali!

— Výborne; nech hovoria aj druhí. Začnite! Začni ty, Mauro!... Nevieš, čo? Co povedia naši starci, keď už raz nevedia, čo majú povedať? Čo? Nevieš? Nuž, nech žije republika!

Starec ako by sa bol naraz nahneval; šomral ne-srozumiteľné slová, ba vyplul na tanier kus, ktorý chcel práve prehltnúť.

— Prestaň už! — povedala Gabanina. Ucti si otca!

Medard pokrčil plecom a nepovedal ani slova.

Prišiel aj starší brat Fafola. Fafola bol už štyridsiatnik, dosť tučný, s veľkým bruchom a s okrúhlou tvárou ako matka. Oči mal jasné ako Alžbeta, malé fúzičky, nos popretkávaný červenými žilkami. Hovoril zvučným hlasom. Bol z troch bratov najmiernejší, ale aj najveselší a najmenej vážny. Teraz prišiel navštíviť svojich starčekov, lebo sa dozvedel, že bude dobrý obed. A pohárik vína nezaškodí.

— Boh pozdrav spoločnosť! — povedal vojdúc dnu a obrátiac sa hlavne k host'ovi.

Matka vstala.

— Ach, dívajmeže sa! Fafola! Chceš za pohárik?

— Najprv chcem vidieť nevestu ...

Fafola sa priblížil k Barborke, dobre si ju popo-

zeral, stisol jej silno ruku a potom povedal so smiechom Maurovi:

— Pekná! Páči sa mi.

— Sadni si, Fafola, — povedala nežne matka. A pi! Tučný prvorodený vzal Alžbetin pohárik, ktorý bol prázdny, a nalial si všetko, čo bolo vo fľaši: práve za pohárik. Vypil ho na dúšok.

— To je ale nápoj! To položíte na stôl len pri väčšej príležitosti, čo, mama? Ani som veru nevedel, že také voľačo máte!

— Aký si hlupáčik, či to mám držať pre teba?

— A Aristid? — pýtal sa Mauro zo zdvorilosti.

— No, ani Aristid nebude ďaleko. Mama, stavte sa, že o chvíľku bude tu aj on! Ale z toho nápoja mu veru nič neostalo. Vypil som náročky všetko ... Otec, ako sa vám vedie? A ty, Alžbeta, ešte si neprestala s tou láskou k Ježišovi?... Medard, teraz, keď som si vypil, vidím vás všetkých... A mohol by som takto vedieť, kedy sa oženiš? Moji chlapi už pýtajú konfety od strýka Medarda. Na moj' veru, ak sa túto zimu nerozhodneš, ani na teba len nepozriem, čestné slovo republikána! To je hanba, je veru! Aj Aristid včera hovoril, že je to už posmech... No, hľa, tu ho máš!

— Koho?

— Aristida! — povedal Fafola ňuchajúc, — už cítim jeho zápach; podobá sa skazenej jelenici... Aristid, pod' sem ďalej, pod' okúsiť víno našej matky.

A naozaj bol to on. Pristúpil bližšie, usmieval sa a obzeral sa dookola.

— Kde je?

— Kto? Nevesta?

— Víno! Nože, mama, keď si dala Fafolovi, aj ja chcem. Som tiež synom a nosím meno svojho otca...

Dobrý deň, pozdravil sa potom správnou taliančinou a nadvihol pritom klobúk, predstierajúc, že len vtedy videl spoločnosť. — Dobrý deň a dobrú chuť!

— To je ohromný chlapík, — povedala nežne matka, dívajúc sa na Barborku.

Aristid sledoval pohľadom matku, uprel na Barborkinu tvár dve veľké oči klamlivej nezaujatosti a sladko sa opýtal:

— To je nevesta?

— A na to bolo treba veľa, aby si uhádol, — odvetil so smiechom Fafola.

— Áá, nuž pekná, pekná...

— Počul si, Mauro?

Aristid sa díval ďalej pozorne na dievča, ktoré hanblivo sklopilo oči.

— Ale nie, to je nie nová tvár... Ja som vás iste niekde videl... Vy ma nepoznávate? Nepamätáte sa, že by ste ma boli niekde videli? Čo?

— Nie... — odvetila Barborka vydýchnuv si.

— Pre Boha! Nikde som vás nevidel? V Bagnacavalle? Neboli ste nikdy v Bagnacavalle? Nie? V Gambettole? Neboli ste na odpuste v Gambettole? Nie? Naozaj nie? A predsa, predsa...

Aristid bol falošný človek. Vždy nahovoril toľko hlúpostí a s takou vážnosťou, že v tom nebolo nič komického a smiešneho. Keď hovoril, všetci sa smiali okrem neho. On predstieral, že sa obzerá okolo úplne prekvapený a s takou veselosťou, že to bolo až neprírodné a nepekné.

— Teda ani v Gambettole? Škoda! Bolo by ma to tak potešilo, keby som vás bol videl v Gambettole!

Nože, poodkladajme so stola, — povedala matka, idúc s niekoľkými tanierikmi do kútika, kde bola

voda na umývanie. Alžbeta a Barborka potichu vstaly a začaly odkladať. Medzitým vstali od stola aj chlapi, dali sa dokopy a rozprávali polohlasne, ale so záujmom. V ich rozhovore bolo začuť mená žien; Barborka nechtiac počula niekoľko: Tudina, Malvína, Kozima... Kto to boly? Či možno úbohé stvorenia, ktoré títo chlapi už urobili nešťastnými? Prišli aj ony zďaleka do tohto čudného kraja, kde chlapi boli pánmi, rozkošníkmi a blúznivcami? Aj ony sa bály pijanov zvláštneho nápoja, shromaždených v krčme Garagul?

Medard nič nehovoril. Ostal potichu na svojom mieste, so svrašteným čelom, s očami bez výrazu, zamestnaný len tým, aby splnil svoj úmysel mlčať. Starca paralytika odniesli na jeho miesto a on nepohol ústami, len vtedy, keď chcel povedať, aby mu potiahol ruku. Barborka vycítila, že v tomto dome, kde sa tak veselo hovorilo, panoval predsa hlboký smútok; ťažký smútok matky, kyslý smútok paralytika, nepriateľský smútok toho mladíka, ktorý utiahnutý mlčal, ako by uvažoval o pomste. Ona sa poďívala na svoju priateľku, usmiala sa jej a dotkla sa jej ruky. Druhá sa tiež usmiala a zašepkala:

— Zapamätajte si, čo som vám povedala.

Barborka mlčky kývla hlavou.

Čoskoro potom chlapi vyšli von. Mauro a dvaja bratia sa spolu rozprávali a smiali; Medard šiel sám, potichu, bez toho, aby bol pozdravil, alebo aby bol aspoň pozrel na svoju matku, nahnevaný, zasmušilý, skoro rozzúrený. Barborka si zľahka zavzdychla; chcela byť tak sama s Alžbetou, pohovoriť si s ňou, počuť ju rozprávať. Ale v tej chvíli vstúpila do izby žena, ktorá

niesla na rukách špinavé dieťa, vysoká, štíhla, silná, s bledou tvárou, vpadnutými očami a s veľkým bruchom. Druhé, staršie dieťa šlo za ňou, držiac sa jej sukne.

— Videla si Fafolu? Teraz len čo vyšiel, — povedala matka prichodiacej.

— Hej, stretla som ho... Ako sa máš, Alžbeta?

Alžbeta predstavila príbuznú hostovi.

— To je žena môjho staršieho brata... Sadni si, Sina ... Toto sú jej deti... doma má ešte štyri...

— A jedno má prísť, — dodala Sina a s tichým úsmevom ukázala na napuchnutý život. To je trest od Boha! Dobre robíš, Alžbeta, že sa nevydávaš ...

Staršie dieťa Sinino sa zvedavo, vyvalenými očami dívalo na Barborku, ako sa obyčajne deti dívajú na osoby, o ktorých počuly veľa vyprávať. Ona sa hanbila očí dieťaťa, možno, že v nich videla a vycítila pohľad matky a sklonila hlavu.

— Odkiaľ ste? — pýtala sa prirodzeným hlasom Sina.

— Som z údolia.

— Ach ... a ... ste spokojná, že ste prišli sem bývať? Páči sa vám naša dedina?

— No ešte nemôžem povedať, nevidela som ju.

— V nedeľu pôjdete von, uvidíte, že aj tu sú pekné dievčatá... Aj tu je luxus... a aký luxus ... Až príliš; však otec? — Len vtedy zbadala starého Pavla, ktorý bol obrátený chrbtom k ženám. Ale paralytik mlčal; ani len neukázal, že by bol otázku začul.

— Aj moja príbuzná dá veľmi na seba. (To mala byť Aristidova žena, prostredného z bratov.) Ale dobre má. Je mladšia odo mňa, je ešte pekná a nemá ani toľko starostí, ako ja. A potom, ešte jej žijú aj rodičia

a tí majú z čoho... Poznáte ju, moju príbuznú? ...
A aj s deťmi tak robí: aj tie oblieka pekne. Pozrite len
na toho, ako sa ukázal von, chytiac sa mojej sukne.
Nuž čo, môže vyjsť von hnusnejší? ... Trhan!

Barborka sa pozrela na dieťa so sladkým úsmevom, ktorý ako by ho ospravedlňoval z matkinej výčitky.

— Ale si nemyslíte, že žiarlim na svoju príbuznú!
Ach, ani mi to len na um nepríde! Naopak, páči sa mi,
keď ju vidím pekne poobliekanú, vyčesanú a s deťmi,
ktoré vyzerajú ani deti pánov.

— Mama, mama, nože poďte sem a povedzte, či
dakedy žiarlim na svoju príbuznú?

Alžbeta sa usmiala. Starena sa ukázala z kútika
s kefou v ruke, pristúpila k Barborke a povedala jej
vážne, aby ju presvedčila:

— Nie, naozaj nie, ona je veľmi poriadna žena
a keď treba, veru aj pomôže. Tá druhá... ach tá...
tá sa ukáže len v nedeľu, aby sme videli, ako je poobliekaná...
Ináč nepríde... A k tomu ešte hovorí: »Groše, ktoré utrúcam sú
nie Aristidove, sú moje...«
Pravda, na parádu... Rozumiete? Ach! A keby voľakto od nej
niečo pýtal? Mohla by byť ticho.

Sina ostala u svokrovcov celé popoludnie a prinútila
Barborku, aby počúvala všetky klebety, o manželstve, o biede,
o rodine, o pôrodoch a o jednom potrate. Bola to jednoduchá
osoba, obdarená prázdnu a zvučnou shovorčivosťou. Keď bolo
už neskoro večer, Alžbeta pozrela dlhým, zámerným pohľadom
na Barborku a vyšla.

— Ide do kostola, — vysvetľovala Sina.

Hneď potom bolo začuť hlas za dvermi v správnej taliančine:

— Slobodno?

Sina vstala a zašepkala Barborke do ucha:

— To je ona!

Dvere sa otvorily a zjavila sa v nich Aristidova žena. Za ruku viedla dievčatko, oblečené do pekných bielych šatočiek.

— Môžeme pozdraviť nevestu? — pýtala sa trochu ironicky a usmievala sa pritom.

— To vám hovorí, — dodala Sina a dotkla sa ľahko ramena dievčaťa, ktoré ostalo nehybné.

— Všetci hovoria o neveste! Hádám ju môžem vidieť aj ja? Je vlastne skoro v mojom dome.

— Vidíš Tuliu, aké ceremónie robí, — zamrmlala starena, ktorej sa ten piskľavý hlas nepáčil.

— Chudera nevesta! Prišli ste medzi ľudí, ktorí sú nie zvlášť jemní... No nič zato. Koniec-koncov sú dobrého srdca. To, čo robia, robia preto, lebo to tak chcú... Koľkože máte rokov, vyzeráte veľmi mladá?

— Dvadsaťjeden.

— No, hádala som vám menej. A ste spokojná s Maurom? Naozaj ho máte rada?

— Áno.

— No, pravdaže, ťažko nájsť sobotu bez slnka a dievča bez lásky.

— Aj on vás má rád?

— Hej... myslím, že aj on.

— Kde ste sa poznali?

— V údolí...

— A jeho matku a sestru poznáte?

Barborka dala jasnými očami najavo, že nie.

— Škoda! Aj oni majú jemnušký výzor... Sestra sa na neho celkom ponáša... No, veď ju čoskoro po-

enáte. Akože by to bolo, pre páňajána, nepoznať ro-
dinu vlastného muža!

Barborka sklonila hlavu, aby zakryla slzy, ktoré sa jej tisly do očí, slzy tak horúce ako jej náhla červen na tvári. Pomaly sa stmievalo. Priestrannú kuchyňu pomaly naplňovalo šero. Starec mrmlúc zavolať na ženu. Dieťa, ktoré Sina stále držala na rukách, zaplakalo. Alžbeta nebola v izbe.

— Veru, tak je to, práve tak ako v sobotu býva rado slnko, aj dievča rado len lásku, — opakovala Túlia; potom zamĺkla ako by nahnevaná, pozrela na starenu a zvolala: — Zapáľte svetlo! Nevidíme ani na krok!

— Majže trochu strpenia, pre Pána Boha! — ~~za~~šomrala starena, zaujatá prácou pri mužovej stoličke; potom vstala, zapálila malé petrolejové svetielko, zabalené do utkaného závoja. Túlia pokračovala v reči bez ohľadu na Barborku. Zaujímala sa, ako sa má švagriná v požehnanom stave, ako sa učia deti, čo robí starena, čo zamýšľa Alžbeta, čo starý Pavol, jedným slovom o všetky veci, o ktoré sa predtým nikdy nezaujímal, lebo nikoho z týchto nepovažovala za dobrých príbuzných. To bola len cháska.

Vonku naraz zaznel zvon dlhým, melancholickým tónom, blízkym i vzdialeným.

— Zdravas Mária! Kto je v dome druhého, nech sa poberá, — zamudrovala Túlia.

Potom vstala. Vzala dcérušku za ručičku, pozdravila úctivo svokra, svokra a príbuznú, dvom špinavým deťom venovala dva úsmevy, úsmevy milej a neplodnej tetky, prešla popri Barborke a so studeným úklonkom odišla...

II.

Každý rok po otvorení poľovačky Mauro a jeho priateľ Hanibal, zvaný krátko Niblin, brali si do prenájmu malý domček v údolí a tam ostávali väčšiu časť jesenných mesiacov a zriedka kedy sa ukázali v dedine, ktorá bola vzdialená na viac míľ pri mori. Dvaja priatelia odchádzali s dvoma psami a s veľkou túžbou po koristi. Domček, ktorý si prenajali, bol vždy ten istý: nízky, chudobný, so strechou siahajúcou skoro až na zem, so stenami obitými trstinou a hlinou. Poskytoval dokonalý obraz jazerného obývania. Majitelia, ktorí sa navlas podobali starým kolovým obyvateľom, na ten čas sa vysťahovali a išli bývať do chatrče k moru, kde žili z malého rybolovu.

Už od nepamäti majitelia domcov alebo chatrčí tohto širokého močaristého kraja sa v čase poľovačiek vysťahovali a dávali do prenájmu chudobné bývanie poľovníkom z povolania alebo niekoľkým vášnivcom, ako boli napríklad títo dvaja priatelia.

Mauro a Niblin boli nielen duševne, ale aj telesne dva odlišné typy. Niblin bol mladý a jeho tučné telo práve tou tučnosťou dostávalo akýsi vzhľad dospelosti. Mal aj fúzy neurčitej farby, tak medzi naružovelou a žltkastou. Boly tak naježené, že každý chlp ako by šiel inou stranou; nos uprostred tváre ako by mu bol

padol s neba. Volali ho Niblin, chcejúc mu takto polichotiť. Ale toto slovo bolo trochu podobné inému: »nibbio«, čo značí hlupáčik.

Niblin bol ozaj nepekný, ale pritom veľký lišiak. Priateľstvo s Maurom slúžilo jemu; a hlavne v poslednej sezóne. Mauro chodil po násypoch, ktoré sa vynorovali z trávy, schádzal až po vyschnutých potokoch alebo blúdil po piesku, no vždy vyhrabal voľajakú dievčinu, ktorá sa páčila jemu aj jeho priateľovi, keď ju priviedol do skrýše. Minulú jeseň priviedol do chýže jemné, bledé a trasúce sa dievča; Barborku.

— Vieš čo, Niblin? Myslel som, že by sa nám niekto aj zišiel, čo by nám voľačo porobil, upratal v chatrči, alebo lepšie pripravil holuby... Toto je dobré dievčatko, žije samo s matkou v chatrči blízko Tramuschia ... Šiel som za jej matkou; privolila. Príde sem každý deň na pár hodín a bude našou gazdinou... Nie je tak, Niblin? Si spokojná, Barborka?

Barborka prisvedčila. Každý deň konala dlhú a namáhavú cestu, ktorá delila jej chatrč od chatrče poľovníkov. A každý deň potichu, ponížene vykonávala svoju prácu. Dni boli teplé; lúče slnka ako by však bledly, ako by prechádzaly začadeným sklom. A nakoniec sa nebo zatiahlo, stalo sa popolavým, jednotvárnym; potom prišli husté dažde, jednostajné, nudné, jesenné dažde údolí, ktoré smývajú cestičky a odnášajú hrádze. A Barborka musela byť cez noc s dvoma poľovníkmi, ktorí ju prijali bez hnevu... Potom však Maurovi padla do oka, zaviedol ju nazpät do chatrče k matke, aby ju ochránil od Niblinových nástrah. Niblin odišiel z údolia rozčertený. Barborkina matka bola jednou z tých tichých, silných žien, ktoré ako by boli bez ženských vlastností: vysoká, vyziabla. v tvári

olivovej farby, širokého, vráskovateho čela, bezvýrazných očí ia pripomínala chlapa preoblečeného za ženu, ktorého stretne na ceste na fašiangy a ktorý upúta našu pozornosť, čo aj iste vieme, že je nie žena. Mauro sa jej predstavil s úsmevom ako snúbenec. A tak Mauro a Barborka sa stali snúbencami. Vychádzali spolu s matkiným svolením, aby užili posledného slnka a aby si odtrhli posledné kvietky. Smutný kraj mal ešte svoju oceľovú náplň: vrby a trstie tvorily špinavé, popoplavé rady pri vysokých hrádzach, roztratených v ohromnej šedej rovine; na konci horizontu rýsoval sa profil opusteného kostolíčka, strateného uprostred stepi. Na sever stály medzi hrádzami roztratené chalupy. Najvyššia hrádza skrývala za sebou neviditeľnú rieku a vyzerala ako vznešená línia ohromnej pevnosti.

— Miluješ ma?

— Áno!

Dni sa mýňaly. Barborka precítila, že medzi nimi už nie je nijaký rozdiel či už vo zvykoch alebo v postavení, ktoré z nej predtým urobily poníženú, pasívnu bytosť a z neho pána, ktorý rozkazuje a ktorý chce. Vo svojom tichu uvažovala len o užitočných veciach svojej poníženej, ale veľkej lásky, ktorá ako by sa v nej pomaly rodila a vtekala priamo do jej krvi. Zdalo sa jej, ako by tento znovuzrodený život bil súčasne s jej srdcom a stískal jej vnútornosti. Ona cítila jeho radosť a jeho bolesť: širokú radosť, ktorá sladkosťou naplňala celú jej bytosť, bolesť, možno ešte nie fyzickú, ale bolesť podobnú tomu tupému pocitu stiesnenosti, ktorý nasleduje po neurčitej predtuče.

— Mauro! Mauro! — zvolala jedného dňa, oprúc sa celá na neho, s takou odvážnosťou ako nikdy predtým. Keby si len vedel, koľko trpím pre teba!

Bola v požehnanom stave. A vtedy sa rozhodol, že ju odvedie so sebou do svojej dediny.

Ale teraz, keď prenajal tri izby v dome Gabaniny, kúzlo, nevedel prečo, už zmizlo. Pravda, mal ešte rád malú kopaničiarku. Urobím z nej usmievajúcu a úslužnú ženušku, myslel si. Ale cítil, že trochu prestrelil, keď ju priviedol do svojej dediny, a spozoroval to vtedy, keď to oznámil doma. Matka mu priamo povedala, že nemá vôbec chuti poznať ľudí, ktorí nežijú po poriadku, a že už má dosť aj toho, že chová v dome syna, ktorý sa nestará o svoje veci a chodí celé mesiace poľovať na divé kačky a divé dievčatá. Tieto dve posledné slová vlastne slová otcove, ktoré dobrá žena len opakovala, lebo otec — muž činu, ale málo energický — by ich nebol povedal synovi.

— Dobre, — povedal si Mauro, — len sa už toľko nesťažujte! Urobil som to tak, ako by som bol ženatý. Pôjdem preč, aj tak sa žením a žena sa má páčiť mne.

Mauro si robil po svojom už odmala a otec a ani matka mu nemohli v ničom zabrániť. Ba aj hrozby boli daromné: Mauro pridobre poznal otcovu slabosť. Aj vtedy, keď Barborka už žila v dome starého Pavla, bral Mauro od otca istý druh mesačného platu, ktorý ako by rástol navidomoči. Maurov otec bol veľkoobchodník, ktorý skupoval všetky ryby a nimi zásoboval trhy mesta a okolitých dedín.

— Obchod ide celkom dobre, — hovoril raz večer, keď sa celkom ustatý vrátil po namáhavej práci. — Ale keď tu nebude mňa? Naučil sa ten chlapec voľačo?

— Prečo? Ved' ti pomáha! Vždy je na brehu! Príde aj do skladu, — odvetila na to matka celkom netrepežlivo.

— Hej, hej... ale to nie je pravá obchodnícka vášeň.

Mauro pochopil, že musí otca uspokojiť, a čoraz častejšie prichádzal k nemu, vyjednával s majiteľmi plachetníc, dával rozkazy chlapom, ktorí prenášali veľké koše rýb do skladišťa, pomáhal pozatvárať debny, ktoré odchádzaly, písal čísla do účtovnej knižky, robil jedným slovom všetko s takou chuťou, ako tí, čo pracujú len občas. Otec sa na neho díval usmievavo a keď nie s uspokojením, aspoň prívetivo. A keď otec takto pozeral (Mauro to vedel), značilo to, že hádam len bude štedrejší na konci mesiaca ...

Aj Maurova sestra bola dobrá a tichá a veľmi túžila poznať Barborku. Ale mlčala a len kývnutím hlavy súhlasila so slovami matky. (Ona totiž často potrebovala matku, keď si voľačo chcela vymodlikať na výbavu, práve tak ako Mauro potreboval otca.) Predsa mu však chcela aspoň toľko povedať, že mu nič nevyčíta a že má aj trochu rada tú neznámu, ktorá sa jej zdala byť príbuznou. A keď sa našla vhodná chvíľa, aby si mohla pohovoriť s bratom, začala s touto samozrejmou ženskou otázkou:

— Je pekná?

— Kto?

— Vieš kto.

— Hej, je milá.

— Len to?

— Veľmi milá.

— Máš ju rád?

— Tak, tak.

— Robíš to náročky. Ty ju máš iste ... Všetkým ju máš rád?

— Ako chceš ...

Nemohli si už viac povedať. Ale mladík, ktorý len málo zbadal, veru nepomyslel na to, že by mohol mať veľmi ľahko užitočného spojenca v tej sestričke, ktorá sa mu zdala byť málo zvedavou; stačilo, aby jej pri-niesol malučký pozdrav od nej, od nevesty. Avšak aj ona, nevesta, mala byť trochu koketnou, aspoň tak pre oči. Snúbencova sestra je osoba, od ktorej môžeme veľa dosiahnuť, keď sa rodina stavia proti nerovnému so-bášu. Čo je to len za dievča, akého charakteru? Možno, že bola pyšná a nechcela sa skloniť pred nikým, aby o niečo prosila. Možno, že bola jednou z tých žien, kto-ré sú si vedomé svojej morálnej podriadenosti a ľahšie podliehajú následkom nezákonného spojenia.

— Ktože ho vie, čo je za ňu? — počula od mamy. — Kto je? Odkiaľ pochádza? Čím bol jej otec? Čo je jej rodina? Ako žila v tom údolí, o ktorom počula už veľa hovoriť a o ktorom si nemohla dosiaľ urobiť jas-nú predstavu? A akože sa teraz cíti v tom dome blúznivých ľudí medzi paralytikom a tou pobožnou, medzi starou mudrlantkou a čudnými bratmi? No Bar-borka bola príliš bojazlivá a úbohá; možno ani nebola schopná dokonale sa orientovať. Bolo jej treba, aby osoby, ktoré ju obkľučovali a ktoré ju zďaleka po-znaly, boli ako Alžbeta, aby mali tú istú tichosť, tú mníšsku tichosť. Tí však, čo ju obkľučovali, nech už to bola jazyčná žena Fafolova, všetci mali tú vlastnosť, ktorá tak jasne odlišuje tichú a vážnu osobu od inej vážnej a tichej osoby, ale hotovej vykonať všetko.

Ľudia, ktorých Barborka poznala, neboli blázni ani opilci, ale správali sa tak a boli veľmi mnohovravní, čo je niekedy symptomom čudáctva alebo začiatkom opo-

jenia. Barborka sa týchto ľudí bála a čudovala sa, ako môže Alžbeta zniesť týchto ľudí v tichosti, bez strachu.

Možno, že viera jej dávala toľko trpezlivosti.

V novom dome začala viesť život úbohej ženy. Tri izbičky, ktoré boli nad bývaním domácich, stály sa pre ňu čoskoro izbičkami útulnej chatrče: pracovala v nich celý deň a snažila sa zabudnúť, že sa dostala do jedného z tých prostredí, ktoré nie sú stvorené pre ľudí bojzlivých a chudobných duchom.

Len večer bola trochu mrzutá a smutná, keď počula zvon na starom kostole, zdĺhavý, melancholický, blízky a predsa vzdialený tón zvona.

— Zdravas Mária! Kto je v cudzom dome, nech sa poberá... A naozaj, jej sa zdalo, že je v cudzom dome. V prítmi už nič nepoznávala. Zavalitá skriňa sa zdala byť veľkým čiernym nepriateľom, ktorý číha v kúte na pomstu; dvere ako by boli pootvorené, aby daly priechod chudému tieňu, nedôverivému, smiešnemu, ako sú tieňe všetkých predmetov v spálňach; kufor s uškľabujúcim sa vrchnákom vyzeral ako dravec pripravený na korisť. Stôl sa pohyboval; stoličky si posadaly. Ona napínala uši: zdola s brehu začula hlas predavačky, ktorá predávala horúce gaštany. Pripomenula si aj druhý pokrik, ktorý začula ráno: Benátsky teriak! Voda z rímskej fontány! Kandijský balzam! (Čo len mohol predávať ten veľmi podivný človek, ktorý obchádzal s kopou fliaš? Nikto od neho nič nekúpil.) Pripomenula si dva verše pesničky, ktoré už toľko ráz počula prespevovať od mnohých chlapov, mládencov, ba aj od chlapcov:

»Kto ženy kradne, zlodejom ver nie je,
ten chlapcom zamilovaným je ...«

»Kto ženy kradne, nie je zlodejom ...« Striaslo ju to. A hneď jej prišlo na um druhé príslovie, ktoré toľko ráz počula opakovať od žien a ktoré sa jej zdalo byť prekrásnym: »Niet soboty bez slnka, niet ženy bez lásky«. Ona si ho vykladala naširoko; cítila, že v týchto slovách sa skrýva jar a šťastie. Prečo vlastne musí byť v sobotu slnko? Prečo sa to príslovie nevzťahuje na nedeľu, na krásnu nedeľu, na deň omše a odpočinku? Jej sa zdalo, že sobota je takým istým dňom ako aj iné dni: totiž je ona tak trochu veselším dňom, nie takým smutným, lebo je predzvesťou sviatku, sviatočného dňa, ale slnko predsa nemusí svietiť, nikto ho neprinúti. Nuž mimovoľne prešla na druhú čiastku príslovia: »Niet ženy bez lásky«. Aj na ňu prišla láska. Prišla náhle; vzala ju, uchvátila ju veľmi prudko, asi tak ako vietor, ktorý berie všetko, ale predsa prišla a ostala pri nej. Milovala svojho Maura a rada si to opakovala v tichosti pre seba a rada to opakovala i svojim tichom aj pre »mníšku«.

Jedného dňa, keď bola v Alžbetinej cele, zbadala kartičku, pribitú pod sväteničkou; vyzerala ako mníšske kartičky, ktoré opakujú vybledlými písmenami rozkazy cirkevnej vrchnosti.

— Čo je to tu napísané? — pýtala sa bojazlivo a zvedavo, lebo nevedela čítať. Alžbeta sa usmiala; ona napísala tie slová už dávno. Teraz jej čítala s uspokojením:

Poriadok modlitieb na všetky dni v týždni:

Pondelok: K Duchu Svätému: Ruženec.

Utorok: K anjelovi strážcovi: Angelus Domini.
Modlitba. Pieseň.

Streda: K svätému Jozefovi: Modlitba siedmich bolestí a siedmich radostí.

Štvrtok: K najsvätejšej sviatosti. Ruženček.

Piatok: K umučenému Ježišovi: Hodinky umučenia. Bolestný ruženec.

Sobota: K presvätej Panne Márii: Zasvätenie. Ruženec k Bolestnému Srdcu. Ponúknuť vlastného srdca. Litánie.

Nedeľa: K Najsvätejšej Trojici: K trom božským osobám. Náhrada za zlorečenia. Hymnus.

— To sú modlitby, ktoré treba odriekať cez týždeň, — pokračovala »mníška«. — Každý deň jedno venovanie.

— A ktorý deň je deň Madony?

— Sobota. Pozrite sem: K presvätej Panne Márii.

— Ach ...

Teraz už pochopila, že symbol sobotňajšieho slnka značí voľačo. Sobota mala byť jej nedeľou. Milovala ju odteraz, lebo bol deň Madony. Nič nepovedala Alžbete, ale pokračovala verne v modlitbách, ako by naozaj čítala a postrkovala zrnká ruženca, ako to robila už dávno predtým a každodenne »mníška«. Teraz mala rada deň Madony, už aj preto, lebo sa jej zdalo, že naozaj božským právom je tento deň malou jarou týždňa. Sobota sa stala pre ňu mladším bratom mája, mesiaca slnka a ruží, mesiaca, venovaného celkom Panne. Šepkala si pre seba, aby nezabudla slová lístka: Venovanie Panne Márii... Ruženec k Bolestnému Srdcu. Venovanie vlastného srdca ... Litánie ... Nie, pri vykonávaní týchto pobožností nešla Barborka podľa predpisov a podľa slov knihy; no jej modlitba bola tá istá, venovanie jej srdca bolo to isté.

Každý večer, prv, ako si išla ľahnúť, pokľakla si pred skriňu a modlila sa ku svätej Filoméne. Mala v úcte tú mučenicu, tú jej podobizeň. Dlhú ju obzerala, dlho sa dívala na ňu s nadšením. Mala voskovú tvár a telo z kartónu, ako lacné bábiky, ale bola oblečená do hodvábu ako pekné bábiky a dobre jej pristala na skrinke medzi dvoma porcelánovými vázami naplnenými pieskom, do ktorého boly vsadené dve vetvičky s umelými ružami.

Barborka žila v samote a tichosti. Keď prešiel ten deň, keď sa všetci bláznili, aby len videli malú cudzinku, nikto sa o ňu ani neozrel; sem-tam v dedine ešte o nej klebetili, ale to len preto, lebo poznali Maura a Niblin o tom veľa mudroval. Vedeli o nej, že sa nevie ani obliecť, ani sa poshovárať, ba ani len pekne pozrieť do očí. Bola pekná? Mauro, ktorý by to už len mal vedieť, hovorieval: »Tak, tak...« Nuž teda?

Ale Barborka mohla lepšie pochopiť a ospravedlniť svojho Maura, keď poznala povahu dedinčanov. Nebol on taký ako ostatní, bol lepší, vážnejší, nebol taký ironický a vznetlivý ako ostatní. Pred Aristidom a Medardom ostal niekedy v rozpakoch. Ona si spomínala na chvíle, keď Mauro ostal v údolí sám s ňou, bez Niblina; miloval ju, mal ju nežne rád, možno aj s vášňou, ale bez toho, aby ju urážal. Teraz tu sa zdalo, že ho možno zdržiava veľa iných starostí: dedina, známi, rodina, staré zvyky, všetko, ba aj všetci ho zaujali a každodenne jej upierali nárok na neho. Barborka to ticho znášala; veď jej stačilo, aby prišiel každý večer na čas domov. Uspokojila sa s tým, keď vedela, že je jej a že teda nemôže patriť druhej. Mauro bol niekedy k nej až príliš dobrý. Dal jej ušiť u dedinskej krajčírky

šaty z peknej belasej látky. A krajčírka prišla tri razy do domu vyskúšať šaty.

— Keď pôjdeme spolu, oblečieš si ich, — povedal jej.

No nikdy nevyšli spolu; ba bola aj spokojná, že ostávala doma. Cítila, že by nemohla zniesť tú zvedavosť, pochádzajúcu z tých pohľadov a uštipačných úsmevov, keby kráčala po jeho boku. A keby tak prešli popri krčme Garagul? A keby tam tak videli Niblina a ostatných priateľov, ktorí o tom všetkom vedeli? A keby náhodou stretli matku a sestru Maurovu? Alebo keby ich tak zastavila na ceste Túlia, podivná príbuzná Alžbetina, čo by jej tak mala povedať?... Nie, nie; ona sa musela uspokojiť s tým, že mala rada Mau- ra jedine v tých troch izbietkach, v tom hniezde, ktoré si prenajala; musela sa uspokojiť s tým, že vychádzala von veľmi zriedka, a to večer s Alžbetou. Vyšly von obyčajne vtedy, keď sa stmievalo. Išly spolu do kostola pomodliť sa alebo na večernú pobožnosť, na spoveď, odriekať ruženec alebo odbaviť si hodinky. Alžbeta ju predstavila farárovi, snášanlivému a jednoduchému človekovi, a donovi Titovi, ktorý bol ešte jednoduchší a snášanlivejší, ba aj zhovievavejší. Sem- tam voľajaká starena videla kľáčať Barborku pri spovednici a zašepkala Alžbete: Kňaz ju nemôže roz- hrešiť, — ale farár a don Tito sa uspokojili s tým, že odporúčali novej farničke, aby čím skôr uzákonila svoje spolunažívanie s Maurom, potom ju prežehnali a súdili podľa toho, že Barborka je hodná, aby pristúpila k stolu Pánovmu.

Ona sa naozaj cítila v tom krúžku dobre. Nebála sa ani farára. Videla v ňom človeka, ako sú druhí: smial sa, sem-tam si zažartoval, odpočinul si, zafajčil

si (nie však v kostole), niekedy stratil aj trepezlivosť (toto už aj v kostole), šomral voľačo, čo sa najprv zdalo byť vynadanie, ale bolo to obyčajné nevinné dedinské zvolanie. A náboženstvo s dobrými kňazmi bolo takto jednoduché, sympatické, zábavné ako rozhovory; kostol bol miestom vážnych ľudí, dobrých ľudí, poriadnych, odetých do hrubých, tmavých šiat. Ženy tu stály ako pri zázraku, chlapov bolo málo vidieť. Mladé sa nebály, staré zasa nepochybovaly: uctievaly dobrého Pána Boha radostne, ako nejakú drahú osobu, veľmi vzdialenú, o ktorej dostávame každý deň zprávy, diskkrétne, rodinné. Len Alžbeta prinášala k oltáru mystický oheň svojej viery s tichou tvrdošijnosťou mučeníčky a svätice.

Alžbeta však bola naozaj tvorom božím v pravom smysle slova. Bola jednoduchá. Vzývania De profundis, Magnificat, sladké Salve Regina, úzkostné Miserere, vznešené Te Deum ju rovnako dojímaly, vzbudzovaly v nej rovnaké pocity zbožnosti a oddanosti, kričaly na ňu rovnakým hlasom, že ona je tvorom smrteľným, zrodená v hriechu, hriešnica pre vykúpenie. Jej viera nemala horiaceho plameňa asketizmu rehoľníc, ktoré túžia kľáčať celú noc s povrazom na krku, aby odplatili Ježišovi urážky, utrpené v eucharistii; jej viera nepoznala výkriky radosti, bolesti, smädu po ľútosti a po niečom zvláštnom: bola tichá, milá, niekedy až snivá; šiel z nej studený údiv, naozaj studený. Jej mysticismus bol trochu bojazlivý, trochu hanblivý a bol celkom odetý do tých troch slov fran-tiškánskych: chudoba, čistota, poslušnosť; a k týmto trom ako dobrá mníška pripojovala ešte dve; odlúčenosť a zbožnosť. Alžbeta bola nevestou skôr, ako by bola bývala snúbenicou.

— A don Tito vám nič nepovedal? — pýtala sa raz večer svojej priateľky, keď vychádzaly z kostola.

— Co?

— Nič vám nepovedal o Maurovi?

— Ach ...

Barborka poskočila. Alžbeta jej viac neodporúčala manželstvo, sviatosť, ako hovorila Alžbeta, čo je ako krst, ako svätý olej a ako taký stojí uprostred života a smrti; ani si len nespomenula na hriech, hriech tej, ktorá žila bez snubného prsteňa, bez venčeka a s chlapom, čakala, dúfala a spolu trpela.

— Nič vám nepovedal?

— Áno.

— A veríte, že je to pravda, čo vám povedal?

— Áno.

— Rozmyslíte si to?

— Hej.

Dve ženy zrýchlily krok. Išly chvíľu bez slova a ani len nepozrely jedna na druhú.

— Premyslite si to, drahá moja, premyslite! Musíte všetko urobiť, aby váš Mauro... no ... Sľúbili ste to don Titovi?

— Hej.

— Pamätajte na to, že zajtra budete prijímať, a to ako by ste boli sľúbili Pánovi.

— Viem.

— Premyslite si to dobre, Barborka moja... A keby sa vám tak mal narodiť chlapec? No nebudete ho mať, ale keby predsa?

Barborka sa striasla a mimovoľne si prešla rukou po živote.

Kdesi zaštekala pes.

III.

— Mauro, to si ty?

On to bol. Vstala, otvorila potichu dvere, išla mu v ústrety a vzala ho za ruku.

— Ticho, ticho... Všetci sú už v posteli?

— Hej... Dnes sme išli skôr spať. Starý bol ustatý a šomral... Pohašterili sa Gabaninou... Alžbeta plakala.

— Zatvor dvere! Dávno ma už čakáš? Čo si robila? Stavím sa, že si zas bola na kolenách a modlila si sa pred tým svetielkom... Chceš aj ty byť vari mníškou?

— Chudera Alžbeta! Taká dobrá stvora! — povedala potichu Barborka zatvárajúc dvere.

Mauro sa začal vyzliekať.

— Dnes som bol u matky! Duša moja, nedá sa nič robiť. Aj ona sa dozvedela o Niblinových rečiach... Chuderka Barborka ... Moja matka si myslí, že si niečo menej ako diabol. Keby ťa však videla ... Nie, nie, keby ťa videla, možno by to bolo ešte horšie. Veríš, že hej?

— Ale ja ... ja ... neviem.

— Povedala by asi, že si falošná a že tvoj dobrác-

ky vzhľad je len pretvárkou... Naozaj si falošná, Barborka? No, čože robíš, prečo sa nevyzliekaš?

Díval sa na ňu s postele, ako bola opretá o skriňu, na ktorej bolo zažaté obetné svetielko.

— Čo tam robíš?

Ona sa ani nepohla. Pýtala sa:

— Bol si dnes u matky?

— Dnes? Bol.

— A teraz večer?

— Ahá, si žiarlivá? Dnes večer? Kde som bol? Načo to chceš vedieť?

— Len tak ...

— Žiarliš; máš pravdu, dobre robíš. Páči sa mi to. Ale tvoja žiarlivosť ma nesmie obťažovať. Kde som bol? Neboj sa! V nijakom dome, prisahám ti... Bol som v krčme ako každý námorník... Som demokrat; som liberál, vieš!

— V krčme Garagul? — zašepkala trasúcim hlasom Barborka, bez pohnutia.

— Hej, už dosť dávno som tam nebol. Stiahli ma ta priatelia. Neviem, ale nudím sa s tými ľuďmi. Nedobre som urobil... No, Barborka, vyzleč sa ... Ja som tu zle urobil, no, ale vieš, ak sa niekto chce zabávať, musí ísť do Garagul! Barborka, ideš spať?

— Tu som, — dodala jedným výdychom, trochu sa pohnúc s miesta.

— Aký krúžok! Čo tam po kaviarni! Tam sú všetci skysnutí, to sú starci, vážni ľudia. Treba ísť do Garagul, tam majú dobrú albanu. Myslíš, že je horšia, ako tá, čo ti dala stará Gabanina? Táraniny. Donesiem ti jednu fľašu, Barborka... Ale vieš, to je ako voda na prečistenie, treba ju piť na mieste ...

Priblížila sa k svojej stoličke, ale miesto toho, aby sa vyzliekala, sadla si.

— Aha, už viem, nechce sa ti spať... Vieš, kto bol v krčme Garagul? Háďaj!

— Kto tam bol?

— Niblin. Vedela si to, čo, ty šibal?... Dobrý chlap. Nie je taký zlý, ako o ňom hovoria. Ja ti poviem pravdu, veruže dnes večer vyzeral trochu otrávený... Cítil som to. No, nevodí sa mu dobre. Aj on predáva ryby ako ja, ale pred dvoma či troma rokmi zomrel mu otec a všetko to prešlo do rúk jeho brata — lagana ...! No, a aj pre iné veci je taký mrzutý... Obyčajne človek príde vždy k tomu istému bodu: ženy!

Barborka sa čudne dívala na svojho Maura. Nikdy nebol taký výrečný ako teraz. Keď sa vrátil neskoro domov, obyčajne bol usatý alebo ak nie, nebol dobrej vôle, alebo si sťažoval na niekoho: na otca, na Medarda, na priateľov, na robotníkov. Len veľmi zriedka sa dal s ňou do reči v takom milom ovzduší, v akom prežívajú niektoré chvíľky manželia. Teraz si Barborka myslela, že sa asi naraz napil priveľa albany.

— Ženy! Ženy! Niblin bol zamilovaný. Nezdá sa ti to čudné? Má vraj mrzký nos? Nuž ale čo tam po nose? Vieš, že sme boli spolu zamilovaní. Obaja, aj Niblin aj ja! Pekní chlapci, čo? Všetci? Obaja dobrí chlapci... Nevyzlečieš sa?

Ostala sedieť a počúvala bez mihnutia oka. Mala zosinelú tvár.

— Dievča sa volalo Tudina... Pekné meno. čo? Tudina značí Gertruda, potom Gertrudína a nakoniec Tudina, ba ešte aj Dina. Ale tam už zastali. Pekné dievča, vysoké, bruneta, silné, s očami všetkých farieb. Ha!

Ha! Ha! Taká si smiešna, Barborka! Strašne! Si žiarlivá, však?

— Ticho! Ticho! — šepkala trasúc sa a zalamujúc rukami.

— Máš pravdu; tam dole spia ... Vyzleč sa ... Teda vraveli sme ... ahá ... Tudina! Boli sme obaja zamilovaní, on aj ja. A nie je tomu tak dávno! Predtým, ako sme poznali teba. Chceli sme ju obaja, ja aj on; ale — pssss! boli sme obaja ticho. Však sme boli sprostí? No nie?... Čo robíš? Kde hľadiš? Nepočúvaš?

— Zdá sa mi, že voľačo počujem...

— Čo je?

— Tam dolu _____ Nepočul si zabúchať na dvere? Voľakto aj skalu hodil...

— Skalu?

Ba hádam už aj boli otvoriť, počuť ešte aj kroky...

— Ale ja som nič nepočul, úplne nič, radšej sa vyzleč ... Ahá, ešte som neskončil historku... Nuž teda, tá Tudina bola naša frajerka a jedného dňa, vieš, čo nám vykonala? Sľúbila sa druhému! Len si pomysli! Ja mám aspoň teba, ale Niblin, ten chudák, ostal na cedielku. Nie?

Barborka naraz vstala. Počula zabúchať na dvere svojej izbičky.

— Kto je? — zvolal Mauro hrubým hlasom.

— Ja som to, Barborka ...

— Alžbeta, — vysvetľovala Barborka Maurovi, ponáhľajúc sa otvoriť dvere.

Mauro načúval hlasom dvoch priateľiek, ktoré si zastaly na chodbe, ale nič nerozumel. Myslel si, že starý Pavol umiera. — Zhyň, — zašomral. Potom prišla Bar-

borka trochu podesená. Nie, Pavol neumiera. Sina...
Čo, Sina umiera? Ale čo. Prišly na ňu pôrodné bolesti;
možno už aj porodila ...

— No a čo?

— Prišli volať Alžbetu. Ale nemôže ísť teraz v noci sama...

— Chod' len! Chod'!

Barborka sa zakrútila do šálu a vyšla s Alžbetou na cestu. Bola svetlá, mesačná noc. Hviezdy boli tak blízko, ako sú blízko hviezdičky kvetu jazmínu. Ona sa na ne dlho dívala; zdaly sa jej ako by zelenkasté, ako strážne svetielka, trochu síce zelené a chladné. Tie hviezdičky boli ako lampáše, horiace tam za horizontom, svetielka nové, ktoré sú poslami blúdiacich plánet. Potom hviezdy zmenily farbu: zružovely ako svetielka, trblietajúce sa na kanáli naplnenom bárkami a osvetľujúce stožiar; ale to bola červeň nestála, ako tá, ktorá svieti na vysokých majákoch, ako červeň lúč, ktoré sa mihocú v ruke muža a na jednej strane sú tmavé. Potom hviezdy trochu zožltly, sfialovely, zas sčervenely a zbledly tou chladnou belosťou, akú majú mŕtve hviezdy, belosťou, ktorá robí takou smutnou tú nekonečnú samotu nebeskej oblohy.

Vzdych pichal a tlačil sa do nosa ako voňavka, ktorej meno si nepamätáme. Bola zima. Alžbeta sa triasla; možno aj plakala.

— Čo sa stalo? — pýtala sa Barborka, ponáhľajúca sa za ňou.

— Predstavte si, ak to bude chlapec, Fafola ho nedá ani pokrstiť. Hádám dá Pán Boh, že to bude dievčaťko!

— Alžbetka! Boh vám iste dopraje tú milosť.

— Však, Barborka?

— To bude dievčatko, bude dievčatko ...

Ponáhľaly sa ďalej pod belasým nebom, pod hviezdami, mesiacom. Barborka pozorne sa dívala na malý kanál, ktorý otváral svoju tekutú cestu ku stredu dedinky a rozdeľoval ju jasne na dve čiastky, až kým vysoké mosty ich obe nespojily. Dívala sa na rybárske bárky, na ktorých boli poprekľadané visiace siete, ktoré sa kolembaly ako vážky na palici alebo ako malé čierne tyčky, ktoré podopierajú vysoké mosty. Vo veľkom tichu občas bolo začuť zaškrípanie závor. Mesiac však pokojne ďalej osvetľoval dedinku na jej stenách a štítoch a vytváral v tieni zelenkasté obrazy. Bola zima. Obe ženy kráčaly pritisnuté, často sa dotýkajúc jedna druhej plecami alebo rukami. Triasly sa.

— Tu je to, Barborka!

Alžbeta zastala pred bránou, ktorá bola pootvorená. Vstúpily. Stretly chatrne odetého chlapca, ktorý ako by ich očakával pri bráne.

Práve vtedy vstúpila do chodby aj tučná a rozvalná žena.

— Tu je, — povedalo chlapča, — teta, nechajte prejsť tetu.

Tučná žena prešla bez slova po schodíkoch osvetlených nočným svetielkom. Z horných izieb bolo počuť dlhé vzdychy, ktoré zatriasly oboma ženami, opretými o múr na chodbe.

— Ešte je čas? — pýtala sa Alžbeta chlapca, ktorý sa ani nepohol.

— Teraz sa to robí, — odpovedal chlapec.

— Aj ty si sa zobudil?

— Čakal som babu.

— Alžbeta, stojme tu, stojme tu, — prosila Bar-

borka žalostným hlasom, premiešaným výbuchmi strachu.

— Hej, hej, budeme tu.

Chlapca už domrzelo stáť v tme. Zatvoril bránu z ulice a povedal ženám, že sa hneď vráti a povie im, čo nového, a vybehol po schodoch. Barborka a Alžbeta ostaly samy potme, v očakávaní, potichu. Po vzdychoch bolo začuť výkriky, stony, v ktorých sem-tam bolo začuť slovo: umieram. — Umieram, — opakovala Barborka bez rozmyslenia, trasúc sa na celom tele. Ešte sem-tam vzdych, ešte plač, ktorý voľakto dusil v sebe, ako to robia deti, potom chrachot, znovu výkriky, strhujúce a zarážajúce. — Umriem, umriem, umriem, — naraz pojal Barborku úžasný strach z toho tajomstva bolesti, z toho pocitu smrti. Roztiahla ruky a celou cilou sa zvalila na ticho stojacu mníšku, ktorá sa možno modlila.

— Barborka, Barborka, čo je vám?

— Aj ja ... aj ja ...

— Čo? Zle je vám, Barborka?

— Aj ja ... aj ja ... ako tá tam hore ... Aj ja umriem, Alžbeta ...

— Ach, teda aj vy ste ...?

Stíchly. Ostaly tak trochu zavesené jedna na druhú, bez vzdychu, bez slzy, bez viery, v tóni; potom Barborka vzdychla, zaplakala a zasa stíchla; ale viac nebolo počuť vzdychy rodičky. Ba naopak, zdalo sa, že sa tam niekto hore smeje: Alžbeta jasne rozoznala hlas svojho brata Fafolu.

— Kde sú? Kde sú?

— Poďme, Barborka, poďme, upokojte sa... Utíšte sa. Všetko sa skončilo, Boh nám pomohol.

— Kde sú? Kde sú? — kričal Fafola hlasom, ktorý sa pomaly približoval.

— Poďme, Barborka ...

Stretol Barborku a Alžbetu na záhybe schodov.

— A tu ste? Kde ste sa schovaly? Poďte ďalej! Poďte sa podívať na veľkú matku, ktorá porodila ohromné stvorenie. Ďalej, ďalej! Neplatí sa nič. Môžete vidieť, ako zaväzujú pupček, aj bez vstupného, ďalej, ďalej, panstvo.

Alžbeta pozrela na svojho brata a strašne sa pritom zamračila.

— Chlapec alebo dievča?

— Čo si sa zbláznila? — povedal Fafola s vyvalenými očami.

— Dievča?

— Čo dievča? Keby som bol chcel dievča, čo si s tým počnem? Môžem dať dievčaťu meno veľkého republikána Mazziniho?

— Chla ... pec?

— Pravdaže, duša moja. Narodil sa chlap. Narodil sa Mazzini! Poďte sa podívať na Mazziniho!

Vstúpily do izby rodičky: najprv Fafola, ktorý zreval: Nech žije Mazzini! Nech žije rímska republika, za ním vstúpila Alžbeta a za ňou ešte stále prestrašená a trasúca sa Barborka. Vnútri bol čudný zápach po niečom uvarenom, uzavretom, nedefinovateľnom, zápach biedy a hriechu, ktorý stisol srdce panny. Bola tam rodička chudá, bledá ako mŕtvola, ale predsa šťastne sa usmievajúca.

— Poďte sa podívať na veľkú ženu, porodila.

Alžbeta pristúpila k posteli, pozrela na príbuznú melancholickým pohľadom, ktorý prezrádzal súcit,

a pýtala sa jej hlasom, v ktorom bolo cítiť bolesť a ľútosť:

— Ako sa cítiš?

— Ako sa cíti? — zvolal Fafola vysukujúc si rukávy. — Isteže lepšie ako ty. Lepšie ako ja. Ba hneď by porodila aj ďalšieho. Však, Sina?

Rodička sa usmiala, potom sa popozerala ustatými očami dookola a uprela ich na Barborku, ktorá stála naboku, a znovu sa usmiala.

— Ach, ktože je to tu? — povedala slabým hlasom. — Prišla aj ona ... Úbohé dievča!

Barborka podišla k posteli, sklonila sa bojazlivo nad rodičku a pýtala sa jej:

— Veľa ste trpeli?

— Dost', lebo dieťa bolo veľké.

— A teraz?

— Nuž vidíte, ako sa to končí? Keď sme dievčatá, ani si na to nemyslíme ...

Barborka sa začervenala a privrela oči.

— Hore sa, hore! Videli ste ohromnú matku, teraz synátora. Uvidíte malého Fafolu, ktorý už vie, čo má robiť. Uvidíte posledný produkt firmy Sina-Fafola, však, žena moja? Napred, napred!

— Trochu tichšie, krikľún, — povedala baba, ktorá bola stále nad novonarodeniatkom.

— Výborne, budeme teda obdivovať vás, babu. Pod'ťe, sem sa!

— Tá chudera ešte dostane horúčku od toho vášho vreskotu!

— Počujete, ako pekne rozpráva naša baba! Pôrodnú horúčku! Vedela si, Alžbeta, že jestvuje taká horúčka?

— Vy hnusník, — povedala baba usmievajúc sa.
— Keby len Pán Boh dal, aby ten syn nebol po vás.

— Co? Ty si myslíš, že ten môj syn sa má podať na mňa? Ale vlastne vieš, ako sa volá?

Fafola sa oboril na ženu, ako keby jej bol chcel krk vykrútiť. Zdalo sa, že úplne zošalel: mal zružovelu tvár, ruky sa mu chvely, nos mal akýsi nakrivený. Mal vysloviť jedno meno, ale vykrikol dve: meno a priezvisko:

— Giuseppe Mazzini!

— Alebo Giuseppe alebo Mazzini, — povedala rodička so sladkým úsmevom.

— Bude sa teda volať Giuseppe, — zakončila filozoficky babička.

IV.

Ešte tri mesiace žila tým istým životom ako predtým v dome starej Gabaniny. No svoj stav už nemohla zakrývať; celá dedina už vedela, že Maurovo dievča je v druhom stave. Biarborka to len ticho znášala. Jej sa zdalo, že paralytik, Gabanina, Sina, ba dokonca aj Alžbeta sa na ňu dívaly zvedavo a ako by jej chceli pripomenúť hriech, o ktorom mala niekedy také tušenie, ako by ho bola naozaj spáchala. Jej sa i to zdalo, že je Maurovi celkom odporná, keď pozerá na ňu, že je už zostarnutá, smiešna, ako keby ju už poznal a ako keby sa každé ráno opýtal, kto je ten strašiak, ktorý spal po jeho boku.

Ale nie, Mauro sa ani len o to nestaral, aby sa mu zdala hnusnou. Zabúdal na ňu tak, ako bol zabudol až do Sininho pôrodu, že je v druhom stave. Barborka ho už chápala a videla celkom zreteľne svoj osud. Nebol on zlý človek; bol len nestály, impulzívny, žil predsa v dedine čudákov. Mal viac gavalierskosti ako jeho kamaráti a tá obyčajne aj z najsurejších mužov robí milé bytosti. Jeho povaha mala ešte stále tú dedinskú živosť, ktorá predchádza vášnivú mužnosť; jeho neskúsené srdce možno ešte nebolo stvorené pre lásku, ale pre poslúchanie — nie vždy proti vôli — svojich vlastných

rozmarov, rozmarov dedinského šuhaja. No bolo predsa aj v Maurovi trochu čudáctva, sentimentálnosti. Matka dievčaťa, ktoré by bolo malo voľajaké veno, by ho bola považovala za nezrelého pre ženbu a bola by ho nechala zasnúbeného aspoň dva-tri roky; chudobná matka by ho bola prinútila hneď, aby sa oženil. Barborka však nechcela a nežiadala nič. Ona sa uspokojila s tým, že žila v utrpení, lebo praví nešťastníci sa uspokojia so všetkým. Len niekedy, v určitých chvíľach sa poľakala tohto života, ktorý sa jej zdal byť celkom iný ako ten, ktorý viedla od detstva; blúznivý, protivný, zlý a zdalo sa jej, že ho prežíva ako by v strašnom sne, ktorý pri zobudení vzbudzuje strach, malátnosť a horkosť v ústach.

Alžbeta s ňou už teraz hovorila oveľa nedôverivejšie, pozorovala ju prísnejším okom a pozerala na ňu so zvláštnosťou, ktorá strašila, iale predsa odhaľovala pocit lásky, lásky bedliacej a uspokojujúcej. Mladá panna trpela tým, že videla svoju priateľku v tom stave. Farár s ňou tiež raz dosť dôverne o tom prehovoril, no bez horkej príchuti, s akou kňazi hovoria, keď ide o nezákonnú lásku. Ale slová dobráckeho a veľkodušného kňaza poranily Alžbetino srdce. Ona teraz videla jasne, že jej priateľka žije v ustavičnom hriechu. Farár ju uistil, že bojzlivosť Barborkina je spôsobená odkladom nevyhnutného manželstva a že treba Barborku pripraviť na to, aby to konečne zariadila u muža. Don Tito mohol s ňou hovoriť mimo spovednice; don Tito ju mohol presvedčiť. Alžbeta prikývla so vzdychom a poprosila kňaza, ktorý chodil do najlepších domov, aby prišiel aj k nim.

Don Tito prisľúbil. Páčilo sa mu, že by sa mohol pobaviť u starej Gabaniny a že by si trochu mohol po-

hovoríť aj so starým Pavlom, s ktorým už aj tak nikto nerozprával. Pavol ešte aj v starobe bol zaťatý republikán. Ale čo na tom záležalo? Don Tito rešpektoval strany. Nebol veľmi inteligentný, málo vedel o všelijakých veciach a veľmi málo sa rozumel do niečoho. Dal každému za pravdu s chabým úsmevom, ba aj tým, ktorí by mali byť jeho nepriateľmi; bol by sa dohodol aj s anarchistom. Možno aj preto, že bol z dediny. Aj pre tieto vlastnosti bol don Tito obľúbený, ba niektorí ho ešte aj vyhľadávali. Chodil do veľa domov, aby si trochu pobesedoval cez dlhé zimné večery. Pozývali ho na fašiangové večierky, často ho netrpezlivo očakávali a keď prišiel, ohromne sa tešili. Don Tito sa zabával na týchto večierkoch ako šuhaj blažených nádejí... Bol bojzlivý, ale bol človekom v pravom slova smysle, čo aj o tom nevedel a vedieť nechcel. Mal tridsať rokov; žil spolu s matkou, ktorú si ctil, v malom domčeku. Bol to skoro kláštor v malom. Nepodliehal farárovi; bol úplne samostatný a vykonával svoju svätú službu veľmi pohodlne. Slúžil omšu sem-tam za líru, za dve, za tri; pohrebné obrady konal za najnižšiu cenu. Ba obec ho zvolila za strážcu a kaplána cintorína. To bolo päťadvadsať lír mesačne do jeho vrečka. Svoju starú matku ako-tak vydržoval a bol spokojný. Jedným slovom, bol to dobrák a vykonával svoje sväté povinnosti bez trpkosti a bez akéhokoľvek poverenia. Nebol nábožný, ako Alžbeta, nemal pocit pýchy človeka, ktorý si je vedomý, že koná nejaké poslanie. Nebol náročný preto, že liečil duše. Bol to dobrák, ktorý konal svoje povinnosti čestne, so súhlasom svojho tichého temperamentu a svojej malomyseľnej povahy. Zdalo sa, že bojzlivý kňaz ako don Tito by bol najmenej vhodný na to, aby presvedčil Barborku, druhú

bojazlivú bytosť. Ale nie, don Tito sa vyznal v dievčatách. Nie preto, že by to bol vedel zo svedeckého, ale preto, že bol tiež človekom, vlastne mládencom, ktorý vyrástol medzi sukňami a zásterami, ktorý vykonával lásku voči druhým a ktorý mal možnosť poznať povahu, vkus a vrtochy žien.

Barborka prijala prvé slová dona Tita so vzdychom a so zbožnou a úprimnou skrúšenosťou. Kňaz, ktorý mal tridsať rokov, ale ktorý vyzeral na päťdesiat, nepôsobil na ňu tak ako ostatní chlapi, počítajúc do toho aj jej Maura. Dívala sa na neho úprimne, pozerala na jeho vlasy, ktorých pomaly ubúdalo, pozerala sa na jeho tvár, ešte čerstvú v tichej bolesti, dívala sa mu do očí, do tých očí, ktoré občas pozrely do zeme ako oči bojazlivého a nešťastného mladíka, ako aj jej oči; pocítila, že v skutočnosti sa jej don Tito podobal a mohol by aj on byť obeťou tak ako ona — dnes alebo zajtra.

— Mne môžete, drahé dieťa, povedať všetko. Voľtačo mi zatajujete. Nedôverujete mi...

Striasla sa. Skrývala pred ním niečo, áno, niečo mu zatajovala, o čom on možno vedel; vyhýbala sa tomu, aby vyslovila jedno meno, aby hovorila o údolí. Teraz, keď mala pred sebou človeka, ktorý mal podobnú povahu ako ona, a ktorého sa nemusela báť, ešte viac pocítila v sebe to poníženie bez mena, to, že je stratená bez mena, to, že je stratená pre ľudí a pre Hospodina.

— Mauro vás má rád? Ste s ním spokojná?

— Áno.

— No, teda?

Stíchli.

— Vidíte, vy mi voľtačo zatajujete. Keby šlo len o Maura, náš dobrý pán farár by vás už bol o tomto

čase požehnal. Voľačo iné je v tom... v tom... je asi niekto iný? Však, Barborka, voľakto druhý sa v tom skrýva? Nikdy ste si nepomysleli, že váš Mauro je žiarlivý?

— Nie ... Áno ... Ale nie teraz ...

— A tak... nie teraz. No, a teda ... Ale ja vám, dcéra moja, radím, aby ste povedali svojmu Maurovi toto, aby ste mu to takto predniesli: »Máme sa radi a čoskoro budeme mať syna, ovocie našej lásky. Ak bol voľajaký temný bod v našom živote, nuž zabudnime naňho, ver, že ja nemám na tom vinu, ver mi, že mám rada len teba a druhého — ak nejaký je — nemôžem ani vidieť... Soberme sa, sosobášime sa bez huku, bez hostín, nemusí o tom nikto vedieť, potichu, v kostolíčku... No?«

Uvažovanie dona Tita bolo veľmi jednoduché; usmieval sa, ako keby bol povedal peknú kázeň, takú malú, akú mávajú dedinskí farári cez nedeľnú omšu. Ale Barborka sklonila hlavu.

— Nože, nože... Čo je vám, Barborka?

— Ale rodičia ... jeho rodičia ... Otec, matka, sestra ... To je nemožné ... to je nemožné ...

— Matka a sestra sú dobré kresťanky a vedia, že treba dať svolenie za každú cenu, keď... keď... Don Tito len tak náznakovite ukázal na život dievčaťa, už dosť zdeformovaný.

— S matkou prehovorím aj ja ... Poznám ju ... To je dobrá duša, verte mi, dobrá žena. Ale musíte mi aj vy pomôcť, musíte s ním hovoriť... Budete?

— Áno ...

— Naozaj mu poviete?

— Áno.

— Kedy?

Mauro mal chuť na zábavu. Rybárske práce už utíchly, bolo už po vianočných sviatkoch a predaj úhorov naplnil jeho peňaženku. Teraz, čo sa už pomaly končily aj fašiangy, zabával sa ďalej. Čo na tom? To len kňazi hovoria, že pôst je chudá pani, ktorej sa páčia len slede a fazuľa. On aj tak nedával na kňazov. Pre neho bol pôst veselá pani, ktorá sa zabávala na tom, aby opakovala ešte s väčším krikom a zlomyseľnosťou ako cez fašiangy zábavy a samopašnosti. Na dedine sa to vždy tak robievalo: najkrajšie slávnosti a najveselšie zábavy sa odbavovali vždy cez tých štyridsať dní, keď sa najmenej je, keď treba ľutovať hriechy a očistiť sa od nich.

Úbohá Barborka vo svojich troch izbietkach žila v úplnom zabudnutí. Maurovi to aj pripomenuli niektorí z priateľov. To je hanba ... to je hanba ... Mať mladú ženu a nechať ju takto hynúť vo spoločnosti paralytika a tej »sväťuškáry«. Že ešte nie je jeho ženou? Čo na tom! Tým lepšie. Jeho povinnosťou bolo poukazovať jej dedinu, zvyky dedinčanov, priateľov ... Nie, priateľov nie? Báľ sa? Neveril? Výborne: nuž tak aspoň dedinu, trochu ísť s ňou na prechádzku, správať sa k nej, ako sa na zdvorilého muža patrí (šľachetný a zdvorilý je, to je isté), mal ju zaviesť do niektorého domu a ukázať jej aspoň to, aký je rozdiel medzi opusteným údolím a malým mestečkom, či dedinou. K slovám priateľov sa pridaly slová niektorých žien alebo dievčat — napríklad Kozimy. Kozima chcela túžobne poznať malú kopaničiarku; možno zo zlomyseľnosti, aby jej mohla byť niekedy užitočnou. Bolo to asi tridsaťročné dievča, vyspelé už dávno, poznalo už mnohých, aj financov z námornej sanitky.

— Naozaj, ste ukrutný, — povedala uštipačne Maurovi. — To je hriech takto zaobchodiť s tým úbohým dievčaťom.

Pani Eunice, žena doktora, sa vyjadrila trochu delikátnejšie: ona bola totiž paňou, dámou, ktorá hovorila správne po taliansky, mala pekný dom a dve vážené dcéry, Gianninu a Kristínu.

— Chuderka. Vidí sa mi, že ju priveľmi ponižujete. Privedte ju k nám. Moje dievčatá pripraví večierok.

Mauro sa teda rozhodol, že vyvedie Barborku z jej búdky. Prvý raz sa pokúsila vzdorovať: Nie, mal ju vziať skôr, keď ešte nebolo poznať tak okaté, že je v druhom stave. Alebo vtedy, keď ešte nebolo vôbec poznať. Teraz nie, hanbila sa a bolo to príliš poznať. Ale Barborka musela hneď ustúpiť; prvý raz videla svojho Maura rozhodného, skoro násilného. Sklonila hlavu a mlčala. Išla si obliecť šaty z nebovej látky.

Bola studená, no slnečná nedeľa. Kanál, idúci z prístavu, ktorý symetricky rozdeľoval dedinu na dve polovice, bol plný lodičiek. Oba brehy boli preplnené pestrým zástupom dievčat, mladíkov s povievajúcimi červenými kravatami; boli tam aj chlapi, postávajúci pred krčmami a pivnicami, zvedavé paničky, ktoré sa držaly za ruky. Mauro a Barborka prechádzali prvý raz pomedzi tento pestrý, mnohofarebný zástup, ktorý ako by reprezentoval celú obec. Cítila, že sa na ňu dívajú, pozerajú, ukazujú prstom: celá dedina ju pozorovala a ukazovala na ňu prstom. Oprela sa o Maurovo plece, aby strach, ktorý jej svieral srdce, ju nepremohol a nezvalil na zem. Mauro jej povedal cez zuby:

— Drž hore hlavu!

— Pozdvihla hlavu, no jej mihalnice ako by zvlhly slzami. Držala hlavu hore a zbadala niektorých zná-

mych. Videla Tuliu, Alžbetkinu príbuznú, ktorá sa prechádzala so svojimi deťmi, oblečenými do neúmerne veľkých šiat; videla Maurovu sestru aj matku, ktoré jej Mauro ukázal s poznámkou, aby sa na nich nedívala a aby ich nepozdravovala. Videla aj skromnú návštevníčku kostola, ktorá sa na ňu milo usmiala; videla Niblina ... Ba, keď Niblin jej išiel hneď v ústrety, zastavil ju, podal jej ruku, pýtal sa jej, ako sa má, vymenil si pár slov s Maurom a šiel trochu s nimi. Barborka išla medzi Maurom a Niblinom, ktorí rozprávali o svojich veciach a nepozreli na ňu, ako keby šli jeden vedľa druhého. Správali sa tak, ako keby medzi nimi nebolo došlo k ničomu, vôbec k ničomu. Prišli až ku námestiu rybieho trhu, vysadenému stromami; zastavili sa. Toto námestie bolo akýmsi verejným parkom, sem už nesiahalo korzo: medzi kríkmi sa hemžily deti, baviace sa všelijakými hrami a vykrikujúce kde-čo. Sem-tam preletel čmeliak. Všetci traja zastali a dívali sa s nevelkým záujmom.

— Mauro, pamätáš sa, keď sme sa ešte my hrali s gombíkmi?

— Hej, ty si odo mňa vyhral pár ráz.

— Máš pravdu, ja som vedel vyhrať, — povedal veselo.

A vtedy pozrel pritvorenými očami na ženu.

Barborka sa vrátila domov ako mŕtva. Ale mladík neporozumel, nechcel porozumieť. Od tohto dňa žiadal, aby Barborka s ním všade chodila; predstavil ju priateľom, kamarátom, Kozime, tej Kozime, ktorá v nej vzbudzovala strach a hrôzu a tak škandálne hovorila o svojich zvykoch. Ona poslúchala, ako poslúchajú

ovce, somáriky, zvieratá, ktoré sa podrobujú mlčky strašnej nadvláde človeka.

Ale mladík sa neodvážil priviesť Barborku do krčmy Garagul, čo ako vykrikovali »odberatelia«, ktorí ju chceli už dávno vidieť, že ju chcú. Mauro bol ochotný priviesť ju ku Kolombovi, ale do krčmy nie. Ku Kolombovi? Chytili ho za slovo. To bola ohromná myšlienka. Pôjdu aj oni ku Kolombovi s tým, že sa chcú dať oholiť Malvíne. Kedy? V sobotu? Bude to dobre v sobotu, keď sa na dedine každý holí? Hej, dobre. Lebo ak sobota bola pre ženy dňom lásky a dňom Márie, pre chlapov — praktických ľudí, ktorí sa uspokojia aj s tým málom, ktoré je každý týždeň to isté — bola sobota dňom holenia.

V.

Holič sa nosil iako pán. Pekne sa poobliekal, nosil už ako chlapec pestré kravaty a rozprával skoro spisovnou taliančinou. Čítal denne noviny; vôbec bol dobrák ako remeselník alebo malý úradník. Nemal nijaké politické presvedčenie a možno aj preto si ho zvlášť nectili jeho klienti, ktorí boli zaťatými republikánmi alebo socialistami. Mal svoju filozofiu, ktorá mu dávala do úst veľa rečí, a veľkú obrazotvornosť.

Otec mu dal meno Kolombo, a to zo zvláštneho dôvodu, ktorý sa mu zdal originálnym: priezvisko mal totiž Kolombi. Kolombo Kolombi bola naozaj jedna z tých sympatických hračiek, na ktoré sa tešia mladí otcovia, čo im aj prinesie šomranie od farára, ktorý nevie preložiť niektoré rozmarné mená do latinčiny. No, teraz aj Kolombo bol spokojný so svojím menom, ktoré už pre túto zvláštnosť ho možno zachránilo od nejakej neprijemnej prezývky. Nezáležalo mu na tom, že niektorí sprevádzali jeho meno so zvláštnym uštipačným úsmevom, sladkým deminutívom alebo jasným opovrhnutím; vedel, že nemá druhé meno (luxus si môžu dovoliť len osoby vyššie postavené ako my), a to mu stačilo.

Ale aj na druhú vec bol Kolombo právom pyšný:

na svoj obchod. Bol to malý obchodík, ale čistý, voňavý, elegantný, koketný. Každý rok ho obohatil o veľké zrkadlo alebo o aristokratickejší diván, krajší kalendár alebo o modernejšiu skriňu. Páčila sa mu elegancia, páčily sa mu mestské spôsoby; dával prednosť parížskym voňavkám pred milánskymi, tak ako pijan dáva prednosť vínu sangiovese pred aleatikom; jeho snom bolo urobiť zo svojho obchodíku moderný kabinet, na ktorý by mohol napísať veľkými literami to ťažké francúzske slovo, ktoré sa ináč píše a ináč vyslovuje: coiffeur...

Pravdaže. Kolombo totiž nebol obyčajný holič alebo kaderník; on bol coiffeur. (Musel dať pozor, lebo »oi« sa vyslovuje ako »oa«. Čudné, no nie? Ale tí Francúzi sú už takí.)

Kolombo bol vdovec. Žena, ktorá bola dosť školená a pritom precitlivelá, umrela mu pred desiatimi rokmi na tuberkulózu a nechala mu rozkošné dievčatko, ktoré už v tých časoch rozprávalo pekné veci. Chlapec alebo dievča? Vtedy sa o to nikto nestaral, lebo Kolombovo dievča veľmi často nosilo nohavice. Napríklad v nedeľu bolo oblečené ako námorník v dlhých nohaviciach, v belasej blúzičke s bielymi kotvami a s čiapočkou, na ktorej bolo po anglicky napísané meno nejakej pancierovej lode. Malička sa tešila tomu, že nie je oblečená ako ostatné dievčatá; práve tak sa mohla popýšiť červenou stuhou alebo komplikovanejšou vlnkou vo vlasoch. Tomu, kto sa jej opytoval, či je dievča alebo chlapec, mužského alebo ženského rodu, odpovedala prefíkaným úsmevom:

— Som to, čo chce môj otecko.

Otec chcel mať pôvodne chlapca a tento spôsob —

totiž obliekania dievčaťa — pokladal za najlepši a najvhodnejší, ako oklamať seba. Keď totiž jeho žena bola v druhom stave, už vtedy robil plány remeselníka, manžela a otca. Novorodený mal byť, pravdaže, chlapec: obaja: muž a žena, ho už videli, akou závratnou rýchlosťou rástol: novorodený sa čoskoro stal šikovným chlapcom, ktorý sa rád zdržiaval v obchode svojho otca medzi hrebienkami, fľaštičkami, mydlom a kefkami; chlapec, ktorý už voľačo začínal robiť, očistil kefou klientov, keď boli obslužení, pozametal vlasy okolo stolca. Dieťa dostávalo svoj rozum, naučilo sa už pomaly aj svoje remeslo a pomáhalo otcovi, najmä v sobotu večer a v nedeľu ráno. Chlapec sa stal pekným mládencom, ktorý dbal na seba, na svoje vlasy, kúpil si zo svojich úspor mandolínu a nosil bielu blúzu ako chudák staručký otec... Dojímalo ich to, muža a ženu, holuba a holubicu, lebo ich dieťa sa malo narodiť s hotovým povoláním. Pekný, čistúčky obchodík ako heraldický chrám krásy a lásky bol zaistený pre famíliu Kolombovcov...

No miesto toho sa narodilo dievčatko. Veru, keď to povedali Kolombovi, čestné slovo, že tomu ani nechcel veriť. Jemu sa to zdalo nemožným, že by sa na svete rodily aj ženy. Bola to jeho matka, dve, tri dievčatá, s ktorými chodil, keď bol mládencom, potom jeho žena, päť alebo šesť žien, ktoré kupovali mydlo alebo šampón na umývanie. A tie by predsa stačily? Nie, nestačily. Musela sa narodiť ešte aspoň jedna. A narodila sa práve jemu, holičovi.

Ale Kolombo bol holič-filozof a čoskoro sa usmieval. Osud si s ním zahral. Dobré. Osud bol klient, ktorý odchádzal s veľkým úsmevom. Ale aj tak príroda sa dala opraviť. Ostatní ho počúvali s úsmevom a údivom.

Dobrá duša — žienka sa melancholicky usmievala. A maličká, keď prišiel na to čas, dostala mužské šaty.

Príroda sa o to viac nestarala; osud sa však vrátil čoskoro nebadane, ako vždy; a dostal obeť.

Kolombo a malá Malvína ostali sami.

Malá Malvína sa naučila remeslo. Bola vždy v obchode; otec jej dával rozkazy, ako by ani nechcel; klienti jej dávali prepitné, jeden groš každú sobotu, a keď si už voľaktorý upravil kravatu, povedal jej: »Keď budeš veľká, oholíš ma ty, teraz ti ešte nedôverujem®. Nuž takto pozorovala, usmievala sa, kefovala a — naučila sa remeslo. Ako trinásťročná ostrihala dieťa mašinkou, ako štrnásťročná už holila, zatiaľ čo obchod bol plný obdivovateľov; teraz obsluhovala všetkých, aj tých, ktorí mali plnú a ostrú bradu, aj námorníkov, ktorí páchli rybami a vínom, aj sedliakov, ktorí páchli maštalou. Ale otec bol vždy gavalier; keď mohol, obyčajných ľudí obslúžil on. Niekedy sa stalo, že niektorý z klientov chcel byť obslúžený dievčaťom, keď napríklad ono tam nebolo alebo holilo iného. Vtedy Kolombo predstieral, že je urazený, a vysvetľoval všetkým možným spôsobom, aby klienta presvedčil, utíšil a nestratil. Niekedy sa stalo, že do obchodu prišiel aj nejaký cudzí človek. Kolombo mu išiel v ústrety, prial mu dobrý deň alebo dobrý večer, predstavil mu svoju dcéru ako zvláštnosť obchodu a opýtal sa ho, či si aj on praje, aby ho obslúžila. Ak cudzinec ostal zarazený alebo váhal, pyšne ho uisťoval:

— Môžu mi, prosím úctivé veriť, že je šikovnejšia ako ja.

Z Malvíny sa stalo pekné, vysoké a silno urastené dievča. Veselá, dobrej povahy, úctivá ku každému. Keď niektorého pána, už staršieho veku, holila, rada roz-

právala epizódku zo svojho detstva. »Teda nohavice sa ti páčily?« pýtali sa jej chlapi s namydlenou tvárou. »Velmi«. »No a prečo si ich ďalej nenosila?« »Zbytočné, nie som chlap. Už aj otec je presvedčený o tom. Však, otec?« Ale otec mal robotu s namydlenou tvárou a usmieval sa spokojne, pokračujúc v tom, čo práve hovoril host'ovi... »Pravdaže som mal šťastie, lebo pracuje ako chlapec, má dobrú, citlivú dušu svojej mamy blahej pamäti...«

Kolombo bol veru pyšný na svoju dcéru, lebo ona okrem toho, že bola dobrej povahy, bola vážnym dievčaťom, ktoré nemyslelo na lásku. Zdalo sa jej, že chlapi ako takí sú jej ľahostajní. Možno, že ich príliš často videla v tom grotesknom postoji, aby podľahla tomu prvému fyziologickému čaru, ktoré pomätie dievča, žijúce dlho samé. Ach, ako sa musela smiať z tých pekných mládencov, keď si sadali na stoličku s vyvrátenou hlavou. Najprv sa smiali, aj tí galantní, aj tí bezočiví, ale neskôr, keď im Malvína prešla po tvári s namydleným štetcom, skoro sa hnevali, že sa musia dívať do zrkadla. Niektorí privreli oči, druhí sa vyhýbali jej pohľadu, tretí občas pozreli na ňu úplne ľahostajne, ako by jej povedali, že sú si vedomí svojej špaty. Ba niektorý, aby sa ukázal indiferentným, pýtal si noviny a predstieral, že číta v najnepohodlivejších polohách. Malvína spozorovala, že mužovia ostávali v rozpakoch a skoro ponížení, keď im oholila len jednu čiastku tvári a druhá bola ešte namydlená. Naozaj boli smiešni s tou polovičnou bielou maskou. Ona radšej umývala tvár svojimi rukami ako vyčisteným štetcom 'a vtedy bola komicky materinská. Keď prešla prstami cez koreňky fúzov, vtedy sa zasmiala, zasmiala od srdca, ukazujúc aj najzadnejšie zuby.

Práve teraz umývala Maurovu tvár, zatiaľ čo Barborka s údivom sledovala pohyby dievčaťa.

Barborka si nevšimla, že okolo nej je päť alebo šesť chlapov, ktorí si pozorne obzerajú všetko na nej; nemyslela na to, že pri nej sedí Niblin, ktorý ju predstavil svojim priateľom s necudným úsmevom. Ona len pozerala na to čudné dievča, ktoré tak lahodne vykonávalo svoju prácu a ktoré naozaj vyzeralo ako zákonné dieťa tej čudnej dediny.

— Však je ohromná naša Malvína?

— Bravo, Malvína! Nech žije Malvína!

— Len sa podívajcie, ako vycifrovala vášho Maura!

— Sláva! Nech žije!

Dievča sa usmievalo a pozeralo na svojho otca, ktorý holil starého tichého námorníka. Vyzeralo to, ako by Malvína bola chcela povedať, že je to zásluha otcova, práve tak ako speváčka ukazuje, keď ju vyvolávajú pred oponu, že celý úspech spočíva na dirigentovi. Kolombo bol dirigentom. Potom sa obrátila, usmiala sa na Barborku, na Maura, ktorý vstával zo stoličky s uspokojením, usmiala sa na verné publikum a veselo zavolala:

— Hopsa! Další, prosím?

Hádali sa, lebo všetci chceli ísť na stoličku, na ktorej sedel predtým Mauro; hrešili, smiali sa, kričali, dorážali jeden na druhého. Konečne Niblin vyšiel víťazne.

— Ja mám vždy šťastie! — povedal Niblin pozrúc na Barborku.

— Sedte pokojne, lebo vás porežem! — povedala Malvína, a trela šetcom po tučných Niblinových lí-

cach. A hneď aj dodala: — Ja veru nemám strach z týchto ohnivých mužov.

Mala zbraň v rukách. Barborka nemala ani tú ideálnu zbraň, inštinktívnu zbraň mladej ženy, ktorá sa vie usmiať a milo pozrieť: úsmev a pohľad byly u nej dve bezbranné veci, ktoré nemalý ani len tej sily, aby sa niečoho dotkli, aby niekoho pohladily. A ani teraz sa Barborka neusmiala, nepozrela na nikoho; počúvala len tlkot svojho srdca, naľakaného ako malé vtáča, stisnuté v dlani dieťaťa; počúvala potichu strašné výkriky svojej duše, odhodlanej ako v zrkadle, ktoré reprodukuje až do krajnosti skutočnosť ľudských myšlienok.

Sedela na diváne, ktorý bol pokrytý čiernym zamatom; chlapi stáli pred ňou a zaplňovali obchod svojimi rečami a posunkami. Poniektorý kričal ďalej, druhý sa tajne z Kolombovým chrbátom voňavkoval, tretí sa zasa sklonil nad Barborku a opýtal sa jej:

— Chceli by ste sa aj vy naučiť toto remeslo?

Ona sa poobzerala okolo a ako by nebola porozumela otázke:

— Hej, to by bolo ohromné! Mauro by mohol otvoriť obchod a vy by ste konkurovali Malvíne ... Čo?

— Ticho, ticho, — odvetila na to Malvína, pokračujúc v práci. — Ako by mi mohla konkurovať? Moji klienti by mi predsa ostali verní... Nie?

— No, len potichu, — vyskočil jeden zo spoločnosti, opakujúc slová dievčaťa. — Keby bola tak trošku milá... ktože ho vie... a mladík uprel na Barborku dve hlboké oči, plné žiadostivosti a usmievajúce sa zlomyseľné. — Však by ste chceli, aby som chodil k vám?

Hlupák, buď ticho, vieš že nemá rada poklony!
Počujteže, Barborka. však som ja milší?

— A čože by sme ponúkli tomuto dievčaťu?
 — Keby sme boli ešte tak v Garagul?
 — Prečo neprídete do Garagul?
 — Kolombo, nemôžeme jej nič kúpiť? Akože je to! Čo stojí táto fľaštička?... Ale, čo to táram, vezmem ju a potom vám zaplatím. Barborka, vezmite si ju. To je dobrá voňavka!
 — Aj mne, Kolombo, aj mne dajte!
 — Počkajte, nech si sama vyberie...
 — Malvína, čakajte trochu, — povedal Niblin s tvárou do polovice namydlenou. — Mauro, ako to, že si dáš robiť vtipy zo svojej ženy? Veď toto všetko sú hladoši! Mauro sa usmial; Barborka sa celá triasla, lebo sa jej zdalo, že onedlho sa stane predmetom hádky. Chlapi protestovali proti Niblinovi.
 — Ticho! Na miesta! Dolu ruky! Na miesta, chlapi! Čo sú to za spôsoby! Čo sú to za lichotenia! Barborka, ja sa vám divím: Vráťte Rossinovi jeho voňavku! Povedzte mu, aby ju zanesol svojej Kozime ako svadobný dar!
 — Všetci sa smiali; len Barborka a Rossino nie.
 — Kozime! Kozime!
 — Výborne! Ako svadobný dar.
 — Výborne, Niblin! Nech žije!
 — Páni, prosím, trochu tichšie, — dodal Kolombo ako by nahnevaný, ale pritom sa usmieval.
 — Máš pravdu! Ticho! Ticho!
 — Aj vy buďte ticho, — povedal jeden z mládenčov Barborke, hoci vôbec ústa neotvorila. — Zákon platí rovnako pre všetkých.
 Niblin si znovu sadol na stoličku a nadstavil Malvíne druhú polovicu tváre. Trochu sa sklonila a zašepkala mu:

— A viete, trochu som vás porezala pod uchom.
— Hnusná!
— To som urobila náročky. Viete?
— Náročky? A prečo?
— Musíte to vedieť? Nuž nerobili ste tak, aby to bolo pre nás dobre ...

VI.

Potom Mauro priviedol Barborku do domu pani Eunice. To bola veľká pocta, že táto pani ju prijala. Preto sa mala správať bez chyby, sem-tam povedať niečo dobrou taliančinou, byť zdvorilou k obom dcérkam a urobiť im sem-tam nejakú poklonku. Ale Barborka bola ešte viac prestrašená, ako keď mala vkročiť do pekného Kolombovho obchodíku. Navštíviť paniu? V takom stave? Hovoriť správnou taliančinou? Hľadať vyberané slová? Nie, nie; radšej dávala prednosť krikľúnskej veselosti chlapov, tam aspoň mohla byť potichu.

— Počuj, Barborka, nedá sa nič robiť, sľúbil som. Správaj sa tak, ako budeš vedieť.

Nemohla neposlúchnuť. Sklonila hlavu, ako vždy a obliekla si nebové šaty.

— Budem sa správať tak, ako viem, — hovorila si obliekajúc sa. — Budú sa zo mňa smiať. A či ja za to môžem?

Ale mladík ešte išiel za ňou do izby, aby ju uistil. Pani Eunice je naozajstná pani, dobrá, veľmi dobrá, veľmi jemná, ochotná. Aj dcéry sú dobré, čo aj sú pravé dámy, slečny. Z otca nemusí mať strach, lebo nie je doma. Doktor je preč od rodiny, býva na vidieku,

tam je lekárom, má tam dom; manželka a dcéry sa nechcely prispôbiť životu sedliakov a chudáka opustily a vystavaly si dom v mestečku.

— Chudák! — opakovala naivne Barborka.

Mauro sa zasmial. Ale čo! Ženy mali pravdu. Akože mohly slečny, inteligentné a živé, ako boly Giannina a Kristína, žiť medzi sedliakmi?

— Dost' už! Už si hotová?

Vyšli na cestu a kráčali potichu. Na moste, pri pohľade niekoľkých zvedavých žien zvolal ako by namyšlene:

— Uvidíš peknú jedáleň!

Prešli most. Zďaleka bolo počuť buchot kladív, ktoré bily na spodok lodí a dusný vzduch bol preplnený zápachom kolomaže. Mauro skrivil nos a povedal:

— Najkrajšiu jedáleň z celej dediny!

Barborka ešte stále váhala; ale aj pri tom strachu bola trochu zvedavá na panský dom, peknú jedáleň, vzácne predmety, orechový nábytok. Pripomínala si spláňu Gabaniny, ktorá na ňu urobila taký dojem; možno že tá izba by bola príliš skromná pre takú paniu, ako bola pani Eunice. No, hľa, Mauro bol dobrý, príliš dobrý k nej; nebola to pravda, že by ju bol predstavoval len obyčajným a nespratným ľudom; predstavoval ju aj ozajstným paniam, pred ktorými sa kopaničiarka mohla cítiť malilinkou. Je pravda, že bola bojazlivá, že teraz, keď bola v druhom stave, najradšej by nebola poznala nikoho... Zastal pred veľkou bránou, ktorá bola privretá.

— Tu. Vstúp.

Brána viedla do chodby, ktorá nerovnomerne rozdeľovala dom a končila sa oknom, z ktorého bolo vi-

dieť pomerne málo zeleňou porastený dvor. Ako sa jej len zdala dlhá tá chodba s nebeským klenutím a s podstavcami, napodobňujúcimi tmavý mramor a podivne prežilkovanými.

— Ďalej, ďalej, nech sa len páči... Ach, aké milé prekvapenie, aké prekvapenie!

Zjavila sa pred ňou široká izba, trochu nízka, so stenami, namaľovanými ako krajinky, s vtákmi a kvetmi. Sem-tam medzi obrazmi, zrkadlami a tapétami vykukávaly konce jazier, mikroskopické údolíčka, pravé miesta rozkoše; potom smutné víby, krdle lastovičiek, malé postavy poľovníkov, húfy ovečiek, psy, kravy, kozičky, všetko v malom, bez proporcií. Na oknách visely záclony z ľahkej bielej látky, ozdobené malou čipôčkou a podviazané po bokoch retiazkou a sponami až nadmieru pozlátenými. Na stenách bolo повеšaných mnoho obrazov a obrázkov: od starej tlače, ktorá predstavovala Kleopatru zarámovanú v čiernom ráme až k olejovej imitácii, na ktorej Galileo Galilei práve rysoval svoje melancholické »Eppur si muove — A predsa sa točí« nemilosrdným a indiferentným sudcom ...

— Aké prekvapenie, aké prekvapenie! — pokračovala v sladkom luhaní pani domu. — Giannina, Kristína! Poďte pozrieť, kto je tu. Ani si len nesmyslíte na toho!... Giannina!

— Nechajte, — povedal Mauro so sladkým úsmevom.

— Sadnite si, sadnite si... Ach, aká som len spokojná! Hej, hej, chceli sme vás dávno poznať, lebo my sme dobré priateľky vášho Maura ...

— Viem ...

— On vám to povedal? Hovoril vám o nás? Gian-

nina! Kristína! Nože sa sem! Podívajte sa na moju jedáleň. Pači sa vám? Ujde ako-tak.

— Pekná ... pekné zariadenie ...

V skutočnosti nábytok bol sorskupený veľmi nesúladnej Barborke sa však zdal veľmi pekný, ale ona sa obzerala dookola viac inštinktívne ako z komplimentu. Od kredenca, ktorý bol z jedľového dreva a zafarbený na žltu, ku skrini, ktorá bola z orechového dreva a zafarbená na tmavo, všetky kúsky nábytku, donesené do tejto izby, ako by sa dívaly na seba psím pohľadom. Veľký kozub umiestený medzi dvoma oknami bol zafarbený tak, aby sa zdalo, že je z mramoru, ale len z obyčajného mramoru, celkom tmavého a nepravdepodobného s podstavcami a klenbami. Nad kozubom bolo zavesené zrkadlo, ktoré bolo zarámované do zlatého rámu s rímsou, kde boly v pozlátenom ráme staré neužívateľné hodiny. Iné, dobré hodiny arrogantne tikotaly na susednej stene a pohybovaly dlhým kývadlom z veľkej kovovej dosky s takou bezpečnosťou a rytmičnosťou, s akou idú hodiny, ktoré naťahujeme každých pätnásť dní.

— Tu je Giannina! Aj Kristína!

Zjavily sa dve usmievajúce sa dvojčatá. Držaly sa za ruky so známym naučeným detským pohybom. Naraz zastaly uprostred izby, aby sa poobzeraly, a aby aj ony jedna na druhú pozrely. Oblečené boly rovnako, ale zvláštnym spôsobom: maly blúzky a sukničky z nedeľných šiat, bielej a nebovej farby. Jedna mala bielu blúzku a nebovú sukničku, druhá nebovú blúzku a bielu sukničku. Dva úsmevy ako by žiadaly od divákov ich mienku na túto umeleckú bizarnosť.

Giannina bola ružovej farby, Kristína bola bledá, ale jej belosť ako by vždy čakala, kedy sa bude môcť

zafarbiť malým úsmevom. Giannina vyzerala, ako by bola staršia sestra. Kristína sa robila menšou z koketnosti. Boly vždy spolu, nie preto, že by sa boly maly veľmi rady, ale že by sa oddelene menej páčily, zdaly by sa vecami menej cennými: deťmi. Bolo to s nimi tak ako s tými dvoma soškami, ktoré musia vždy stáť spolu v dedinskom salónku: Viera a nádej, rímska pastierka a predavačka rýb z Neapola, Garibaldi a Taliansko.

— Drahučinké. — zvolala matka.

Dvojičky prišli k Barborke a stisly jej silno ruku; potom sa obrátily k mladíkovi a zasmialy sa mu do tvári.

— Drahé! Milé!

— Drahé, drahé!

— Ako sa máte, pán Mauro? — opýtaly sa ho Giannina a Kristína.

— Aké sú milé! Počujete ich, Barborka? To, čo robí jedna, robí aj druhá, to, čo povie jedna, povie aj druhá, sú dvojčatá. Tak sa majú rady! Len ich počúvajte, počúvajte! Barborka sedela na starom diváne vedľa domácej panej a hladkala bojazlivo vankúšik, vyšitý na jednej strane znakom kríža a na druhej ozdobený hortenziou, veľkou ako karfiol. Potom pozrela na dvojčatá, ktoré si sadly vedľa jej Maura, a veľmi sa podivila, že dve milé slečinky tak vyučené sú v takom dôvernom pomere s mladíkom, ktorý nebol z tých istých pomerov ako ony. Pozrela na Maura Smial sa, hovoril raz dialektom, raz po taliansky, robil široké gestá, vyskakoval a zdalo sa vôbec, že je trochu podgurážený. Slečinky ho posadily medzi seba a neprestávaly sa na neho dívať a usmievať...

— Ste trochu podnapitý, pán Mauro? — pýtala sa Giannina.

— Ste trochu podnapitý, pán Mauro? — pýtala sa Kristína. Rozhovor sa rozdvajil. Na jednej strane mladík a dve dievčatá sa rozprávali o svojich veciach, smialy sa, sem-tam hodiac očkom po Barborke, ktorá ako by sa bola zaľúbila do vankúšika; na druhej strane Barborka, hladkajúc vankúšik, počúvala zbožne domácu paniu, ktorá hovorila celkom vážne a so zvláštnym prízvukom, ktorý vyvolávala tým, že skrčila nos.

— Majú sa rady! Nezávidia si, nehádajú sa. Sú ešte veľmi mladé: inšie nerobia, len sa zabávajú. Ach, nemyslia na nič, len na zábavu! A partie pre ne by nechýbaly, hoci sú ešte mladé. Nie, teraz ešte je privčas. Teraz sa zabávajú. Škoda, že sme prestali usporiadať naše večierky! Ale na budúci rok prídete aj vy ... však, Barborka?

— Ak ... ak ma Mauro privedie ...

— Mauro urobí to, čo my budeme chcieť. Oj, my už dávno poznáme vášho milého mužička! Stavím sa, že sme ho poznaly skôr ako vy... Nebojte sa, on vás privedie na naše večierky. K nám chodia samí dobrí ľudia; veselí, ale dobrí. Predstavte si, že aj naša svätá matka Cirkev je zastúpená ... Don Tito ... Poznate ho?

— Hej.

— Je taký milučký! Tento rok sme pozvali aj Kolombovu dcérku. To je podarené dievča, ale milé... Poznate ju?

— Hej.

Nuž, veď vy poznáte všetkých!

" Mama, — zvolala naraz Kristína.

Čo, dušinka? — odpovedala matka.

— Keby si vedela, čo nám povedal!

— Mauro, Máuro! — poznamenala pani Eunice s komickým gestom výčitky; ale pokračovala v rozhovore! — Vy poznáte všetkých...

Čo len povedal Mauro dvojčatkám? Prečo sa pani Eunice o to nestarala? Prečo bol Mauro taký rozohne-
ný s dievčatkami? Barborka skoro už nepočúvala svoju
hostiteľku; pozerala na skupinu, ktorá bola oproti nej,
a v duchu vyčítala svojmu Maurovi, ktorý bol taký
nevychovaný. Ale aj dievčatká boly trochu veselšie.
Maly sedemnášť rokov? Sedemnášť rokov a také otvo-
rené?

— ..Hej, môj muž má celkom iný temperament
ako my: je uzatvorený, tichý, páčia sa mu knihy, je cel-
kom stvorený pre svojich chorých. Ja by som sa mož-
no ešte obetovala pre neho, ale čo dcérky? Máme na
to právo, aby sme im zakázali užívať života? Teraz?
Nuž kedyže ho potom majú užívať? Potom? Keď sa
hádam vydajú? Alebo potom, keď prídu deti?

Pani Eunice zhruba ukázala, možno aj nevedomky
na veľký zdeformovaný život Barborky; ona videla to-
to gesto, ale nepochopila slová. Pomätená a znechute-
ná, sklonila hlavu vycítiač, že táto pani jej urobila bo-
jazlivú a neočakávanú výčitku.

— Ach! Keď začnú prichádzať deti? Ja som bola
ešte šťastná, mala som naraz dve dievčatá a dosť! Ale
som dosť trpela, viete! Skoro som umrela pritom. A aj
maličké nemalý žiť, ale dívajte sa, kde sú!

Barborka pomaly zdvihla hlávku; bola bledá a pe-
ry sa jej triasly.

— Hej... a tr ... trpí sa pri tom veľa?

— Nieкто viac, nieкто menej, dcéra moja! Ale

všetky musíme trpieť. To je už náš osud. Len chlapi z toho ľazia, egoisti.

— To je pravda, — dosvedčila Barborka s presvedčením.

— Ach, zbadali to ste aj vy? — zvolala pani Eunice, dívajúc sa zvedavo na host'a. — Ste presvedčená, že váš Mauro je egoista? Teraz mu to poviem...

— Nie ... nie, preboha!

— Ale dajte pozor, treba vedieť zaobchodiť s egoistami! Keď je žena šikovná, dostane všetko, čo chce. Zdá sa, že vy nevyzeráte na to, aby ste si vedeli poradiť, aby ste vedeli držať muža na uzde... Na uzde, za ruky a za nohy... Všakže _____Priznajte sa, že ste ešte neskúsená?

— Ja? Čo môžem robiť ja?

Nasledovala malá prestávka. Mauro sa samopašne smial. Dievčatá zavrieskaly.

— Mama, mama, Mauro ma uštipol, — zvolala Kristína.

— Uštipol? Ach... a kde?

— Tu, tu na ruku ...

— No, dobre, na ruku, — opakovala pani Eunice. Potom sa naklonila k Barborke a opýtala sa jej potichu, ako by sa chcela naraz rozpamätať na niečo, čo ju tým viac pohlo k tomu, aby sa dívala na dievča:

— Naozaj, vy ešte nie ste sosobášení?

— Nie, — odvetila ona jedným dychom.

Pani si vydýchla a hovorila o inom; učila ju, ako sa zavárajú marhule a ako sa ukladajú uhorky.

VII.

Stará Cina vycítila, že najlepšie oslávi svadbu svojej dcéry, keď pozve na obed čím viac ľudí. Predsa všetci by mali vedieť, že sa Kozima vydáva; znakom toho mal byť skôr veľký, slávnostný obed ako cirkevný obrad.

Matka a dcéra vybrali spoločne a po dlhej úvahe hostí. Cina hneď si pomyslela na starú Gabaninu, ktorá bola vážnou osobou; no dcéra na to hneď odvetila, že stará asi sotva nechá len tak svojho starého Pavla.

— Nuž pozveme Alžbetu a jedného z bratov.

— Ktorého?

— Najstaršieho, ten je z nich aj najlepší; dvaja si prídu vypiť po obede. Povieme im to.

Potom Kozima zapísala mená niekoľkých priateľiek, ešte dosť mladých, ktoré neschvaľovali jej rozhodnutie a jej správanie; chcela ich pokoriť tým, že im dokáže, že človek sa vynájde nie tým, že sedí v kúte. No chcela byť ešte ukrutnejšia: bolo by treba pozvať aj chlapov, s ktorými sa poznala.

Cina vzdychla.

— Aj Rossina?

— Pravdaže. Chcem im všetkým ukázať, že mi na

ničom nezáleží. Nech si klebetia, čo chcú, ja si môžem robiť, čo chcem.

Ďalšie mená: jeden z obecných úradníkov, jeden zo zabudnutých príbuzných, čo chodil o palici, jeden z priateľov kamarátky, ktorému bolo treba hneď napísať. No, tu sa udrela po čele:

— Ach! Zabudla som! A čo keby sme tak pozvali aj chuderu Barborku, čo žije s Maurom? Výborne! Pozveme ich oboch! Vyhotovily pozvania a tu Cina zbadala, že veru pozvaly veľa ľudí. No hneď sa aj upokojila; izba pre hostinu bola dosť veľká. Bola to veľká izba na prízemí, ktorá slúžila za všetko: magazín, sýpka, krčma. Cina ju raz zatvorila a odvtedy ju užívala len pre seba. Teraz sa jej zišla. Bola naozaj veľká, ale nie práve najkrajšia. Steny boli už popukané, dvere povyvalované, povala čierna, s čiernymi trámami. Cina sa rozhodla, že izbu čo najlepšie pripraví. Jeden zo starých obdivovateľov dcéry sa na to podujal. O iné sa ani tak nestaral ako o to, aby so srubov visely bálové ozdoby, umelé kvety, ktoré by okoliu dodaly vznešlosti.

Stará sa ani nepohla z kuchyne. Pomáhaly jej dve, či tri ženy, ktoré pracovali za to, aby sa im voľačo ušlo z tej lukulskej hostiny. Stará vypráždala šišky, šklbala kurence, vytierala masť z hrncov, nalievala do fliaš aleatico a albanu, mlela kávu, dávala na podnosy kopy ovocia, obkukávala okolo piec, rúr, stola a tanierov. Kozima zas napĺňala strieborné konfety bonbónami, na ktoré napísali čudným písmom: sobáš. Ženích nerobil nič. Díval sa na svokra, na ženy a na svoju Kozimu. Díval sa na tieto všetky prípravy, pritom sa usmieval spokojným úsmevom a cítil, že mu tečú sliny.

Ráno v deň svadby bolo všetko pripravené. Cina si

obliekla staršie, ale bohaté šaty, nevesta biele rúcho so závojom a s pomarančovými kvetmi. Tieto dve veci boli však naozaj celkom zbytočné, keď išlo o Kozimu. Všetci sa tomu aj smiali. No matka a dcéra rozhodly, že, keď už niečo urobia, tak to urobia poriadne, ako sa patrí; nemohly sa teda zriecť najdôležitejších symbolov. Ženích mal čudné šaty s dlhým kabátom, ktorý vyzeral ako svrchník.

Na poludnie malý zástup, ktorý sprevádzal nevestu a ženícha do kostola a na obecný dom, usadil sa vo veľkej izbe, kde sa mala odbavovať svadobná hostina. Boli pripravené dva veľké stoly: na prvom, ktorý mal byť čestným stolom, bolo viac kvetín, viac všelijakých ozdôb, ale všetky poháre neboly rovnaké ani obrúsiky neboly všetky hodvábne. Ba bolo vidieť semtam vidličku z cínu alebo sedliacku stoličku. Trochu bokom bol druhý stôl pri vchode do kuchyne. Ten bol ozdobený ešte skromnejšie, skoro chudobne. To bol stôl pre deti a pre synov pozvaných a príbuzných.

Cina, žena založená kalkulačne a hierarchicky, určila každému miesto. Rozdelila ich na tri kategórie: vážne osoby, ktoré mali ovenčiť manželov pri stole, potom osoby vedľajšie, hlavne chlapi, ktorí mali sedieť pri druhom stole, a konečne deti, určené do kútika. Ten istý rozdiel sa mal zachovať aj pri podávaní jedál. Najlepšie jedlá a najlepšie vína byly určené na stôl manželov; pohorené jedlá, pokrstené vína a pobabrané zákusky byly pre stôl detí. Na stôl číslo dve bolo zbytočné prinášať dobré jedlá: pre ten mali silné víno a pečené mäso.

— Sem sa páni, sem! kričala Cina riadnou taliančinou, keď usadzovala hostí. — Len nepomýľte a nepopleťte všetko. Sem! Tu!

Manželia už sedeli; za nimi si posadali vážnejší z prítomných v poradí, ako určila Cina. No v izbe bolo plno hluku a smiechu: všetci kričali, rečnili, sem-tam niektorí aj zahrešili, ba dvíhali aj ruky. Deti zívaly už od hladu, lebo nesmelý od rána nič jesť, aby sa dobre najedly u Ciny. Ale všetko nešlo tak, ako malo, a stará si hrýzla pery od zlosti. Hľa, Niblin si sadol za stôl mladomanželov! Nevychovanec! Kto mu to dovolil? A Kozimina priateľka, ktorá sem prišla zďaleka, sedela pri stole číslo dve medzi neznámymi, ktorí hrešili... A koľko nesympatických ľudí sem len prišlo! Ba aj celkom nové osoby! A deti, aký len krik robily! A tí traja, či štyria, čo rečnili a zatiaľ si naplňali vrecká konfetami! Aha, a tamtá matka, čo vstala aj od stola a šla k detskému stolu a naliala svojmu trpaslíkovi do pohára. Cina zúrila a občas úkosom pozrela aj na dcéru; ale dcéra jej odpovedala milým úsmevom.

Poniekto z pozvaných už aj zjedli, čo im nakládli, iní si zas ani nemohli sadnúť.

— Len si posadajte, len sa k stolu! — kričala rozhnevaná stará!

— Aha, ako pekne taliansky rozpráva stará, — dodávali so všetkých strán!

— Prečo? A nemôžem tu ja dobre taliansky rozprávať, či som vám dačo dlžná?

Všetci sa smiali. A takto sa odbavovalo veselie. Jeden z pozvaných vstal a šiel ku starej. Usmievajúc sa jej povedal, že si dovolil priviesť aj dvoch známych. Oni pristúpili s úsmevom; boli zo susednej dediny a prišli pozrieť svojho priateľa.

— A čo sú to za ľudia? — pýtala sa Cina zvedavo.

— To sú poriadni ľudia, — odpovedal vidiečan rozhodiac rukami. Ostatne ...

Stará stála trochu v rozpakoch, či má tieto dve nové osoby posadiť za stôl pre vybraných hostí a či za ten druhý. No nerozhodla sa, len urobila široké gesto. Pozrela ešte raz na dvoch neznámych nedôverčivo a panovačne.

Dvere sa otvorily. Vstúpila Barborka a Mauro. Mauro sa ospravedlňoval, že prišli neskoro. Cína pošteklaná spôsobom reči prvý raz sa na svadbe usmiala.

— Mrzí ma len, ako sa usadíte. No nech sa páči, voľajako sa už musíte prispôbiť.

Mladík sa poďakoval a hneď pošepkal Barborke, aby išla gratulovať mladomanželom. On prikývla a začervenala sa. Urobila pár krokov. Hanbila sa, lebo tam bolo veľa ľudí, a ani nevedela dobre rozprávať. Ale podišla ku Kozime, ktorá predstierala, že práve je, usmiala sa na ňu, poďakovala jej za pozvanie a povedala nakoniec to, čo mala povedať na začiatku:

— Gratulujem vám zo srdca!

— Podívaj sa, aká milučká, — poznamenala Kozi-
ma obrátiac sa k ženíchovi.

— A... a je v druhom stave? — opýtal sa ženích.

— Hej, je v požehnanom stave, ale aj tak je pekná!

Barborka sa začervenala, usmiala sa, obrátila sa a hľadala očami svojho Maura. Nevidela ho. Ostala trochu sama, stratená, so slzami v očiach medzi tým krikom a výskotom, medzi tlieskaním a hrešením. Potom zacítila potľapkanie po pleci od nejakého neznámeho, ktorý jej povedal galantne:

— Sadnite si sem, sem si sadnite.

— Nie, ďakujem, nie...

— Poďte sem, tu je prázdne miesto... Čakáte niekoho? Koho hľadáte? Maura?

— Hej, jeho hľadám ...

— Nevidíte ho, aha, tamto je... Poďte sem, tu je miesto! Nechcete voľačo jesť?

Dala sa prehovoriť a sadla si ku stolu medzi chlapov, ktorí revali a pili. Mauro si našiel miesto pri stole pánov a možno, že na ňu aj zabudol, lebo jedol a pil a rozprával sa so svojím susedom, obecným tajomníkom. Teraz už aj Cina spokojnejšie pozerala na stôl mladomanželov. Vyzeral celkom slušne; sedely tam všetky úctyhodné osoby a zdalo sa, ako by vychutnávaly víno a zákusky. Sedel tam aj obecný tajomník, ktorý mal povedať reč vo verši; bol tam starý Cinin priateľ pán Bonafede, ktorý žil už na penzii; bolo vidieť aj ženichovho brata, ktorý prišiel až z Morciana. Ba niektoré ženy sa poobliekaly ako dámy. Čo sa aj trochu boly zháčily v tom kriku, v tej hojnosti, ale predsa to boly lepšie ženy, ktoré si mohli nasadiť klobúk s pierkami. Najnervóznejšia, najzdráhavejšia bola Alžbeta, ktorá sa dokonca hanbila jesť. Fafola ju priviedol na veľké prosenie. Ona ešte nikdy nebola na podobnej hostine, nikdy ešte nejedia mimo domu, nevedela, ako sa to robí, a očami vždy sledila za svojím starším bratom, ktorý sedel s chlapmi pri stole, pil a smial sa. Cina sem-tam prehodila pár slov k Alžbete — položila jej voľačo na tanier, čo ona proti svojej vôli už len z úcty musela prehltnúť. Aj Kozima si spomenula na ňu, lebo ona vlastne predstavovala pri jej stole »čistotu«, a povedala jej sem-tam niečo.

— Čoskoro pôjdeme na tvoje veselie, Alžbeta...

— Ach, nie, nie ... ja ne ...

— Akože nie?

- Ja sa nikdy nevydám.
- Ešte stále tak rozmýšľaš?
- Vždy som sa toho držala.

Ženy od panského stola ju od toho odrádzaly. Niblin na ňu zaškúlil; potom voľačo zašomral pomedzi zuby. Mauro dodal:

- Ale čo! Pokiaľ má troch bratov, Fafolu, Aristida a Medarda, veru sa do toho nedostane.
- Hádam sa len v dačom nesklamala?
- Sklamala si sa v dakom, nie?
- Nie, — odvetila milo. — Ja dúfam v Boha.

Ale jej slová nepochopili. Chlapi pri druhom stole robili veľký krik. Bolo počuť sprostý hlas Fafolu, ktorý sem-tam prekričal hrubý hlas kohosi, čo šmátral po Barborkinej tvári; jeden sa rehotal, druhý roztrepával hrdlá fliaš, aby si ušetril prácu s vyťahovaním zátky. Aj pri detskom stole bolo veselo. Dvaja chlapci sa pobili a vreštali; dve dievčatká sa práve škriepily a kričaly svojimi piskľavými hlasmi; voľaktoré z detí matka bila, že rozbilo fľašu; ba niektoré už aj bolo opité, smialo sa a kývalo hlavičkou na operadle stoličky. Cina celkom rozčertená a už nie schopná zakročiť, prechádzala od stola ku stolu, pritom šomrala, rozhadzovala rukami a pri tých výkrikoch a štekotoch sem-tam vydralo sa jej z úst čudné zahrešenie.

— Ticho! Ticho! — zakričal akýsi chlapisko, ktorý sa už bol porozpínal, lebo sa bol riadne napráskal a napil.

— Cina chce hovoriť! Dajte slovo Cine!

Všetci sa na ňu zadívali a ona zas premeriavala očami tú sberbu, majúc ruky založené v bok. Veľa sa ich začalo smiať, ale prestali rozprávať; potom nastalo tiché očakávanie. Vtedy stará zakričala z celého hrdla:

— Svine ste! Všetci ste svine!

Obrátila sa chrbtom k milej spoločnosti.

Mala ohromný úspech. Všetci jej kričali na slávu, tliekali jej a posielali jej bozky. Ženich pozrel ustarostené na nevestu. Ale Kozima spokojne pozerala po host'och pri svojom stole, usmiala sa na nich, najmä na tých, ktorí prišli z vidieka; poznamenala, že jej mama je veselá žena, jedna z tých, ktorí hovoria s prostá do mosta.

— Svine k sviniam, — zašepkal jezuitským spôsobom obecný tajomník-básnik za smiechu svojich spoluhodovníkov.

— Ticho! — poznamenala Kozima lišiacky, položiť si ukazovák na svraštený nos.

Priniesli svadobnú tortu na veľkej okrúhlej mise. Navrchu bolo napísané cifrovanými literami: Nech žijú mladomanželia. Panský stôl zatlieskal s veľkou vážnosťou a zvolal: Nech žijú mladomanželia! — Hodovníci od druhých dvoch stolov vstali, aby obdivovali túto maškrtu.

— Aj my chceme! — protestovali chlapi. — Aj my! Aj my! — zvrešťaly deti. Ale Cina bola ticho a dívala sa zamračene, ba cítila dokonca akési zadosťučinenie, že tí obyčajní ľudia si voľačo želajú, čo nie je pre nich. Len neskôr zbadala, že pri druhom stole sedí Barborka celkom doľakaná a ustrašená. Išla k nej, vzala čistý tanier, ktorý ležal pred ňou, a priniesla jej ho znovu s kúskom torty, na ktorej bola ešte ktorási litera.

— Aby vám nebolo zle... Ste, chuderka, v druhom stave. Barborka sa začervenala. Všetci chlapi pozreli na ňu a zvedavo sa usmievali. Cinin ťah ju urobil ešte zaujímavejšou. Všetci sa shkli okolo nej, pýtali

sa jej, či torta bola dobrá, kolko je už v druhom stave, či by chcela mať chlapčeka a či dievčatko. Jej sused s pravej strany jej naplnil vrchom pohárik, druhý oproti jej pristúpil prstom nohy, tretí jej dal akúsi čudnú otázku, ba jeden zakričal, aby jej vôbec dali pokoj. Avšak ona sedela so sklopenými očami a mlčala. Niekedy položila do úst kúsok torty. Ostatní sa tváрили, ako by jej ju závideli. Neopovážila sa podvihnúť oči a pozrieť na svojho Maura; zdalo sa jej, že by pozrel na ňu veľmi prísno; cítila sa stratenou, nehodnou byť medzi poriadnymi ľuďmi, tam pri Alžbete, pri Maurovi a znovu musela zakusovať to mučenie s otázkami, pozornosťou a znášať toto všetko bojzливо, pasívne, blahosklonne. Vstúpili noví pozvaní, ale to boli tí, čo mali prísť len po hostine vypiť si pár pohárikov. Cína ich neprijala veľmi vládne, lebo prišli zavčasu. Stoličky boly ešte všetky obsadené.

— Zariadte sa, ako viete! — povedala a odišla do kuchyne. Dvaja bratia, Medard a Aristid, povedali, že veru oni za nič na svete nebudú stáť a čo by sa malo všetko porúčať, a obsadili miesta dvom, čo chodili po izbe s tanierom v ruke. Ostatní, ktorí sa necítili tak pri sile, vrhli sa na detský stôl a po nerovnom zápase sa ho zmocnili. Cína pribehla naľakaná a ustrašená výkrikmi chlapcov a plačom dievčat.

— No, fuj, hanba, fuj! Von, von, von!

— Von? Kam von? Akože to, von??? — kričali noví pozvaní.

— Načo ste nás pozvali? A potom prečo ste nám povedali, zariadte sa, ako viete! My sme to urobili!

— Svine! To sú len svine!

— Nuž dajte nám teda piť, piť!

Aristid a Medard sa usadili pri stole číslo dve na

veľké nadšenie spolustolovníkov. Barborka už bola zjedla svoj kus torty a viac sa o ňu nezaujímal. Aristid rozprával, usmieval sa trochu nútene a díval sa dookola: on obyčajne rád počúval, čo druhí rozprávajú, a páčilo sa mu to, keď sa tak robil sprostým. Keď sa už konečne rozhodol, že aj on voľačo prehovorí, obrátil sa k svojmu susedovi a opýtal sa ho celkom prirodzene:

— Ktože sa žení?

Všetci okolo sa zarehotali; ba aj chuderke Barborky bolo na ústach vidieť náznak úsmevu. Aristid sa díval na stôl, čo stál uprostred, díval sa na ženícha, rodičov a zadíval sa aj na nevestu. Pohľady sa stretly; ona sa na neho usmiala trochu zháčená, začervenala sa a pozrela inde. On sa tváril, ako by pre seba chcel povedať: Chuderka!

Medard pil celkom vážne. Občas sa ho voľačo opýtal jeho starší brat Fafola, ale on mu len sucho odpovedal so zvláštnym rečovým prízvukom, ktorý obyčajne užívajú učené osoby.

— Videl si Alžbetu? — opýtal sa ho Fafola.

— Kde je?

— Tam pri stole mladomanželov.

— Bola by lepšie urobila, keby bola ostala doma.

— Prečo?

— Ženy majú byť doma.

— Ako? — pýtal sa skoro opitý sused Barborky.

— A my tu máme byť bez žien? Svadba bez žien?

— Stačí, keď je tu nevesta, — zašomral Medard celkom zamračene.

Fafola zamlkol. Práve začali rozprávať o výnimočne dobrých vlastnostiach nevesty.

Kozima bola možno jediné dievča z dediny, ktoré mohlo robiť to, čo sa mu zapáčilo. Ona jediná mohla

povedať celkom slobodne: Mne sa chlapi páčia. A vám sa nepáčia hádam ženy, čo? Jej sa páčil raz ten, raz onen. Raz sa jej zapáčila námorníková brutálnosť, inokedy vtípné lišiacstvo Aristida; raz sa robila dedinčiankou, inokedy priberčivou, raz zbožnou alebo koketnou, milenkou alebo snúbenicou. Potom sa stala naozaj snúbenicou a teraz tu sedela ako nevesta. Zajtra by možno mohla začať znovu ...

Chlapi rozprávali dosť hlasno, ba vykrikovali aj mená. Kozima počula dobre svoje meno, meno ženicha, matky, ba aj meno dávneho milenca alebo milenca terajšieho, ba aj prítomného, obzerala sa raz na toho, raz na tamtoho celkom udivene, ba až naivne. Čo to len za hlúpe reči vedú tí chlapi? Či nevedia, že sú na hostine? Mali hovoriť, keď už hovoriť, o víne, malo sa nosiť aleatico alebo sángiovese, to je pre chlapov! Treba sa dať dobre napiť tomu smädnému zástupu, ktorý vykrikoval a isteže mal suché hrdlo! Kde je Cina? Vári sa chce ukázať skúpu v tejto chvíli? Čo je to len za krik! Trochu vzduchu by neškodilo! No, konečne mama. Vždy sa len stará o deti. Ale treba dať aj tam na stôl pre chlapov.

Starena podala fúkajúc ďalšie fľaše Aristidovi, ktorý ich vzal jednu za druhou s nepatrným záujmom, bez toho, aby bol povedal aspoň »ďakujem«, bez úsmevu, ako by ich bol vzal od krčmára v krčme. Poháriky sa zafarbily na žlté, červené, čierno; chlapi pili, ale začali znovu s veľkým hukom začatý rozhovor. Kozima pozerala na Barborku, ktorá celá ustrašená sedela medzi chlapmi. Dve ženy pozrely jedna na druhú, porozumeli si a usmialy sa; potom sa zas Kozima obrátila k svojmu stolu, myslela na svojho ženicha, na príbuzných, na pozvaných, ktorí ju obkľučovali. Bože, aké

len ticho bolo okolo nej! Či už si naozaj nemali čo povedať? Nože sa, keby aspoň pán tajomník voľačo povedal. Nech už hovoria, čo aj o politike. Alebo nech Alžbeta hovorí o náboženstve. Naozaj chcela Alžbeta vstúpiť do kláštora? Prečo pán tajomník nerozprával voľačo o obecných veciach? A Niblin? Alebo Mauro? Veď predsa to boli rečníci a mohli súperiť s tamtými pri druhom stole. A chudáčik ženích, čože je len taký zamyslený? Bože môj, hádam len neľutuje, čo urobil? Nemá ju už rád? Už teraz?... Aha, a detičky, vzali im chud'atkám miesto? Prečo boly také smutnučké? Čo nespievajú, netancujú, nekričia? ... Nevedia spievať? Teraz bolo treba zaspievať chór, ako spievajú v opatrovni. Hymnu Garibaldiho alebo Mamelliho! »Bratia talianski...« Že by sa hanbily? Bože, Bože, len ten krik pri tom stole! Čo si len myslia, že sú na námestí? Mama, mama ... Kde je mama?

A predsa ten krik už nebol taký veselý; všetci nevrešťali; niektorí sledovali a počúvali vývody dvoch či troch, čo sa hádali. Počúvali ich tak, ako počúvajú ľudia, ktorí radi chodia na verejné miesta, do krčiem. Aristid sa díval na tých, čo rečnili, s jemným, ale ostrým úsmevom, ktorý dával znať, že on toho vie viac. Keď sa ho opýtali, odpovedal:

— Ja? Čo ja viem? Ja sa do toho nemiešam! Dajte mi pokoj; ja som chudák... A Medard krútil hlavou, ako by chcel povedať, že všetci sú hlúpi, aj jeho bratia, aj Aristid, to sú všetko hlúpi ľudia, ktorí sa naozaj nemajú čím pochváliť. Len dvaja chlapi už hovorili. Občas povstali, chytili sa za ruky, dorážali jeden na druhého, dovolávali sa svedectva toho alebo onoho zo spoluhodujúcich, hrešili, zachytávali sa na slová alebo chytali sa fliaš, vylievali víno a rozsypávali soľ

Fafola mal na červenej tvári veselý úsmev a obracal sa k Barborke, ktorá sa zdala až príliš vážnou:

— No, kto má pravdu?

Tí dvaja, čo sa vadili, boli milenci nevesty a teraz sa na jej svadobnej hostine škriepili o to, kto z nich má hriešnu prednosť. Barborka sa na nich dívala a v jednom z nich spoznala Rossina, ktorého videla v Kolombovom obchode. Jej oči ako by sa zalialy slzami; srdce jej bilo silno, ako by zo zúfalstva; dívala sa na tých dvoch, najmä na Rossina nahnevaného a kričiaceho, a zdalo sa jej, že tí dvaja sú Mauro a Niblin a že žena, o ktorej nahlas hovoria, je ona. Iná hriešnica, vinná nemohla byť, bola v tej veľkej izbe len ona. A teraz sa chlapi na konci hostiny hádajú, ako sa jej zmocnili, ako si ju rozdelili, ako si s ňou zahrávali...

Kozima, bledá, vyčerpaná, mlčala, ženích sa díval na spoluhodujúcich, ktorí boli blízko neho, potom pozrel na nevestu a poznamenal s tupým úsmevom: — Sú ožratí, doľatí... — Cina hrozila rukami smerom k stolu, kde sa tí dvaja hádali. Ale byly to len mechanické, ustáté gestá stareny, ktorá už ničomu z toho nerozumela a ktorá už nemala ani hlasu.

Podávali kávu. Ale len pre manželov, príbuzných a vážené osobnosti. Tí druhí ju aj tak nepotrebovali, lebo mali víno, silné víno z Romagny, ktoré posilňuje, opája, a ktoré potom hovorí niekedy aj nepredvídané pravdy. A dvaja hašteriaci sa možno aj veľa pili; od rečí prešli k hádke, z nevinného hrešenia na prudké slová. V ich reči už nebolo počuť meno Kozimy; ona už nemala čo hľadať v ich hádke, na ňu si ani nepomysleli. Teraz sa nenávideli a zaujímalo ich jedine to, 'ako sa dajú jeden druhému do vlasov, ako sa pobijú, pohryzli a ako sa budú váľať po zemi. A naozaj obaja

vstali so zatvorenými päsťami, až sa triasli od hnevu a až chrapotali od zlosti. Ale nemali času, aby sa pochytali, lebo kamaráti ich rýchlo a vopred uváženým chmatom oddelili.

Cina predstúpila pred nich a zlostne ukázala na dvere:

— Von! Von! Von!

Poniektoí vstali od panského stola a zo solidarity opakovali slová starej, majúc prítom v ruke obruštek. Fafola, Aristid a niektorí iní vyviedli oboch von.

Keď nastalo znovu ticho, vstal pán tajomník obce a povedal svoj prípitok.

VIII.

Raz večer (bolo to tri dni po Koziminej svadbe), Barborka stála pri ohnisku a ukladala na mriežky ryby, ktoré jej Mauro doniesol zo skladu. Starena rada prepustila nájomníčke ohnisko, keď mala piecť na mriežkach, ryby, lebo malý improvizovaný kozub v Barborkinej izbe mal iba malé hlinené mriežky.

Stôl bol pripravený; lampa, zastretá závojom vrhala malé intímne svetlo. Alžbeta čítala »Nasledovanie Krista«. Čítala práve tridsiatupiatu kapitolu tretej knihy a práve to miesto, kde sa hovorí, že sa netreba veľmi rozložiť na tomto svete, ale že treba veľkej trpezlivosti. »Hľadaj pravý pokoj nie na zemi, ale v nebi; ani nie v ľuďoch, ani v iných bytostiach, ale v Bohu. Pre lásku k nemu musíš znášať všetko: námahu, bolesti, pokušenia, súženie, chorobu, trápenie, krivdy, 'zmätky, opovrhovania. Tieto veci slúžia ctnosti; ony sú skúškou Kristovho noviciátu; ony tvoria nebeskú korunu. Alžbeta zdvihla tvár, sklopila oči a myslela na deň, keď bude môcť prečítať túto stránku Barborke.

Don Tito odišiel práve pred chvíľou. Starec šomrúc sadol si za stôl.

— Ten chlapec mal šťastie, — povedala Gabanina, ktorá tiež bola zamestnaná pri ohnisku. — Žije si spo-

kojne, nezávisí od nikoho. A ak chce konať dobro, nuž robí ho ako každý iný kresťan. Ja som mala troch synov. Ach, keby len jeden z nich bol býval taký.

— Ako, don Tito? — pýtala sa Barborka, súc zadymená dymom z ohniska.

— Veru hej! Napríklad Medard, ktorý je veru nie na ženie. Však, Alžbeta? Bola by si spokojná, keby si mala brata kňaza?

Alžbeta pozdvihla hlavu, pozrela na matku a bleďosť jej tváre sa na chvíľu stratila; potom jej oči nadobudly výrazu svätosti.

— Ale ja by som nebol spokojný! — zašomral stavec, hľadajúc svojím pohľadom ženu, ktorá mu bola za chrbtom.

— Ach, tak. Vy by ste neboli spokojný? A čímže sa stali vaši synovia s tými vašimi veľkými ideami? Pravda, pravda, vy ste si ich vychovali! Výchovu im dala vaša republika!

— Čuš, Gabanina! — zašomral skrivený stavec.

— Republika! Som už s vami štyridsať rokov a naozaj som ešte na to neprišla, čo vlastne je tá republika. Keby to bolo aspoň remeslo! Keby sme aspoň boli jedli lepšie posledné roky! Ale práve naopak, nič. To je voľačo, čo nejestvuje.

— A Boh, tvoj Boh, či hó vidíš? zakričal paralytik veľmi nahnevaný, lebo by bol chcel svoje slová sprevádzať starým výrečným gestom.

— Mama, buďte ticho, — prosila Alžbeta bez toho, aby pozdvihla oči.

— Veď som len hovorila, — povedala pyšne starena. — Teraz už nesmieme ani ústa otvoriť? Hovorila som a donovi Titovi, že je to dobrá duša... A toto je odmena! — dodala obrátiac sa k starcovi. —¹ On ho prí-

de navštíviť, porozprávať sa s ním a vy hrešíte a zle o ňom hovoríte.

— Mama! — prosila znovu Alžbeta.

Gabanina pokrčila plecami nahnevaná na oboch, na otca bezbožníka a na dcéru príliš nábožnú. Bolo ťažko žiť v dome, kde každý mal svoje rozumy, myšlienky, ktoré sa nehýbaly, ktoré boly mŕtve. Šťastná Barborka!

Aspoň ona dávala za pravdu všetkým, prispôsobila sa socializmu aj náboženstvu, kázaniu dona Tita a Maurovým čudáctvom. Úbohé dievča!

— A kto bude jesť tie ryby?

— Maurovi veľmi chutnajú...

— Ja som pripravila svojim ľuďom dobrú polentu... Chcete trochu ochutnať? A potom som urobila polievku zo sépií. Medardovi zas tie veľmi chutnajú... Aj ja ich mám rada, ale ich dobre nestrávim. Ten beťár Medard by zjedol aj skaly... No, aha, už je aj tu...

Medard práve vstúpil a obzrel sa po všetkých bez pozdravu a bez úsmevu.

— Ďalej, Medard! Dobrý večer!

— Dobrý večer!

— No, čože si vykonal? Von s tým!

— Čo je na večeru?

— Sépie.

— A ďalej?

— Polenta.

— A potom?

— Nuž, nič.

Urobil pár krokov k ohnisku, podišiel k Barborke a pýtal sa jej s odmeranou vážnosťou:

— A vy?

- Ja?
- Čo máte vy na zjedenie?
- Ryby? ...
- A?
- Nič viac.

Mladík rýchlo pozrel po dymiacich sa mriežkach, kývol rukou, ako by chcel povedať: — No, uspokoj-m sa — a vyšiel bez slova z izby.

Všetci sa prekvapene zadívali.

— Čo sa mu stalo? — povedala matka. — Zbláznil sa? Kde išiel?

— Je hladný, — poznamenal starec.

— Bože môj, hádam sa len dačo nestalo? Kde išiel? Tej noci som mala zlý sen; snívало sa mi o sliapkach. A to nie je dobre ...

Medard sa vrátil s dievčaťom, ktoré sa bojzливо usmievalo a ktoré sa hneď zmäteno pozrelo na domácu paniu. Starena vstala a išla jej v ústrety.

— To je moja nevesta, — povedal bez otáľania a celkom jednoducho.

— Dobre, dobre, poznáme ju, — povedala Gabarina s vďačným úsmevom, to je Nelda.

— To je moja nevesta! — opakoval mládenec.

— Sosobášili sme sa, — vysvetľovala sladko Nelda.

— Vy ste sa sobrali?

— Hej!

— Vy? Nuž a kedy?

— Teraz. Práve sa vraciame od notára.

— Teraz? O tomto čase? Čo ste sa pobláznili? Poď sem, sadni si! Alžbeta, daj stoličku! Alžbeta, nevidíš, čo sa robí?... Je to pravda? Naozaj?

— Hej, hej.

— Ale o tomto čase? Och! Och!

— Mama, skončíte už raz s tým, — zvolal rozčúlený Medard. — No Nelda, sadni si.

— Pavol, počuli ste, sosobášili sa! Počuli ste, Barborka?

— Ja ... mne sa zdá, ako by som padla z druhého sveta!

— Čuš, Gabanina! — povedal starec, ktorý sa díval na nevestu. Nevesta sa stále usmievala. Bola milučká, malučká, bledučká, s dvoma očkami bez určitej farby, s obličajom podobným tým, ktorým nevieme nič určitého uhádnuť. Niekedy sa trochu začervenala. A vtedy červeň ostala na dvoch lícných kostiach ako dva lístky ruže. Nelda bola z rodiny tuberkulózných, aj ona mala suchoty. Jej matka, jej otec, sestry a všetci z rodiny umreli na tuberkulózu; jedine ona odporovala, a to s úspechom. Bola vždy veselá, živá, vrtkavá, poskakujúca; podobala sa trasorítke. Niekedy sa stalo, že vypľula sem-tam trochu krvi, ale to nič nebolo; len trochu krvi. Teraz bola oblečená do skromných šiat z kvetovej látky, ako sa nosia v lete, ale zlatá spona sa jej leskla na prsiach ako znak toho, že boli na sobáši.

— Och, Alžbeta, Alžbeta! Zdá sa mi, že snívam! Sobáš! Ostatní, keď sa berú, prevrátia celú dedinu; a my — Ach! Ach! Videli ste Čininu dcéru, čo? Videli ste! A môj syn!... Nie, ja neverím. To je žart. Však? Do kostola ste nešli. Don Tito by nám to bol povedal...

— Ja nejdem do kostola! — povedal Medard. — Čo, Nelda? Do kostola pošleme Kozimu!

Barborka sa stále dívala na nevestu zpoza ohniska. Teda je to také jednoduché sosobášiť sa? A ona počúvala dona Tita hovoriť o manželstve ako o dajakej posvätej veci, ako o slávnostnom obrade! A ona jed-

nako nikdy sa neodvážila hovoriť s Maurom o tejto veci, lebo sa považovala za nehodnú toho obradu! A ak raz večer Mauro ...

Nelda rozprávala. Hodinu predtým ani ona nič nevedela. Prišiel k ním Medard a povedal jednoducho: — Pod' so mnou; ideme sa sosobášiť. — Ledva jej dal čas na to, aby si obliekla tie šatočky. Svedkov vzal z krčmy Garagul, keď šli povedľa; potom ich poslal domov...

Ale Gabanina sa nemohla uspokojiť.

— Ach, ach! Čo len človek musí počúvať. Svedkov pošle domov. Ani len dačoho za pohárik! Toto sú moderné deti! To je moderná doba! Ja som staromódna, ja už nič neviem, ničomu nerozumiem! Ja som už nie matka, ja sem už nepatrím!

— Nuž ale prestaneš už raz? — poznamenal ešte raz nahnevano starec.

Medard nahnevaný ešte viacej sa zodvihol, prešiel cez izbu, potom zastal pred Barborkou, ktorá si sadla na lavičku.

— Kde je Mauro?

— Hore.

— Čo robí?

— Čaká, kým mu prinesiem upečené ryby ...

— Nič mu nenoste! Tu ich zjeme všetci. Pojeme sépie, ryby a polentu. Alžbeta, polož o tri taniere viac. Ja idem zavolať Maura.

— Hej máme aj polentu, — opakovala pohnutá starenka, keď syn vyšiel. — Kto by to bol len myslel? Úbohá Nelda! Polenta na svadobnú hostinu!

— To bude anglická polievka! — zvolala nevesta s úsmevom. Má aj tak tú istú farbu. Hovoria, že na

Koziminej svadbe bolo jej do sýtosti. Však, Alžbeta? Ty si bola tam?

— Hej!

— No, ale ja sa uspokojím! Ja som všade spokojná. — dodala veselo, obrátiac sa s úsmevom k Barborke. — Hlavná vec, že sa vydáme; to je dôležité.

Medard sa vrátil s Maurom, ktorý sa smial, hľadajúc očami malú nevestu.

— Kde je? Kde je?

Nelda vstala, usmiala sa na prichodiaceho, ktorý jej galantne stisol ruku a blahoželal.

— No, a ste spokojná so svadbou?

— Až príliš.

— Výborne. Naozaj si zaslúžite vášho Medarda. Ste moderné dievča... Barberína! Kde je Barborka? Aha, tu! Poďivaj sa pekne na toto dievča, blahoželaj jej!

Všetci sa zasmiali okrem Alžbetky, ktorá upravovala stôl, a Barborky, ktorá sa neisto a váhavo približovala.

— Ku stolu, večerať! — povedala matka. — Máme tu aj albanu.

— Gabanina? Vaša albana stojí za celý banket u Kozimy, — poznamenal Mauro, aby ju posmelil.

— Albana! — zvolal Medard. — Viete, čo mi prišlo na um? Moji milovaní bratia! Stavte sa, že v krčme iste o všetkom vedia a prídu ešte dnes večer alebo dnes v noci? Nie preto, aby poctili teba, Nelda, ale aby poctili matkinu albanu. Kde sú fľaše, mama? Položte ich na stôl, aby sme ich videli.

— Páni, — zvolal Mauro, ktorému sa táto improvizovaná slávnosť páčila, — večeru začneme Barbôrkovým jedlom. Na miesto, páni!

— Sadni si, Nelda! Sem medzi otca a mamu! Sem. Alžbetka, k Maurovi! Ku mne pôjde Barborka! Poďme, poďme!

Večera sa začala veselo. Nevesta sa milo správala k matke, jemne k Maurovi a Barborke a dôverne k Alžbetke, ba starostlivo pozerala >aj na starého. Skoro vždy sa smiala, hovorila celkom smelo, ale občas zakašľala. Jej hlások po zakašľaní mal v sebe niečo detského. Keď ochutnala Gabanininu polentu, pozrela s úsmevom na všetkých a celkom presvedčivo poznamenala:

— Dobrá, výborná je táto polenta.

Ženích sa však čoskoro unavil z jej veselosti.

Bol zvyklý striedať najhlučnejší smiech s hrobovým tichom, po prvých výbuchoch nervov uzatvoril sa do nepriateľského ticha, ktoré rozrušovalo len Barborku. Sem-tam pozrela na neho. Medard si vzal na tanier najmenší kus, len-len že ochutnal sépie, ktoré mal veľmi rád, pil albanu pomaly; ale polentu, chudobné jedlo, ktoré bolo vskutku veľkou zriedkavosťou na tej svadbe, jedol s chuťou, ba hltal ju bez dychu ako voľajakú lahôdku, ktorú dedinčania majú len zriedkakedy v plnej hojnosti.

— ... rozumeli ste, Mauro? Chcel ma viesť na radnicu v tejto zástere. A taká špinavá! Keby som mala otca a matku, veruže by som nebola šla ani v týchto šatách, ale ja som samotná, som slobodná a mohla som urobiť to, čo chcel on. Teta je už stará a hluchá a aj tak ani nevedela, kde ideme.

— A starosta? Bol na radnici vtedy?

— Nebol tam starosta, ale jeden prísazný, jeho priateľ.

— Akože sa volá?

A veselosť pokračovala až do neskorých hodín, kým nezačuli zabúchať na dvere. Medard sa mykol. Zdvihol ruku a ticho povedal:

— Ticho, ticho buďte!

Barborka sa striasla lakom.

— Ticho! Zhasím svetlo. Choďte, mama, vy pozrieť; možno, že sú to Fafol'a a Aristid. Ak sa vás budú vypytovať o svadbe, robte sa ako by nič. Povedzte, že všetci sú už v posteli a že si z nich v krčme urobili žart. Len to dobre zahrajte.... Zhasím svetlo.

— Počkaj ... blaznieš? Prečo?

— Ticho! Choďte hneď tak povedať. Budem vás počúvať za bránou ... Zhasím svetlo ... počkajte, zapálím vám sviečku. Potichu ... Tu je.

Zhasil svetlo, zapálil sviečku, ktorú si matka vzdychajúc vzala. Všetci mlčali v tme. Gabanina prešla mlčky po chodbe. Srdce Barborkino bilo veľmi prudko: cítila, že sa má prihodiť niečo tragického. Nevesta dusila v sebe svoj smiech a svoj kašeľ; Mauro čakal netrpezlivo návrat stareny; Alžbeta využila to ticho a tmu na recitovanie Zdravas Mária; Medard počúval pozorne pri pootvorených dverách.

— Výborne. Mama, poďte, výborne ste zahrli tú úlohu. Ste ohromná.

— Boli to oni? Išli už preč? — pýtal sa netrpezlivý Mauro.

— Áno! Uverili, že to bol žart. Išli si to vyúčtovať do krčmy Garagul! A tento raz nepili, mama, vašu albanu.

Starena zapálila lampu a zhasla sviečku.

— Videli ste, čo to tá mama robí? — vzdychla si, obrátiac sa k spoločnosti.

— Čo to mama robí? — povedal Medard ironicky.

— Robí dobre jednému synovi, aby urobila zle druhému. Či ste ich chudákov neoklamali?

O polnoci všetci vstali.

— A teraz vy kdeže pôjdete? — pýtala sa mladoženíchov Gabanina.

— No, a kdeže máme ísť? Ostaneme tu. Ja budem spať v mojej izbe. Nelda sa už voľakde umiesti.

Mauro rýchle pozrel na Medarda.

— No, nech spí s Alžbetou. Dve ženy sa na takej širokej posteli vyspia.

— A ty? — podkušil Mauro. — V mojej izbe... Chcem mať pohodlie, — odpovedal ten, ktorý bol schopný všetkých cudností a teraz priamo napľul do ohňa.

VI.

Alžbeta čítala Nasledovanie.

Okno bolo otvorené. Zo záhradky pod oknom doliehala vôňa jazmínu, rastúceho v tých krajoch, ktorý je však taký ohebný, že sa nedá trhať. Na oltárik vädly vanilky a pelargónie natrhané deň predtým. Jeden deň natrhala kvetín, druhý deň zas nie, lebo vedela, že jej záhradka by nevystačila s kvetmi na každý deň.

Privrela oči a pokračovala v tichej modlitbe. To bola sladká denná hodina tesne pred západom, keď ešte slnko svietilo žltým svetlom do mníšskej izby, svetlom už trochu vybledlým. Alžbeta sa rada zatvorila do svojej cely a rada sa modlila v tom čase. V dome nebolo už roboty: stavec a starena sa rozprávali o starých veciach a hádali sa, chlapi boli von z domu. Nelda už tam nebola. Medard ju zaviedol niekde inde a odišiel z rodiny ako ostatní bratia.

Alžbeta sa cítila slobodná.

Otvorila znovu knihu na stranách, kde držala ukazováčik a stredný prst, a prv ako by sa podívala na litery, obzrela sa dookola po svojej izbe, poobzerala všetky veci jednu za druhou, svoje kríže, obrazy, oltárik a ľahko vzdychla. Tá malá a neohrabaná príbuzná,

ktorá jej priniesla do cely svoje zvláštnosti a necudnosti, bola už dávno preč; bola ďaleko ako jej brat Medard, ktorého sa najviac obávala. Ale teraz... teraz sa ho už nebála, už s radosťou si spomenula na matkine slová, ktoré vždy opakovala, keď niektorý zo synov opúšťali navždy dom: Vedz, že odteraz rozkazuješ svojej žene a svojim deťom, ktoré prídu, ale v našom dome nemáš už čo hľadať. Gabanina opakovala ešte s väčším zápalom tieto slová poslednému synovi Medardovi, ktorý odchádzajúc zanechával v dome ju ako jedinú paniu.

Alžbeta sa nebála svojej matky. Vedela, že bola v jadre nábožná osoba a keď niekedy stratila trpezlivosť a šomrala na dcéru pre prísne dodržiavanie cirkevných predpisov, robila to len preto, aby sa mohla trochu hádať ako ostatné gazdinky. Alžbeta vedela aj to, že sebeláska matkina by ešte vzrástla, keby pozmenené meno dcérino malo pred sebou slovíčko, ktoré je šľachtickým titulom u Boha. Stará Gabanina, >ako všetky gazdinky, nepripúšťala, aby chlapi ostávali slobodní >a ženy nevydaté. Preto nikdy neprekážala svojim synom v ženbe, aj keď myslela, že nebudú šťastní, a zprvu veľa trpela pre dcéru, ktorú nikto nepýtal a ktorú všetci považovali za bytosť určenú povahou pre večné panenstvo pre starcov a kostol. Alžbeta, hoci bola milé dievča, nezaujímala nikoho; vždy ju považovali za dievča, ktoré si treba vážiť, ktoré »treba nechať na pokoji«, práve tak ako Kozimu považovali za ľahkú korisť. Zpočiatku toto zaobchádzanie s Alžbetou sa Gabanine nepáčilo; pokladala to za prepínanie so strany starších u za urážlivé so strany mladších. Zdalo sa jej, že nábožnosť a vážne správanie sa Alžbetky neboly dostatočné dôvody na to, aby z jej dcéry v devätnástich rokoch uro-

bili predstavenú kláštora; ale chápala aj to, že dnešní chlapi chcú veselé, frivolné, ľahkomyselné, koketné dievčatá a že Alžbetka bola v tomto ohľade príliš staromódna a príliš dcérou svojej matky, aby sa shodovala s určitým okolím. Pomaly sa však smierila s osudom dcéry. Len niekedy, z príležitosti tej alebo onej svadby (posledný raz pri svadbe Kozimy) sa ponosovala, že nemôže pre svoje dievča nič urobiť. Ach, keby sa tak Alžbetka vydala! Pripravila by nádhernú svadobnú hostinu s jedlami, sladkosťami, kávou, likérmami každého druhu a vínom zo všetkých kopcov. Ale potom pozrela na Alžbetu, ktorá držala stále v ruke tú modlitebnú knižku, dívala sa na jej nežné oči, ktorých mihalnice boli ako lístky kvetov, čo sa ráno zotvárajú, a myslela si: »Hej, hej, pošleme ju do Bertinora; bolo by to príliš smutné, keby sme ju nechali starou dievkou.« Koniec-koncov Gabanina nepokladala za starú dievku Kristovu nevestu.

Alžbeta vstala ešte stále s knižkou v rukách, pošla k oknu, oprela sa o okraj a jedným pohľadom obhľadála tri záhončeky, ktoré kvitly na jar pre Máriu a pre úbohých mŕtvych na jeseň. Pozrela na cestičku zatienenú divým hroznom, ktorého bobuľky nikdy nedozrievajú; pozrela na vázy, ktorých nebolo viac ako štrnásť a ktoré stály v rade na akomsi podstavci z dreva v troch radoch. Hviezdičky jazmlnu s času na čas padaly potichu na pavučinku. Kohútiky boli čím ďalej tým viac nadutejšie. Slnko sa pomaly zahaľovalo do prvej ružovej hmly. Sem-tam vietor doniesol vlhký piesok alebo soľné pary. Sem-tam vo vlnách prichádzala vôňa rastlín. Alžbeta sa usmiala, ako keby tie sladkosti jari vnikaly do nej s neuspokojenou túžbou života.

Odstúpila od okna a pomyslela si na priateľku, ktorá musela byť sama, smutná v susednej izbe. Nečakaná ľútosť uchvátila sladké srdce »mníšky«. Úbohá Barborka! Ako by mohla žiť v samote všetkých dní, celých večerov, v tichosti, v očakávaní a v neistote, v trápení? Ako by mohla žiť bez sestry, ktorá jej rozprávala o Bohu a o ľuďoch, o povinnosti a o nádeji? Možno, že nie. Ale veď Barborka by nebola sama, mala by dieťa, ktoré by jej hovorilo o Bohu, o ľuďoch, o povinnostiach a o nádeji (najmä o povinnostiach), práve tak ako vzdialená a blažená sestra. »Bože,« pomyslela si Alžbeta a pozdvihla oči na oltárik, »zmiluj sa nad svojím úbohým tvorom. Poteš ju, nasleduj ju, daj jej útechy a pokoja!« Odrecitovala potichu Otčenáš a vyšla z izby s knižkou v ruke.

Ona sedela na stoličke, bez záujmu, s privretými očami, asi tak ako nejaký trpiaci, ktorému sa zle díva na nejaký predmet. Trochu sa zachvela, keď videla Alžbetku, a zdalo sa, ako by sa hanbila za to tiché odpočívanie.

— Prečo máte zatvorené obloky? — povedala Alžbeta slabým hlasom, otvárajúc okná. — Poďte sem, Barborka, sem a podívej sa na moju záhradku... Ste ustatá? Zle sa cítite? No, hore sa! Tak je tu dobre! Cítite tú vôňu? — Barborka sa usmiala, s námahou vstala, pošla k oknu a oprela sa o priečinok. Bola bieda, chudá, strapatá, s červenými očami, s namáhavými pohybmi, s opadnutými prsami a deformovaným životom. Alžbeta pozrela na ňu pozorne, s pocitom úzkosti a bolesti.

— Barborka, zle sa cítite?

~~ Nie, už je mi lepšie ...

— Ale dnes vám bolo zle?

Z hanblivosti Alžbeta vyhýbala rozhovoru s Barborkou o jej utrpení, ba ani len pohľadom nechcela dať najavo, že je zvedavá, prečo je jej zle, prečo je naraz taká smutná. Teraz ju chytila za ruky, za tie biele ruky, ktoré sa zdaly byť skôr rukami zomretého dievčaťa; vzala tie ruky do svojich, ktoré vyzeraly veľmi dlhé, chudé a trochu žlté, ako ruky všetkých žien zaoberajúcich sa kostolom, sladko ich hladila, kým oči Barborkine spočinuly na malej viazanej knižočke, ktorú mníška položila na priečinok.

— A vždy ju nosíte so sebou? — poznamenala sladko chorá, ukazujúc na knihu.

— To je môj breviár, — dodala druhá usmievajúca sa. — To je môj spoločník.

— Pre toho, kto vie čítať, áno.

— Barborka, vy naozaj neviete čítať?

— Ja? Nie.

— Nechodili ste do školy?

— Nikdy.

—* Ja som chodila až po tretiu, ale potom som sa sama veľa naučila. To nie je ťažké. Cítite tú vôňu? To je jazmín. Dívajte sa, ako len vyrástol! Čoskoro vyrastie až k vašim oblokom. A viete, Barborka, ja som ho sama sadila. Bol len taký malučký. Dal mi ho páter Klement, čo odišiel odtiaľto. Bol veľmi dobrý spovedník ... Tento náš jazmín je synom toho, ktorý je v záhrade mníchov.

— Je požehnaný, — povedala Barborka s úsmevom.

— Všetky moje kvietky sú požehnané. Nepučia predsa pre nás; všetky sú na oltárik a pre našu svätú

Filoménu. Ale tá dlhá voňavá tráva sa mi tento rok nepáči, možno jej voľačo chýba; bojím sa, že vyhynie.

— A nemôžeme poprosiť Madonu, aby nevyhynula? Tak pekne vonia.

— Áno, môžeme prosiť Madonu aj pre tamten žltý kvet. Môžeme prosiť za všetko a za všetkých.

— Ach, na to musí byť človek dobrý ako vy, aby mohol prosiť za všetkých!

— Prečo tak hovoríte? Cítite vo svojom srdci voľajaké výčitky?

— Nie, nie, — povedala chvatne Barborka, začervenajúc sa pritom.

Vzdych bol sladko naružovelej farby, ktorá je predzvesťou modrastej večernej oblohy a prvej hviezdyčky. Ani nebolo chladno. Z diaľky bolo počuť spev námorníkov; nablízku plakal chlapec, asi ho rodičia trestali. Alžbete vyklzlo z úst mimovoľne meno chlapca, ktorý bol na nádvorí; pravdepodobne ho poznala podľa hlasu. Zo susedného dvora bolo počuť hlások dievčatka, ktoré vyskakovalo.

Alžbetka vzala svoju knihu a usmiala sa na Barborku.

— Môžete ísť po schodoch?

— Áno, áno ...

Podme teda trochu do záhrady! Sadnete si na schodíky pri studni. Podťte!

Sišly po schodoch, držiac sa za ruky ako dve dievčatká. Keď boly v malej chodbičke, vtiahly sa cez bránu záhradky potichu, ako by nechcely dať vedieť starenej Pavlovi, ktorých hlasy k nim doliehaly.

— Barborka, sadnite si tu na schodíky!

— Nie, počkajte, nie som ešte ustatá ... Aký je len Pekný tento popínavý kvet! Bolo by mu treba podpory.

Veru, naozaj, chudáčik... A toto? Ako sa volá tento kvet tu, čo visí ako zvonček?

— Práve sa tak aj volajú: zvončeky.

— Aké je to len meno!

— Boh stvoril kvety, aby nám tu na zemi dal trochu raja.

— Dívajteže sa, Alžbetka, na túto rastlinu!

— To je kvet, ktorého kalíšky sa podobajú vajičkam, nie?

— Naozaj.

Barborka sa obzerala okolo udivená a omráčená; nikdy ešte nepozerala v tejto záhradke tak pozorne všetky kvietky, ktorý každý mal svoju legendu, svoju čudnú históriu, svoje poetické pomenovanie. Alžbetka jej ukazovala raz tento, raz iný voňavý kvet — majorán alebo bazaličku — raz túto alebo tamtú hrubšiu rastlinku — bohatstvo a biedu — s takou lahodosťou a úsmevom, ako by chcela vyzdvihnúť súlad medzi pravým menom a ľudovým pomenovaním rastliny. Vôňa santoníny, ktorá sa plazila po sivých záhončekoch, sa tísila k ich čuchu ako sladká vôňa dobrej medicíny.

— A tento biely kvietok, Alžbetka?

— To je kvietok trpezlivosti.

V záhradke novicky bolo veľa kvetín farby bielej a žltej: veľa nevinnosti a veľa stratenej lásky.

— Zajtra urobíte kytičku, však, Alžbetka? Ak mi bude dobre, pomôžem vám.

— Hej, hej. Uvidíte, že Madona vyprosí, aby ste sa dobre cítili, aby dostala od vás kytičku.

Zjavily sa dva obláčky, ako keby boli mali dovoľené poprechádzať sa po nebi. Boli maličké ako dva vzdialené ostrovčeky, hebké, ako keby boli utkané veľ-

kou hmlou na jarných vetvičkách. Ružové ako ruky na jar. Priaterky dojaté pozeraly dlho na ne.

— Počujte, Barborka, chcem vás o voľačo poprosiť. Prišla som sem náročky preto, aby som vás medzi svojimi kvetmi poprosila.

— Mňa prosiť, vy, Alžbetka?

— Počujte, drahá moja, — pokračovala novicka sladko a vážne. — Už je rozhodnuté. Mám dovolenie od mamy a ... aj od chudáčika otca: odídem.

— Do Bertinora?

— Ano, do kláštora.

— Pôjdete za sestričku?

— Hej, Barborka. Musím vás nechať. Musím za-
nechať všetkých, Pán ma volá. Vy ostanete ešte trochu
v tomto dome; možno že aj dlhšie. Nuž teda nezabud-
nite na moju záhradku, nezabudnite na môj oltár! Rob-
te to, čo robila úbohá Alžbetka ...

Oči chorej sa zaleskly. Dve malé slzičky jej ostaly
na riasniciach. Dve malé slzičky, ktoré nechcely pad-
núť z tých lesklých a planúcich očí.

— Odídem spokojná, ak mi sľúbite ...

— Hej, hej, sľubujem, sľubujem ...

— Poznáte moju chuderku matku. Príliš je pripú-
taná ku kuchyni, aby si spomenula na tieto malé veci.
No, a nezáleží na tom, Barborka, aby záhradka bola
pekná? Už aj to stačí, že nám dá nejaký kvietok na
oltár. Kvietky cez zimu sa uchovajú. Aj klince, aj ten-
to tu. Kvetníky zaneste dnu, postavte ich na chodbu.
Barborka, urobíte mi tú láskavosť? Sľúbite mi to?

Hej, hej, sľubujem, sľubujem.

A ja vám dám voľačo na pamiatku od vašej
úbohej Alžbetky, ktoré sa za vás bude vždy modliť
v kláštore. Barborka, a keď sa ... keď sa vydáte, odkáž-

te mi to. A dieťa pokrstíte, čo ako ho pokrstíte! Rozumeli ste? Čo aj potajomky. A keď sa modlíte, nemodlite sa za mňa, ale za mužov, ktorí to tolko potrebujú, za vášho Maura, za mojich bratov a za môjho úbohého otca, ktorý sa asi prvý zjaví pred Bohom. Zapamätajte si navždy, že sa treba modliť za chlapov. Treba sa modliť za tých, ktorí sa nemodlia. Zapamätajte si, že chlapi zle rozprávajú a robia aj hnusné veci, ktoré my nemáme vedieť, ale majú srdce dobré ako my a vnútri sú takí, aké sme i my. Vždy sa riadte podľa dona Tita. On vás poučí, ako máte zaobchádzať s Maurom... Buďte silná, Barborka; nebojte sa Pána. Každý večer, prv ako sa uložíte k spánku, poproste Madonu: »Pozdravte Ježiša odo mňa.« A Madona vás neopustí. Ježiš si vždy spomenie na vás.

Barborka sklonila hlavu; opretá o prsia priateľky, ktorá jej hladila rozčuchané vlasy, plakala nahlas, vzlykala a na nebi bolo vidieť hviezdy, slzy anjelov. Zo záhrady vychádzala vôňa všetkých kvetín, všetkých voňavých rastlín. Majorán s času na čas posielal svoju arómu. Bol to krásny jarný večer, na ktorý si spomíname, keď sme nešťastní...

— Viete, Barborka, čo hovorí Ježiš Kristus? »Nemôže byť sluha nad pána. Prenasledovali mňa, budú prenasledovať aj vás; ale dôverujte! Ja som premohol svet.« Hore sa, Barborka, ja by som mala plakať, veď nechávam všetko ... Nože, nože ... Barborka, mám vám niečo nechať na pamiatku?

— Hej, hej!

— Dám vám vec, ktorú mám najradšej. Budete spokojná? Dám vám túto knihu, ktorú som mala vždy so sebou... Môj breviár. V kláštore mi dajú druhý. Chcete ho?

— Hej, hej!

— Barborka, prečítam vám slová, ktoré som čítala vždy, mysliac na vás a na svoje príbuzné. »Božská útecha prišla, aby človek dostal silu vydržať zlobu; ale pokušenie ešte trvá, aby sa človek nenasýtil dobra. Diabol nespí, ani telo ešte neodumrelo, neostávaj teda ďaleko od zápasu, lebo aj naľavo aj napravo máš nepriateľov, ktorí nikdy neodpočívajú.« Poďte, Barborka, je už neskoro. Vráťme sa dnu.

Vošly do domu.

X.

Dojatá slovami Alžbetkinými cítila, že jej srdce dedinčianky sa už nemôže uzatvoriť tajomstvám života. A predsa nič nevedela. Poznala toľko všelijakých chlapov, žila s Maurom, rozprávala sa s toľkými ľahkomyseľnými a nešťastnými ženami, toľko rás jej radil dobrý a láskavý kňaz, modlila sa a trpela s Alžbetkou, mala sa stať matkou: a nepoznala život, nevedela nič o ľudskosti. Milovala a zbožňovala Alžbetku, ale ju nechápala. Obdivovala ju pre sladkosť, ktorá sa skrývala v jej tvári, pre jej pokornú dobrotu, pre jej oduševnenie, pre jej obety, ale nikdy nevedela nič vyčítať z jej duše, ako teraz nevedela prečítať z knihy, ktorú jej nechala.

— Nehanblivica! — hovorieval Medard úbohej; a triasla sa, triasla, lebo cítila, že ten jej čudný brat mohol urobiť zle vzdialenej sestre. Bála sa o Alžbetku. ako sa bála o seba, keď videla Niblina; Medard bol Alžbetkin Niblin ...

Pomaly, pomaly zatvárajúc oči a spoznajúc v tom pološere pamäti a vôle niektoré vyzývavé a plačúce tváre, začula iné slová pomstivého sa brata. Jeho hlas sa stal pokojnejším, skoro chraptivým, skoro hrozivým.

— Ak raz dostanem tie mrciny, jej kamarátky!

Komu mali byť určené tieto Medardové slová? Alžbetke nie; pre Alžbetku mal hnev tohto potvoriského človeka len jeden výraz, kým liberálny duch ostatných bratov mal pre ňu až priveľa slov, no ani jedno hrozivé.

— Ak ja dostanem voľaktorú z tých mrcín, jej kamarátok!

Jej, Barborke, hovorieval takto Medard so strašným úšklabkom. Takéto úšklabky sťahujú tvár ako v agónii. Ale hneď bolo počuť hlas stareny, matky: »Čuš, Medard; choď si rozkazovať do svojho domu!«

Barborka sa striasla. Bolo sa treba modliť. Bolo sa treba modliť aj za Alžbetku, nielen za chlapov. Aj Alžbeta potrebovala modlitbu svojej úbohej vzdialenej priateľky. Aj ona bola v nebezpečenstve. Možno Pán dal Medardovi tú zločinnú moc, proti ktorej bol len jediný prostriedok obrany. Bolo sa treba modliť.

Mauro ju takto prekvapil s privretými očami, s bledými perami, s knižkou v ruke.

— Zle ti je, Barborka?

— Nie, nie ...

— Teda čo ti je?

— Nič, nič ...

— A prečo si tu takto?

— Trošku bdiem ...

— Bdieš? Teda necítiš sa dobre. Treba zavolať pôrodnú babičku. Idem ju zavolať. Bude tu s tebou, keď už nemáš Alžbetku.

— Chceš, aby babička? ...

— Prečo nie? Nie si spokojná?

Prikývla sladko hlavou, ale myšlienka, že by babička mohla nahradiť Alžbetu, ju znepokojovala, striasa-

la. Spomenula si, že videla babičku v dome Siny, v tú noc, keď sa narodil Mazzini. To bola stará žena, tučná, ktorú v dedine volali posmešne dojkou; bola to jedna z tých silných a vulgárnych žien, ktoré majú v sebe zo ženskosti jedine reč. Dojka, keď hovorila, hovorila vážne, nedala sa prekričať a nevyberala slová. Medzi chlapmi v krčme Garagul prijala s povinným úsmevom hocijakú urážku. Predmetom jej rečí boli vždy chúlостivé veci, ale ona na to nič nedala. Nemohla predsa dopustiť, aby jej klientky boli rozmazané, ani si nevedela predstaviť odmeraného muža. Keď ona prišla, všetky ohľady musely ísť nabok; ona bola tá skutočnosť, ktorá zaväzuje pupčeky.

— To je dobrá žena. Bude ti robiť spoločníčku a povie ti veľa užitočných vecí. Musíš sa trošku rozptýliť. Ach, tá Alžbetka!

— Bola ku mne taká dobrá!

— Videla si jej bratov? Toľko kriku a nakoniec? Keby som ja bol jej bratom!

— Ty. Mauro?

—• Radšej by som ju bol zabil!

— Nie. nie, buď ticho, Mauro! Alžbeta bola anjel. Mauro sa zdal lepším, opatrnejším, nežnejším, ale v skutočnosti bol len netrpezlivým, 'aby zasa skôr mal Barborku v normálnom stave, aby ju mal znovu ako v ten dávny deň v údolí, usmievavú, zamilovanú, bojazlivú a detskú. Ale ona cez celé tieto mesiace bola iná, vážna, zádumčivá, trpiaca, poslúchajúca, sklamala všetkých — aj jeho. Páčila sa len Alžbetke.

Teraz Mauro nemyslel na dieťa, ktoré malo prísť, myslel na ňu, ktorá sa mala vyliečiť, dieťa pre neho nejstvovalo, nemalo jestvovať. Bolo to tak, ako by Bar-

borka mala podstúpiť operáciu, teraz už naozaj potrebnú, ktorá by ju vrátila normálnemu životu.

Keď boli sami, nehovorili nikdy o dieťati, ktoré sa malo narodiť, ani len o tom, čo by mali radšej, ani o tom, aké krásne, čudné, alebo alegorické meno mu nájdú. On sa vždy pýtal ženy len na jej chorobu a Barborka, ktorá nebola veľmi zvyknutá na túto jeho starostlivosť, odpovedala mu s bojazlivým smiechom, smiechom, ktorý vyzeral ako ospravedlnenie, že musela zavrhnúť jeho záujem a nehu.

Jedného dňa priviedol Mauro babičku do izby.

Pred tučnou starenou, ktorá sa uštipačne smiala, Barborka pocítila naraz hanbu a začervenala sa, ba i zajakavo rozprávala. Vtedy zlomyseľnosť dojky stala sa skoro materinskou. No zatiaľ, čo sa rozprávala s malou klientkou, ako keby hovorila s dcérou, občas hodila okom po chlapovi, sprevádzajúc tieto pohľady ironickým úsmevom.

— Drahý môj Mauro, dúfam, že budete spokojný so svojou nevestou. Naozaj, neviem, ako sa stalo, že je v druhom stave. Na jej tvári to veru nevyzerá... Koľkože má rokov?

— A čože ja viem?!

— Ako, neviete?

— Jej sa opýtajte, — odpovedal mladík — vstávajúc. — Na ňu sa obráťte so svojimi otázkami. Čo som ja váš klient? Sbohom, dojka!

Vyšiel von bez toho, aby spozoroval, že Barborkine oči sa pozdvihly a úzkostlivé ho prosily, aby ostal.

— To je podarený človek, — pokračovala babička. — Podarený, ale aj dobrý chlapec. Ak budete šikovná, budete s ním šťastná... Koľko máte rokov?

— Dvadsaťdva preč ...

— Dvadsaťdva? Ale, kdeže sú?

— Kto?

— Duša moja! Máte dvadsaťdva rokov, ale takých malučkých, že ich sotva vidieť. Keď váš syn bude trochu väčší, budú vás považovať za jeho sestru... Budete vyzeráť ako sestra svojho syna?

Barborka nevedela dať odpoveď; pozrela žene do tváři s melancholickým údivom.

— Máte pravdu, sú to len sprosté reči. Hovoríme radšej vážne o našich veciach...

Hovorila skoro len dojka. Občas sa hnevala, že musí vynaložiť tolko námahy, aby prinútila otvoriť ústa túto ženušku, ktorá bola už plných deväť mesiacov v druhom stave a predsa sa správala, ako panna. Bolo to smiešne byť takou hanblivou, ba aj trochu urážlivé pre ňu, babičku (ešte čo, že dojku! Nuž či ona dávala mlieko?), pre ňu, ženu-doktorku, ktorá poznala všetky tajomstvá života a vedy. Cítila akúsi čudnú chuť hovoriť otupelej Barborke o tom všetkom, čo hanblivého a smutného bolo v jej remesle; hovorila o rozličných chorobách, o príliš tekutom mlieku, o mlieku príliš hustom, o potratoch, o všelijakých chutiach v druhom stave, o čudných pôrodoch... Potom sa nahnevala, lebo sa jej zdalo, že ju Barborka nepočúva dosť pozorne.

— A vždy držíte tú knihu v ruke?

— Tak, zo zvyku.

— Aká je to kniha?

— To je modlitebná knižočka, ktorú mi nechala moja priateľka Alžbeta pred odchodom...

— Vy ste boli veľké priateľky s Alžbetou?

— Hej, veľké priateľky.

— Aj ona bola súca na vydaj! Mala sa vydať za poriadného muža a nie za voľajaký Kristov obrázok

za sklom a v rámečku. Dievčatá sa majú vydať! Nedívajte sa na mňa! Babička... to je celkom druhá vec. Babička sa dosť nasýti mužov... Ale ona, dievča! Nehovorím dobre, Barborka?

— Alžbeta nebola ako tie druhé.

— Ale čo, ale čo! Keby všetky urobily tak ako ona, kdeže by sme prišli mi, babičky? Kde by prišiel svet? Alžbeta mala nasledovať vás, mala urobiť to, čo ste urobili vy!

— Ja? Čo som urobila ja? — pýtala sa Barborka, celá sa trasúc, ako by sa bála voľajakej obžaloby >a ako by cítila, že je príliš slabá na obranu.

— To je dobré! Čo ste urobili vy? Nuž ste v druhom stave.

Zatrasúc sa, privrela oči. A knižočka Alžbetkina jej padla na kolená.

XI.

V druhej izbe bolo počuť hlasy.

Zdvihla ľahko z vankúša hlavu a počúvala. Nemohla začuť viac ako tieto slová:

—... pôrodné bolesti. Ide to zdĺhavo.

Nechala klesnúť hlavu znovu na vankúšik, lebo aj táto malá námaha ju vyčerpávala. Pot jej vystupoval na čelo, niekedy horúci ako slzy lásky, niekedy studený ako kvapky rosy.

Porozumela. Pomalá, tichá, neúprosná bolesť, ktorá ničila jej vnútornosti, sa volala takto: pôrodná bolesť. Musela vstať, ísť po schodoch, vyjsť von. Vydychla si ľahko, ako by sa bola jej bolesť utíšila. To, hľa, trpieť v samote, potichu, nemať okolo postele tváre, ktoré na ňu pozerajú a vedia meno jej bolesti, nemusieť odpovedať jednoslabičné na ťažké otázky. Trpieť a kresťanský čakať koniec: koniec bolesti, koniec života...

Nadišiel večer. Izba sa pomaly naplňovala pološerom trochu naružovelým, ktoré sa postupne menilo v sivozelenú tmú. Bolo počuť vzdialený šum, tak charakteristický pre letný večer, ktorý zostupuje na učenú dedinu. Bolo počuť hlasy chlapcov zo susedných

dvorov; doliehal sem i prenikavý hlas dievčaťa, ktoré viedlo hru na dvore svojej malej kamarátky:

— Pekná práčka

perie ručníčky,

hej, hej, chuderka,

hej, hej, vydáva sa ...

Barborka dlho, bez dychu počúvala. Jej sa páčily tie smiešne slátaniny, ktoré mali vždy len náhodilý smysel, ako išiel rým; a smutne si myslela na to, že ona nikdy tak nespievala, ba ani ich nevedela. Údolie ju naučilo len jednu rečnovanku: tichotu... tú, čo je najsmutnejšia, najdlhšia, tú, čo sa nekončí nikdy.

— Poskoč si

a poskoč ešte,

ukloň sa a

pobozkaj ma ...

A spev sa strácal; hlasy zmlkly; ticho sa vrátilo.

Možno, že to bol plač, čo doliehal, plač dieťaťa, ktoré potrestali, plač tichý, bojazlivý, ako by sa nemal skončiť! Plakalo zaiste dieťa od susedov, z druhého dvora, dieťa, ktoré poznala aj Alžbetka.

Alžbeta... Ach, prečo nebola pri nej Alžbetka v tento sladký večer, v tejto smutnej hodine? Áno, nechcela mať pri svojej posteli nikoho, ani Maura; nikoho, len Alžbetku. Čistá panna by urobila čistým aj utrpenie ženy, rodiacej v hriechu, priniesla by slová božie medzi vulgárne a potrebné slová ľudí, potešila by v biede láskavým pohľadom tú, ktorá trpela v tichosti. Alžbeta bola tou sladkosťou, ktorá utešovala ia hladkala. Čo len vedeli ostatní o nej?

Ostatní! Ako všetci tí, čo boli okolo jej postele, holi jej cudzí. Malý, ťažko rozoznateľný zástup, ustrašený a naľakaný, medzi ktorým malá trpiaca cítila, ako

pradú nitky jej osudu. Ale Alžbeta nebola medzi tým zástupom, nebola medzi »cudzími«; bola ďaleko, neznáma v tej chvíli všetkým, bola pre všetkých mŕtva so svojím krstným menom. Len pre ňu, pre úbohú Barborku Alžbeta si uchovávala **ešte svoje meno** a bola jej blízko, tak ako láska je blízko tých srdc, ktoré trpia. Alžbeta bola stále tu **so** svojím láskavým úsmevom, so svojou sladkou nežnosťou; a knihu **mak v ruke**. Hľa, jej rameno sa naťahovalo pomaly, ako by chcelo vykonať mystickú obeť; hľa, malá, v tmavej väzbe viazaná kniha sa už dotýkala bieleho lôžka... darovala svoju najdrahšiu >a najsvätejšiu knihu nešťastnej priateľke.

— Alžbeta! Alžbeta! — zakričala Barborka vo svojom nemom srdci. — Nemôžem ju čítať! Ty mi podávaš dar, ale Boh mi neudelil úplnú milosť.

Ale sa utíšila. Boh jej dal už dávno skoro podobnú milosť. Milosť modlitby. Alžbeta jej dávno prikázala, aby sa modlila za všetkých a za všetko; v tento sladký večer, v túto smutnú hodinu sa mala modliť ako vo svätý a slnkom ožiarený deň sobotný. A začala odriekať Zdravas nazpamäť, potom znovu, zasa znovu, potom sa pomýlila a odriekala Otčenáš, ešte jeden a po »chlieb náš« odriekala Zdravas Kráľovná, ale za »nádej naša zdravas« preskočila na »sladká Panna Mária« s plačlivým detským vzlykotom; odriekala ešte jeden Zdravas a spomenula si, že sa ešte nepomodlila Sláva a odslabikovala i to pomaly bez toho, aby pohla perami; spomenula si na niektoré slová z »Pange lingua«, ktoré sa spievajú pri Hodinkách, a spojila modlitbu s niektorými slovami z »De profundis«; zasa sa vrátila k Zdravasom a odmlela ich za sebou desať, ako keby sa riadila ružencom; ale toto stále opakovanie ju vysílilo, cítila, že jej dych uniká, zmĺkla.

Výkrik, prvý výkrik vybúšil nenazdajky z celej jej bytosti, zachvel sa v celom jej vnútri a v izbe ako rev raneného dravca, ktorého pichli odzadu, ako hlas života, ktorý žiada pomoc od iného života, aby sa ešte neskončil.

—• Mama, mama! Umieram!

Zakričala ešte veľa rás toto slovo, ktoré už tak dávno nevyriekla. Zavolala ešte raz ako vo vytržení: Mama, mama, mama!

Potom sa utíšila, upokojila, skleslá. Smrteľná úna-va prešla jej údami, zahalila strnulým závojom jej pohľad, prešla jej cez čelo. V prestávke tohto napätia cítila, ako by sa blížila smrť, tá sladká smrť, ktorá sa zdá byť najväčšou nepriateľkou bolesti, tak láskavo a potichu prichádza. Ona ju čakala, dobrú sestru, ktorá je tým zhovievavejšou, čím neočakávanejšie sa zjaví. Očakávala ju zničená, vyčerpaná.

Ale neprichádzal nikto, ani Mauro. Niečo ňou striaslo. Zdvihla hlavu z vankúša, obzrela sa okolo, načúvala a zacítila čudnú túžbu zachytiť hlasy, hlásky alebo slová. Mauro a babička neboli tu. Dieťa neplakalo...

Nie, nie. Boly to jej slová a visely vo vzduchu. Bolo to slovo, jediný výkrik. Cítila ho, 'ako ho kričí ona sama:

— Mama!

Naozaj vyslovila toto slovo, naozaj volala svoju matku, cítila potrebu volať svoju matku na pomoc. Nemvsíela na Alžbetu. Jej matka, tichá bytosť, l:y'osf, ktorí o-a opustila, aby nasledovala akéhosi neznámeho, bytosť, ktorej už zabudla hlas, tvár, srdce, meno Jej teraz znovu znelo v jej duchu a v pamäti, ako ju volala úzkostlivé v bolesti.

— Mama, mama! — vzdýchalo srdce úbohej. — Ako som ťa mohla takto zabudnúť! Prečo som ťa nemilovala? Prečo sa Alžbetka nepýtala na moju matku? Prečo som jej o nej nehovorila?

Krátky inštinktívny výkrik, ktorý ona necítila, ňou trhol. Pozorne načúvala hlas svojho srdca.

— Prečo som ju nemilovala? Prečo som ju nevedela milovať? Prečo som milovala Maura, prečo som milovala Alžbetu a nie ju, moju matku?

Krátky chrapľavý, detský plač, plač dieťaťa, ktoré sa bojí.

— Alžbeta, prečo si ma nenaučila milovať matku, ty, ktorá si toľko plakala na jej prsiach pred svojim odchodom? Alžbeta, prečo si ma učila milovať všetky veci stvorené Bohom, všetky kvety tvojej záhrady, každý lístok stromov, všetky sviečičky v kostole, každé slovo knihy, všetky predmety tvojho oltára a nenaučila si ma milovať matku? Prečo sa toto mohlo stať?

Otvorila oči, zašeptala, zatriasla sa, zháčila sa. Dve slzy zarosily jej utrápenú tvár.

— Cítiš sa zle? Trpíš?

To bol Mauro. Nechcela ho vidieť; zatvorila oči.

— Trpíš veľa?

Prikývla so zatvorenými očami, aby naznačila, že porozumela otázke.

— Trpezlivosť, trpezlivosť, Barborka. Zajtra, ak dá Boh, bude po všetkom. Budeš sa mať dobre, ty a aj my. Babička príde čoskoro a ostane tu celú noc, ak bude treba. Vieš, to je dobrá žena, babička.

Zapálil svetlo. Potom prišla Gabanina, potom Sina, potom pôrodná baba. A potom prišla aj noc, strašná noc všetkých chorých bez sna, všetkých hriešnych žien, ktoré očakávajú v bolesti hodinu vyslobodenia.

Barborka nebola sama.

— Výborne, výborne. Buďte silná ... tak, tak ...
Všetky sa musia učiť od vás, ste naozaj silné dievča ...
no, no. ien odvahu.

Keď pôrodná babička hovorila, Barborka sa neodvážila ani len kričať alebo zastenať; zatvorila oči. Zatvorila oči, lebo jej to bolo najľahšie. Ale bok by radšej zatvorila uši, tak ju ten hlas znepokojoval aj v najťažších utrpeniach, v bolesti. Pôrodná babička stále rozprávala, rozprávala sa so všetkými, s Maurom, so starou, so Sinou. Niekedy boly jej reči bezvýznamné, niekedy ich sprevádzala smiechom, ktorý nevedela zadržať. Žartovala s Maurom. Hovorila mu, že nadišiel čas, aby sa stal vážnym, recitovala mu veršík so slovom: tata, tata, tata! — Žartovala so Sinou, hovorila jej, že už by mohla prestať s deťmi, že je to už hanba.

Okolo pol tretej Sina odšla, lebo to išlo akosi veľmi pomaly.

Na svitaní Barborka už nepočula jej krik. Stará Gabanina významne pozrela na Maura. Babička prišla k nemu, povedala mu potichu, rýchlo, remeselnícky:

— Vy do druhej izby!

Odišiel do druhej izby; čakal. A tam čoskoro potom trhol ním výkrik, ktorý ho priamo ranil. Napnul ucho; začul jasné hlasy baby, ktorá hovorila:

— Už je dobre. Ticho. Silná!

A nový hlas — prečudný, ani nie ešte ľudský, hlas dieťaťa, ktoré vstupovalo do života a plakalo.

DRUHA ČASŤ.

I.

Dlhý rad lodiek ako by rozvinul celú gálu veľkého prístavu so zástavami, vajúcimi v ľahkom vetre. Bola to celá symfónia červených a naružovelých zástav pozdĺž kanálu, z ktorého nebolo počuť ani čľupkanie ani šplachot vody; to bol triumf neznámych symbolov, ktoré rozprávaly nebu a slnku bez toho, aby sa odhalily. Vánok, ktorý sa hral s odzdobenými zástavami, pozmenil obrazy všetkých symbolov: drak otváral vždy viac svoju strašnú tlamu, kohút spieval o svojom laloku, veľký maltézsky kríž sa zahaľoval do svojho zlatého rúcha, kométa mihala svojím dlhým hadím a ostrým chvostom, šíp znásoboval svoje žiariace okraje, veterná ruža rozkladala symetricky svoje lúče, iniciálka Spasiteľa ako by vtlačila, vpísala do vzduchu svoje tri známe litery. A vo vzduchu bola sviatočná vôňa smiešaná s neurčitou vôňou rias, prichádzajúcou z belasej diaľavy.

Ona prešla rýchlo pomedzi ľudí, ktorí stáli na pobreží. Nikto ju nespozoroval. Bola oblečená ako iné dni; na rukách mala svoje dieťa, tú maličkú bytosť pármesačnú, ktorá sa jej už zdala tak veľkou, mocnou a schopnou, aby obránila bojzlivosť matkinu. Len nie-

kto s času na čas pozrel na ňu, ustúpiac jej s cesty, a usmial sa. A ona túžila úzkostlivo stratiť sa zo spoločnosti, z domu, z dedmy a utiahnuť sa do samoty na pláži a k moru, kde v nedeľné popoludnie nebolo nikoho, ba ani plachetnice. Zbadala Maura pred Kolombovým obchodom. Hej, bol to Mauro. Rozprával sa v skupine priateľov, široko rozhadzujúc rukami a dívajúc sa do obchodu, vo dverách ktorého ktosi stál, možno Malvína. Medzi chlapmi videla aj Niblina; jasne začula jeho smiech. Zrýchlila krok, chytila oboma rukami malého, ako by sa naraz bála o neho.

Prešla cez ulicu, vedúcu k nábrežiu, a vydýchla si hlboko zmierniac krok. Na ulici bolo málo ľudí. Sem-tam voľajaký zamilovaný párik šiel potichu, skoro melancholický; sem-tam išiel zas voľajaký starý rybár v obnosených šatách, s červeným šalom a s vysokými topánkami; alebo kde-tu i financ sa schovával pod agát, s tvárou zasmušilou od nudy. Išla bez slova. Cítila ohromné šťastie, že sa oslobodila od ľudí, od kriku, od sviatočného dňa, od zástupu. Teraz bola sama, sama so svojim malým.

Oddávna mala jedinú túžbu, aby bola sama so svojim malým pri mori. Jej malučký ju naučil milovať a rozumieť moru. Keď len mohla, nechala domov, Gabaninu, nechala Maura a bežala s dieťaťom na pláž. Jeseň bola príjemná, pokojná, zlatá; ako teplá a ťažká jar. Samota pobrežia nebola nikdy zatážená nesmieriteľným tichom údolia.

Napla sluch a jasne rozlišovala ľahučké záchvevy vetvičiek, šum trstia, ľahký šepot vln. Počúvala zavýjanie psov v diaľke, detské bľačanie oviec, čudné a chrapľavé kvákanie kačiek, spevy a plač detí a piskot sťahovavých vtákov. Všetky tieto zvuky, súladné alebo nesú-

ladné, ako by splývaly s rytmom jej vlastného života. Vôňa divých nezábudiek, pach kozieho listu, závan pobrežia porasteného sivým trstím a mŕtvymi medúzami, hladkajúci dych mora, ostrá vôňa pokosenej trávy tvorily opájajúce ovzdušie, ktoré jej dávalo pocit spokojnosti a vytváralo v jej jednoduchom srdci zvláštnu blaženosť. More ju uchvacovalo svojimi striebornými a opálovými záchvevmi, sinými vlnami, hybkými plachetnicami, ktoré vyzeraly sťa krvavé rany vo veľkej nekonečnosti prírody. Už druhý deň strašila búrka. More, rozbúrené a zbičované vetrom, vyzeralo ako shluk vln, poprekladaných jedna cez druhu za veľkého hukotu tak, ako keď tisíce dlaždíc sa rúti jedna cez druhú s vrchu. Silný a drvivý praskot ohromných nárazov, ohromných síl, vražedný štekot pušiek, tupý a slávnostný rachot, zúfalé vzlykanie, zúrivy šum. Vlny začínaly sa vo vzdialených šedivých parách, nadúvaly sa, farbily sa kovovo a ružovo, ozdobovaly sa penami a bublinami, prechádzaly jedna cez druhú v zápase, lámaly sa, drobily a bez prestania udieraly o pobrežie pri jej nohách. A ona pritisla na prsia svojho malúčkého, ktorý bol ešte menší pri mori, ale ešte živšou bytosťou, aby ho bránila 'a chránila.

Hľa, tam ide práve Sina k dedine so svojim Mazzinim, ktorý už začína pobežkávať.

— Ach, vy? Kam idete?

— Ideme tam, tam, kde len sa môže najďalej, trochu sa nadýchať dobrého vzduchu.

— Výborne, výborne! Ja idem pozrieť svojich starých ... Sbohom, Viko. Pá, pá.

Tak sa volalo jej dieťa, Viko, Ludovico. Prečo? Nebolo na to dôvodu. Mauro sa pýtal starého Pavla úplne bez záujmu; »Povedzte, aké meno mám dať svoj-

mu skrčkovi?« Starec sa vážne zamyslel, ako to robia obyčajne starí, keď sa ich mladí pýtajú, a zašomral meno »Ludovico«. Možno, že to bolo prvé meno, na ktoré jeho nesústredená myseľ mohla prísť. A maličký sa volal Ludovico, ako voľajaká vážna osoba. Cesta sa končila; už kráčala po piesku. Ťažko sa jej išlo pomedzi divé rastliny, pomedzi chumáče tamarišiek, pomedzi husté a pusté trnie, v tej chudobnej vegetácii, ktorá vyrastajúc ťažko zápasila so slanou suchosťou. Malučký mlčal a díval sa na matku svojimi jasnými a upretými očami bez pohnutia.

— Tam, tam, Viko! Ideme tam, až nakoniec, dívaj sa, dívaj sa na more, Viko! Ako sa ti zdá?

Nepovedal, čo si myslel o mori. Naopak, ona sa vypäla posledný raz; pustila sa do behu po násype, zatiaľ čo trnie a bodľacie zachytávalo sa jej do šiat, a pribehla dychtivo k hĺbe piesku, zavlhčovanému vodou. Po piesku rástly riasy, boly tam porozsýpané aj kosti sépií, ešte biele, potom modrasté kališky, škrupinky bez zrna, ostnatce, hviezdicovité kométy, rôznofarebné kamienky a veľa iných malých a čudných vecí, ktoré sa lesklý na slnku. Ligtavý a priamy horizont v diaľke ešte sa nedotkol ani jednej z týchto malých žltých, žltkastých, sinavých alebo červenastých vecičiek, ktoré ako by boly odrazom horizontu.

— Dívaj sa, pozerať, Viko, koľko krásnych vecí! Keď už budeš vedieť chodiť, prídeš ich posbierať. Ako sa ti budú potom páčiť! Prídeme ich posbierať spolu. Aká pekná mušľa! Vezmeme si ju?

Pobrežie bolo nerovnako posiate čudnými stopami nôh alebo tláp, topánok alebo dreváčok. Ona občas jasne rozoznala malučké stopy podkov alebo dlabky psa; alebo stopy malých bosých nožičiek a hlboké sto-

py veľkých, klincovaných topánok. Usmievavo skúšala kráčať po stopách dvoch bačkôr, ktoré asi veľa blúdily po pobreží, možno so žiadosťou k moru, aby vydalo svoju korisť. Potom sa vrátila, kráčala ešte po vlhkom piesku v nádeji, že nejaká vlnka zavlhčí jej nohy; zdvihla ešte jednu mušiu, hviezdicu, medúzu a ustatá sadla si na motanicu sietí, zanechaných na piesočine.

Viko rozhadzoval ručičkami, hral sa naružovelými prstami vo vzduchu, otvoril ústa a ohromne zazíval.

— Máš pravdu. Počkaj ... Aký si hladný! Chudáčik!

Inštinktívne sa obzrela. Nikoho. Rozopála blúzičku, odkryla prsia a vybrala jeden prsník, ten materský prsník, trochu počerný a zožilkovateľý okolo stredu; ešte viac pritisla svojho malučkého, ktorý dychtivo hľadal otvorenými ústočkami a zatvorenými očkami.

— Aký si hladný! Chudáčik.

Aj ona privrela oči, lebo cítila, ako by jej mlieko vystupovalo až z hlbín jej materstva so smyselnou ľahkosťou.

Ved' to bol ten malučký Viko, ktorý ešte nevedel ani rozprávať ani milovať, on ju naučil chápať život, cítiť prírodu, chápať radosť. Predtým sa ocitla vždy len pred ľuďmi; pred úsmevom i pred zamračenými tvármi. A v každej hodine, ba v každej minúte svojho života ju pojal stále neznámy strach, ktorý triasol jej srdcom, tak ako zachváti srdce detí, nastrašených v tichej tme. Toto čudo sprevádzalo jej činy, jej úsmevy, jej slová, ba aj jej modlitby k Ježišovi, ktorý je najväčší z ľudí, čo zanechali po sebe učenie a zákony. Cítila strach z bojzlivosti. Bála sa všetkých, všetkého, seba samej, najmä seba samej a svojho života. Bála sa roz-

právať, usmiať, vyjsť von, zakašľať, ba dýchať: bála sa života. Zriedkakedy tento vleklý a nevyliciteľný strach, vraštený do jej tela, smiešaný s jej krvou ako nevyhnutné zlo, mohol vyústiť vo výkriku, čo aj v jej srdci, vo výkriku zúfalstva, odporu, bolesti a vzdoru. Zriedkakedy. Keď vykrikla, keď zaplakala najžalostnejšie, jej strach bol celkom iný, odlišný, menej inštinktívny, no nie menej prudký: strach, že umrie. Dva razy takto vykrikla: v malučkej chodbičke Sininej, ktorá volala: »Umieram«, a potom vo svojej vlastnej bolesti, keď aj ona zakričala: »Umieram«; v tej strašne dlhej noci, v tej predlhej chvíli. Teraz sa už nebála ani života ani smrti; práve naopak, chápala ho, precítila prírodu a radosť. Teraz už nebolo tej samoty, ktorá by bola pre ňu nebezpečná. Preklínanie už neurážalo Boha, aj Maurova ľahostajnosť bola sladká, dokonca aj Niblinov ironický pohľad mal v sebe niečo bratského. Celý svet bol lepší, všetky veci boli menej neľudské. Ona nikdy nemyslela na to, že by sa mohla dlhšie poďívať na nebo, na oblaky, hviezdy, pozeráť na pestrofarebný hmyz, čierne a lesklé chrobáčky, čo sa trblietaly bzučiac v piesku, na topole a vrby, ktoré hovorily ako vlny; ona nikdy nepočúvala tlkot svojho srdca s istotou, aby rozoznala v tom rovnakom rytme slová. Teraz však pozorovala aj najmenšie veci s materinským citom, otvárala uši každému hlasu, prikladala svoje srdce ku každej bytosti, robila zo svojho strachu smejúcu sa ctnosť. A keď si rozopäla šaty, odkryla prsia a dala bradovku do ústočiek malého Vika, cítila, že dostala od Boha celý podiel radosti, lebo už nežila len pre seba.

— Aký hlad! Ako si len bol hladný, chudáčik!

Bola krajšia. Morský vetrík ošľahal jej kožu na hnedo, jej zrenice sa stály oveľa žiarivejšími, celá jej

postava vyzerala menej osihotená, príjemnejšia, úsmev sa častejšie zjavil na jej ústach a na tom smiechu braly účasť i jej pekné zuby s celou svojou belosťou tak, ako to býva pri pyšných a šťastných ženách.

Zahalila si prsia, upravila šaty, vstala a znovu sa dala blúdiť po vlhkom piesku. More sa stalo šedivejším, smutnejším. Pomaly zostupovali prvé tmavobelásé tieň západu, ktoré tým viac černely, čím viac utekaly hodiny; vietor s času na čas prinášal nudné vôňe úbohej večere námorníkov.

— Už je neskoro. Musíme sa vrátiť. Nazpät, nazpät.

Ale nevrátila sa na cestu, prišla k ohrade pri pobreží. Našla pri nej starého známeho padróna Rampiho, starčeka, ktorý nosil zlaté náušničky. Padrón Rampi mal loď o 80 tonách, ale teraz sa živil lovom mušlí. Bol to dobre živený starec, asi sedemdesiatpäťročný, ktorý zavše vyprával mladej priateľke pekné historiky, aforizmy, myšlienky, ktoré boly vždy tie isté. — Osem vetrov jesto, — hovorieval, — sedem dobrých bratov a ôsma zlá sestra a tá sa volá víchor. — Alebo hovorieval: — Všetko ustane: slnko, mesiac, hviezdy; ale jediná hviezda nikdy neprestane, a to je hviezda mora. — Alebo: — Nebude ani peklo, ani raj, ale veľký Pán Boh je, lebo stvoril pekné mušle.

Ona ho počúvala pozorne, dávajúc mu za pravdu.

— Och, dcéra moja, dobrý večer!

— Dobrý večer! Ponáhľam sa, ponáhľam sa, padrón Rampi...

A rýchlo prešla po zle rozostavených doskách, ktoré škriľaly. Od ohrady prešla po brehu kanálu, na ktorom stály lodičky jedna pri druhej. Námorníci jedli, zahalení do dymu, ktorý vychádzal z blízkych ko-

mínov. Päť alebo šesť chlapov a jeden chlapec sedeli so skríženými nohami okolo veľkej zelenej misy, z ktorej sa dymilo ako z ostatných komínov. Každý mal alumíniovú vidličku: občas zapichli vidličku do zeleného hrnca a vytiahli rybu, z ktorej ešte kvapkala voda. Vedúcim bol obyčajne najstarší a najmenej oblečený, mal na pravom boku súdok vína a na ľavom boku kôš, plný hrušiek a iného ovocia: obyčajné odpadky, ktoré predavačky ovocia dávali námorníkovi ako výmenu za kôš zvyškov z rybolovu.

— Dobrý večer, nevesta!

— Dobrý apetít!

— Ďakujeme, nevesta, nech sa páči s nami!

— Nie, ďakujem. Dobrú noc!

— Nech sa len páči, nevesta!

— Dobrú noc, už je neskoro ...

Ale aby neohrdila, vzala si pri Villa in mare trochu tvrdého námornického chleba. Bol naozaj veľmi tvrdý a trochu aj neslaný ako sucháre, ktoré robia pre birmovancov na jar; ale jej sa páčil. Usmievavo zaďakovala. Zasmiala sa, keď ktorýsi z námorníkov jej povedal, aby dala ochutnať chleba malému.

— Ha! ha! ha!

Smiala sa tak ako nikdy predtým a nehanbila sa za to. Veď aj ženy sa môžu zasmiať.

II.

Čakal ju na prahu.

— Dobrý večer! — pozdravil ju ironickým úsmevom.

— Och, Bože, neskoro, však?

— Ty si vedela!

— Čakal si ma?

— Pravdaže som ťa čakal!

— Bože môj, prídeš vždy domov, keď je tma! A dnes večer?

— Dnes večer som si urobil po svojom! Poďme! Nože!

Barborka smutne prešla cez dvere, vyšla po schodoch a vošla do svojich izieb. Mauro ju mlčky nasledoval. Malučký zaspal v matkinom lone.

— Čestné slovo, že ťa nechápem. Od pár čias si sa zmenila, že ťa vôbec nepoznávam... Vieš, tebe to hovorím? Ideš z domu s tým chlapcom, vidia ťa chodiť po nábreží ako žobráčku, ideš popri ohradách, nosíš domov suchý chlieb od námorníkov... Čo je to s tebou? Zbláznila si sa?

Prešla do druhej izby a vyzliekla malého pri kolíske z červeného prútia. Stalo sa to prvý raz, že jej niečo vyčítal takým hlasom a tak presvedčivo; a predsa sa

nebála a pokračovala potichu **vo svojej práci, znepokojená** len tým, že zobudila malého.

— Ja to hovorím len tebe, Barborka! A potom, keď v nedeľu ideš von, mala by si sa obliecť trochu lepšie. Vyzerala si ako žobráčka! Videli sme ťa, keď si sa prechádzala... Pekné meno si mi urobila! A ešte si nás ani nepozdravila.

Malučký vzdychal. Jeho plač sa stal vleklým, lamentujúcim, pomalým, smutným, ako je nekonečne smutný každý plač bez príčiny.

Barborka sa už neobzerala po Maurovi, nepočúvala, čo hovorí, nevidela ho; jej srdce úplne zaujal ten malý plačúci tvor, naťahujúci sa v kolíske. Akosi nechcel zaspáť.

— Chudáčik! Tichučko, ticho, hajaj!

— Ech, muzika, muzika! — zakričal mladý muž, sediaci na stoličke, — pekná zábava! Výborne! Muzika!

Barborka sa obzrela so slzami v očiach.

— Mauro, choď tam, tam ma počkaj... Hneď prídem ...

— Prečo by som nemohol ostať tu? Som predsa doma a chcem byť tam, kde sa mi páči! Chcem sa zabávať pri tejto muzike! No, len! Výborne, silnejšie, trochu silnejšie! Ona vzala do ruky nočné svetielko, ktoré bola zapálila, a odložila ho ďalej od kolisky. Plač však pokračoval lamentujúcim tónom, dlho, ako plačú deti, ktoré nemôžu zaspáť a ktoré majú blízko mamu: to bol plač, ktorý chcel uspávanku, sladkú uspávanku z dediny, sladkú pieseň. Barborka pochopila. Ešte viac sa sklonila nad kolísku a rozpamätala sa na známu uspávanku, ktorú ju naučila stará Gabanina hneď v prvých dňoch jej materstva. Zavzdychala, keď si po-

myslela na Maura načúvajúceho pri nej a začala spievať potichučky, sladko, hlasom ako by zo sna:

— Hajaj, búvaj, moje dieťa ...

— Muziku, muziku! — povedal ešte raz mladý muž, vrtiac sa na stoličke. — Výborne, Barborka, výborne!

— Počkaj ma tam, Mauro, — opakovala matka plačlivým hlasom. — Hajaj, búvaj...

Rozhnevaný vstal a šiel do kuchyne. Keď sa vrátila, našla stôl prikrytý; Mauro sedel na svojom mieste a nervózne sa zabával s vidličkou a nožom.

— Starec už zaspal?

— Zaspal.

— Mohol by som si voľačo zajesť?

Prikývla jednoducho hlavou a šla ku kredencu. On sa stále hral s vidličkou a nožom.

— Ach, tak. V nedeľu večer sa vždy jedia zvyšky od obeda! Nenamáhaš sa veľmi v nedeľu! Máš pravdu! ... Dobre! Výborne.

Jedli potichu, ani nepozreli jeden na druhého. Len Mauro sem-tam pokrútil hlavou a ako by si hovoril pre seba: »Dobre! Výborne!« Barborka bola trochu smutná, ale v duchu sa utešovala, lebo Viko hneď zaspal.

— Bohvie dokedy mohol plakať! — myslela si v sebe. A mladý muž si myslel: — Hľa, Barborka! Ani trochu ohľadu nemá! Prv sa triasla pre nič a teraz sa ani len neobzrie pri kriku. — Potom Mauro vstal zo stoličky, chodil po izbe, hvízdajúc si akúsi pesničku, a nakoniec si sadol na stoličku opretú o múr.

— Nie si lačný? — pýtala sa ho nežne Barborka, približiac sa k nemu.

— Lačný? Kto má byť lačný?

— Hádam si pil... v krčme Garagul?

— Garagul! Prosím ťa, nevyslovuj to meno! Práve ty!

Ale ona nesklopila oči, ba naopak, dívala sa plno do tvári mladého muža.

— Ja? Čo mám s tým ja?

— Ty? Nič. Ja som vinný.

— Nie, nie! Mauro... Nikto nie je vinný.

On vstal, popošiel okolo stola, zastal, obrátil sa, aby pozrel na Barborku a aby jej povedal hlbokým hlasom:

— Vinný je ten ... druhý.

— Kto? — pýtala sa začudovaná, skoro naivne.

— Chodže! Nezáleží na tom, či vyriekneme jeho meno! I tak rozumieš. On je vinný! Jeho je dieťa!

— Viko? Viko?

— Len teraz to vieš? Ech!

— Viko, moje dieťa? Nie, nie.

— Myslel som, že si múdrejšia, na moj' veru! Myslel som, že si sa naučila žiť a... robiť tak, ako ti treba.

— Ale nie, to nie je pravda.

— Vieš, že si tvrdohlavá? Vieš, že ťa nepoznávam? Vieš, že si si začala robiť tak, ako ti to ide? Ty si stále myslíš, že ja nie som tu, že ja neexistujem! Pre teba existuje len tamten papľuh. Daj pozor, aby som ho nevyhodil oblokom!

Skočila k nemu, chytila ho chytro za ruky, pozrela na neho pohľadom plným lásky a slz a povedala mu plačlivým hlasom:

— Nie, Mauro, nie, tak nesmieš hovoriť. Ja som ťa mala vždy rada, urobím všetko, čo budeš chcieť! Uvi-

díš... uvidíš, ako ťa budem počúvať! Ale ty ... ty musíš ľúbiť naše dieťa!

— Prestaň už, Barbora! Naše dieťa? Dieťa je tvoje; povedz, že je tvoje, a nechajme to.

— Mauro, Mauro, prisahám ti, ja som vždy verila... verím, verím... Aj ty musíš veriť...

— Ja musím veriť? Ahá, hej? Ale na šťastie nie som tvojím mužom. Nie som tvojím mužom! Dieťa je toho, kto mu je otcom. Ty ver, čo chceš!

— Nie, ty si nikdy nebol ku mne zlý! Nesmieš takto rozprávať, nesmieš takto so mnou robiť...

Oprela sa o skriňu, ako by sa chcela schovať do tieňa tohoto veľkého kusu nábytku.

— Vidíš, Barborka, — pokračoval mladý muž, no už nie tak tvrdo, — ja som si myslel, že si to aj sama pochopila, myslel som, že si to aj sama cítila... Vina nie je tvoja, dobre; ale dieťa nie je moje, je toho druhého.

— Nie, nesmieš takto hnusne hovoriť...

— Ale je to pravda! Pozri na neho! Nemyslíš, že sa tak trochu podobá... na Niblina?

— Nie je pravda! To nie je pravda!

— Ale veď to všetci v dedine hovoria!

— V dedine? Tak hovoria?... V krčme Garagul, však? V krčme?

— Hej, všade! Všetci, čo ho videli, hovoria, že sa podobá na tú potvoru Niblina... Nuž, si spokojná?

— Aj ženy? Aj pani Eunice? Bože môj! Nedávno sa tak uprene naň dívala... Ale nie, to nie je pravda! Akože sa podobá! Veď nemá ani päť mesiacov, nemá! Akože teraz vidieť, na koho sa podobá?

— Vlasy, vlasy, Barborka!

— Vlasy?

— Tvoj Viko má červené vlasy, drahá moja!
A kto má červené vlasy? Ja nie, ty nie... Niblin však
hej! Ty si si to nevšimla, že ten malý má Niblinove
vlasy?

Sklonila bezbranná, unavená, bezvládne hlavu. Na-
ozaj: malý Viko sa narodil s trochu dlhými vlasmi tej
farby, ktorá sa obyčajne nepáči, a kožu mal posiatu
malými pehami. Ale ona nikdy nemyslela, keď sa dí-
vala na svoje dieťa, na Niblina, ktorý mal tiež vlasy tej
farby a kožu posiatu pehami a vyrážkami, nikdy si ne-
myslela na tie dávne dni tam v údolí, keď obaja, (a je-
den z nich bol Niblin) ju zneužili.

Už od prvých dní Viko bol pre ňu jej vecou, len
jej. Zrodil sa v jej živote a pod jej srdcom, živila ho
svojím mliekom a svojou krvou. Ako by to teraz bolo
možné, že by táto bytosť patrila nejakému neznáme-
mu, strašnému neznámemu ... Niblinovi? Videla, ako
sa chlap smeje v pološere; jej sa zdalo, že ten trochu
ironický úsmev jej vraví... jej vraví, že je to ozaj
pravda, že malý Viko, jej Viko ...

— Nie, nie, nie, — zakričala Barborka, ako by sa
zrazu prebudila. — Nie, nie, to nie je pravda!...

— S tebou je zbytočné hovoriť, — povedal mla-
dý muž, pokrčiac plecami. — Si tvrdohlavá, ešte viac
ako osol! Mulica!

— Nuž a prečo si ho potom išiel zahlásiť na úrad
na svoje meno? Prečo si ho prijal za svojho? — kričala
Barborka ohnivo pri rozpomienke na tú chvíľu. — Pre-
čo si ho teda vzal za svojho?

— Urobil som to kvôli tebe, lebo som ťa ľutoval.
Ležala si na posteli, bolo s tebou zle! Urobil som to
pre teba. aby som ťa zachránil od hanby!

— Od hanby?

— Pravdaže! Bola by si mala ty ísť na úrad, rozumieš? Bola by si musela oznámiť, že malý nemá otca, rozumieš? Preto som to urobil! Urobil som to pre teba! A stal som sa šaškom pre celú dedinu. Rozprávajú so mnou ako s nejakým paroháčom v krčme a aj po domoch. Ale teraz už mám toho dost! Už mám tých rečí od matky a od príbuzných až po krk. Mám už toho všetkého dost, až vyše hlavy ...

— Máš už aj mňa dost?

— Všetkého.

Mlčali, nepozrúc jeden na druhého. Barborka potichu vzlykala, utierala si oči, utierala si nos vreckovkou, vlhkou už od slz. Maurov postoj sa úplne protivil jeho veselému a frivolnému temperamentu; ale zdalo sa, že robí zasmužilú tvár len zo žartu, na smiech.

— A potom, — pokračoval po malej prestávke, — nikdy si nebola ku mne úprimná. Robila sa sa naivnou, bojzlivou, že sa až smiali z teba. Prečo? Preto, lebo sa ti to hodilo. Teraz si však pani, si vonku, koľko sa ti zapáči, prechádzaš sa po nábregí, vykladáš si svoje rozumy, vykrikuješ... Ale vieš, ja som si to už rozmyslel. Viem, že moji majú pravdu. Toho roku nebude údolie, nijaká poľovačka! Do čerta! Veľa ma stoja tie holuby!

— Ach... Toho roku nepôjdeš...?

— Bol by som tam už býval! Ale ani Niblin o tom nechce počuť... Rozmysleli sme si to! Rozmysleli sto ráz!

— Keby si ta šiel, Mauro! — zvolala Barborka túžobným hlasom. — Videl by si moju matku, chuderu... Videl by si chyžu, našu chyžu ...

— Nie, nie, dost už! Rozmyslel som si to!

Barborka už viac nehovorila. Nečakaná spomien-

ka na matku jej zatienila v duši všetky tvrdé slová, ktoré jej povedal tento mladý muž s takou ľahkomyselnosťou, s akou rozprával smyselné anekdoty v krčme Garagul... Ale tie slová, hej, zasa prichádzaly na myseľ, sprevádzané tými poslednými slovami, ktoré mali možno najsmutnejší a najstrašnejší význam: »Rozmyslel som si to!« To, že si to Mauro rozmyslel, značilo, že najprv dal za pravdu svojej matke. A čo žiadala od neho matka? Jeho otec, sestra a priatelia? On chcel iný život! Nuž a aký mal byť jeho iný život? A aj ona, Barborka mala zmeniť život?

Ona sa však priblížila k nemu so sladkým úsmevom.

— Odpustíš mi?

— Och, výborne! Aké odpustenie?

— Dnes som prišla neskoro domov?

— Pre mňa si príď, kedy chceš!

— Nie ... Kam ideš?

— Tam, idem si vziať druhý kabát.

— Počkaj... Potichu ... Malý sa zobudí... Idem ti ho vziať ja potme ...

— Daj mi svetlo!

Vychytil jej sviečku, išiel do druhej izby tak, že dvere za ním buchly, potkol sa o stoličku, otvoril a zatvoril hrmotne skriňu, preobliekol si kabát a vrátil sa do izby. Malučký sa zobudil, začal plakať tak, ako obyčajne plačú deti v kolíske.

— Vidiš, povedala som ti!

— Počuj, — riekol mladý muž zdvihnúc ruky, — nečakaj ma! Možno dnes sa už nevrátim!

— Budeš spať inde?

— Možno.

— Ach ...

— Ziarliš? Povedz, že hej, ale aj tak ti neverím.
Počuj, počuj, muzika!

— Sbohom, Mauro ...

— Muzika, muzika!

Narýchlo vyšiel. Barborka bežala za ním, aby mu posvietila, keď schádzal po schodoch.

— Nie, nie, Viko, nerob tak, neľakaj mamu ... No, no, buď dobrý, budeme spať spolu... Nie, nechceš buvinkať? On... Mauro (neodvážila sa povedať otec) ťa zobudil? Mám ti spievať? Ale mama nevie celú pesničku ...

Malučký kýval nožičkami a rúčkami tak zúfale, ako chrobáček kýva nôžkami, keď ho obrátia na chrbát; jeho hlas bol ako by chrapľavý, lebo slz z toho plaču bolo veľmi málo.

— Nerob tak, Viko! Vieš, že to nie je pekné! Nesmieš plakať, keď sa zobudíš! Nie, no, dosť, to je zle! Naozaj ti mám spievať uspávanú ako Gabanina? Zaspinkáš potom? Chceš?

— Hajaj, búvaj ...

Potila sa. Nadvihla mu hlavičku z kolisky, hlboko vydýchla, lebo teplý dych dieťaťa jej vytvoril na tvári červeň podobnú tej, akú spôsobujú niektoré horúčky, ešte raz sklonila hlavu, oprúc pritom bradu na okraj kolisky. Malý ešte plakal.

— Už viem, môj malučký, už viem ...

Vzala ho, položila na kolená, odhalila si prsia; a Viko, keď videl prsník, prestal plakať. Ústočká dychtivo hľadala bradovku; matka zatvorila oči. Po štvrt-hodinke, keď ich znova otvorila, ústočká už byly od prs preč; dieťa už spalo na kolenách matky lepšie ako v kolíske.

— Drahé moje! Toto jč uspávanka, čo sa ti naj-
lepšie páči! Povieme to starkej! Psst! Potichu!

Barborka znovu položila dieťa do kolísky, zakryla ho prikrývkou, upravila mu vankúšik až príliš opatrne. Ani len nedýchala pritom.

Stôl bol ešte prikrytý. Na Maurovom tanieri bolo ešte pol hrušky, čo nezjedol. Spomenula si pritom naňho, na jeho slová a pohyby, na jeho správanie sa; ešte jej znely v ušiach slová, ktoré kričal dolu na scho-
doch: — Muzika, muzika, muzika! — tlbohý Viko! Mauro ho nemal rád; nikto ho okrem mamy nemal rád. Ale mamina láska stačí. Barborka cítila, že jej malý Viko bol už silný pre túto vznešenú lásku, ktorú on nemohol pochopiť a ktorá možno pre ňu bola ešte tajomstvom, sladkým tajomstvom jej vzkrieseného srdca.

Popošla k stolu, sobrala taniere a poháre, položila ich na kredenc, poskladala obrus a dve malé servítky, ktoré vložila do dvoch alumíniových prstencov, znovu posla k dverám, kde spal malý a načúvala. Nič, ticho. To ticho jej dalo načúvať hlasu jej duše, ktorá opakovala — prečo? prečo? — to staré porekadlo dedinské: »Niet soboty bez slnka, niet ženy bez lásky.« — Smutne sa usmiala. Hľa, slnko jej krátkej soboty zhaslo. Mauro ju už nemal rád, neľúbil ju; a ona nezúfala preto, neplakala, jej srdce sa nezmietalo v zúfalstve, netriaslo, nerozplývalo sa v sklamaní: smutno sa usmievala s rezignovanou a vážnou sladkosťou, s akou si myslíme na krásnu vec, už dávno stratenú. Spomínala si naňho sladkou spomienkou trochu zastretou šedivou diaľavou, v ktorej sa mihotala s času na čas močaristá dedinka; znovu videla jeho tvár a jeho oči ako oči osoby, ktorá vstúpila neočakávane do jej života,

najprv láskou, potom vrtochami, nakoniec omylom a vyšla z jej života potichu a nepovedala ani len sbohom. Ale ani ona ho nemala rada: milovala druhého, milovala svojho Vika, ktorý bol príliš jej a príliš maľučký, aby bol už odvážny a zlý. Milovala more, kvety, oblaky, pekné veci, stvorené Bohom, lebo slnko ožiarilo niečo, čo jej odpovedalo večným záchvevom života a lásky.

Možno, že život bol viac ako láska pozemská, viac ako slová modlitby, viac ako telesné trápenia, bol slnečným svetlom a svetlom hviezd, tých bledých hviezd, ktoré pevne stoja, sú nemé a predsa so spevom putujú po vesmíre. A Pán bol tam, hore. Načúval slovám hviezd. Aby sme dosiahli večnú milosť, musíme zatvoriť oči, vystúpiť. A ona dúfala, že jedného dňa bude môcť zatvoriť oči a vystúpiť.

— Mária, Mária! — zakričalo jej srdce, plné viery a nádeje; zatíchla a hľadala vo svojom tichu horúce slová obete a lásky, ale nevedela iné nájsť ako opakovať slová, odporúčané Alžbetou: Pozdrav Ježiša aj odo mňa ...

Nechcelo sa jej spať. Otvorila oblok, načúvala nočnému šumotu. More, vzdialené a neviditeľné, posielalo svoj živý šumot do toho azúrového vesmíru posiateho hviezdami. Pes zaštekal na brehu. Voz zaškripal. Sem-tam niektorý námorník opitý vychádzal z krčmy a snažil sa spievať po ceste úryvky nejakej pesničky. Sova húkala: hu-hú, hu-hú neprestajne navrchu skaly. Z Alžbetinej záhrady vystupovala vôňa chryzantémových púčkov.

Naraz na veži udrely hodiny. Bolo tri štvrte na dvanásť.

VIII.

Začal sa správať čudne.

Nedal nič na slová matky, radšej sa správal svojou čudnou povahou nestáleho dedinčana a človeka bez charakteru. Barborka by sa mu bola ešte páčila bez Vika; možno že by si bol všimol, že trochu opeknela, stala sa vášnivejšou, viac ženou. Zatiaľ ten pankhart opanoval celú jej myseľ, takže nemohla byť už nikoho. Jej stačil jej malý Niblin.

Mauro si voľačo nabral do hlavy. On bol jediný z mladých dedinčanov, ktorí ešte neprešli pomedzi ruky Kozimy. A teraz Kozima, zmeniac svoj stav, popravila si veľmi dobre povest'. Stala sa ženou ako ostatné; ak klamala svojho muža, klamala ho po prvý raz. A takto Mauro sa zmenil; zmenil sa tým, že sa nestaral o Barborku a stal sa prvým milencom Kozimy. Koriš', ktorá sa zdala predtým takou ľahkou, teraz sa mu videla veľmi ťažkou, možno aj preto, lebo si neuvedomil naraz všetky triky peknej nevesty, ktorá však pozerala po ňom už odo dňa svojej svadby. Kozima mala v sebe v najvyššej miere honosivé vlastnosti ženskej, ktoré chybovaly úbohej Barborke: bola šikovná, ľahko vzplanula, bola živá; jej falošnosti boli jemné, no pritom jasné, jej tichosť bola provokujúca, jej citli-

vosť vznetlivá. Teraz jej najväčšou starosťou bolo, aby brzdila inštinkty a aby bola bojazlivá, ustrašená, ako by túžila vychutnať niečo nového z toho pre ňu už starého: zo zrady. A Mauro, ktorý jej nerozumel, ale poznal dobre jej muža, vedel, že je to príliš prepíaty strach a opatrnosť, ale vždy si hovorieval v sebe: Úbohá Kozima! Ako ju len dostali! A bol by opakoval aj staré príslovie o čertovi, ktorý nikdy nie je taký čierny, ako sa maľuje, keby sa mu nezdaly slová čert a čierny príliš urážlivými a nevhodnými, keď ide o takú peknú ženu, ktorá ho milovala ...

Ona nežiarlila na Barborku. Ba práve naopak. Dbala na to, aby sa správala veľkodušne k malej vidiečanke, ktorá jej ostatne vôbec neprekážala; ba niekedy upozorňovala na ňu Maura, prosila ho, aby s ňou zaobchádzal dobre, aby ju nenechával dlho samotnú, aby jej nevyhodil oknom (pritom sa usmiala) toho úbohého maličkého, ktorý je vinný len preto, že má červené vlasy.

Teraz, keď si tieto veci Mauro nabral do hlavy, viedol ešte nepravidelnejší život. Jedol a spal, kde ho to zastihlo, raz tu, raz tam, u Kozimy, u Barborky, v krčme Garagul a aj doma. Niekedy ho Barborka objavila v izbe uprostred noci alebo ho našla sedieť okolo obeda za stolom práve vtedy, keď nič nepripravila.

— Oh, Bože dobrý, čo teraz robiť? — povedala úbohá hlasom plným poníženia a strachu.

— No, no, zjem, čo jesto, — odpovedal Mauro, ktorému sa nepáčilo, že mu venuje toľko pozornosti.

Ona bola k nemu stále dobrá a starostlivá a nestážovala si, že ju zanedbáva a že si jej nevšíma. Keď sa k nej Mauro vracal, Barborka ho vždy privítala s úsmevom, nevenovala Vikovi ani trochu nežnosti, vyhýbala

sa tomu, aby nebolo na nej vidieť, že je o Vika ustarostená, ba sa priamo obávala, aby jej nečítal na tvári zlú myšlienku, zlú vôľu, podozrenie. On ju však nepozoroval, serrrtam prehodil k nej úplne ľahostajne dve-tri slová, priniesol jej rybu na večeru a aj tú dal veľa ráz Gabanine, lebo nemal čas ísť hore po schodoch, nechával jej okato peniaze na stole, prv než odišiel. Na malučkého nikdy nepozrel; obmedzil sa len na to, že vyriekol svoje obvyklé slovo »muzika«, keď ho počul plakať. A keď Barborka videla, že jej dieťa nakrivuje ústičku, sklonila hlavu nad jeho tváričku a sladko mu šepkala, ako by ho chcela napomenúť: — Ticho, ticho, Viko, otec hovorí, že robíš muziku, muziku ...

V dlhej samote, v dlhých hodinách ticha zvykla si už na to, že svojmu dieťaťu rozprávala niečo, vysvetľovala mu, rozprávala mu o niečom, ako by odpovedala na jeho tiché otázky. Jej sa zdalo, že malý Viko rozumie, že ju rád počúva, že sa jej pýta tými veľkými očami, ktoré nemalý ani výrazu ani farby.

Úbohý Viko! Len Gabanina mala pre neho porozumenie, len úbohá starena sa občas na neho usmiala. Gabanina nikdy nemohla mať vnuka vo svojom dome, no prejavovala veľkú nežnosť voči tomu úbohému stvoreniu, ktoré malo jedine matku.

— Úbožiačik malý! — hovorievala mu, zatiaľ čo Barborka sklonila hlavu, aby schovala slzy, — len by si vyrástol čím skôr, by si mohol pomáhať svojej úbohej mame!

* « *

Prešli posledné dni jesene; prišla zima, britká domáca zima, ktorá pripomínala mladíkom, aby chodili na besedy, a ženám, aby veľa priadly. Barborka bola spokojná, že žila, aby videla rásť svoje dieťa. Mala je-

dinú túžbu, nemala však odvahy splniť ju: vyjsť voft za slnečných dní, na pláž, k moru, k pánu Rampimu; ta, kde more spieva večnú pieseň revolty a radosti. — Pôjdeme? Pôjdeme? — pýtala sa svojho Vika v ne-
deľné popoludnia, keď už nebolo čo robiť. Ale, nie, nie, neišla; bála sa Maurových výčitiek, cítila uštipačné slo-
vá toho večera, prvého večera, keď Mauro bol k nej a k malučkému nespravodlivý a zlý.

Nechcela už ísť von. Uspokojila sa s tým, že žila v tých troch izbičkách, a keď už ustala zo samoty, sišla po schodoch a poprosila Gabaninu, aby mohla ostať u nej a u starého Pavla vo veľkej kuchyni. Chu-
dák Pavol sedel stále na svojej stoličke na tom istom mieste; Gabanina ako by vždy bola zamestnaná; Bar-
borka sa uťahovala k ohnisku ako slúžka so svojím Vi-
kom na kolenách a počúvala dlhé rozhovory, ktoré viedli medzi sebou dvaja starci. Občas sa sklonila nad svojho Vika a porozprávala sa s ním; niekedy vy-
svetľovala s úsmevom slová starého, ktorý vyzeral vždy, ako by sa hneval a ako by jej chcel vysvetliť, prečo Viko prišiel na svet príliš neskoro.

— Dívaj sa, dívaj, Viko, na toho človeka, čo tam sedí. Neboj sa ho, neboj sa! On je dobrý, vieš? On ti dal aj toto meno: Viko... Ty sa voláš Ludovico... Rozumieš?

Pavol veľa trpel v posledných mesiacoch. Teraz vyzeral pochudnutý v tvári, prichádzal zďaleka, z tam-
toho života. Jeho oči pomaly hasly v slzách. Barborka sa nemohla poďívať na toho starca bez toho, aby neza-
cítila vo svojej krvi hrôzu smrti. Ale Gabanina, opus-
tená svojimi synmi vyzerala ako mladá žena pred dva-
dsiatimi rokmi a ako keby ešte mala viesť veľkú rodi-

nu. A čo len vždy robí? Prečo trochu nezastane? Prečo si trochu neodpočinie?

Pavol sa jedoval, no mal len trochu sily na to, aby sa so svojou starou pohašteril.

— Budem vám to hovoriť doposledku, — kričala mu Gabanina do tváři — že ste boli najhorším zo všetkých! Otrávilí ste mi život.

Niekedy bol Pavol rozcitlivý, lebo cítil, že je blízko smrti. Vtedy myslel, že jeho starena bola vždy dobrou ženou, počestnou gazdinou ... oveľa sporivejšou ako ich mladé nevesty, ako Túlia, Nelda, ktoré boli pyšné, naduté.

— Ale naša Alžbetka... — začal starec v nádeji, že bude môcť pokračovať v reči, lež nie, jeho pery sa triasly ľahkými a krátkymi záchvevmi ako by tiché, zadržované ňukanie.

Barborka rozumela chudáka starca a skláňala sa k svojmu Vikovi, aby mu tíško zašepkala:

— Hovorí o svojej dcére, ktorá sa volá Alžbetka a ktorá je sestričkou v Bertinore ...

Alžbetka ... Starý ju rád takto volal, jej pravým menom, jej menom, aspoň vo svojej duši. Ale Gabanina nechcela, chcela, aby jej dcéru volali sestra Serafína; držala na toto meno práve tak, ako by bola držala na nové priezvisko, keby sa jej dcéra bola vydala za niektorého predavača rýb.

Ale jemu, starému beťárovi republikánskemu sa zdalo čudným, keď mal svoju dcéru takto volať; a Gabanina už aj preto, aby ho nahnevala alebo podráždila ako páva, opakovala často a so zvláštnou záľubou mnišske meno.

— Ach, písala sestra Serafína ... Chcete počuť, čo hovorí sestra Serafína? Mám vám prečítať, čo píše ses-

tra Serafína? No, počúvajte: Pochválen buď Ježiš Kristus...

Alžbetkine listy sa vždy takto začínaly.

Starec zatvoril oči, lebo sa mu zdalo, že potrebuje trochu tmy, aby mohol vidieť a rozpamätať sa na mnohé veci. Videl skoro vždy svoju Alžbetku: bola maličká, jemnučká, veselá, s okrúhlou tváričkou a so svetlými vrkočmi, radi sa hádali. Ona bola dobručká, každému povedala áno svojim jemným hláskom, ktorý ako by nebol ani stvorený na to, aby ním hovorila v dialekte. Potom sa mu zdalo, ako by Alžbetka naraz narástla: bola vysoká, bledá, hanblivá, oblečená do tmavých šiat, v ruke mala ruženec, veľký ruženec, ktorý mal na konci krížik z dreva. Mládenci už dorástli na mužov a vysmievali sa z nej. A ona plakala, vzlykala, kľáčala, chcela niečo: potešenie, pomoc, súcit...

— Nie, nie, vstaň, vstaň, nerob to!

Barborka ustrašene pozrela na neho; Gabanina popošla trochu nahnevaná.

— No? Čože vám je zasa? Zbláznili ste sa? Máme vás odviezť do blázinca?

Niekedy sa prihodilo, že starec zavolať Barborku, keď starena nebola doma.

— Čože chcete, Pavol?

— Podťte, podťte bližšie! Bojíte sa ma? Viem, viem, nikdy ste ma nechceli vidieť.

— Ale, Pavol! Nie je to pravda!

— No, podťte teda bližšie, chcem sa poďívať lepšie na to stvorenie... Ach, Mauro! No on je ako ostatní chlapi, ba horší. (Starec nechcel veriť, že by sa Mauro bol umúdril.) — Koľko má už mesiacov?

— Práve mu minulo šesť.

— Ako sa volá?

— Nepamätáte sa, že vy ste mu dali meno?

— Ľudovít.

— Počkajteže ... Kto sa len volal Ľudovít?

Starec dával všetky tieto otázky preto, lebo sa chcel rozhovoriť s Barborkou a hovoriť o Alžbetke. Keď sa konečne odvážil vysloviť meno svojej dcéry, pravé meno, poobzeral sa dookola, lebo mal strach, že Gabanina je dnu a že ho počuje a zasa vyhreší.

— ... Vy ste boli jej priateľkou, vy viete, že to bola dobrá dcéra ... Bola dobrá ku všetkým a vedela všetko dobre urobiť. Aj matka, ako vidíte, je dobrá, ale nie je taká láskavá, taká starostlivá, ako bola Alžbetka ... Barborku dojaly slová starcove a tiež spomienka na vzdialenú a stratenú priateľku a prikyvovala. Alžbetka bola dobrá ku všetkým, bola šikovná na všetky veci; jej добрota a vlastnosti boli sťa kvetiny, ktoré rastú osamotené v záhradách, sťa vosk, čo sa roztápa pred sochou Panny, sťa popol, ktorým kňaz posýpa čelá hriešnikov: sťa veci sväté a posvätené.

* . *

— Gabanina! Gabanina! — volal starec raz večer, zatiaľ čo obe ženy mlčky sedely za ním pri ohni.

— No? Čože je? — pýtala sa Gabanina a rýchlo vstala, nastrašená tým krikom, ktorý sa vydral z neho znenazdajky, ktorý sa vydral z jeho ešte nie mŕtveho srdca starého republikána.

— Nie, nie ... Nič.

— No a?

Ale Gabanina sa priblížila k nemu a uprene sa na neho dívala: Slza, len jediná slza sa skotúľala po vráskavej tvári starcovej. Ona ju zazrela, vytiahla z vrecka zapotenuú vreckovku >a utrela ju so sladkým a materinským pohybom a bez slova.

— Gabanina ...
— No, no, čože je?
— Myslel som na ... na ... Chcel by som prv, ako umriem, vidieť ju, Gabanina!
— Ale, pravdaže ju uvidíte, uvidíme ju všetci. Myslíte, že ja ju nemám rada?
— Musíme... musíme ju zavolať sem k nám! Vy ju zavoláte, keď ja už budem umierať. Prečo potom? Potom už nebudem nič vedieť, Gabanina ...
Starena hodila okom na Barborku, ktorá sedela nehybne v tieni ohniska so svojím Vikom na ramenách: letmý, úzkostlivý pohľad. Potom sklonila hlavu, lebo jej išlo do plaču.
— Ke... keby som sa mohol pohnúť, zatiahol by som sa ta do Bertinora, do kláštora. Do Ríma, na koniec sveta by som išiel za mojou A ... A ... Akože ju volajú sestrou Si... Se ...
— Sestrou Serafínou, — opakovala starena so sklopenou hlavou.
— Ja nemôžem ... Prečo by nemohla prísť ona? My nie sme už na nič? No, Gabanina?
— Buďte ticho, Pavol. Príde, sľúbila som vám to. Tam nie je klauzúra ... Príde.
— Keď už budem jednou nohou tam ...
— Ale nie, veď ste nie dieťa, Pavol!
— No, teda... nech príde zajtra! Nech príde na budúci týždeň. Prečo sa mám na ňu dívať, keď už nebudem nič rozumieť? Aspoň ... aspoň nech ju vidím, kým ešte takto sedím... Ja tu a ona tam alebo tam, kde je Barborka? ...
Starena zdvihla hlavu, pozrela na ženu pri ohnisku a sklonila sa nad starca, aby mu položila ruku na plece.

— Myslíte, že to ľahko dovolia? — povedala ticho, pomaly, skoro šeptom.

— Prečo? A my nie sme nič?

— Ale sme, my sme, ale my nerozkazujeme. Ako by sa bola vydala.

— Ako by bola umrela, — opakoval starec zmeneným hlasom, trochu chrapľavým a zakríknutým.

— Vieš, Viko, — pošepkala žena pri ohnisku malúčkému, ktorý medzitým zaspal, — rozprávajú sa o Alžbetke ...

IV.

Nešla už ani do kostola. Farára preložili na inú faru a na jeho miesto prišiel veľmi nábožný, milosrdný, ale prísny farár. Veriaci si ho hneď obľúbili a obdivovali, no neskoršie sa báli a triasli, keď mali ísť k nemu na spoveď, čo aj vedeli, že nič neurobili. Svojou svätou tichosťou priniesol rozruch do slobodnej obce »dospievajúcich« šesťdesiatnikov. Jeho sladká dobrota, spojená s hrdou neprístupnosťou, postrašila úbohé žienky, ktoré boli privyknuté na veľkodušnosť dobrého starého farára.

Don Tito a Barborka sa ocitli v situácii ešte ťažšej. Pod prísny okom nového farára tichá a zbožná duša dona Tita sa úplne strácala. Farár mu hneď položil tiché, ale prísne otázky náboženské, na ktoré nevedel presne odpovedať, alebo keď aj, tak nie prirodzene. Don Tito len-len že vedel rozprávať dobre po taliansky a len tak-tak vedel prečítať svoju každodennú a každovečernú latinčinu, na to, aby ho pomiatol, nebolo veľa treba. Nový farár ho hneď zmiatol jediným pohľadom a keby chcel vedieť viac o tom slobodnom, vidieckom kňazovi, musel by sa opýtať kostolníka alebo menej bojazlivých žien. — Dobrý človek, veľmi dobrý človek. — Ved' o ňom hovorili ako o chlapcovi a nie o kňazovi.

Keď slúžil omšu a jeho telo sa strácalo v širokom svätom rúchu, ženy sledovali jeho pohyby s úsmevom, zvedavo sa dívaly na neho bez pobožnosti. Zdalo sa, ako by sa don Tito hral pri oltári, ako by napodobňoval druhých kňazov, aby sa mu minul čas. Obracal sa k veriacim pri slovách »Dominus vobiscum«, ako by chcel povedať: »Ešte ste tu?« Nie, on nebol dobrý kňaz, on bol dobrý človek.

Nový farár to zbadal práve tak, ako zbadal svojím skúmavým okom, že Barborka nebola v poriadku.

— Tá žena si vykonáva všetky povinnosti? — pýtal sa raz dona Tita s veľmi dôrazným prízvukom, prívruć oči.

— Áno, chuderka, je jednou z najvytrvalejších.

— Kto ju spovedá?

— Ja ... niekedy ...

— A vy ste si povedomý toho, že jej môžete dať rozhrešenie?

Don Tito sklonil hlavu a nevedel odpovedať.

— Ja nie. Keby prišla ku mne, necítil by som sa oprávneným dať jej rozhrešenie. Som kňaz a viem, čo je moja povinnosť ...

A tak úbohá Barborka nemohla ísť už ani na prijímanie. Zatvorila sa navždy do svojho domu a keď cítila potrebu, aby sa pomodlila, išla do Alžbetinej izbičky, ktorá ostala nedotknutá, a pokľakla pred oltárikom. Zdalo sa jej, že Alžbetina cela bola jedným z tých malých kostolíčkov, v ktorých oveľa ľahšie sa dá pochopiť Boží duch. Boh! Toto slovo jej ostalo toľko ráz na ústach, ale nedávala mu tú sladkosť, akú by mala, totiž sladkosť medu. Pripisovala mu však neznámy pocit zdesenia, ktorý jej nedovoľoval, aby sa zo srdca pomodlila, ani aby túto modlitbu zacítila. Bolo

príliš veľa protirečení v tom jedinom krátkom slove, v tom veľkom mene, v tom nežnom vlásku, v tom neviditeľnom svete, v tom zašumení a v tom zakríknutí. Veľmi často sa priznala, hoci ho považovala za ducha, že sa ho bojí ako najhoršieho zo smrteľníkov. Boh nebol pre ňu obrazom, nemal sladkú nežnosť Nazaretského ani vážne šediny večného Otca. Boh nemohol byť Ježišom, Ježišom, akého ona často vídavala vo snách a na cestách, v spánku a v močiarioch. Ježiš bol ten, čo vzkriesil Lazára zo studeného hrobu, ten, čo vrátil denné svetlo slepcom z Jericha; Ježiš bol synom Márie. Ale Boh — to bolo strašné oko, ktoré sa dívalo z kupolky svätostánku farského kostola; to veľké oko, ktoré sa dívalo shora, obkľúčené lúčmi ako slnce. Boh pre ňu nebol tým, ktorý vypočuje, ale ktorý vidí. Boh mal len jedinú úlohu: dívať sa na všetko každý deň života, každú hodinu dňa; jeho oko ani raz nemihlo, dívalo sa nepohnuto, neodpúšťalo. Boh bol pánom každého života, všetkých osudov, tak ako Ježiš bol pánom všetkých duší; Boh písal do veľkej knihy všetky hriechy a prečiny, Ježiš však mal na starosti krásne sobotňajšie udalosti viery a lásky.

* » *

Večer trávievala obyčajne spolu s oboma starcami a s malúčkým vo veľkej kuchyni nepatrno osvetlenej lampou zastretou závojom.

Sem-tam vymenili pár slov, spomínali meno Alžbetky alebo sestry Serafíny, rozprávali o minulosti; potom starec zavše zašomral, starenka sa hnevala a Barborka občas zavzdychala, veľmi zriedka hovorili o ľuďoch z dediny a o dedinských klebetách. Niekedy prišla aj Sina a s ňou dvaja 'alebo traja chlapci (Mazzini nikdy nechýbal); prišla si niečo robiť, a to preto, aby

ušetrila svetlo, lebo jej Fafola išiel alebo do krčmy, alebo na dajakú schôdzku. Sina si veľmi rada porozprávala a obyčajne mala vždy najčerstvejšie zprávy, ktoré potom komentovala svojim spôsobom. Hovorila o dvojčatách pani Eunice, o novom farárovi, o mužovi Kozimy a o Medardovej žene, ba aj o donovi Titovi a o Kolombovej dcére; hovorila jedným slovom o všetkom a o všetkých, a to tak pobalamutene, že naozaj prekrucovala každú pravdu. Nemala ohľadu na Barborku, ktorej sem-tam nejaké slovo, vzťahujúce sa na Maura alebo na jeho rodinu alebo na Kozimu, nebolo veru najpríjemnejšie. Ale Sina bola dobrá žena; nehovorila preto, aby urobila zle: hovorila preto, lebo mala ústa.

Ale jeden večer naraz miesto návštevy Siny dostalo sa im neočakávanej návštevy Medardovej. Už, hádam, kopu rokov prešlo, čo sa tento syn neukazoval, a Gabanina mu išla oproti veľmi bojazlivo, mysliac na nejaké nešťastie.

Otec sa na neho uprene díval bez jediného slova.

— Ale nič, mama. Len tak. Išiel som okolo a prišiel som pozrieť, či už spíte. Ako sa má otec?

— Nie, nie! Medard, ty nevravíš pravdu!

— Že nevravím pravdu? Teda počkajte... zavolám kamaráta. Bol som s ním, on vám povie ... Mám ho zavolať?

— Hej! Hej!

— Niblin! Pod' bližšie, pod' sem... Pred bránou ma čakal, on vám môže povedať ...

Starena pozrela naraz na Barborku. Ona porozumela tomu figľu: Niblin chcel vojsť, chcel vidieť svoje dieťa, malého Vika... Bolo to správne. Barborka pochopila starenin pohľad a zatriasla sa.

Niblin už bol aj v izbe a usmievajúc sa rozprával ako pri večernej prechádzke s priateľom ...

— Ja viem, ja viem, — prerušila ho starena s lišiackym úsmevom. — Nemám strach. Sadnite si.

Dvaja chlapi si sadli a dosť obratne začali rozhovor. Medard sa žaloval, že sa svet už zmenil. Ani fašiangy ani zima sú už nie tie, ako bývalý. Do čerta! Už ani nesneží, ani nemrzne! Kdeže sú tie zimy, keď zamrzla voda v kanáli? Niblin vstal, urobil pár krokov, ako by si chcel vystrieť nohy, pozrel usmievavo na Barborku a priblížil sa k nej.

— Všetky večery trávievate takto?

— Hej, s Gabaninou si trochu pohovoríme ...

— A Mauro?

Na to neodpovedala nič. Pohladkala čielko malého, ktorý ako by sa díval veľmi pozorne na neznámeho.

— Mauro sa zabáva!

Starena poznamenala: — Mauro je taký ako všetci ostatní.

— Prepáčte, mama, kto sú to tí ostatní?

— Kto sú to? Ty, tvoji bratia, tvoji priatelia, mláďenci, mužovia, ba aj starci. Všetci jednakí, úplne rovnakí.

— Aj ja? — opýtal sa Niblin vždy sa usmievajúc.

Starena neodpovedala. Vtedy Niblin zopakoval otázku Barborky úplne potichu: Bol aj on ako ostatní? Barborka mu neodpovedala. A keď aj, nuž dobre. Dostal bol ako ostatní, ale odteraz ...

— ... odteraz chcem zmeniť život. Ak chcete, zmením život.

— Ja? Čo ja mám do toho?

— Povedzte mi, Barborka, som ja pre vás naozaj úplne cudzí?

— Áno, ja som Maurova ...

— Ach, tak! A vy si myslíte, že Mauro je váš? Ved' už s vami ani nežije!

— To nie je pravda! Príde niekedy jest' a niekedy aj spí u nás ... Ešte príde ... nechajte ma!

— Ja by som s vami lepšie zaobchádzal. Počúvnite ma, Barborka! Otvorte oči aj vy, robte to, čo druhé ženy; iste budete spokojná, veľmi spokojná, to vám hovorím ja!

— Ejha! — zakričal naraz Medard! — Hovorte nahlas! Hovorte nahlas!

— Počkajte trochu, len chvíľočku! — odpovedal Niblin s predstieranou vážnosťou. — Musím povedať niečo tomuto dievčaťu ...

— Dovolíme mu to, mama, čo? Čo na to poviete vy, otec?

— Čo? No, dobre! Ale rýchlo! Aj vy, Barborka, pozor!

Medard si vymenil s matkou pohľad. Niblin sa ešte viac priblížil k Barborke.

— Rozumeli ste ma? Vy ste nikdy nevedeli zatočiť s chlapmi, to treba vedieť! Počúvnite ma, som predsa chlap! A potom, mám vás rád, Barborka...

— Čo mám robiť? — odvetila ona slabučkým hlasom so slzami v očiach.

— Dívajte sa. Mauro vás klame, nuž klamte ho aj vy. Ženy sa musia pomstiť!

Medard sa naraz zodvihol úplne komickým pohybom a udrel päšťou na stôl.

— Ale už dost! Hej?

Druhý sa usmial, vrátil sa na svoje miesto, semtam prehovoril nejaké slovíčko k starene, povedal vo-

Pačo starému Pavlovi; potom sa trochu zamyslel a odmlčal.

— Teraz ste už presvedčená, mama, že sa mi nič nestalo?

— Buď ticho, Medard; tvoja matka nie je sprostá hlupaňa!

— Počul si? — povedal Medard, obrátiac sa k priateľovi. — Moja matka je prefíkaná. Ej, to je ohromná žena.

— Stačí, — povedal Niblin, — nechajme to ...

— Mama, vidíte, ako je dobre vychovaný! Dobrý večer, mama ... Dobrú noc, otec ... Dobrú noc, Barborka ... Dobrú noc ... Ešte je tam niekto, — povedal Medard, obrátiac sa k Barborke. — Ahá, je tam ešte malý skrček, nuž dobrú noc aj malému skrčkovi! — Dvaja chlapi vyšli. Barborka hneď vstala, aby dala malého spať, a tiež preto, aby zakryla slzy, ktoré bolo vidieť v jej sčervenelých očiach.

— Niblin prišiel kvôli malému, však Barborka? — povedala starena zastanúc jej cestu.

— Nie, nie ...

— Myslela som, že aspoň ... aspoň zo zvedavosti... Nuž, čo vám teda povedal?

— Nič, nič...

— O maličkom sa nezmienil?

— Nie, nie ...

— Clbohé dievča!

Barborka pozdravila starého Pavla, vyšla na chodbu, potom po schodoch a vošla do svojej izby úplne zmätená otázkami Gabaniny a čudnými poučeniami Niblinovými.

Natriasala svojho maličkého. — On je môj, on je len môj, — triaslo sa srdce úbohej. — Prečo starena

takto rozprávala? Prečo sa má ten muž starať o moje dieťa?... Počul si malinký, dušinka? Ty si jedine m ôj... Hajaj, búvaj ...

* . *

Zabočil viackrát do domu starej Gabaniny; prišiel aj so svojím priateľom Medardom, ba prišiel aj sám. Prišiel navštíviť svojich starých priateľov a tým rozumel aj Pavla, s ktorým predtým nestratil viac ako desať slov. Pavol pozeral na neho nedôverčivo; Gabanina mu nikdy nedala nič vypíť: vyzeralo to, ako by sa mal už poberať. Ale Niblin neodchádzal. On neprichádzal ani kvôli starému, ani kvôli Gabanine, ale kvôli Barborke a myslel si, že je v jej dome.

— Mysleli ste na to, čo som vám povedal? — hovoril jej zakaždým, keď sa priblížil k nej..

— Nie, ja na také veci nemyslím!

— Ej, veru zle robíš, dievča, že si taká zlá. So mnou nemáš tak nakladať; nevieš ešte ...

— Nie, ja nechcem nič vedieť. Už sem vôbec ani neprídte!

— Počuj, dievča, chcem s tebou hovoriť, hovoriť vážne. Tu pri týchto starcoch nie je to možné... Zajtra večer nechod' sem, ostaň vo svojej izbe. Keď prídem, trochu sa poshováram so starcami a potom poviem, že ťa chcem ísť pozdraviť. Dobre? Si spokojná?

— Nie, ja nechcem, rozumejte to!

— Ale takto si ešte doma v údolí ani raz nepovedala.

Barborka, ktorá už predtým myslela, že sa vyhne Niblinovi tak, že ostane vo svojej izbe, teraz sa naraz veľmi zľakla. Tak sa bála, že dokonca poprosila Gabaninu, aby s ňou aj jedla. Nič nehovorila Gabanine o tom, čo jej povedal Niblin, lebo už aj takto sa hanbila

za to, ale snažila sa dať najvo, že ju Niblin obťažoval, že nedbal vôbec na dieťa, ktoré bolo úplne jeho. Starena krútila hlavou, ako by chcela povedať: Ja poznám svet lepšie ako vy. Ale zdá sa, že ten chlap sem chodí pozrieť, ako zaobchádzate s malým! — Barborka, ktorá si myslela, že jej nikto nerozumie, vzdychla a tým viac tisla k prsiam svojho malého. Konečne si pomyslela, že by predsa bol nejaký liek proti Niblinovi. Áno, musí hovoriť priamo s Mauro; Mauro musí voľačo robiť, postaviť sa proti tomu, Mauro ju zachráni. A tak Barborka túžobne čakala mladého muža s netrpezlivosťou, ktorá ju robila krajšou a ktorá dodávala jej očiam lesku, ba ktorá vtisla na jej tvár nový pohľad, pohľad lásky. A keď Mauro jedného dňa zrána prišiel, ona sa na neho po prvý raz usmiala vďačným úsmevom, ktorý mal v sebe čosi koketnosti. A on nevediac, čo je, udivený a znepokojený sa opýtal:

— No, čože je nového?

— Dobre si urobil, Mauro, že si prišiel, musím s tebou hovoriť.

— No, čujme!

— Musím s tebou veľmi vážne hovoriť. Vieš, od istého času sem chodí... dolu ku Gabanine... Niblin. Prichádza skoro každý večer.

— No a?

— Nesmie sem chodiť!

— Čo ma do toho?

— Vieš, Mauro, chodí sem kvôli mne. Chodí mi sem hovoriť všelijaké špatné veci... Nenechá ma na pokoji. Ja tak nemôžem žiť!

— No, a čo ja za to, dievča moje môžem?

— Ty si jeho priateľ, môžeš mu povedať, aby sem nechodil...

— Ejha! Toto je naozaj dobré! Ako mu ja môžem zabrániť, aby neprišiel navštíviť Gabaninu, Pavla, svojich priateľov? Povedal by, že som blázon!

— Ale on nechodí kvôli nim, ale kvôli mne!

— Ale si ty namyslená!

Sklonila hlavu, aby schovala sčervenelú tvár.

— On mi to povedal... — odvetila jedným dychom.

— Čestné slovo, Barborka, že si smiešna. Mám už syna a si ako dieťa! On mi to povedal... Vieš, čo máš, Barborka, povedať, keď ti on hovorí zlé veci, veci, ktoré sa ti nepáčia?

Zdvihla hlavu a dívala sa vážne na neho.

— Vieš, čo máš robiť, dievča moje?

— Čo?

— Zaucho! Daj mu poriadne zaucho! Ženy sa bránia takto... Rozumela si? Zaucho!

Sklonila ešte raz hlavu a inštinktívne si pozrela na ruky.

Poslala po všetkých troch: po Fafolu, Aristida a Medarda. Gabanina nedôverovala veľmi svojim synom, ale keď išlo o dobrú radu, obracala sa na nich. Nie však na jedného, ale na všetkých troch. Keď ich tak videla pred sebou ustrašených a v očakávaní, zdalo sa jej, ako by im mala pripomenúť, že je stále ich matkou, čo je už aj vekom zodratá a stará, a že stále od nich vyžaduje úctu a vážnosť. Teraz chcela, aby odložili nabok politiku a svoje hmotárstvo. Šlo o ich otca a sestru. Alžbeta? Čože urobila Alžbeta?

Ostali nemí. Považovali ich za chudákov, za zlých, ale sestru, teraz od nich vzdialenú, mali radi, pokladali ju za obeť a čo sa aj cítili urazenými, predsa voči nej necítili ani zbla nenávisti.

— Alžbeta? Čože jej urobili? Nič, nič. Váš otec Pavol, viete, aký je to čudák. Vošlo mu do hlavy, že ide umrieť. Tejto noci sa pustil do plaču. Ale sľúbte mi, že budete vážni.

— Predsa nie sme chlapčiská, — drsne dodal Medard.

— Nie sme pajáci, — pridal Fafola.

— Dobre, nuž napíšeme do Bertinora.

— Komu? — pýtal sa Medard.

— Jej a predstavenej: dva listy... Bude to lepšie... Ale treba podotknúť, že umiera ... lebo ináč...

— Co ináč? Hádám by ju nepustili? Do čerta, pôjdem do Bertinora ja a uvidíme ...

— No, vidíš ho! Buď ticho! Radšej som ťa nemala volať, ty bezbožník.

— No, len si už povedzte... budem ticho, — dodal Medard skloniač hlavu.

Druhí dvaja sa dívali na starenu trochu ustarostení; potom Aristid, ktorý dosiaľ mlčal, povedal svoje.

— Čujte, mama, ja na mojom mieste by som nepísal listy, ale by som poslal telegram. Teraz sa na také veci posielajú telegramy. Tie zapôsobia.

— Naozaj, — povedal Fafola.

Gabanina pozrela neisto na Medarda, ktorý stále počúval. Gabanine oči mali mäkký výraz modlitby a utrpenia.

— Naozaj to myslíš? Uváž, že tu ide o kláštor, sestričky, to nie sú ľudia ako my... Telegram? Nie, to je zle ...

— Čo zasa blúznite! Verte mi.

— Ale hej, Fafola, tebe verím, ale sa treba opýtať aj ostatných. Musíme sa aj tak chytro rozhodnúť, nemáme času na mrhanie. Aj ja by som sa jej veru potešila, čo len na jeden deň. Toľko mesiacov.

— Sedem, — dodal skúpo Medard.

Gabanina doniesla starý roztrepaný kalamár so špinavým atramentom, pokazené pero, hárok papiera, pijavý papier, ktorý bol viac čierny ako červený. Aristid si sadol a pripravil sa na písanie. Najprv sa traja bratia hašterili, ba aj kliali a keď sa už konečne Aristid odhodlal písať, lebo on z nich písal najkrajšie, starena vybúšila:

— Hádám by si mal napísať nie Alžbeta, ale ako sa teraz volá?

— Nuž a akože sa volá?

— Sestra Serafína!

Aristid skrivil ústa a začal písať; Fafola a Medard natiahli plecيا. Starena medzitým rozmýšľala. Ci len dajú povolenie sestre Serafíne? Ako príde sem z Bertinora? Na voze? Sama? Nevedela, ale si tak myslela, že by sa o to mali postarať sestry. Starena sa odhodlane postavila proti tomu, keď sa traja bratia ponúkli, že ju pôjdu doviezť na koči z dediny: nie, nie, sestry by ju nedaly do opatery nikomu a títo traja zurvalci by ešte kliali aj v hovorni! To by bol len škandál. A Medard by tam spustil taký hrozný krik! Stačilo by len pozrieť na neho, zatiaľ čo jeho brat písal. Oči mal vyvalené ako diabol.

— Už si hotový?

Aristid zdvihol hlavu, najprv prečítal potichu, potom nahlas, opravil, sem-tam prečiarkol slovo, člen, zámeno (o to sa platí menej), dohovoril sa ešte s bratmi a matkou z Medarda vytiahol jedno zakliatie, zhlboka si vydýchol a konečne s úsmevom, spokojný s tým, že pekne píše, povedal:

— Hotovo, poďme!

— Kde? — pýtala sa trasúca sa starena.

— Na poštu, podať telegram.

— Aristid, tebe verím, — vzdychla starena s priľhavým materským výrazom. — Aby som nemusela ľutovať, čo som vám sverila. Aristid tebe verím, vieš!

— Výborne, dobre, len mu verte, — zaštekal Medard na prahu.

— Nebojte sa, mama... Nemajte strach, nič sa netrápte...

— Vidíš, aký falošník, — dodal Fafola.

Starý Pavol pozrel na svoju starenu bojazlivo a podozrivo. Zosmutnel, stal sa urážlivým, nepokojným. Keď rozprával, vždy si mal na čo sťažovať a aj teraz, kým ho Gabanina obliekala, vyčítal jej, že ona bola príčinou smutného konca dcéry, že len ona chcela vládnuť a jeho pred chlapcami ponižovala. Gabanina počúvala a potom jednoducho odvetila:

— Len sa upokojte, sestra Serafína ...

— Co? Kto?

Starena nechcela povedať ďalšie, ale Pavol pochopil. Pozeral bledými očami okolo, díval sa vyzývavo na všetky strany a na všetky veci, ktoré mu predtým boli bezvýznamné: na obrazy v perlových rámcoch, na predmety z maľovaného alabastru, na hodiny s obrázkom Pavla a Virgínie, na Madonu z Monte Cesena. Cítil, ako by bolo jeho srdce úzucké, stratené, v neistote; sklonil hlavu, reagujúc na ľahké svrbenie, ktoré mu spôsobilý slzy stekajúce po jeho lícach. Starena neprehovorila, predstierajúc obliekanie, a on sa zasa neodvážil pýtať. Stal sa bojazlivým ako chlapček, ktorý dostane nezaslúženú odmenu.

Len keď ho posadili do jeho stoličky, vtedy sa opýtal svojej stareny s neistým úsmevom, či sa Barborka už ukázala.

— Nie? A prečo?

— Len tak ...

Barborka prišla neskôr, keď starena vošla do izby, aby upravila posteľ.

Barborka prišla po vodu a zároveň prišla pozdraviť Gabaninu a Pavla.

— Je Gabanina hore?

— Dobré ... ďakujem ... Dobrý deň ...

Ale starec ju privolal kývnutím hlavy a tajomným úsmevom, úsmevom, ktorý vyzeral na bledej tvári ako zlý úškľabok.

— Čo chcete, Pavol?

— Sem, sem ... Poďte sem ... Položte krčahy...

Neisto sa priblížila k nemu. Pavol jej povedal len jediné slovo:

— Príde.

— Čo hovoríte, kto má prísť?

— Ona.

— Alžbeta.

Na starcovej tvári sa znovu zjavil úškľabok.

— Alžbeta? Príde naozaj Alžbeta? Kedy?

— No ...

— Oстане tu niekoľko dní?

— No ...

— Pustia ju sem sestry? Príde sama?

— No ...

Starec bol ako dieťa. Jeho čudná tvár dostala trochu živší výraz a oči mali v sebe viac života; Barborka sa usmiala tak, ako by sa usmiala na svojho Vika, zdvihla oči k nebu na znamenie, že Boh jej zasa soslal trochu milosti. Vyšla s krčahmi von.

— Ale ticho o tom! — zakričal za ňou starec, pokračujúc vo svojej hre. Gabanina, hoci sa stala trochu milšou, predsa chcela uchovať svoje tajomstvo a na naliehavé otázky Alžbetkinej priateľky zamenila slovo »no« starého Pavla za slovo »uvidíme.«

Barborka pochopila, že sa ani od jedného ani od druhého nič nedozvie. K večeru, keď počula, že Pavol chce ísť zavčasu spať, lebo bol unavený, zavolala starenu a povedala jej bojzhlivo:

— Počujte, Gabanina, poďme aj my skôr spať, aby ten človek... Niblin nás nenašiel, ak príde ...

— Dobre, máte pravdu; ak príde, ja mu odpoviem z okna. Aj ja som ustatá a zajtra musím zavčasu vstať...

Niblin prišiel. Klopal prstom dva alebo tri razy, pískal, pohvizdoval, volal. Barborka bola ešte hore; začula búchanie a prišlo jej na um, že ten človek môže vyvrátiť bránu, vyjsť po schodoch, vojsť do izby, vysmiať sa jej do očí, zobudiť dieťa, ukrivdiť jemu aj jej. Potom vstala, prišla potichu k dverám a načúvala. Starena otvorila oblok; rozprávala sa. Zo slov stareny, ktoré v chodbe dobre začula, porozumela aj jeho otázky.

— Ste to vy, Niblin? Kde sme? V posteli... Všetci, aj Barborka... Len? Myslela som, že je už viac hodín ... Čo? Čo viete o Alžbete?

— To je tlčhuba... Ja nič neviem, zhola nič... Ďakujem, dobrú noc ... Ale čo!... Dobrú noc.

Barborka sa po prstoch vrátila do posteľe. Čo vedel Niblin o Alžbete? Kto je tlčhuba? Kto to hovoril? Aristid? Možno Medard... Celá nešťastná sa triasla a bála sa o Alžbetku už len preto, že Niblin vyslovil jej meno.

VI.

Pred bránou zastal zatvorený koč; dve sestry sostúpily, jedna z nich tučnejšia a živšia, druhá vyššia a bledá. Gabanina pribehla, ale prv ako prišla na prah, zamdlela.

— Mama! Mama! Mama!

Tučná sestra bola ľahostajná; rozkázala voľačo kočišovi, vošla do domu, zatvorila autoritatívnym gestom dvere a prezrela si pozorne izbu, či niekde nájde nejaký svätý obraz. Nad kozubom bol svätý Anton so zvieratmi. Vzdychla. Gabanina za dcérinej pomoci prišla k sebe.

— To nie je nič, nič... to len tak ... no už mi prešlo ...

— Otec, otec ...

— Je na posteli... Počkaj... Nechod' hned'... Musíme ho pripraviť ...

— Pripraviť ho? Ako? Neumiera? — pýtala sa tučná sestra prekvapene.

Gabanina ostala zarazená.

— Už mu je trochu lepšie, ale len trochu...

— Chvála Pánu Bohu, — vzdychla bojazlivo Alžbeta.

— Serafína, Serafína, poďže bližšie, nechže si ťa

lepšie obzriem. Si to naozaj ty? Nevidíš svoju matku, úbohú starú matku? Ako je to len dlho a dávno? Si chudšia, bledá, veľmi bledá, zdá sa mi, úbohé dievča ...!

— Ja sa mám dobre, mama ...

Gabanina pozrela zdĺhavo na Serafínu, ktorá, ako sa zdalo, bola ešte bojzlivejšia a náhlivejšia, ako keď sa volala Alžbeta; zvyk obradov, prísna poslušnosť, kláštorná samota ju urobily bledou, útrpnou; teraz ako by dostala vzhľad neistoty, ktorou miluje, ale zároveň aj sa bojí svojich dobrodincov, nestrácajúc v nich dôveru.

— A chutí ti jesť? ...

— Áno.

— Spíš dobre v noci?

— Hej, dosť dobre...

— Veľa sa postíš, však?

— Nie, ešte stále málo ...

Tučná sestra postúpila dopredu s utajovaným hnevom. Nebola ešte stará, ale na tvári mala už dosť vrások a jej ústa boli tak vykrojené, že jej dávaly výraz prísnosti a nepoddajnosti.

— Nuž, ale tá žena! Sestra prišla pozrieť otca, ktorý umiera ... Kde je?

— Na posteli, je na posteli... — hovorila zajakavo stará pomätená a prekvapená.

— To sa rozumie, keď ide o umierajúceho!

— Teraz mu je už trochu lepšie, trošičku, ďakovať Bohu ... Už mu je lepšie.

— To bude asi pred smrťou!

— Nie, dúfajme, že nie, — poznamenala stará Gabanina s úsmevom a so vzdychom. Vtedy stará sestra pozrela na svoju spoločníčku s výrazom prísnosti.

— Rozpamätajte sa, sestra Serafína, s akou obeťou (obeťou svedomia) som vám dovolila opustiť kláštor a opustila som ho aj ja kvôli vám! Na to je potrebný veimi, veľmi vážny dôvod! Len smrť!

Sestra Serafína sklonila hlavu a vzlykala ...

— Áno, áno, sestra predstavená ...

— To je sestra predstavená? — pýtala sa Gabanina s neočakávaným výrazom, nedbajúc na dcérin plač. Roztiahla ruky, vytreštila oči ako vyjavená. Predstavená! Och! Och!

Sestra sa ako-tak usmiala celkom spokojná a namyslená.

— Áno, ja som matka týchto mladých sestier. Dlhé roky som neopustila kláštor: sestry si nikdy nežiadaly vidieť umierať svojich rodičov, hoci u nás nie je prísna klauzúra. Rodičia a príbuzní patria svetu, ktorý my musíme zabudnúť. Ale sestra Serafína sa nedala prehovoriť ... Bola tvrdohlavá ... musí sa vyspovedať, však sestra Serafína?

Sestra Serafína pozdvihla tvár a prikývla viac ráz hlavou ponížene a presvedčivo.

Medzitým Gabanina poslala ku kredencu, vybrala fľašu a sklený tanierik, položila naň dva poháriky a naliala do nich likéru.

— Bude sa vám páčiť, sestra predstavená?

— Ešte čo? Čo je to?

— To je likér: sladučký ...

— Božehráň ... Pohárik vody ...

— Ale veď je slabučký a sladučký ... Neuškodí ...

— Nie, nič nechcem, ani smädná nie som ... ani vodu nechcem. Poďme radšej ku chorému!

— Počkaj, dcéra moja ... Idem napred ja a pripravím ho ... Zavolám vás! Potom pošlem po teba

Barborku, ktorá na teba nikdy nezabudla. Úbohá Barborka!

— Kto je to Barborka? — pýtala sa podozrivo sestra predstavená.

— Povedz jej to ty, dcéra moja, ja medzitým idem hore...

Zatiaľ čo Gabanina vychádzala, brána do ulice sa prudko otvorila a do izby vstúpili Fafola a Aristid. Boli zadychčaní, lebo bežali: prvý dychčal, lebo bol tučný a držal si rukami brucho, ako to robila jeho žena, keď bola v druhom stave.

— Ach, Alžbeta! — zvolal s veselým úsmevom Aristid, poznajúc hneď svoju sestru.

— Alžbeta, kde je?

Fafola ju nepoznával; pozeral na ňu pozorne, obzeral si ju od hlavy až po päty, od nôh až po hlavu; avšak nič iné nevidel, ako to čudné rúcho, vytiahlu, vyziablu a zažltlú tvár, akú mali všetky dievčatá, ktoré odišli z dediny a zle sa vydali.

— Á, to si ty! Mh, hm ...

— Hlupák, pozri sa lepšie!

— No, ak ťa nezmenily sestričky v Bertinore... Povedzme, že si to ty... Ako sa máš, Alžbeta?

Alžbeta neodpovedala; sklopila oči, znovu ich pozdvihla a hľadala oči predstavenej.

— To sú moji bratia, — povedala odprosujúcim tónom.

— Aha, — dodala sestra predstavená.

— Isteže, — potvrdil Fafola.

— Sme jej bratia, — vysvetľoval Aristid.

Nasledovala chvíľa ticha, v ktorom sa všetci správali ako by zarazení, aj Aristid aj Fafola. Tučná sestra bola nahnevaná.

— Poďme k otcovi, — povedala, keď práve v tej chvíli zbadala, že dvere sa znova otvárajú a vstupuje tretí brat, Medard.

Aristid mu išiel oproti.

— Poď sem, poď Medard ... Tu, hľa, je.

— Povedali mi na ceste, že prišla na koči z Bertinora. Najprv som išiel do maštale. Hovoril som s kočišom. Do paroma, poznám ho!

Medard trochu podišiel svojím vyzývavým a podpichujúcim krokom a zastal si pred sestrami. Popozeral ich pozorne, tváriac sa vážne.

Sestra Serafína sa triasla.

— A ktoráže je z nich?

— Kto?

— Ona.

— Čo to hovoríš, Medard? — pýtal sa Fafola.

— No, ktorá je Alžbeta? Tá tučná, alebo chudá?

Aristid stál ticho a usmievajúc sa díval sa na tú hlúpu beštiu Fafolu, ktorý nikdy nič nerozumel...

— Táto, táto, táto!

— Ako sa máš, Alžbeta? Si zdravá? — pýtal sa Medard, chytiac ju za ruku a stisnúc jej ju, ako by to bol urobil s rukou nejakého druha z krčmy. Práve v tej chvíle sa zjavila Gabanina a poznamenala:

— Otec vás čaká. Poďte!

— Hej, poďme k otcovi, — povedala sestra Serafína trasúcim sa hlasom. Pohla sa s prudko bijúcim srdcom.

Videla, že za matkou ju pozorujú dve veľké ustrašené oči. To byly oči Barborcky, ktoré hľadaly Alžbetu, aby ju poznaly.

VII.

Práve bolo výročie rímskej republiky, a to na fašiangy. Fafola a iní republikáni sa rozhodli, že oslávia oboje: to prvé vo dne popoludní, to druhé v noci. Prvá oslava mala byť úplne politická: verejné shromaždenie so zástavami a rečami (už sa našiel aj rečník, ktorý mal pripomenúť ohnivými slovami všetky sociálne a demokratické reformy poskytnuté triumvirátom ľudu, túžiacemu po slobode, na hanbu monarchie a určitej prispôbenej demokracie); druhá oslava mala byť oslava karnevalu vo veľkej sále obecného domu, usporiadaná republikánskou stranou pre všetkých liberálov. Boly pripustené aj masky, pravda, iba slušné.

Fafola mal plné ruky práce a Aristid s Medardom, ktorí boli socialisti, sa mu vysmievali. Aristid a Medard boli marxisti. Fafola zasa stranník Mazziniho; cudzie meno s tým »x« na konci značilo u nich niečo moderného, pokrokovejšieho. Treba však poznamenať, že Aristid a Medard neostávali len na povrchu, boli trochu iní ako Fafola; vyznali ťa vo svojej veci, čo aj boli leniví a strannícku prácu vykonávali len občas; vedeli, že tých socializmov je viacej, lepších a horších, čítali každý rok zprávy socialistických kongresov (na jednom, na ktorom sa zúčastnil i chudák Costa, sa aj zú-

častnili), poznali všetky -izmy nového zafarbenia, ako integrahzmus, syndikalizmus, obštrukeionizmus... Isteže, ani jeden z nich nebol natoľko šikovný, aby dobre rozlíšil a vyznal sa medzi týmito -izmami, ktorými sa hemžily noviny ich strany a ktoré im podávali rečníci, prichádzajúci zvonku. Pravdaže patriotická naivnosť rímskych republikánov im bola smiešna, trochu zpiatočnícka, dokonale reprezentovaná chudákom Fafolom, ktorý ešte aj v mene mal trochu tej tučnoty. Keď vyšli z domu starých rodičov, aby nevyprovokovali nejaký škandál pre povýšenecké mlčanie starej mníšky a vzlykanie sestry, rozlúčili sa s vážnymi tvármi a dali si schôdzku na večer v krčme Garagul.

Medard, ktorý nemal chuti počúvať republikánske táraniny, vrátil sa do maštale a hľadal bertinorského kočiša... Našiel ho; išli spolu do krčmy a spriatelili sa.

— Urobíš mi jednu láskavosť? — opýtal sa Medard nového priateľa, keď ho predtým ponúkol vínom a cigarami. Povedz mi, kedy majú odísť do Bertinora tie dve ženy?

— Tučná mi povedala, že pred večerom okolo piatej, ak sa dá.

— Ale ešteže čo! Ty musíš prísť dnes večer na republikánsku slávnosť.

— Naozaj, akože to urobím?

— Neukazuj sa. Keď pošlú po teba do maštale, povieme, že nie si tu, že ťa nevideli, že si sa opil, že si umrel...

— No, skoro...

— Dobre!

— Nie, počkajže!

— Ale čo, nechaj to na mňa. Už to obaja urob'me. Urobíme si masky žien!

— Ako ženy? Ah! Ah!

Bertinorský sa smial a srkal do seba víno. Medard sa pozorne díval na neho.

Keď vyšli, stretli Niblina.

— Podívaj sa na toho mladíka! — povedal mu hneď Medard. — To je môj kamarát socialista. Musíme sa s ním zabaviť, musí vidieť slávnosť republikánov.

— Dobre, — súhlasil Niblin. — Vezmite ma so sebou. Dnes pôjdeme jesť do krčmy Garagul. Tam majú dobré droby. Platím ja.

V Gabanininom dome sestra predstavená sa veľmi hnevala. Oklamali ju. Starec nielen že neumieral, ale teraz sa aj posadil na svoju stoličku pozakrúcaný do šalov. Bol úplne spokojný a blažený. Zdalo sa, ako by mu bol Všemohúci pošepol na protiveň predstavenej: Ale hej, ešte si trochu požiješ. — A žil si ďalej a pozeral na svoju dcéru a šeptal jej s láskou: Svedčí ti v tých šatách. — Krútil očami a usmieval sa na ňu so šibalskou naivnosťou detí a zamilovaných, ktorí si sekundujú vo svojich vrtochoch.

Ale sestra si začala s Gabaninou.

— Ste vy nábožná? Naozaj nábožná?

— Pre božie rany milostivé! Boh mi je svedkom!

— Nuž teda vy máte veľký hriech. Ak som ho aj ja spáchala, vina je vaša.

Gabanina pozrela na tú okrúhlu tvár, poprekrižovanú stužkami, s bojazlivým údivom a s výrazom otupelým a ustrnutým.

— Moja? Vina je moja?

— Viete vy, čo je kláštor? Kláštor, to nie je dom alebo rodina, kde si každý robí, čo chce, bez zodpo-

vednosti. No, teraz už čo sa stalo, stalo sa, nebudem vás viac trápiť. Dajte nám dačo zajesť a pôjdeme.

— Pôjdete?

— Ako? A máte odvahu?

Gabanina nepovedala viac nič; vstala a prikryla stôl.

A tí... tí vaši synovia, čo sú to za ľudia? — opýtala sa predstavená.

— To sú chlapi.

— To viem... A to dievča?

— To je naša nájomníčka, býva hore.

— Chodíeva do kostola?

— Hej.

— Počujte! A pre koľkých prikrývate? Upozorňujem vás, že ja a sestra Serafína budeme jesť samy!

— Samy?

— To je tak v regule...

Predstavená sa shovárala s Gabaninou a žmurkala pritom na svoju mladšiu sestru; tých pár slov, ktoré vychádzaly z vybledlých úst, oceňovala a posudzovala predstavená. Starec sa shováral s dcérou o bezvýznamných prešliých veciach, o biedach, spomínal zašlé dni, bezvýznamné historiky a anekdoty; sestra Serafína mala v očiach slzy. Zdalo sa jej, že tento malý, úzky poptený svet nebol nikdy jej, ale svet šťastného a bezstarostného dieťaťa, žijúceho medzi brehom a dedinkou, že ten starý paralytik nebol jej otcom, ale jedným z tých múdrych a tichých mužov, ktorých volajú apoštolmi, prorokmi a svätcami, pozerala na neho s úctou a strachom dcéry, ale spolu aj mníšky.

Barborka s Vikom na rukách pozerala na Alžbetu. Dve priateľky si len zriedka vymenili pár slov; vyhýbaly sa slovám z pocitu nevysloviteľného smútku

a studu, ktorý oddaľuje v určitých chvíľach aj dve sesterské duše.

Keď zazvonili na poludnie, starena, ktorá predtým kdesi vyšla, vrátila sa u povedala predstavenej:

— Prestrela som vám v jedálni. My tam skoro nikdy nechodíme ...

— Dobre. Poďte, sestra Serafína!

Dve sestry vyšly z izby a prešly do jedálne. Najprv ostaly stáť pri pripravenom stole. »Bože môj«, hovorily spolu, »požehnaj toto jedlo a mňa, aby mi neuškodilo. Všetko nech sa stane na Tvoju slávu.« Potom sa prežehnaly a sadly si.

Gabanina najprv im priniesla všetky jedlá a potom zo zvedavosti počúvala za dverami. Ale ani jedna zo sestier nepovedala ani slova: jedlý podľa predpisu, potichu a bez toho, aby pozrely jedna na druhú. Starena, hoci bola nábožná, pokrútila hlavou, uškľabila sa a vrátila sa do kuchyne, aby zas jedla so svojím starým ako každý deň... Ona chápala náboženstvo jedine v kostole.

Popoludnie bolo trochu búrlivejšie. Obe sestry byly stále pripravené odísť, ale koč akosi neprichádzal. Predstavená si hrýzla pery; sestra Serafína vždy naposledy pozdravovala otca plačúcimi veľkými očami. Konečne prišiel paholok z maštale a povedal, že Bertinorčana nemožno nikde nájsť, azda bude medzi ľuďmi...

— Kde medzi ľuďmi? — pýtala sa zmätená sestra.

— No, dnes je sviatok republikánov, — dodal jednoducho chlapec.

— No, naozaj, veď dnes majú republikáni sviatok,

— opakovala celkom jednoducho Gabanina.

Pavol myslel, že tu musí autoritatívne zakročiť on.

— Je výročie Rímskej republiky. V 49. musel pápež ujsť do Gaety...

Predstavená ako by bez seba padla na stoličku. Nehovorila už nič a nedávala rozkazy; uzavrela sa do svojho mlčania, ktoré naháňalo úbohej sestre Serafíne strachu, miatlo starenu, ba aj Barborku. Nikto viac nehovoril; jedme Pavol sem-tam zašomral: — Republika! Republika! — alebo zdvihol hlavu a nahlas povedal: — Vela kriku. Vela kriku — alebo konečne slabikoval monotónnym hlasom tri mená: — Mazzini... Saffi... Armellini... Armellini... Saffi.,, Mazzini... — Takto spomínal starý republikán sviatok pred sestrou predstavenou.

Prišli aj zvedavé nevesty. Sina, zle oblečená a v drevákoch. Na ruke niesla svojho Mazziniho, malého, špinavého Mazziniho. Túlia a Nelda mali nedeľné šaty, boly učesané, vylízané ako mladé dievčatá. Len čo vstúpily, uklonily sa pred predstavenou a pobožkaly jej ruku; predstavená sa krátko usmiala a ukázala sa prívetivou, keď videla, ako si ju vážia. Sestre Serafíne pred predstavenou nerobily veľké poklony; Sine sa zdalo, že jej svedčí mníšsky odev; druhé dve príbuzné prisvedčaly, že veru nevyzerá zle, ani farbu nemá zlú.

Predstavená sa potom opýtala žien, či sa v dedine dbá dosť na náboženstvo. Sina v chytrosti povedala, že o chlapoch sa nedá hovoriť a že ženy...

— Ženy, tie si vykonávajú svoje povinnosti všetky, — prerušila Túlia.

— Skoro všetky, — pridala svojim hláskom suchotinárka.

Predstavená vzdychla.

Potom vykladala svoje. Hovorila o kočišovi, čo neprišiel, že ho nemôžu nájsť a že je — ako povedali —

na schôdzke. Sina chcela byť úctivou: poslala svojho chlapca do maštale. Medzitým Gabanina išla (aby sa to predsa len skončilo) pripraviť posteľ do Alžbeíkovej izby. Chlapec sa vrátil behom a povedal, že veru Bertinorčana nikde niet.

Prišiel večer. Ženy odišly trochu sklamané. Predstavená stále sedela na stoličke ticho, nepozerala na nikoho. Starena si sadla medzi dcéru a Barborku s ťažkým vzdychom. Stmievalo sa vždy viac a viac. Zďaleka bolo počuť nezreteľné výkriky zástupu: výkriky, súhlas, pískanie, trúbenie, všetko zmätené zvuky, ktoré prichádzaly a hneď sa i vzdalovaly. Naraz sestra Serafína vstala, išla k predstavenej, hodila sa zúfale na kolená a plakala.

— Vstaňte, vstaňte! Čo je vám?

— Odpustenie, odpustenie, — vzlykala úbohá prestrašená sestra, — odpustenie, odpustenie, sestra predstavená!

— Vstaňte, vstaňte!

Nastalo znovu ticho. Sestra Serafína stále kľáčala, plakala, vzlykala skoro rytmicky, skrývajúc si tvár do trasúcich sa rúk. Starena odriekavala bezmyšlienkovite Otčenáš k úcte nového svätého Espedita; Barborke padaly slzy na červené vlásy jej Vika. Starec sa díval na tú skupinku jasnými očami, očami, ktoré s námahou zachytávaly obrazy; potom skúsil nadvihnúť sa, urobiť rukou namáhavé gesto, a celou svojou bytosťou zakričal bolestivo:

— Alžbeta, Alžbeta! Už aj vstaň, hneď vstaň!

Sestra Serafína pobožkala kríž, ktorý visel na ruženci predstavenej, a sadla si znovu, poslúchnuc tak mlčky svojho otca.

Viko zavýskol. Starec vzdychol. Starena zapálila

svetlo a začala pripravovať pri ohnisku večeru. Predstavená privrela oči a dala sa odriekať večerné modlitby so všetkými oremus, ktoré vedela nazpamäť. Barborka, ktorá si sadla na stoličku stareny, zavolala tichým hlasom:

— Alžbeta!

Sestra Serafína sa obrátila, smutno sa usmiala, pohľadila vlásky dieťaťa a ukázala mu na ústa, aby mlčalo.

— Sbohom! — povedala Barborka.

— Sbohom! — odpovedala očami Alžbeta.

— Sbohom, sbohom, sbohom! — povedaly si nekonečne veľa rás dve duše v pološere; pozdravovaly sa, ako by sa mali navždy rozlúčiť, ako by sa milovaly naposledy. Ale lúčenie bolo dlhé. Prítomní zmizli; veľká kuchyňa, plná dlhých tieňov, smutných, skoro strašných, zmizla. Dve bôľne duše sa ocitly v záhradke plnej voňavých kvetov, pod hviezdnatým nebom. To bola hodina všetkých sbohom, všetkých radostí ducha, všetkých modlitieb a všetkých slz, ktoré tečú z lásky a nostalgie; to bola hodina, keď veríme v dobrotu života a v nevyhnutnosť bolesti. Bolesť už nebola fyzickým trápením alebo smútkom ranenej duše, strachom alebo sklúčenosťou, znechutením alebo úzkosťou, krvou alebo krutosťou; bol to len hlas, ktorý neznel a ktorý prichádzal zďaleka... možno zo srdca, možno z hniezda slz, možno z neznámej diaľky ešte teplejšej, hlas, ktorý hovoril »Sbohom, sbohom«, nekonečne veľa rás a »Sbohom, navždy, navždy«. Dve duše sa triasly ako dve ruky, ktoré sa stískajú, aby vyhly stretnutie dvoch dychtivých úst. Konečne jedna z nich sa odvážila povedať aj iné slová, slová ďaleké, ktoré už povedala a počula s tou istou vierou a medzi tými istými kvetmi:

— Nemaj strach pred Hospodinom! Povedz každý večer pred sviatkom Madony, skôr, ako si ľahneš: »Pozdrav Ježiša aj odo mňa.« Madona ťa neopustí a Ježiš si na Teba spomenie.« Na nebi byly hviezdy, anjelské slzy. Zo záhrady vychádzala vôňa rozličných kvetov, rozličných krikov.

Bol pekný jarný večer, na ktorý si spomíname, keď sme nešťastní...

Barborka vstala.

— Idem uložiť maličkého... Viko, pozdrav sestru Serafínu...

Trochu neskoro, keď už sestry a starí boli po večeri, prišli traja bratia, ktorí sa vôbec nezadivili, že sestra a jej panovačná spoločnica ešte neodcestovaly. Medard so svojim ľahostajným pohľadom sa hneď obrátil na Alžbetu.

— Vieš, že som videl vášho kočiša, toho Bertinorčana, v krčme Garagul? Povedal som mu... — Predstavená zdvihla hlavu živým pohybom, ktorý neušiel tichému a usmievajúcemu sa Medardovi, — povedal som mu, aby sa len dnes večer zabával, ale ráno zavčasu aby bol tu aj s kočom. Dobre som urobil?

— Áno... — odpovedala bojazlivo sestra Serafína.

Potom traja rozveselení bratia porobili trochu kriku. Aristid a Medard sa zabávali tým, že mohli zloštiť Fafolu, tučného republikána, dôverčivého človeka, presvedčeného a naivného, človeka starého razenia. Aristid komentoval večerné reči, kritizoval ich, vysmieval sa im; Medard šiel ešte ďalej, vysmieval sa republike, tomu, čomu Gabanina nikdy nemohla rozumieť, lebo republika nikdy v dedine nikoho nenachovala; republika zo 49, práve tak ako republika súčasných dní, re-

publika triumvirátu (Mazzini, Saffi, Armellini), práve tak ako republika karnevalu, Fafola očervenel, bil päšťou po stole, hrešil, preklínal i pred predstavenou.

Alžbeta trasúc sa vstala.

— Sprostáci! Sprostáci! Čo vy rozumiete patriotizmu? Vy nič iné nechápete a nevidíte len svoj prospech! Prospech! Prospech ...

Predstavená sa dívala okolo zmätene, bez dychu, bez authority. Gabanina si robila svoje veci, lebo už bola navyknutá na podobné reči vo svojom dome. Starec schvaľoval slová svojho tučného syna.

— Len prospech ... jedine prospech! Svine! Svine! Svine!

— Aká krásna republika! To naozaj bola pekná republika, Fafola! A kolkože dní trvala?

— Otec, kolko dní trvala?

Nevediac, čo má odpovedať, Fafola zareval (mysliac pritom asi na Pia IX.):

— Chumaj pápež!

Predstavená vstala, zakolísala sa, otvorila dvere vedúce na chodbu a zmizla. Traja bratia s úsmevom pozreli za ňou naraz svorní, naraz sjednotení proti pápežovi, proti mníškam, proti náboženstvu, proti všetkému. Potom si Medard vložil dva prsty do úst, prostredný a ukazovák, a z jeho suchého hrdla vyšiel suchý, ľadový hvizd, ktorý Fafola a Aristid nadšene schvaľovali.

Alžbeta trasúc sa vstala.

— Medard!

— No, čože je? — dodal surovo brat.

— Vidíš svoju sestru posledný raz... posledný raz, zapamätaj si! A takto ša správaš.

— A predošle bolo tiež posledný raz, dievča!

— Dajte mi sviečku, mama. Predstavená je potme na schodoch. Musím ísť. Keď Alžbeta vyšla z izby so sklonenou hlavou, jediný Medard sa usmial. Usmial sa a dal znovu prsty do úst, aby znova zapískal; ale Fafola svraštil čelo, chytil Medarda za ruku a trhol ním.

— Pre Boha! Juj! — zakričal Medard.

— Si hnusný! Ona nie je taká ako tá druhá. Je tvoja sestra, — obrátil sa k Aristidovi, ktorý bol pri jeho boku a vážne dodal: Poď, ideme preč.

— Svätuškári! — prehodil cez plecيا Medard za odchádzajúcimi bratmi a zapchal si oboma rukami ústa, aby nepovedal veľa pred otcom, ktorý vyjavene a so zadosťučinením pozeral na neho.

VIII.

Gabanina uložila starého do postele. Bolo už dosť neskoro. Občas zastala a počúvala za dvermi izby, kde spaly dve sestričky. Predstavená a sestra Serafína spaly v Alžbetkinej izbe na jej posteli. Keď sa totiž Medard oženil, vzal si so sebou posteľ a ostatný nábytok zo svojej izby a tak Gabanina, ktorá bola privyknutá chváliť sa pred hosťami svojím veľkým domom, musela sa pred predstavenou v tejto chvíli ponížiť a prosiť ju, aby spala na jednej posteli s mladou sestričkou.

Vôbec spaly ony? Okolo bolo smutné, skoro smútočné ticho. Starena cítila, že jej úbohé, ustaté srdce bolo až preplnené trpkosťou. Nechápala sestru Serafínu, nemohla si s ňou pohovoriť, nemohla ani len pozrieť na ňu s tým materinským výrazom, ktorý odhaľuje toľko úzkostí, ale aj nežností a tajomstiev. To už nebola Alžbeta, Alžbeta bola už sestrou Serafínou, úbohou bytosťou bez vôle, bez smyslov, bez lásky, možno že aj bez duše; a predstavená bola jednou z tých žien, ktoré už oddávna nahradily cit zvykom. Gabanina teraz pocítila, že lepšie rozumie svojim liberálnym synom, hoc aj hrešia, ako tým dvom zbožným ženám, tým mystickým nevestám.

Počúvala za dverami. Rada by bola vošla, rada by

videla na posteli svoju dcéru, rada by ju pobožkala, ako božkáva matka svoje dieťa v kolíske, ako Barborka božkávala svoje maličké. Ticho, ticho a stále len ticho. Spala sestra predstavená? Možno že hej, lebo bola unavená; cesta nebola krátka a nie veľmi príjemná a potom všetko to, čo sa stalo, iste ju unavilo. Ale Alžbeta, sestra Serafína? Možno, že sa modlila; možno pod pokrývkou plakala a zakrývala si ňou ústa. Keby tak starena vošla na prstoch dnu, predstavená by to ani nezbadala a spala by ďalej; a sestra Serafína ...

Stisla mosadznú kľučku; dvere skoro ani nezaškrípaly. Ale ona aj toho malého vrzgotu sa zľakla a cúvla, zatiaľ čo jej srdce prudko bilo; vrátila sa, napnula uši, pozerala na olejové svetielko, ktoré blikotalo na chodbe. Potom potichučky zašepkala:

— Barborka! Barborka! Už spíte?

Barborkine dvierka sa poodchýlily.

— Ani vy ešte nespíte?

— Nie... Je už neskoro? Veľmi neskoro?

— Hovorte potichu... Sestričky spia. Ale ja, verte mi, Barborka, ani len nepomyslím na posteľ. Stála by som pri tých dverách celú noc.

— Aj ja, aj ja, Gabanina...

— Aj vy? ... Úbohá Alžbeta!

— Alžbeta ... — zašepkala Barborka a vzdychla.

— Viko spí?

— Spí.

Starena trhla sebou; napnula oči, začula hlas. Voľakto ju volal.

— Mama, mama, otvorte! — Kto to len bol? Aha, Medard! Čo to za spôsob! V tej chvíli sa je zdal mužský hlas neobyčajne podobným hlasu sestry Serafíny...

Sišla po schodoch s olejovou lampou, otvorila dvere a vpustila syna, ktorého sprevádzali dvaja chlapi.

— Toto je môj priateľ, mama... — povedal Medard, predstaviac jej Bertinorčana, kým Niblin sa falošne usmial na starenu. — Bál som sa, že už spíte ... Veď je už polnoc.

— Hej, hej, bola som dlho hore...

— Počujte, mama, urobili by ste nám jednu láskavosť? Urobíte nám to? Chceme ísť na slávnosť republikánov zamaskovaní; v poslednej chvíli sme sa rozhodli. Máte ženské šaty?

— Ženské šaty?

— Hej, nech sú, aké sú. Pre mňa ako pre chudú, ale tuto náš Niblin je trochu tučný. Jemu by boly dobré vaše; a mne ...

Gabanina počúvala ustrašene syna a sem-tam hodila pohľad aj na Niblina a na neznámeho, najmä na toho, ktorý sa jej zdal, ako by mal pod čapicou, lebo sa sprosté usmieval a pokašľoval.

— Čo ste si to len smysleli! Dnes večer?

— No, a nepreobliekol som sa za ženu aj nedávno? A nedali ste mi vy šaty? A potom, či nie sú fašiangy?

— Hej, hej ... opakoval Bertinorčan, veď sú fašiangy!

— Niblinovi dajte vaše šaty, mama, hocaké. Pre mňa už len niečo nájdeme. Tento tu je vážna osoba a uspokojí sa aj tým, že nás bude len sprevádzať. Poďme hore!

— Potichu, pre Boha, potichu! — poznamenala Gabanina ustrašená. Potom sa obrátila k neznámemu: — Mám tu hostí a spia ...

— Naozaj, veru... — chrapľavo povedal Niblin.

— Poznám vašich hostí, — poznamenal neznámy za stareniným chrbtom bez toho, aby ho niekto porozumel.

Vyšli potichu hore schodmi. Starena sa triasla.

— Sem, sem, — povedala chlapom a pobádala ich, aby vošli do chyže, ktorá bola Medardovou skrýšou.

— Doneste vaše šaty, mama, hocaké. A pre mňa...

— Počuj, Medard, tebe by som mohla dať šaty tvojej sestry, keď nebola ešte mníškou...

— Dobre, výborne! Doneste sem!

Starena sa chystala vyjsť. Medard ju vyprevadil až na chodbu a pýtal sa jej dôverne, položiac jej ruku na plece:

— Spia?

— Hej, hej.

— Spolu?

— Hej, spolu, tam dnu, — odpovedala Gabanina a ukázala na dvere.

— A druhá?

— Kto?

— Barborka.

— Ach, tá! Ešte je hore, ale ona nevyjde von, nebojte sa. Len, preboha, potichu!

— Dobre, dobre, len nám prineste tie veci...

Starena sa vrátila so šatami po prstoch. Medard a Niblin si ich usmievavo obzerali: slušaly im dobre; Gabanina bola poriadna osoba.

— Teraz sa poobliekame a potichučky odídeme. A vy sa vráťte do svojej izby, mama; choďte spať, lebo ste ustatá a vyzeráte zle. My sa tiež musíme poobliekať a to nejde, aby ste tu boli. No, odprevadím vás, mama!

Gabanina bola na rozpakoch; dívala sa na nich zarazene, podivne; nevedela sa rozhodnúť, či má odísť a nechať ich samotných. Bála sa najmä Niblina; ale aj ten neznámy jej bol veľmi podozrivý. Zdal sa jej trochu podnapitý a stále sa sprosté usmieval.

— Mama, neveríte mi? Dobre, pozatváram a urobíme všetko potichu... No, chuderka, len choďte! Už je aj tak neskoro ...

Medard vzal matku nežne pod pazuchy, vyšiel s ňou potichu a dovedol ju až k dverám izby, v ktorej spávala. Starena sa posledný raz na neho obzrela, pozorne otvorila dvere, aby nezobudila muža, ktorý tvrdo chrápal, a znovu ich zatvorila; Medard sa vrátil k priateľom. Niblin rozprával pokorne s Bertinorčanom.

— vieš, radšej sa ja zamaskujem ... Ty nepoznáš zvyky a ešte by si to pokazil. A konečne vidí sa mi, že si trochu podnapitý. Nie?

— Ja podnapitý?

— Ticho, ticho! — povedal Medard vstupujúc do izby. — A chytro, nemáme času. Ty, Niblin, podrž svetlo ... Pod' so mnou!

— Bertinorčan ti nemôže pomôcť?

— Ty leňoch! To je jedno, pod' ty, len, aby si nepadol, stoj rovno! Drž svetlo! Ideme do tamtej izby. Ja stisnem kľučku, vojdem, nechám dvere otvorené a ty mi budeš svietiť. Ale sa neukazuj! Ty, Niblin, čakaj nás tu ...

— Dobre.

Medard dal Bertinorčanovi malé svetielko, posbie-ral šaty, ktoré priniesla stará, a vyšiel s ním na chodbu. Obaja zadržali dych a zastali pred dverami Alžbetky.

— No, potichu!

Medard položil ruku na medenú kľučku a pootvoril dvierka. Ani hláska, ani len dychu: nič. Obrátil sa k druhovi.

— Ty stoj tu! Drž takto pootvorené dvere, aby som mohol prejsť. Pritom mi aj svieť! Aspoň trochu, ja aj tak vidím, som ako mačka. Z izby nevychádzala ani hláska; len sem-tam bolo začuť dych bližšie ležiacej. Zmätené nepravidelné dýchanie. Hned pobadal, že je to predstavená, a pritiahol sa ako tieň.

Niblin sa na prstoch priblížil k Bertinorčanovi, ktorý držal jednou rukou dvere a v druhej svetlo, a lištiacky sa na neho uškľabil; potom sa na prstoch vzdialil, šiel k druhým dverám a nedbajúc nič na úsmiechy Bertinorčana, zmizol za nimi.

— Kde len ten diabolský socialista ide? Akože sa tak vyzná v dome? Čo je toto za chodba? — pýtal sa sám seba ten, čo držal dvere a už ani nepremýšľal o tom, prečo drží tie dvierka a prečo drží svetlo v ruke...

Niblin našiel Barborku v šatách, ako načúvala.

— Čo tu robíš? Nejdeš spať?

— Nie.

— Upozorňujem ťa, že viem všetko. To si ma večer ty kázala poslať domov. Ty!

— Nie, nie ...

— Buď ticho, rozumiem. Ale vidíš, že som predsa prišiel. Môžem vojsť aj do tvojej izby! Vieš, keď my chceme niečo urobiť, tak to urobíme, či teraz alebo potom, ale predsa to urobíme! Zapamätaj si! — Niblin zatvoril dvere, tie dvere, na ktoré sa Barborka dívala teraz celkom zmäteno, opierajúc sa o peľasť postielky, lebo sa jej zdalo, že Niblin sa vtrepal cez kľúčovú dierku, cez fantastické a tajomné dvere. Triasla sa. Svetlo

sviečky dávalo jej tvári zvláštny odtieň. Zrenice jej poplašených očí sa strácaly pod mihalnicami a vyzeraly ako sklené.

— Nemysli si, že mám veľa času na mrhanie, aby som tu okolo teba chodil; nemysli si, že som taký žiadostivý. Nie, som tichý. Nechám ťa, len si ži pokojne... Ale si zapamätaj: keď my niečo chceme, skôr-neskôr to dosiahneme... Ja som pokojný, rád počkám. Dobre? Ona stále mlčala a cítila, že ten človek má v sebe naozaj diabolskú silu, skrytú, ktorá sa prejavovala vo všetkých jeho slovách a jeho pohľadoch a ktorá podmaňovala nepriateľa. Ale teraz sa Barborka nebála o seba ani o svoje dieťa; bála sa o Alžbetku.

— Čo tu stvárate v tomto čase? — pýtala sa konečne trasľavým hlasom.

— Zabávam sa tu, dcéra moja!

— Čo je to tam?

— Počúvala si, však?

— Kto je to?

— Ha, ha, zabávame sa so sestričkami!

— Alžbeta!... Nie, nie, nesmiete, nesmiete... Alžbetke!!

— Preboha, — zachrapotal Niblin a skočiac k nej zapchal jej ústa. — Neopováž sa viac niečo tak nahlas povedať!... Neopováž sa zakričať... Ešte ma nepoznáš!

— Nechajte ma! Nechajte ma!

— Mlčíš? Budeš ticho?

A potom už nepreriekla ani slova, nekývla ani rukou. Jej dve ruky klesly jej popri boku ako opustenej, ustatej a unavenej bytosti; malá tvár dostala výraz pasívnej bolesti človeka, ktorý uznáva právo protivníka. Z bledých perí vyšiel krátky, slabý hlások, ktorý spre-

vádzaly slzy, zavlajújúce jej tvár, slzy nepochopené, necítené, ako všetky slzy bolesti a utiahnutia.

— Nie, nedotýkajte sa Alžbetky ..neurážajte ju ... prečo ju nútíte plakať ...

Jej hlas sa stratil vo vzlykote. Pozdvihla ruky, ako by chcela dodať slovám viac sily, no tie ruky bezvládne sa trepotaly vo vzduchu ako ruky slepca, ktorý volá, volá, ale už ho nikto na zemi nevyslyší. Zdalo sa, ako by sa jej telo bolo zmenšilo, ako by bolo úplne zoslablo a stalo sa telom bez sily, bez života, zdalo sa, ako by jej malé rúčky volaly niekoho za svedka jej biedy a jej smrteľnej slabosti. Nepovedala už ani slovíčka, ani nevzlykala už ako dieťa, ktoré vybil nevlastný otec a ktoré vie, že bolesť mu posluži ako ponaučenie k novej rezignácii. Nakoniec unavená, umučená padla na poste! a ostala na nej nehybne ležať, ako by ju bola na tú posteľ hodila smrť.

Vtedy sa Niblin naklonil nad ňu s gestom zlodeja a bozkal ju na ústa.

V izbietke, kde spaly dve sestričky, Medard si už privykol na malé olejové svetielko, ktoré k nemu doliehalo z privretých dvier od Bertinorčana. Sestry spaly. Po bokoch postieľ boli postavené dve stoličky. On si zastal, nehybne sa popozeral dookola, utrel si pot, ktorý mu vystúpil na čelo. Inštinktívne sa usmial. Ani nie preto, že by sa cítil ako víťaz, ale skôr preto, že cítil veľkú rozkoš z týchto malých riskantných dobrodružstiev. Usmial sa a pozrel na dve stoličky, ako by sa bol poďíval na dvoch spoluvinníkov, nemých, ale veľmi potrebných. Prezrel mníšske šaty, biele golieriky, záhyby františkánskych šiat, kapucňu, zrnká veľkého ruženca s krížom... Načúval. Nábytok zaškrípal. Bertinorčan

dýchal silno. Tučná mníška spala tvrdo. S druhej strany však neprichádzal nijaký huk, nijaký hlások, ani len výdych. Ako keby sestra Serafína bola mŕtva.

Tváre spiacich boli v tieni. Pokúsil sa pozorne ich prezrieť, ale mohol zistiť jedine ich obrysy. Urobil pár krokov k prvej stoličke, schytil mníšske rúcho a nahradil ho jedným z tých šiat, ktoré doniesol. Zrnká višiacieho ruženca pri tom chmate zahrkaly. Medard zastal a zahryzol si do perí. Nič. Sestry spaly ďalej. Potil sa; srdce mu prudko bilo; v duchu strašne hrešil. Ale bol spokojný; predsa vykonal voľačo; tučný Niblin už má masku a sestra predstavená má pripravené šaty na ráno: svetské šaty Gabaniny... Ešte sa trochu zasmial. Predstavoval si, ako sa dve sestry zobudia celkom spokojne, ako sídu s postele a budú hľadať svoje tuniky a ako nájdu iné podložené šaty... Sestra predstavená sa strasie a skričí v košeli (sestra predstavená v košeli!), Alžbetka spozná svoje dievčenské šaty... Stane sa znovu Alžbetkou, možno, že ani nikdy nebola pravou sestrou Serafínou... Naozaj, veď nájde svoje staré šaty na stoličke a bude sa jej zdať, ako keby tie dlhé mesiace mníšskeho života boli bývalý iba snom fašiangovej noci.

Pocítil zvláštnu radosť z toho všetkého a rád si predlžoval tú čudnú chuť, ktorú v ňom vyludzovalo toto ľahké dobrodružstvo; páčilo sa mu to, keď v duchu videl dve mníšky, oblečené ako ostatné ženy, ako sadajú do koča, prechádzajú všíškom ponížené a bojzlivé, ako sa vracajú do kláštora a ako sa obliekajú po druhý raz... Nuž a či by sa nezasmialy aj sestričky z Bertinora?

Nábytok zaškrípal. On sa strhol; pár krokov k druhej stoličke zastal a pozorne sa naklonil. Svetiel-

ko za polootvorenými dverami zamihotalo. Bolo počuť, ako Bertinorčan vzdychol. Ešte raz čosi zaškrípalo.

Keď Medard všetko urobil, vzpriamril sa, ale neurobil ani krok; zdalo sa mu, ako by v šere videl dvojicu očí, jasných, pichľavých, hlbokých a nehybných, ktoré sa mu zdaly ako dve fosforové guľky. Strhol sa a neodvážil sa pohnúť. Nasledovalo ticho, úplné ticho, v ktorom nebolo počuť ani tlkot srdca. Potom slabý hlások, skoro len šumot bolo začuť vzduchom ako náhly výpar nejakej esencie.

— Medard ...

Urobil malý krok; oprel sa o posteľ.

— Medard, vidíme sa posledný raz!

Odpovedal jej najhoršou a najstrašnejšou z ná-daviek.

— Nezáleží na tom. Budem sa modliť za teba. Sbohom, Medard ...

Vyšiel von; keď vyšiel na chodbu, hodil mníšske šaty na zem, ako by protestoval proti Bertinorčanovi i proti sebe samému, proti životu.

— Vezmi ich, — povedal skúpo Bertinorčanovi, zatiaľ čo Niblin sa blížil s druhej strany chodby.

O pol hodiny neskôr dve sestričky vrazily do veľkej sály obecného domu, vyrevujúc z plného hrdla:

— Dolu s republikou!

Viacerí republikáni prestali tancovať a tleskali. Nebolo prirodzené, že by dve sestričky byly iného názoru ako oni?

IX.

Jedna z dcér pani Eunice sa zasnúbila s mladým úradníkom z obce. Giannina jasala, ale Kristína veru šomrala. Dvojčatá boli privyknuté mať stále tie isté privilégiá; ani matka nemohla dať jednej nejaký darček bez toho, aby ho nedala aj druhej. Bielizeň jednej bola bielizňou aj druhej; šaty, účes, stužky, mala jedna ako druhá. Ba dokonca aj jedlá musely mať úplne rovnaké.

Teraz však Giannina mala voľačo, čo Kristína nemala: snúbenca. Bol to síce snúbenec nie príliš sympatický, neveselý, málo spoločenský, ale predsa bol. Bol, ak nie »niekto«, tak aspoň »niečo«. Bol to mladík vážny a ustálený, ktorý miesto toho, aby sa smial, len sa usmieval a ktorého všetci aj Giannina volali miesto po mene (Artidoro) po priezvisku (Quadrelli); bol to mladík, ktorý mal nekonečne veľa malých predsudkov ako otec rodiny bez toho však, aby bol dokonale presvedčený. Giannina ho poznala na jednej z tých malých slávností, ktoré jej mama usporiadala cez fašiangy a ktoré sa začínaly celkom jednoducho tombolou a končievaly pomotaným tancom o polnoci. Veľa ráz však tanec bol príliš dôverný. Páriky sa kopily jeden na druhý, pricbádzaly, vychádzaly von, unášané do-

máckym rytmom citary a mandolíny. Mladíci stískali dievčatá oboma rukami a niekedy mali medzi zubami v kútiku úst cigaru; dievčatá sa dávaly unášať so zavtorenými očami, dýchaly pritom teplý a výparmi potu presiakly vzduch, ktorý vystupoval z izieb spolu s vôňami zákuskov a kotúčmi dymu.

Giannina a Kristína sa ohromne zabávaly na týchto večierkoch medzi národom tak rôznorodým. Pani Eunice pozývala skoro všetkých, lebo jej sa páčila rozmanitosť a hovorievala: »Ja som pre všetkých«; pozývala dievčatá a staršie ženy, mladé nevesty a staré dievky, veselých ľudí, sem-tam nejakú tú autoritu z obecného domu, tajomníka a dona Tita. Don Tito práve bol jedným z najvytrvalejších, takže Giannina rezolútne pred všetkými vyhlásila:

— To je môj snúbenec číslo dve!

Aj on sa zabával na večierkoch pani Eunice 'ako mladík s krásnymi nádejami, ako chlapec, ktorý si má vybrať žienku medzi tými dievčatkami, čerstvými a veselými. Bol, pravda, menej úzkostlivý ako snúbenec Gianninin číslo jedna. Donovi Titovi sa zdaly byť všetky výčiny, všetky zábavy dovolené; vzdialil sa so svojím tanierikom zákuskov a so svojím pohárikom albany (pohárik ako kalich) a smial sa, keď videl, že ostatní sa smejú ...

Teraz, keď sa už zábavy skončily, Kristína tiež chcela uplatniť svoje právo: chcela snúbenca. Či ho Giannina nemala? Úbohá pani Eunice bola celá naľakaná a znechutená. Ale snúbenca nemožno len tak kúpiť ako stužku, šaty alebo klobúk. Kristína bola obeťou nespravodlivosti, ale mama nemala na tom viny. Kristína sa smiala a plakala ako aprílové popoludnie, keď svieti slnko a hneď zasa prší. Zbožňovali ju. Pani Euni-

ce neustále ju sledovala očami a myslela si, že koniec-koncov to dievča, ktoré plače a hneď sa smeje, nežiada veľa, ale veľmi málo, maličkosť. — Drahučká! Srdiečko! Perla! Potešenie!— Ale Kristína sa už neusmievala, prestupovala s nohy na nohu, hrýzla vreckovky, plakala od zlosti; hovorila, že je nešťastná, že takto zostarne, že ostane starou dievkou do smrti. A hľa: hľadala potešenie v náboženstve. Ale nikto sa o ňu neobzrel; všetci chlapi sa bláznili za Gianninou. Giannina bola prefíkaná, vedela sa usmiať, vedela uspokojiť, ba vedela dokonca pritiahnuť aj snúbencov iných... iných, ba dokonca kňazov, dona Tita!

— A mne neostane nič, — vzlykala Kristína.

— Potešenie moje, — hovorievala pani Eunice, — ty ešte urobíš skvelú partiu! Iného dostaneš ako Quadrelli Artidoro! Perla! Potešenie! Srdce!

— Perla, mama, ktorú nikto nechce!

— Ale, duša moja, koľkože máš rokov, prosím ťa?

— Ja? Toľko, koľko Giannina ...

A takto zavrela úbohej matke ústa. Mala toľko rokov ako Giannina; a teda mala mať snúbenca ako ona. A tak pani Eunice sa dala do hľadania snúbenca pre svoju Kristínu, ktorá chcela čo ako snúbenca, tak ako dieťa chce hračku. V duchu prebrala všetkých mladíkov ktorí navštevujú jej fašiangové večierky. Nie, našla ani jedného hodného svojej dcéry, ba ani vhodného. Títo chlapi boli príliš vulgárni, príliš navyknutí stáť na brehoch, hovoriť dialektom, revať, hrešiť a kompromitovať sa. Najst' druhého Quadrelliho nebolo veru ľahké. Quadrelli bol chudáčik, ale úlohu snúbenca vedel zahrať; ale tak nevedomky, možno preto, že bol na mieste, bol úradníkom, a preto, že bol chudobný na duši. Ale akože najst' druhého podobného v de-

dine! Quadrelli pochádzal z Gamettoly a vyšiel z kolé-
gia pre učiteľské siroty.

Naraz pery pani Eunice zašeptaly jedno meno; osvietená tými zvláštnymi lampami génia, ktoré občas osvetľujú útrpné mamy, uzrela naraz priateľskú tvár jediného mladíka, ktorý by mohol uspokojiť Kristínu v jej tvrdohlavosti; uzrela usmievavú a vyhovujúcu tvár Maurovu. Mauro, mladík-dedinčan z dobrej rodiny, ani nie tak extravagantnej, nie celkom vulgárnej, dosť mladý, frivolný, milý! Hej, Mauro bol najlepší, najvhodnejší zo spoločnosti, najelegantnejší, najjemnejší: bolo ho len treba posmeliť. Pani Eunice hovorila: »Treba ho posmeliť, aby pochopil, že i keď nie je z toho istého prostredia, ako Kristína, že má v našom dome nároky, ktoré sú celkom vážne.«

Kristína bola dcérou doktora, Mauro syn rybára; Kristína hovorila panskou rečou, Mauro dialektom. Ale matka rada zabudla na otca rybára aj na dialekt a na toľko iných vecí, bezpečná, že urobila dobrý ťah. Len neskoršie, keď o tom všetkom premýšľala, zistila, že snúbenec Kristíny mal jedinú, a to vážnu chybu: nebol slobodný. Nemyslela pritom na Barborku, nie (ktože by si spomenul na Barborku), ale myslela na inú, na zaťatú nepriateľku chlapov, na Kozimu. Kozima držala nakrátko Maura svojim čarom, ktoré bolo už vyskúšané a vypočítané, a nechala by ho len vtedy, keby sa prilepila na druhého muža. »No a čože? Čo na tom?« myslela si pani Eunice, ochotná na najkrutejší heroizmus. V prvých dňoch si môže dovoliť toto pohľadčenie (toto slovo užila miesto slova láska), zatiaľ čo ja a Kristína budeme predstierať, že o ničom nevieme. Potom pani Kozima bude mať so mnou do činenia! Už aj pripravovala siete, aby zachytila ďalšiu ko-

rist', keď jej náhodou voľaktorá zo žien pripomenula Barborku. Barborka? A kto je to? ... Tá, čo bola s Maurom... S... s Maurom? Ahá! Pamätala sa na ňu, videla ju, poznala ju pred pár mesiacmi; ale to je nič, sprostučká, bláznivá. Mauro ju má ešte u seba? Pani Eunice si myslela, že to dievča sa vrátilo do svojej dediny, do domčeka medzi trstie a vodu ... Akože? Čo, že mala dieťa? Aha, pamätá sa, že ju videla trochu širšiu. A to bolo naozaj Maurovo dieťa? ... Istotne? No, hľa: nevedelo sa isto, či je to Mauro alebo Niblinovo ... No, veď môže byť Niblinovo!

Pani Eunice sa utešovala, cítila sa byť dosť silná, cítila sa byť bezpečná. Ani Kozima, ani Barborka (synček bol isteže od Niblina) jej nenaháňaly strachu. Len nesmela strácať čas. Na posledný fašiangový večer kázala Maurovi, aby jej doniesol veľkého jesetera (ako dar, mal ho doniesť ako dar), ak ho jeho chlapi náhodou chytia. Ale meškal akosi; zdalo sa, že nie je spokojný so svojimi chlapmi. Prišiel však raz po obede, celý rozjarený, lebo vedel, že urobí dobrý dojem. Nasledovalo ho chlapčisko, ktoré nieslo pyšne veľkú a ťažkú rybu. Ale predsa sa akosi zháčil, lebo nenašiel doma dievčatá.

— Kdeže sú?

— Čo chcete, vy? Čo máte s nimi? Giannina je Quadrelliho. Kristína ... Páči sa vám Kristína?

— Hej!

— Aj mne. Je prítulnejšia... (to vám poviem dôverne), domáckejšia. Keby ste ju videli v kuchyni! Ani sa nezdá! Ako len hľadí! Človek, ktorý dostane ten kvietok, si môže povedať... Nemám pravdu?

— To hej!

— A vy nemyslíte na ženbu, Mauro?... Ach, veď som zabudla, vy ste už dosť dávno ženatý!

— Ja! Pre Boha! Celkom volný!

— Ako? A to dievča?

— Barborka? Nemám s ňou už nič spoločného!

— A tak! A nevezmete si ju?

— Ja? Vziať si ju! Ani vo sne!

— Och! Och, Mauro, veď máte dieťa. Keď je v tom neviniatko, nevinná bytosť...

— Počujte, ak máme byť dobrými priateľmi, nehovorte nikdy o tom neviniatku!

Ale ona bola ľstivá aj v hre; hlboko vzdychla, sklonila hlavu, zdvihla ju, zasa vzdychla, ako keby chcela dať najavo, že chápe ľudské slabosti, ľudské vášne, chyby; povedala s falošnou dôvernosťou:

— Ach, úbohý Mauro! Ani vy nemáte pravdu... A mne sa zdalo, že to dievča dobručké... Chcela by som ju ešte vidieť... Prečo ste ju už nepriviedli k nám?

Mykol plecami.

— No, prived'ťe ju! Pozrite: uprostred pôstu urobíme večierok, to bude najkrajší zo všetkých. Prived'ťe aj ju, Barborku... Barborku... Sľúbite mi to, Mauro?

— Nie, nechajte ju doma!

— Chceme ju, chceme ju! No, budete len taký dobrý, urobíte mi tú radosť... a aj Kristíne!

— Vám a Kristíne...

— Bravo, ohromné. Ako len bude spokojné to dievča! Viete, ona cíti k vám veľké sympatie.

— Kto?

— Kristína! Je milá ku všetkým, lebo ináč sa to ani nedá, ale k vám... cíti náklonnosť...

— No...

— Nie, mňa nič do toho, mladí ľudia nech si to urobia medzi sebou!

— Vy viete, čo robíte, a moja Kristína tiež vie, čo robí...

A pani si chytila uši, ako by jej mladík chcel povedať nebezpečnú vec.

Zatiaľ čo trval tento rozhovor, trochu zvláštny, v dome pani Eunice, iný rozhovor, celkom odlišného rázu, sa viedol na fare medzi donom Titom a novým farárom. Nový farár dal si zavolať svojho podriadeného, aby mu povedal dve-tri dôverné slová, veľmi dôverné. Na jeho bledej tvári sa odrážala melancholická vážnosť kňazov, ktorí sa chystajú začať dlhý, nudný obrad s veľa oremusami. Don Tito bol v neistote, zmätený, trochu sa triasol.

— Len dve slová. Toľko som myslel na vás po týchto dňoch; myslel som, že ste v nebezpečenstve, že sa stratíte ... Neviem povedať ...

— Toľko ráz som si vyčítal, že som vám dovolil, aby ste pokračovali... pokračovali v návštevách ... u svojich priateľov ... večer. ... Hej, vyčítal som si to ... prosil som Boha o odpustenie. Ale vy mi poviete: nič zlého. Všetko?

— Nevinné hračky... tombola ... dve-tri slová... na dva prsty vína... kvapka rozolíšu .., nejaký ten gaštan ... trochu pečienky.

Don Tito hľadal v pamäti slová a vypočítaval zachytávajúce sa malé maškrty, ktoré mu dávali v dome pani Eunice. Musel niečo povedať; no — a hovoril pravdu.

— No, dobre, no dobre ... Možno, že by bolo dobre zriecť sa aj týchto nevinných vecí. Zapamätajte si,

brat môj: habitus et tonsura modicum confert, sed mutatio morum et integra mortificatio passionum verum faciunt religiosum!

— Nič zlého, nič zlého, — jachtal don Tito naľakaný tou kazateľskou a hrozivou latinčinou, — nič... nič ... nič ...

— A potom iná vec. Kedy sa končia tie večierky? Na toto som neustále myslel a toto ma zaujíma a možno, že trochu neskoro. Kedy sa to končí?

—• No, to závisí... ale nie neskoro ...

— Po polnoci?

— Nie vždy.

— Ale niekedy hej! Toto som chcel vedieť! — Malá, suchá a ťažká pauza. Dvaja kňazi sa nedívali jeden na druhého. Neočakávaný smútok, trpký a žalostný, sostúpil na ich duše, položil ich jednu vedľa druhej ponížiac ich a ubijúc ich.

— A vy ste si vždy na tých večierkoch... po polnoci ... vy ste si pripomenuli, že ráno ... ráno máte ...

Don Tito pozdvihol hlavu.

— Akože? Ako?

— Že ráno slúžite omšu ...

— Prečo? Prečo by som na to mal zabudnúť?

— Ste si istý, že ste nikdy nevypili ani kvapku vína, ani kvapku rozolišu, že ste nezjedli ani odrobinu po polnoci? ... Myslíte na to... myslíte na to. Čakám.

— Ach! .

Don Tito sčervenel ako dieťa, ktoré veľký kus bežalo a je hladné, zapotené, zadychčané, chrapľavé; pozrel úkosom na kňaza, ktorý ho pozorne prezeral. Predstieral svrásťiac čelo, skloniac hlavu, na ktorej už bolo málo vlasov okolo slúch, predstieral, že myslí — a

myslel naozaj. A potom povedal trochu ustatým hlasom:

—... No jedli... jedli a pili sme hneď na začiatku, ešte pred desiatou, neskoršie nikdy... Nie, neskoršie nikdy!

Don Tito zmizol rýchle domov, zatvoril sa do izby a myslel. Nikdy nemeditoval; jeho jednoduchá dobrota mu dovoľovala len to, že sledoval latinské slová breviára a omšovej knihy a chápal len obsažné tieto slová. Teraz sa cítil privedený svojou vinou k uvažovaniu a videl, ako sa mu otvára pod nohami veľká priepasť. Teraz sa už celkom dobre rozpamätal, že veru toľko ráz šiel k stolu Pána nie celkom pôstny. Koľko ráz! Nemal odvahy, aby sa rozpamätal na všetky roky svojej služby Bohu, lebo cítil, čo aj trochu spleteno, že po celé tie roky boli fašiangy s tombolou, gaštanmi, rozoljšom, vínom, pečienkou ... Svätokrádež bola stála a sústavná; mala vždy ráz sladkého rodinného ovzdušia.

Don Tito sa triasol a neodvažoval si ísť na spoveď. Farár ho sledoval vždy so záujmom, vážne, ako keby chcel poukázať na to, že neveril jachtajúcim protestom malého bojazlivého a svätokrádežného kňaza.

Dni sa míňaly. Do duše dona Tita pomaly sa vkrádala vážnosť. Do duše, ktorá bola príliš malá, aby bola nábožná. Vracal sa zvoľna k svojmu ľahkému životu, ako keď sa rekonvalescent vyhrabáva z tajnej choroby. Len keď bol pri oltári, bol trochu spletený a nsobra. Cal sa už k ľuďom, >aby im povedal Dominus vobiscum s tým strojeným chlapčenským úsmevom v stareckej tvári.

Jedného dňa, keď sa vracal z cintorína z pohrebu, začul, ako ho volá malá Kristína, ktorá ho čakala pri

dverách, skoro ju ani nezbadal. Obzrel sa, zastal a usmial sa ako z povinnosti.

— No, don Tito, čože sa stalo?

— Prečo?

— Už tak dávno ste nás neprišli pozrieť! A teraz ste ma ani nepozdravili!

— Dcéra moja, je pôst, je pôst!

— A v pôste nepozdravujeme priateľov? Naozaj som už ja nie vaša? ...

— Nie, nie, don Tito je vždy don Tito pre všetkých ...

— No dobre: Ale prídete uprostred pôstu na náš večierok?

— Kedy?

— Na druhý týždeň. To je predsa dovolené. Večierok uprostred pôstu je dovolený; musíte prísť aj vy!

— Nie, nie, prídem neskoršie vypiť si pohár vínka k vám.

— Neskoršie? Kedy?

— Keď vám prídem posvätiť dom na Bielu sobotu...

— Hej, hej, na Bielu sobotu prídte radšej vy, don Tito a neposielajte k nám toho zamračeného, ten by nič nechcel!

— Kto?

— No — ten ... neľudný zamračenec!

— Kto? Kto?

— Ale farár, don Tito, farár!

— Farár je svätý človek, — zamrmlal so skloneňnou hlavou a prešiel takto bez úsmevu, so skrčenými ramenami, uzavretý do svojej hanby kňaza a dieťaťa.

X.

— No, Viko, už nemáš rád svoju mamulienku? Si hladný? ... No, neplačkaj... Tíško, tíško .., Ak príde otecko, povie, že zas máme muziku. Nevieš, že otec stále spomína muziku? Psst, ticho... Malučký plakal vo svojej prútenej kolíske vytrvalým monotónnym plačom, ktorý sa sem-tam menil na chrapot. S plačom sa i zobúdzal a plačom pozdravoval každé ráno svoju mamičku; a ona nemyslela na to, aby ho poobliekala a zdvihla, ostávala stále pri kolíske, ako by ho chcela znovu uspať svojou láskou a uspávkou starej sedliacky. Medzitým mu rozprávala.

— Nie, Viko, nesmieš takto robiť, nesmieš strašiť mamku. Musíš byť dobrý, vieš, Viko? Nesmieš nikdy plakať. To plačú len malulinkí, malučkí. A ty si už nie taký. A potom, ani otec to nechce. Vieš, ako hovorieva... Muzika, muzika! Ak príde, zas povie, že vraj muzika!

Zdalo sa, že malučký vie, že otec nemôže tak ľahko prísť. Alebo možno nemal z otca strach, nemal strach z toho slova, ktoré strašilo v mysli Barborcky: muzika, totiž plač trpiaceho a nespávajúceho malého. Viko plakal, ale slzy mu už nezvlažovali bledú tváričku a očka, trochu vpadlé, nesvietily ani len leskom posledných

slz. Jeho hlas bol chrapľavý a pohľad sa strácal za mihalnicami, ktoré sa chcely privrieť.

— Mám plakať aj ja, Viko? Chceš, aby aj mama plakala? No, vidíš, aj mama plače... Ale nie, ja to robím náročky, smejem sa, vidíš, >ako sa smejem? Musíme byť obaja veselí, Gabanina nás naučí peknú pesničku. Gabanina vie veľa vecí. Tá uspávanka »Hajaj«, je už stará; však sa ti už nepáči?... Hej? Páči sa ti ešte? Hajaj, búvaj, hajaj, búvaj...

Pri poslednom slove zastala. Pomyslela si, že by jej dieťa mohlo byť choré. Zakryla si tvár rukami, ako by sa chcela vzchopiť a začuť v tom postoji intímny hlas svojho srdca, ktoré rovnako tušilo vždy vopred neznáme nešťastie i veľkú bolesť. Jej srdce hovorilo a triaslo sa v pomalom tempe detského plaču.

— Ach, Viko, duša moja, vieš, že mama ti vždy všetko povedala, ale ty nevieš nič povedať, nevieš nič, len plakať! Ach, keby si mi vedel teraz dačo povedať! Zle ti je, však? Bolí ťa tu? ... tu? ... tu? ...

Zdvihla sa, lebo sa jej zdalo, ako by bola začula pomalé kroky na chodbe; možno je to Gabanina, ktorá šla do svojej izby upraviť posteľ alebo pozametať.

— Gabanina! Gabanina!

— Prečo plače tak to malé? — povedala starena, vykuknúc pri dverách, so svojím tichým výrazom úsmevu i pýchy, ktorý robil jej veľkú šesťdesiatročnú tvár ešte vráskavejšou a materinskejšou.

— Gabanina, poďte sem! Podívaj sa ... Nechce sa upokojiť! On je taký dobručký, chudáčik Viko...

— Možno, že mu zaškodila kašička; dali ste veľa oleja!

— Nie, nie, ako slzu.

— Nuž a tak? No, utíš sa, buď dobručký! Skúste ho vziať hore.

— Mám strach, bojím sa ...

— Čo ste to za mamu? Možno, že mu idú zúbky .. Možno, že mu ide jeden zúbok. No, len sa hore! Môžete ho zdvihnúť!

— Nie, Gabanina, ja zavolám doktora.

— Doktora? Netárajte! Doktor je pre veľkých; pre malučkých sú tu ženy. Doktor vie menej ako ja, čo som mala deväť detí. Štyri žijú: Fafola, Aristid, Medard a sestra Serafina a päť ich zomrelo, tých iste dal Hospodin do raja. Predstavte si, videla som, ako mi umrel jeden malučký ako Viko ...

— Zomrel? Čo mu bolo, Bože môj?

— Čo mu bolo? Čože je deťom, keď ich nebeský Pán Boh chce urobiť anjeličkami?

Barborka sklonila hlavu. Myšlienka na to, že sa Pán Boh zadíval aj na Vika, aby ho urobil anjeličkom, ju natoľko prestrašila, že jej do duše prenikol mráz.

— Gabanina, Gabanina! — zakričala celá naľakaná. — Prečo ma strašíte?

Malučký zamenil plač na smutné, unavené a vytrvalé vzlykanie, vzbudzujúce v duši dojem silného žiaľu. Jeho malučké rúčky sa zafarbily na fialovo, pri článkoch boly už celkom siné. Občas ručičkami aj zakýval, ale bol to pohyb bojazlivý. Potom nechal ručičky celkom padnúť vedľa bezmocných bôčkov. Barborka ustrašená obrátila sa ku starene s plačom.

— Umiera, umiera, umiera!

— Ale, zbláznili ste sa?

— Už dávno mu je nie dobre, Gabanina ... Bruško mu puchne; myslela som, že je to celkom nič... poďívajte sa, Gabanina! Zdvihla perinku, odhrnula ko-

šieľku, ktorá zastierala malučké tielko dieťaťa. Naozaj, bruško sa zdalo byť veľké a nadobúdalo vajcovitú podobu, ktorá zreteľne odstávala od ostatného tielka. Koža malého bruška bola napuchnutá ako u vodnateľných ľudí a svietila ako koža bubna; pupček bol vytiahnutý a zapálený do ružová.

— Nič, — poznamenala Gabanina mudrácky. — Trochu horúčky.

— Preboha, Gabanina, nehovorte tak pre útechu, aspoň vy ma neklamte!

— Podľa mňa nie je to nič, — dodala seabedome starena. — Ak zajtra ráno bude horšie, zavoláme doktora ... Hej? Dobre?

Barborka sklopila so vzdychom hlavu a utrela si posledné slzy. Potom si sadla na najbližšiu stoličku pri kolíske. Starena vyšla.

Dieťa sa už nehýbalo; zdalo sa, že zaspalo. Matka dýchala ťažkým dychom nad tým malým životom, ktorý sa jej teraz zdal byť ohrozený a cítila, že prišla k ďalšej stanici svojej skromnej krížovej cesty. Jej srdce trpelo. Trpelo za všetky biedy, za všetky trpkosti a za všetky sklamania jej dedinského života, trpelo za všetky urážky, ktoré musela znášať v tichosti, a aj za nástrahy, ktoré jej robili chlapi a ktorí urobili z nej skoro každodenne malú obeť bez hlasu a bez vôle. Trpela za všetky svoje sestry, vzdialené i blízke, známe i neznáme. Trpela za Alžbetku! Och, Alžbetka! Aj jej sladká duša musela zniesť pokorenia od hrubých, surových pováh bratov. Aj sestra Serafína, čistá pan-
na, nevesta Ježiša, trpela poníženia od tých istých chlapov, ktorí boli zlí aj k nej, k úbohej Barborke, nevinnnej hriešnici! Možno, že osud žien je ten istý. Ženy (aj Kozima, ktorá plakala v deň svojej svadby), bolv

už určené osudom, aby trpely odovzdane násilie muža a aby sa modlili za neho, za jeho vášne, za jeho hriechy. Modliť sa, to bol príkaz mníšky; modliť sa hlavne za tých, ktorí sú najďalej od Pána: za Maura, za Niblina ... Bože, aj za Niblina!

Aj za Niblina. Cítila jasne, že nikto nie je vinný, že všetci sú nešťastní. Všetci chlapi, ktorí boli k nej zlí, sú nešťastní ako ona. Pochopila, že aj zlo má svoju bolestnú ľudskosť a že smiech je ešte fatálnejšia nevyhnutnosť ako plač. Poklesok je bratom bolesti. Pochopila, že obeť má predsa trochu sladkosti v tom, že sa cíti samotnou, poníženou a nechránenou, že v hĺbke jej duše sa skrýva nejaký čistý pocit, ktorý musí chrániť a ktorý nijaká sila nemôže zničiť a nijaká múdrosť preniknúť. Len tyran, ktorý sa osamocuje, ktorý sa stráca, ktorý nehľadá svoje srdce, lebo ho ani nikdy nenájde, ktorý nepočúva tlkot svojho srdca, lebo ono by mu ani neodpovedalo, ten, ktorý nepokľakne pred oltárom Hospodina, lebo nerozumie a ani by nemohol rozumieť, čo znamená symbol kríža a holubice; áno, to je tá bytosť, pre ktorú treba vyliat veľa svätých slz. Jej slzy boli slzy malej hriešnice, a preto nezavážily. Ale veď modlitba je len jedna jediná, vyviera z planúcej duše a pevnej viery, skladá sa zo slov dávnych storočí a zo sladkého súzvuku, vystupuje nad úroveň ľudskosti, k žriedlu milosti zo žriedla bolesti; modlitba je hlas všetkých. Barborka posbierala všetky svoje sily a celú svoju bolesť pre tento najvyšší akt lásky a odpustenia, ktorý mal oslobodiť druhých a aj ju samu pred ňou samou. Láska je pre ňu už nie to sobotňajšie slnko, slniečko, ktoré zohrieva a dotýka sa srdca, ako sa dotýka roztrhaných topánok a podošví cestujúceho, keď odpočíva pod starým stromom, alebo

slnko, ktoré ohrieva ruku žobráka, tú ruku, ktorú on naťahuje z tieňa: láska, to je radosť zo života, ktorá osvetľuje všetky dni života, všetky dni týždňa, unáša všetky duše ďaleko... k добрote smrti.

...

Do obloka sa tlačilo večerné šero. Nebo bolo poplavé, sem-tam ešte pomaľované širokými pruhmi lúčov, popretkávané poslednými, už bledými zábleskami. Žena mala akési čudné pocity. Dieťa v kolíske stále plakalo. Priblížila sa k nemu, sladko ho pohladila, usmiala sa naň, povedala mu pár detských slov, skladajúcich sa z veľa detských zdobnelín, upravila mu poprekrúcanú perinku, vykonala všetky maličkosi, ktoré uspokojujú jej materinskú dušu a lásku ošetrovateľky. Potom sa zodvihla, aby zapálila sviecu ...

— Barborka?

Rýchlo sa obrátila s horiacou sviecou v ruke. Bol to Mauro. Stál vo dverách a pomaly sa približoval; vybral z vrečka škatuľku zápaliek, zapálil jednu, aby pomohol Barborke, ktorá zmätená nechávala dohárať veľkú zápaľku, aké sa užívajú v kuchyni.

— To si ty, Mauro?

Neznáma sladkosť naplnila srdce úbohej. Mauro vedel o chorobe maličkého, prišiel sa spýtať na neho, prišiel ho pozrieť, prišiel ju potešiť. Ju samu, samučičkú matku ... Obdivovala veľkodušnosť gesta, s akým tento mladík zapáľoval sviečku. Hej, Mauro bol dobrý, Mauro bol dobrý ...

— Dieťa, Mauro, dieťa je choré...

— Ale čo. Ale čo. Teraz mi o tom hovorila Gabarina. To nie je nič. To si len tak namýšľaš! Poznám ťa! Možno má trochu horúčku, idú mu zúbky...

— Ne... nechcel by si ho vidieť?

— Vieš, že si podarená? Vyzeráš ako na pohrebe! Nechceš ho vidieť! Nože sa hore! Aj ty si mladá; máš právo na zábavu! Ak sa nebudeme zabávať, Barborka moja, kým sme mladí... A potom, dnes je sviatok ... Sme uprostred pôstu ... To je ako fašiangy alebo jar-ný deň!

— Nechceš vidieť dieťa? — šeptala bolestne Barborka, prekvapená Maurovými slovami. Jeho slová znely jej veľmi čudno, budily v jej duši nedôveru.

— No, uspokojím ťa, poďme sa podívať na bábä!

Vzal sviečku, urobil pár krokov ku kolíske, hodil pohľad na sčervenejúcu tvár zadychčaného malúčkého, obrátil sa k Barborke, položil sviečku na stôl a smial sa ... hej, smial sa.

— Mauro, prečo sa smeješ?

— Prečo sa smejem? Nuž, duša moja, lebo to nie je nič! Zajtra ráno sa bude dieťa lepšie cítiť, ako ja alebo ty! Hej, a ja som o tom ani nevedel! Povedala mi to Gabanina, ona sa tomu rozumie. To je tvoja stará chyba, že vždy všetko zveličuješ s nevinnou svätou tvárou... Čo tam po tom, treba sa zabávať, treba žiť!

— Nie, Mauro, nie, dokiaľ moje dieťa nebude zdravé ako predtým, celkom tak ako predtým ...

— Ale čože mu je? Nevidíš, že mu nič nie je? Ne-počuľa si, čo povedala Gabanina? Vyzeráš ako nejaká svätica, ale si tvrdohlavec!

Mladík oľutoval, že hovoril takýmto tónom a že sa prezradil so svojou netrpezlivosťou; po chvíli sa usmial, a priblížiac sa k Barborke, pozrel jej nežne do očí a chytil ju za ruku.

— Ja to nehovorím, aby som ti robil zle, vieš? Hovorím to preto, lebo nemôžem zniesť, keď ťa vidím takú. Chcem, aby si bola trochu iná. Vina je možno aj na

mojej strane, že som ťa nevedel trochu získať.. • Ale ty si mi nikdy nedala za pravdu! Nikdy!

Stála pred ním so sklopenou hlavou ako vinník, ako dieťa.

— No, nechajme to tak!... Vieš, prečo som prišiel, Barborka?

— Prišiel som... Hádaj? Prišiel som ťa vziať niekde! No, obleč sa, vezmi si nebové šaty... Máš ich ešte?

— Preč? Kam?

— Len si obleč šaty! Poviem ti na ceste, kam ideme.

— Kam ideme?

— Na ceste ti to poviem.

— A ... Viko?

— Kto je to?

— Dieťa ... chudáčik ...

— Ale čo Viko, čože chudáčik! Povieme starene, aby sa poďivala na neho, ak bude treba. Raz nám to urobí. Ty jej to vrátiš a budete vyrovnané.

— Mauro, Mauro!

— Čo ti je?

— To je nemožné, to je nemožné. Ja nemôžem. Nežiadaj to odo mňa, ja nemôžem.

— Barborka, obleč si nebové šaty, — opakoval mládenec. — Teraz zavolám starenu.

— Nie, Mauro, nie, nie ...

— Dobre. Takto mi robíš, keď chcem voľačo od teba? A ešte takým tónom! Zapamätaj si, že mne ešte nikto nepovedal nie! Nikdy, ani môj otec, a to je otec!... A teraz si predstav, že pre nejakú sprostosť ... Chod' sa obliecť. Starene poviem ja!

Hodila sa mimovoľne na stoličku, sklonila zúfale

hlavu a ruky položila na stôl. Plakala a jej telom trhaly prudké vzlyky, ktoré ako by ju mali roztrhnúť; on sa na ňu díval mlčky, čakal so založenými rukami.

— Počuj, Barborka! — povedal celkom pokojne a prirodzene. — Idem dolu a prehovorím so starou. Bude hore až do polnoci... dotiaľ, kým sa nevrátim. Uvidíš, že všetko urobí... Zapamätaj si, že chcem, aby si bola poobliekaná, keď sa vrátim. Rozumela si? Chcem!

Urobil pár krokov ku dverám, potom sa ešte obrátil, lebo sa mu zdalo, že nehovoril dosť rozhodne.

— Chcem!

A vyšiel. Keď sa po polhodine vrátil, našiel Barborku stáť uprostred izby, oblečenú elegantne v nebových šatách.

— Výborne, — povedal jej ako nejakému dieťaťu. — Poď sa mnoul

— Kam ideme?

— Na jedno pekné miesto, — odpovedal jej ako dieťaťu.

XI.

Desať hodín. Všetky svetlá zapálené, všetky poháre až po okraj naplnené, všetky stoličky obsadené, len don Tito chybuje.

Giannina povedala nahlas:

— Nepríde. Už som stratila všetku nádej!

—• Mne sľúbil! — zvolala pani Eunice nahnevaná.

— Ja som ho išla poprosiť, ja som sa unúvala. Nikdy by som si nebola myslela, že kňaz nedodrží slovo.

Všetci sa smiali; ale všetci museli úprimne priznať, že večierok uprostred pôstu bez dona Tita sa dobre neskončí. Dievčatá poznamenaly:

— Pôjdeme po neho my!

A išly po dona Tita.

Kristína však ostala. Sedela blízko Maura, trochu bokom, ale nebola veru natešená; ľahko sa k nemu občas naklonila, rozprávajúc sa s ním potichu. Na tvári hral jej úsmev, ale bol akýsi smutný. Hovorila o Barborke, ktorá sedela práve naproti, po ľavej strane pani Eunice.

— Nedá sa teda nič robiť? Ste slobodný?

— Nech žije sloboda, slobodný ako ryba!

— Teda... No neseďme tak blízko jeden k druhému a nerozprávajme sa tak dôverne.

— Prečo?
— Kompromitovali by ste sa.
— Šibal! Vy ste šibal!
— Ticho! Ticho! Viete, čo mi povedala dnes pri obede mama?
— Čo povedala?
— Povedala mi, aby som sa správala ako dobre vychovaná slečna, aby som veľa nerozprávala a nesmiala sa, aby som nebola blízko vás ... Prečo nesmiem byť blízko vás? No?!! Čo je to? Čo sa stalo?... Aha, don Tito!

Kristína vstala a išla v ústrety malému kňazovi, ktorý prichádzal uprostred kričiacich dievčat. Giannina napravo, Malvína, holičova dcéra, naľavo a tiskali ho násilne dopredu, hoci nebolo ani treba. Don Tito skrýval svoj odpor už len v smiechu.

— Nech sa páči, nech sa len páči, dopredu! — povedala pani Eunice celkom rytmicky.

— Už sa nehnevám, nech sa len páči ďalej, mladý pán. Už mi to prešlo, už mi to prešlo.

— Hej, mama, len ho pochváľ, len ho pochváľ! — kričala Giannina. — Poddal sa hneď!

— Bol ako baránok, — dodala Malvína.

— Hneváte sa na mňa? — pýtala sa šelmovsky Kristína, pozerajúc úkosom na Maura, — hneváte sa na mňa, že som neprišla po vás s ostatnými? Dobré, bola by som prišla, ale poviem vám pravdu, len sama, sama, to hej, don Tito! Sama!

Don Tito bojzливо sa poobzeral po izbe, ako by chcel vidieť všetky tváre, ktoré ho prezeraly. V kútiku bol tajomník z obecného úradu, ktorému poihrával pod fúzami vzorného úradníka neurčitý úsmev, skoro lišiaci, bol tam Kolombo Kolombi, ktorý mal na tvári

opovrhlivý výraz (možno preto, že don Tito sa sám holi-
lil), na divánoch sedely pohodlne ženy, ba aj niektoré
pobožné, ktoré mali na tvári čudný výraz biskupskej
prísnosti, ba bola tam aj tá úbohá Barborka, s očami
prestrašenými, s očami úbohej obete.

— Sem, sem, sem! Ku mne, ku mne!

— Ku mne, ku mne! — kričaly ženy so všetkých
strán.

— Ale, ale, ale, dievčatá! — povedala Giannina
úplne pokojne a išla na svoje miesto.

— Ja som predsa dala návrh, aby sme ho išly za-
volať! Musí sedieť pri mne.

— Giannina! — zavolala pani Eunice celkom sláv-
nostne! — Ty máš Quadrelliho, musíš byť pri Quad-
rellim!

Tichý snúbenec kývnutím hlavy dal najavo svoj
súhlas a melancholicky a vďačne sa usmial na svo-
ju budúcu svokru.

— Dušička! — zavolala ešte pani Eunice.

— Ja, mama?

— Nie, Kristína.

— Tu som, mama.

— Daj dačo piť donovi Titovi.

— Albanu, mama?

— Nie, kvietok môj; za kalištek toho bieleho li-
kéru.

— Aha, už viem.

Kristína ponúkla donovi Titovi (stále pozerajúc
úkosom na Maura) kališok likéru, naplniac ho až po
okraj; don Tito odplatil bojazlivým úsmevom úsmev
dievčaťa a vypil likér dúškom. Nebol to rozoliš; bola
to pálenka. Celý sčervenel a díval sa pomäteno okolo
na dievčatá. Domáca pani poznamenala:

— Ani som nemyslela. Je taký ako ostatní. Výborne, don Tito.

Milá spoločnosť sa smiala a veselosť začala byť až príliš hlasnou. Pani Eunice sa obrátila k Barborke a usmiala sa na ňu:

— Videli ste, aký je milučký?

— Kto?

— Don Tito. Toľko sa na ňom nasmejeme! Vidíte, že som dobre urobila, keď som vás pozvala? Ja som vás tu čo ako chcela mať. No, buďte aj vy veselá!

— Povedala som vám, že moje dieťa...

— Ale čo, to nie je nič... Dívajte sa naň, dívajte sa naň...

— Na koho?

— Na dona Tita, aký je milučký! A Kolombo? Dívajte sa na Kolomba a na tajomníka... Ach, ako vznešene vyzerajú ...

Kolombo a tajomník rozprávali doteraz celkom ticho o všeobecných veciach. Hovorili o politike, o záujmoch obce a súhlasili jeden s druhým. A tu, hľa, priblížil sa jeden z tých veľikášov frakcie socialistickej strany z Villalty, naozaj veľké zviera: široké plecia a tuku po krk. A toto veľké zviera sa oborí na tajomníka, ktorý je známy ako republikán a drží i stred medzi revolucionármi, socialistami, červenými. Strhla sa debata na veľký hnev pani Eunice, ktorá síce mohla pripustiť nedovolenú lásku vo svojom salóne, ale nie politiku. A tak táto dáma kričala nahlas, povzbudzovala mladíkov, aby hovorili nahlas, tleskala rukami a dupkala nohami, usmievala sa na tých, ktorí nechávali padať stoličky, jedným slovom, priala tým, ktorí robili huk, aby slová toho prekliateho sedliaka z Villalty byly utlmené, aby ho nebolo počuť, aby si ho nevšímali.

Ale protivník tajomníka hovoril naozaj ako rečník a celkom dobre po taliansky; chcel, aby sa zrušila »výmená práce«, aby tak družstvá a ich poľnohospodárske stroje dostali voľný prístup k mláteniu. Tajomník vyskakoval na svojej stoličke. Ako, ako? Ale pripustiť frakcionárov na mlatbu značilo dať im monopol a zabiť tak maloroľníkov.

— Zabiť ich, rozumiete? Na škodu týchto bezzemkov, pravých proletárov, ktorí sa nepovaľujú po krémách, ale potom zväčšujú svoj majetok!

Zdalo sa, že červený rozčerteny už ani debatovať nechcel, lebo sa mu zdalo zbytočným rozprávať sa s podobným žltým (republikánom) meštiakom, vykorisťovateľom. sluhom pánov a uškieral sa strašne ústami, robil čudné grimasy fúzami, nosom, krútiac strašne svojimi volskými očami. Kolombo len počúval, bez toho, aby sa zastarel do rozhovoru. Ach, do čerta! Aj Pivetta, aj tajomník boli nápadníci Malvíny.

Medzitým Giannina, ktorá nevydržala stáť ani dve minúty pri snúbencovi, kričala: — Panie a páni! Tombola!

— Drahá duša! — povedala pani Eunice, podívajúc sa posledný raz na Barborku.

— Panie ta páni! Moja dcéra má pravdu! Každý nech si pritiahne stoličku ku stolu ... Giannina! Dones karty, fazuľku a vrecúško ...

Tombola sa začala. Giannina hlásila čísla, vážne sa usmievajúc, a snúbenec, ktorý sedel vedľa nej, ju prinútil sem-tam opakovať čísla, lebo chcel vyhrať. Obvyčajne vyhrala pani Eunice. Bola privyknutá strčiť do vrečka šesťdesiat, ba niekedy aj deväťdesiat centov z výhry a Kristína sa zo srdca smiala, keď videla mamu, ako shŕňa vyhratú sumu. Ale Kristína teraz nedávala

pozor na hru; bola trochu zmätená, lebo Mauro, ktorý s ňou potichu hovoril, začal jej tykať.

— Šesťdesiatsedem!

— Ako? Šesťdesiatsedem? — vzdychol Quadrelli, ktorý mal vo vrecku schované dve pekné šestorky.

— Šesťdesiatsedem! Ach, ženské nohy! — vysvetľoval socialista z Villalty, ktorý nemal veľmi ujasnený pojem o číslach.

Pani Eunice sa uškľabila; Barborka sa strhla.

— Jedenásť!

— Chlapské nohy... — podotkla Malvína, ktorá chcela vyzdvihnúť zaujímavú shodu čísel.

— Čo to povedala, čo to povedala, — šepkal tajomník, ktorý dobre rozumel a cítil sa byť pozdvihnutým ako chlap, že číslo jedna je graficky rovnejšie ako sedmička.

— Stačí! — povedala pani Eunice veliteľský.

Aj Barborke dali karty a fazulku, ale ona nepoznala hru a vedľa sediace dievča jej sem-tam značilo čísla.

— Vložte na jedno, číslo! — pošepkalo jej dievča a ukázalo na fazuľky, ktoré zakrývaly číslo jednej karty.

Barborka poďakovala s úsmevom a zatvorila oči. Musela ich zatvoriť, aby trochu myslela, aby videla svojho Vika. Či trpela ešte tá úbohá bytosť, ktorá nevedela vyjadriť svoje utrpenie? Aké utrpenie pociťovalo to úbohé tieľko? Plakalo? Nariekalo tým hláskom, ktorý čím ďalej, tým viac chrapľavel? Či ho Gabanina ešte strážila? Alebo opretá o kolísku zaspala? Úbohá Gabanina, možno mu spievala uspávanku zo svojich vzdialených mladých rokov.

— Štyridsaťpäť.

— Sem tombolu, sem tombolu!

— Kto vyhral? — zastonal Quadrelli.

— Kto vyhral? — pýtala sa skoro nahnevaná domáca pani.

— Kto? Kto? Kto? — dopytoval sa zvedavo tajomník, zatiaľ čo Malvína zakikírkala, aby odpovedala.

— Barborka, sem ...! Ach, vy ste vyhrali, Barborka! Tu, hľa, 45. Vyšlo číslo 45.

Barborka sa strhla. Susedka na ňu veselo volala celá udivená, že tá udalosť ju nepotešila.

— Vyhrali ste... Rozumiete? Vy ste vyhrali všetko.

Pani Eunice sa zdvihla, vzala všetky kovové mince, ktoré boli položené uprostred stola na lesklom tanieri a osobne išla ich odovzdať Barborke.

— Ste šťastná, — povedala jej potichu domáca pani. — Vyhrávate dvadsaťšesť soldov! To je najväčšia suma, aká sa kedy nasbierala na mojom stole. Ja sama som nikdy nevyhrala viac ako osemnásť. Máte šťastie. — Barborka ostala prekvapená s tou hŕstkou peňazí v ruke, o ktorých ani nevedela, ako jej prišli do rúk. Všetci vykrikovali. Domáca pani sa trochu urazila, lebo Barborka jej nepovedala ani slova vďaka.

Tombola sa im už zunovala. Odhodili karty, kartičky, fazuľky a vrecúško s číslami a začali sa zabávať salónnymi hrami; hrou s prípoďami, s prsteňom, na spoveď a tak ďalej. Dievčatá prechádzaly z hry do hry s udivujúcou ľahkosťou. Chlapi zas pozerali a usmievali sa, niektorí si tuho popíjali; snúbenec Giannin bol ospalý. Kolombo Kolombi, nafúkaný viac ako inokedy, rozprával obecnému tajomníkovi o politike a dôverne hovoril, že tajomník bránil súkromné vlastníctvo, zatiaľ čo socialista ho chcel konfiškovať. Aristokratické

staré dámy si zas posadaly na diván a rozprávaly si ako na ktorú pôsobia pozvaní hostia, najmä tí, čo robia najväčší krik. Don Tito sedel medzi dvoma dievčatami a díval sa okolo seba bojazlivým pohľadom, ako by mal strach, že ho niekto uštipne. Len Barborka bola sama v kútiku, nikým nepovšimnutá, nepozorovaná, neuznávaná, ako slúžka, ktorá dokončila prácu s umývaním a keď vošla bojazlivo a vyzývavo do jedálne, sadla si na stoličku ku dverám a díva sa potichu, vykriivenými plecami a so skríženými rukami na to, ako sa druhí smejú. Ale naraz sa strhla a zachvela; spotená, lepkavá ruka ju pohladila po šiji.

— Hej, dobrý večeri

Bol to Niblin.

Zdalo sa jej, že ho vidí prvý raz na slávnosti, zdalo sa jej, že vstúpil iba preto, aby ju trýznil pred ostatnými.

Potom sa jej zdalo, že sa izba naraz vyprázdnila. Nebolo už v nej nikoho, ani domáca pani, ani don Tito; bol tam len on so svojim uštipačným úsmevom, s lesknúcimi očami, so svojou vyzývavosťou, ktorá na ňu pôsobila dojmom dobroty a zároveň dojmom opovrhnutia. Bol tam len on, tučný, surový, smelý. A ona sa ani nepohla, nezatriasla: vidí, vidí zreteľne, že pre ňu niet záchrany, že kde by len bola, za ohradou, na brehu mora, v dome Gabaniny alebo v dome pani Eunice, v hocktorom dome — všade by stretla Niblina, všade by bol za ňou a hladkal by lepkavou rukou po šiji, alebo by stál pred ňou usmievajúc sa alebo hrozíac jej. Bolo to tak, ako by Niblin bol pánom dediny; on bol všade, ako by mal potvrdiť, že jestvuje tá zhubná moc, v ktorú veria ustrašené deti večer alebo v noci.

Teraz vzal stoličku a sadol si k nej.

— Ste spokojná, že ste vyhrali? Vidíte? Hovorili ste, že neviete hrať...

— To mi to dievča_____ukázalo čísla...

— Zbadali ste Maura, ako sa dnes večer správa?

— Kde je?

— Tam s dievčaťom ... nevidíte?

Podívala sa a uvidela Maura, ako sedí v kútiku a potichu sa rozpráva s jednou z dcér pani Eunice.

— Majú sa radi!

— Nie, nie, to je nie pravda! Prečo ma stále chodíte trápiť? Vždy a neustále ...

— Výborne! Všade! Nepovedal som ti, že som všade, na nebi, na zemi a na každom mieste? — dodal Niblin svojím strašne zafarbeným hlasom. — Každý má tu voľakoho. Mauro je s malou Kristínou a ty si so mnou.

— Nie, nie, choďte preč... Uvidíte, že budem kričať!

— Ja to robím naschvál! Ja nie som ako Mauro! Zaliečať sa, to sa mi nepáči. Čo z toho? Jemu sa zas to páči. Dívajte sa! Stavme sa, že sa čoskoro vezmú! Stavme sa, že čoskoro budeme jesť koláče z jeho svadby!

Dívala sa prekvapene na neho a sledovala jeho pohyby so strachom. Oprela sa silnejšie o stoličku odhodlaná odporovať akémukoľvek násiliu. Prečo vstal? Hľa, teraz ju uchoпил, teraz ju vzal okolo pásu, tiahne ju doprostred izby a pritom sa smeje, — ach, ako sa vie smiať a vysmievať — a bozkáva ju! Ach, márne sa ona zúfale vytrháva — uchoпил ju za malé ruky celou svojou brutálnou silou, vykrúca jej ich, trhá nimi, kým vyčerpaná neostala ležať bez vlády, bez života, bez bolesti v jeho rukách.

— Panie a páni! — volala Giannina, ktorá vyskočila na stoličku.

— Navrhujem inú hru!

— Ohromné, von s tým! — kričaly dievčatká!

— Dušinka, — povedala matka sama sebe a obdivovala dcéru, ktorá si sadla na stoličku.

— Na babu!

— Hej, na slepú babu.

— Výborne.

Giannina skočila so stoličky.

— Vyberieme toho, ktorý bude prvý. Chlapca najprv.

— Hej, hej! Doneste sem vrecúško z tomboľy.

— Chytro, chytro.

— Urobte lístky s menami.

— Ticho, ticho! — žiadala Giannina.

— Drahučká moja, — pokračovala ďalej pani Eunice (— a Kristína, kde je Kristína? Ahá, výborne! Perla drahá! — Bola so svojim snúbencom). Osud chcel tak, aby on, Tito, boží sluha, bol prvý. Posadili ho do prostriedku, zatiaľ čo sa Giannina chodila vypytovať, prečo je don Tito slepou babou, prečo je tam. Prečo!... Prečo!... Bolo toľko tých prečo. Len Barborka nevedela nič odpovedať. Čo koľko dievča z nej vyťahovalo, či už pohybom rúk alebo žmurkaním očí, úbohá Barborka nevedela nič povedať, nevedela nájsť výhovorku, ktorá by ospravedlňovala smiešnu situáciu, v akej sa ocitol jej starý spovedník. Vtedy jej Giannina do ucha pošepkala:

— Ste v hre a musíte v nej ostať; ja voľačo poviem za vás.

— Hej, hej, ďakujem...

Keď skončila, popošla ku kňazovi, ktorý stál bez-

radne a pozeral na ten celý zástup, ktorý sa z neho vysmieval. Odpovede boly veselé, ale aj oplzlé. Dievčatá musely byť pokorné a milučké, staršie ženy kyslé a ostré, chlapi neslušní. Giannina opakovala odpovede s vymysleným nápevom, zatiaľ čo sa ostatní smiali, lebo niektoré odpovede boly naozaj vtipné. Prečo postavili práve dona Tita doprostred? No, na to bolo veľa zaujímavých dôvodov. Napríklad vraj preto, že sa sám holil...

— Malvína! Malvína! Výborne, Malvína! — bolo počuť so všetkých strán. Don Tito sa občas uškľabil, ako by v sebe potlačil hnev, alebo sa zas usmial, ako by chcel dať najavo, že má dobrú vôľu. Len Barborka porozumela malého kňaza a trpela v tichosti pre neho.

Giannina opakovala ďalej:

— Je preto uprostred, je preto tam... je tam napríklad preto, že si nevykonáva svoje kňazské povinnosti ...

— Toto je už veľa... To je už veľa, — prerušila pani Eunice.

— Protestujeme! Protestujeme! — revali chlapi.

— Nie, nie je pravda, — povedala Giannina, — prerušiac svoju nestrannosť, ktorú jej donášalo jej postavenie v hre.

— To som ja nebola! To som ja nebola! — kričaly dievčatá, ubezpečujúc úbohého dona Tita nežnými a milučkými gestami rúk.

Domáca pani popošla vážne dopredu a presvedčovala svojho host'a o jeho nevinnosti.

— Teraz už stačí! — povedala Giannina, ktorá sa obávala, že hra sa zvrhne vplyvom toho jednohlasného protestu. — Ticho! Pokračujeme ... — Pokračovala v udávaní odpovedí. To boly posledné a úplné bezvý-

znamné. Keď ich svojím umelým nápevom predniesla, rozpamätala sa, že má niečo povedať aj za Barborku, a vyriekla prvú hlúposť, ktorá jej prišla na rozum: »Don Tito je v treste, lebo ... lebo je chudý ...«

— A teraz, don Tito, — pokračovala Giannina vážne, — vyberte si vy, kto má zaujať vaše miesto!

Kňaz sa slabo usmial. Hlava sa mu krútila, nohy sa mu triasly: pamätal si len poslednú odpoveď, poslednú preto, lebo bola posledná. Nuž nech príde ten, kto mu povedal, že je chudý....

— Barborka, Barborka, — zakričala triumfálne malá snúbenica Quadrelliho.

— Naozaj? Naozaj? — pýtala sa so záujmom Eunice.

— Ach, ach! — chrapľavo zvolal Niblin!

Barborka nič nechápala. Nechala sa zaviesť na stoličku, ktorú bol opustil don Tito, sadla si, zmätene pozerala na kruh osôb, ktoré sa z nej smialy a ktoré už teraz myslely, že jej povedia niečo nepekného. Videla Maura, ako šepká čosi Kristíne. Videla Niblina, ako jej niečo ukazuje. Videla tie staré dámy, ktoré pozeraly na ňu zamračeno, ako by naozaj stála pred tribunálom. Videla obecného tajomníka, ktorý vyzeral ako láskavý porotca. A videla aj svojho Vika, svojho malého Vika, ktorý počúva pomalý hlas Gabaniny a vzlyká.

Hajaj, búvaj, hajaj, búvaj...

Dve ženy si sadly na diván; dve z najstarších. Prerušily hru. Služka slávnostne priniesla dva veľké tanier s gaštanovým koláčom.

Malé kúsky gaštanového koláča zmizly naraz. Všetci jedli a pili; aj domáca pani, aj don Tito.

Dve stareny ostaly samy na diváne.

— Dnes-zajtra pôjde farár k biskupovi a zakážu mu slúžiť omšu. Uvidíte.

— Bolo by to dobre; takto to nemôže ísť.

— Dívajte sa naň. Pije. Čo to pije?

— Albanu. To je už tretí pohár.

— Štvrtý.

— A najprv pil pálenku.

— Aj v hre bol uprostred ...

— Ale som mu dobre povedala, nie?

Slávnosť sa končila. Gianninin snúbenec spaL Chrápal. Giannina zakričala:

— Tancujeme! Tancujeme!

Dve dievčatá hraly na mandolíne, jeden z pozvaných brnkal na citare. Odtiahli stoličku i stôl >a tancovanie sa začalo. Mladíci si vybrali galantne a sebecky dievčatá; Mauro vzal Kristínu; Niblin išiel po Barborbu a urobil jej, prosiac ju o tanec, smiešnu poklonu.

— Nie, nie, nie, nemôžem, neviem ...

— Nuž a načo si prišla teda? Ty nevieš nič a si ako ostatné. Hrala si tombolu a vyhrala si, hrala si na babu a zasa si bola prvá. A teraz tancujeme; Mauro je so snúbenicou a ty musíš so mnou. Pod'! Giannina ostala stáť. Zaujímala sa o svojho snúbenca; to sa rozumie. Ale Quadrelli, ten chrápal; ani len zvuky citary a dupot tancujúcich nôh ho nemohly zobudiť. Giannina sa napaprčila. Všetky jej priateľky tancovaly, dokonca aj Barborka, tá hlupaňa si našla gavaliera. A o ňu sa nikto nestaral. Zodvihla sa teda, popošla usmievajúc sa k donovi Titovi a slávnostne sa mu poklonila:

— Snúbenec číslo jeden spí; snúbenec číslo dve je hore. Vykrúti ma aspoň on?

Don Tito nerozumel.

— No?

Dievča ho smelo potiahlo za ruku a sucho mu povedalo:

— Poďme tancovať.

— Nie, nie, ja neviem...

— Ja vás povediem ... budem za chlapca ...

A čudná dvojica sa zaplietla medzi ostatné, zatiaľ čo nastal veľký huk, ktorého ako by refrénom bol hlas pani Eunice: — Drahá moja! Drahá! — a výbuchy čudného smiechu slečinky Kristíny: Don Tito a snúbenica Quadrelliho sa točili ako vo mlyne okolo dvojíc, ktoré socialy jedna do druhej a rozplývaly sa radosťou v tom víre a v tom ovzduší vzdychov. Len čo muzika prestala, dvojice zastaly ako na povel, ako čo by skamenely v poslednom pohybe. Iba chvíľku. Potom sa uvoľnily, smialy, začaly rozprávať; voľaktorý sklonil hlavu, aby mu stiekly kvapky potu, iný si zasa pretrel rukou čelo, tretí hľadal hrebeň. Giannina odprevadila svoju slečinku na miesto, poďakovala jej, pekne sa uklonila. Všetci sa smiali a tleskali a pani Eunice hovorila »drahý« aj jemu, kňazovi. — Drahý! Drahý! — A keď Giannina videla, že sa táto hra páči, išla vziať podnos s gaštanmi, podala ho donovi Titovi a usmievajúc sa poznamenala:

— Nech sa páči, slečinka!

Don Tito bol spotený, červený, zničený.

— Nie, ďakujem, nemôžem, nemôžem už ...

Giannina urobila grimasu.

— Dobre vychovaná slečna neodmietne ...

Don Tito si vzal gaštan a poďakoval. Giannina odložila tanier. Potom sa vrátila s pohárikom bieleho likéru. Bol naplnený až po okraj.

— Nie, ďakujem, ďakujem, nemôžem, nemôžem už, — stonal don Tito so slzami v očiach.

— Dobre vychované dievča neodmietne, — odpovedala Kristína a zmizla. Don Tito držal v jednej ruke gaštan a v druhej pohárik likéru; bol na rozpakoch. Ale už ho nikto nepozoroval. Mohol by položiť zákusok na najbližší stôl a aj malý, až po okraj naplnený kalíšok; neodvážil sa však. Vypil na dúšok likér a naraz zhltol gaštanový zákusok; náhle mu blysko niečo myslou. Pohárik sa mu zatriasol v rukách ...

Obrátil sa. Za ním bol Mauro, ktorý sa potichu rozprával s Kristínou. Videl dokonca, ako jej mladík tajne stiska ruku. Osmelil sa a opýtal sa:

— Pro ... prosím, kolko je hodín?

Kristína naľakané vstala.

— No?... poznamenal preľaknutý mladík s pomútenými očami.

— Koľko je, prosím, hodín?

Mauro trasúc sa pozrel na hodinky.

— Tri štvrte na jednu.

— Tri...?

— ... štvrte na jednu!

Donovi Titovi vypadol pohárik z ruky a rozbil sa na kúsky pod stoličkou.

— Chumaj! — dodal mladík.

— Je opitý, — poznamenala Kristína, — dodajúc si odvahy.

Ale nikto nič nespozoroval; len pani Eunice si vzdychla a predstierajúc, že sa díva inde, zašomrala: »Stalo sa«.

XII.

— Nejdeš trochu hore? — pýtala sa Barborka sladkým tónom, keď zastali pred dvermi.

— Nie. Prečo?

— Kam ideš spať?

— Neviem.

— Poď sa podívať na dieťa... Len chvíľku... — nadhodila žena bojzливо so sladkým úsmevom.

— Co to máš za myšlienky, počuj!

— Dúfajme, že bude dobre!

— Dobrú noc.

— Nejdeš?

— Nie, sbohom!

— Dobrú noc!

Barborka ponížená tým odmietnutím a v strachu z čudného tušenia vyšla hore schodmi potme. Stretla na chodbe starenu so svetlom.

— Co je?

— Duša drahá, nuž ale prečo tak neskoro? Už sú tri hodiny.

— Ako sa má, čo je s ním?

— Zvracal...

Vstúpila do izby v úzkosti, zadychčaná a hodila sa na najbližšiu stoličku pri kolíske, lebo to posledné

slovo bolo pre ňu ako slovo smrti, ako by jej trhlo nervy. Dieťa bolo veľmi nepokojné, zívalo, nariekalo, triasly ním akési čudné pohyby, ktoré dodávaly jeho slabému plaču rytmus žalospevu, ktorý nemal konca.

— Vidíte? Vidíte? Zle sa cíti.

Starena nepovedala nič.

— Je mu zle, zle!

Starenka mlčala. Vtedy Barborka pocítila tupý hnev pre tieto chvíle ľadového ticha, ktoré prinášaly aj to, že sa cítila byť znovu oklamaná zatvrdilou nevedomosťou Gabaniny.

— Zle, zle, zle!

Starena ponížene vzdychla.

— Povedzte, povedzte! — kričala zúfale Barborka. — Zvracal? Zvracal?

— Hej, hej... a možno, má aj horúčku...

— Aj horúčku? Bože, Bože! Nuž ale čože mu máme dať? Och, keby som bola zavolala doktora! To všetko pre vás, pre vás ... Vy ste vinná! Ak umrie, vy budete na vine!

— Ale utíšte sa, duša drahá! Len čo sa rozvidní, pôjdem sama pre neho. Všetko urobím pre vás, pre dieťa! Som len úbohá starena ...

Stíchly bez pohybu pri kolíske. Keď sa rozvidnilo, starena vyšla bez slova a vrátila sa o pol hodiny s doktorom Treré, ktorý rád vyprával historky. Keď Barborka začula doktorov hlas, ktorý sa blížil po schodoch, pocítila strach. Bože, Bože! Ten istý hlas mal vyriechnúť niečo o chvíľku, o dve minúty, o minútu, teraz...

— Kdeže je vznešený chorý?

— Sem, sem, pán doktor! — bolo počuť hlas Gabaniny.

— No, dobre... No, už sme tu! Dobré ráno! Toto je mama? Dobre, dobre... A toto je vznešený chorý... No, mladý páňko, len buďte dobrý, buďte potichu, zodvihneť príkrývku.

Tielko ostalo nahé, z ústôčiek vychádzal neprestajný plač; nožičky a ručičky slabo trepotaly, ako by žiadaly pomoc. Napuchnuté bruško bolo popretkávané sinavými žilkami. Doktor Treré potlačil bruško a dieťa zakričalo silnejšie, ako by sa mu zväčšila prerušovaná bolesť.

— Toto dieťa je už dávno choré, — povedal doktor, zatiaľ čo Barborka obzerala jeho okuliare, ako by boly malým doktorským nástrojom.

— Hej, hej, hovorila som... Necítil sa dobre... Všetci hovorili, že to nie je nič, že sú to zúbky...

— Už dávno! — opakoval doktor a zväžnel; potom sa obrátil ku starene a celkom jednoducho jej povedal (ako by sa starena tomu lepšie rozumela ako mladá): Peritonitis tubercularis chronica.

Matka nemohla zadržať hlboký vzdych.

— No? Čože je? — pýtal sa jej doktor s jemným komickým prízvukom.

— Ona sa hneď naľaká, chuderka — ospravedľovala ju starena s poníženosťou úbohých pred doktorom, ktorého vydržovala obec. Doktor Treré starostlivo a dokonale prezrel malého chlapčeka, ktorý bôľne vzdychal, zatiaľ čo matka típla úzkosťou. Končatiny maličkého boly mäkučké a jemnučké, takže klby vyčnievaly z nich ako uzly; hlavička bok neúmeraná, hrdielko vyziable, pery popraskané. Pod uškami mu našiel malé hrčky.

— Hej, hej, má horúčku, — dodal nakoniec.

Odstúpil stranou, napísal si voľačo do zápisníka.

vytrhol list >a dal ho starene, pozdravil Barborku a vyšiel.

Barborka vybehla ustrašená za ním.

— Pán doktor, pán doktor!

— No, čo je?

— Prídete zas, prídete?

Doktor ju uistil, že príde a šiel schodami sprevádzaný starenou. Rozprával vážnejšie ako vtedy, keď šiel hore schodami. Gabanina smutne tušila, že malý Viko je vážne chorý. Možno ho zachrániť? Doktor Treré, ktorý žartovával o všetkom, ešte aj v zlom, krútil hlavou a mal stále okuliare na konci nosa; veru zlý to znak u neho.

— Úbohé stvorenie! — vzdychla starena.

— Prídem pred večerom, — sľúbil doktor Treré trochu dojatý.

Prišiel pred večerom. Chlapec zaspával, dívajúc sa do neznáma. Oči mu meravely. Sem-tam vyšiel mu z ústočiek ostrý zvuk ako by od laku.

— Ešte stále zvracal — povedala Gabanina.

Doktor Treré sa oprel o kolísku, otvoril malému ústa, pozrel mu na jazyk: bol potiahnutý. Chytil mu pulz a držal mu rúčku v prstoch.

Pulz slabol. Zbadal, že zreničky malučkého chorého sa zrazu zmenšily.

— Do čerta! — povedal pre seba.

Barborka zamračená, mlčky ho pozorovala. Tento človek, ktorý ju už nemôže potešiť, je už nepriateľom jej materinského srdca, je jedným z tých, ktorí k nej prichádzali preto, aby jej robili zle, aby robili zle i jej Vikovi. Viko, Viko, úbohý Viko! Nikto ho nemá rád. Alžbeta sa na neho dívala pohľadom, z ktorého sa zračil strach a nevšímavosť zároveň; Mauro nechcel prísť

ani len na chvíľku, aby sa poďíval na neho; stará Gabanina bdela nad ním, opatrovala ho, ale tak, ako by robila každú inú prácu, s drsnosťou stareny, ktorá nepripúšťa citu, jemnosti, keď treba robiť ...

— Nože, no! Prečo ste taká? — povedal jej doktor, tľapkajúc jej dôverne jednou rukou po pleci. — Hore sa, hore, netreba si to tak k srdcu brať. Bože môj!

— Čo je s ním? — pýtala sa Barborka, ako by nebola rozumela jeho slovám, ako by nebola videla to gesto, pýtala sa presvedčivo a bezpečne.

— Dcéra moja, vidíte sama.

— Zle?

— Pozrite na neho!

Barborka ešte raz pozrela na malého Vika; zdalo sa jej, že sa za chvíľu naozaj zmenil. Omamný spánok išiel na neho, zatiaľ čo len ústočka urobily akúsi malúčku grimasu, smiešnu a tichú, ktorá pripomínala nedobre zdržaný úsmev. Nožičky už boly skoro studené, malé ručičky sa už len zriedkavo pohly.

Keď doktor Treré išiel po schodoch, povedal potichu Gabanine, ktorá ho sledovala:

— Nedá sa nič robiť; prišiel zápal mozgovej blany, starká moja.

Zápal mozg....!!!

Doktor pokrčil plecami.

— Úbohé dievča! — vzdychla Gabanina.

Malý Viko žil ešte štyri dni. Jeho mihalnice pokrýl hlien, dýchanie bolo čoraz nepravidelnejšie, prerušované raz dlhšou, raz kratšou prestávkou, bruško mu začalo chladnúť, skrivené ústočka, ktoré sa trochu pootvorily, pomaly nechávaly vypadávať malý jazýček. Záchvevy agónie potriasaly telíčkom, ktoré bolo nemocou vychudnuté na kostru.

— No, len to neberte tak k srdcu! — hovorievala Gabanina s prestávkami, ale len málo presvedčivo, lebo už aj ona bola znepokojená tou strašnou agóniou.

— Ešte viac, ešte viac, — vzlykala matka už bez plaču, stojac pri kolíske bez pohybu ako socha. Rozhodla sa dívať smrti do tvári.

— Hej, hej!

Zamkly. Sedely obe, ani sa nemodlily, ani nepozeraly jedna na druhú. Starena si založila ruky do lona ako gazdiná, ktorá zabudla na dom a na rodinu v tejto chvíli úzkosti a nevedela, či má vstať, aby sa znovu chopila vedenia domu; Barborka ako by tu aniebola. Nevedela nič a nepočula nič; zdalo sa jej, že všetko to, čo teraz prichádza, sa jej ani netýka, alebo ako by sa to dialo celkom v inom svete. Čo vlastne bola tá kolíska? Čo to bolo za dieťa? Bola to kolíska z prútia a v nej bolo dieťa, ktoré umieralo. Ale to dieťa mohlo umrieť aj minulý rok a žena si mohla sadnúť aj minulý rok ku kolíske dieťaťa už umierajúceho. Nuž teda? Jej oči videly iné tváre, iné veci: desať osôb okolo stola, hrajú tombolu, každý má svoje karty, svoje fazuľky, svoje soldy. Bože, aký bol len smutný ten hlas, ktorý oznamoval čísla. Štyridsaťpäť bolo osudné číslo. Či nevyhrala tombolu s číslom štyridsaťpäť? Či jej nepovedala domáca pani, že má šťastie? Potom bola hra na babu. Možno, že nie je príjemné byť uprostred osôb, ktoré sa usmievajú, ktoré premýšľajú a ktoré pozorujú.

Prečo je tento trest, Bože? Čo za maličkosť urobila, že sa na ňu ani nepamätá? Potom tanec. Aj tanec je vec, ktorá znepokojuje. Aká únava! Už ani nevydrží, nevládze na nohách stáť! Ale beda! Ako netancovať, keď je pozvaná do tanca? Ako len urobiť, aby sa odtiahla od poslednej skúšky?

Barborka sa zatriasla, obrátila sa ku kolíske, pozrela do nej. Zbadala, že malá tvár pomaly stráca materinskú krv, stáva sa bledou, voskovou; zbadala, že zrenice sú meravé a bez farby. Pozdvihla oči plné slz, dotkla sa Gabaninej ruky a jednoducho preriekla: Umrelo.

Večer sa ukázaly nevesty: Túlia, Sina a Nelda. Prišli zo zvedavosti do domu starcov. Obliekly mŕtve tielko do dlhých bielych šatočiek od krstu; len ruky a vosková tvár ostaly holé. Kolísku z červeného prútia postavili doprostred izby medzi štyri sviečky. Žlté plamienky sa mihotavé trblietaly.

Medzitým starena odviedla Barborku do druhej izby. Ale úbohá matka nehovorila, neplakala, nepýtala sa na svoje dieťa; mala dojem, že prešla strašným nebezpečenstvom, že sa skoro zázrakom zachránila, že má ďakovať niekomu neznámemu, ktorý jej urobil dobre. Zavzlykala a jej mysl'ou preletely všetky osoby: predstavená, sestra Serafína, Giannina, Kristína, Aristid, Medard, Mauro a Niblin. Všetci sa smiali a držali sa v kruhu za ruky. Hraly sa. A uprostred bol on, úbohý malý kňaz, ktorý nevedel konať svoju povinnosť, lebo bol dobrý, malej duše, ba aj neskúsený: don Tito ...

A ženy, pozerajúc na mŕtveho, hovorily o donovi Titovi.

— Biskup urobí veru dobre, — povedala Nelda svojim tuberkulóznym prízvukom.

— Urobí dobre? Čo urobí?

— Zakáže mu slúžiť omšu.

— Ale čo! To nie je pravda. Neverím tomu.

— Chudák!

Nebolo ani kvetín. Nelda ich hľadala na druhý deň, ale nemohla nájsť nič okrem zelenej myrty a rozmarínu. Vo všetkých dvoroch mali len tieto staré rastliny, ktoré pokrývajú múry, aby poskytovaly chrobáčikom úkryt. Aj v Alžbetkinej záhradke bolo veľa týchto zelín, ktoré pokrývaly veľký múr: Nelda sa uspokojila s najnižšími vetvičkami, ktoré jej poskytla domáca rastlina.

— No, tu sú, — povedala príbuzným, keď sa vrátila. — Iného nič nieto.

— Pre toto stvorenie stačí, — vzdychla Sina, ktorá videla umierať v kolíske tri deti, chlapčeka a dve dievčatká, a urobila už tri venčeky zo zelene.

Nevinná bytosť, — uvažovala Túlia, — nemusí mať nič; ani kvetiny, ani modlitby. Pán ju zavolá a musí ísť.

— Odchádza, odchádza, — dodávala malá suchotinárka a začínala ohýbať vetvičky, aby urobila venček.

— Pssst! Matka!

Prišla matka. Mala ponížený úsmev na tvári, úsmev smutný, ktorý chcel povedať: Nestarajte sa o mňa, nebojte sa, že ma musíte potešovať. Môžete sa ďalej rozprávať. Sina vstala, podala jej stoličku, vzdychnúc pritom. Prinútila ju, aby si sadla. Druhé sa tvárily, ako by boli zaujaté venčekom a vetvičkami, ktoré spájaly lesklou čiernou niťou. Prvý venček tak uspokojil Neidú, že sa nemohla zdržať, aby ho neukázala Barborke s veselým úsmevom.

— Pekný, však?

— Áno, ďakujem ...

Prv, ako mali prísť vziať mŕtveho, dva druhé venčeky boli hotové a Sine prišlo na um niečo zvláštneho: nepovedala nič, len vošla do izby stareny, do izby, ktorá bola plná všakového haraburdia, a vzala niekoľko

papierových kvetín, ktorých tam bolo sem a tam veľa narozhadzované; potom bez slova, s pohybom štyridsaťročnej ženy, ktorá sa však zdá byť päťdesiatročnou, popripínala umelé kvietky drôtenými hviezdčkami po čerstvých vencoch.

— Podívajte sa... podívajte sa... Pekné, však?

Prišly dve ženy s marami a položily na ne rakvičku s úbohým Vikom.

VIII.

Vzala si staré, biedne šaty, ktoré mala pred pol-druha rokom, keď odišla z údolia; myslela, že tak uká-že smútok za svojím dieťaťom. Celý večer sedela pri kolíske na starom mieste bez slz a bez vzdychov. Ryt-mus starej uspávanky ju utišoval a zdalo sa jej, ako by okolo toho prútia poletovali slová:

Hajaj, búvaj, hajaj, búvaj...

Gabanina prišla k nej, aby ju trochu potešila.

— No, len si to tak neberte k srdcu... A mne zo-mrelo päťoro detí. No, len sa hore ... Budete dnes ve-čerať s nami. Viete, kto ma poslal po vás? Starý Pavoll Chudák starec ... ľutuje malúčkého aj vás a ani to len na sebe nedal znať! Nože, Barborka, uspokojte ho, chudáka starca!

— Nie! Nie! Opakovala stále Barborka a záporne kývala hlavou. Ona musela ostať pri kolíske, čakať po-lošero, tmu a dať sa unášať uspávkou toho žalospevu,, ktorý bol skoro bez smyslu... Ale starena nechápa-la...

— Mám zavolať Maura?

— Nie, nie, — odpovedala Barborka, otvoriac ži-vo ústa po prvý raz. Starena vzdychla.

— Ten chalan sa ani len neukázal. No, všetci chlapi, kým sú mladí, sú, dcéra moja, rovnakí.

Nasledovalo dlhé ticho. Barborka sa ani nepohla; starena rozmýšľala. Bolo to Maurovo dieťa? Nie. Iný mal prísť, nech je to ktokoľvek. Možno, že Barborka zabúda na svoju opustenosť a na urážku a myslí na toho iného, ktorý bol otcom dieťaťa.

— Počujte, keby som tak išla zavolať Niblina?

— Pre Božie rany, len to nerobte, Gabanina, nerobte mi to! Nie! Vstala s očami rozšírenými od ľaku a so sopnutými rukami, ako by prosila. Nie, nie, nie! Potom si znovu sadla na stoličku a zdalo sa, že slzy hnevu a hanby na chvíľu nahradily v materinských očiach slzy bolesti.

— Upokojte sa, dcéra moja! Úbohé dievča, upokojte sa! Nechcete nikoho, však! Chcete byť sama? No, pôjdem preč aj ja!

Barborka zas ostala sama. Prišiel večer, prišla noc, prišlo ticho. Všetko spalo, všetci spali. Vtedy ona vstala, zapálila jedno z tých lacných svetielok, ktoré osvetľujú sväté obrázky a privolávajú súčasne spánok.

Svätá na skrinke jej odpovedala svojím voskovým úsmevom; ale kolíska bola prázdna. Ostávala bolestná a sladká ozvena starej uspávanky... Hajaj, búvaj, hajaj, búvaj... V materinskom srdci ostávala bolestná otázka, ktorá sa ozývala ako refrén: »Čo budem robiť? Kam pôjdem?« Dívajúc sa uprene na úsmev svätej mučenice Barborka nahlas povedala: Kam pôjdem? Kam? Nijaká samota nebola strašnejšia, ako tá, v akej ju zastihla smrť Vikova, nijaké nebezpečenstvo nebolo hrozivejšie, ako to, ktoré hrozilo všemocnou prítomnosťou Niblinovou, teraz už nevyhnutné. Bolo treba teda odísť, utiecť? Kam? — a odpovedala silným vý-

krikom, ktorý trhol všetkými údmi jej tela a zatriasol ju sladkým a vzrušujúcim pocitom:

— Mama, mama, mama!!!

Jej matka, tichá a apatická bytosť, ktorú ona opusťtila, aby šla za neznámym mužom, bytosť, ktorej hlas, tvár, srdce, meno pomaly už zabúdala, povstávala teraz v jej duši, v jej pamäti, privolaná úzkostlivo vo chvíli bolesti.

— Mama! Mama! — stenalo srdce úbohej. — Ako som mohla na teba zabudnúť? Prečo som ťa nemala rada? Prečo som ťa nevolala pri svojom malom umierajúcom?

Hľa, hľa, kam ísť? Kam utiecť! K nej, k mame. Tichá bytosť by jej otvorila dvere chyže, povedala by jej jednoducho: Vojdi!

A všetko by sa bolo skončilo; tá čudná dedina by pre ňu už nejestvovala, tí čudáci by boli pre ňu ako figúrky dlhého nesúvislého sna, z ktorého si už len hmlisto pamätá súhrn posunkov a záchvevov na nejasnom pozadí. Znovu vidí matku, vidí nízky domec, ktorý bol azda najbiednejší v celom údolí, domček so slamenou strechou, ktorá siahala až na zem; vidí zasa dlhé údolie, strácajúce sa až na hranici horizontu, kde sa nebo snúbi so zemou a tvorí ohromné jazero, z ktorého sa vynárajú ako kolíky malé chatrče a stromy, stojace dolu hlavou v zrkadle vody. Vidí zasa popoľavé nebo, ktoré sa s časom na čas vyjasní. (A sladké ticho domova rozpráva o nežnosti a pokoji ako spev škovránka, lietajúceho vo výšinách nad oráčom.) Vidí, ako sa vodné vtáky klžu pomedzi tamarišky a trstie, ba vidí aj tie čudné kvety údolia, divé narcisky so šafránovým kalíškom, biele vodnaté kvietky, dlhé kosatce, bojzlivé mimózky, ktoré hanblivo zatvárajú svoje

kvietky. Cítila sa znovu vidiečankou s dvoma ovečkami po boku; kliesnila si cestu z tamariškového hája, po medzi tŕstie, preskakovala kríky alebo veiké drevá, driapala sa cez hrádze posiate tvrdým ihličím, išla do veľkých jám, kráčala po doskách, ktoré slúžily ako mostik, išla vedľa radu topoľov, ktorých kmene boli posiate bielymi šupinami, ba dochádzala až k vyschnutému potôčiku, kde si chlapi rozkladali oheň z tŕsti alebo si pospevovali krútiac koliesko brúsa. Ona bola malou pastierkou, ktorá mala pri sebe svoje dve ovečky s bielo-čiernou vlnou — dve priateľky.

Mama pracovala v chatrči. Chuderka mama! Vedela robiť všetko. Plietla a opravovala stoličky alebo ich ovíjala vŕbou a lykom; robila metly a metličky pre sedliakov, ktorí bývali na konci údolia; opravovala drôtom porozbíjané hrnčeky a misky.

Chuderka mama! Koľko ráz povedala, že toto je jediný jej spôsob, ako žiť. Ako len musela pracovať vo svojej chatrči medzi slamou a tŕstím, naklonená nad trojnožkou! A veru nič viac nemala ako tú biednu chatrč a dve strakaté ovečky. Aj ju nechal opustenú, tichú mamu, silnú a kostnatú ženu, ktorá šila železnou niťou: nechal ju poľovník, jeden z tých, ktorí nosia žlté šály a vlnené kabáty, tak ako Mauro, ako Niblin ...

— Mama, mama! — zavolala ešte raz sklúčená duša. — Ako som mohla na teba zabudnúť? Prečo som si nespomenula na teba? Prečo som ťa nemilovala? Mama, prečo som ťa nemilovala? A Barborka, v týchto dumách pohrúžená, čakala čosi a stála v tej tmavej, tichej izbietke, kde už ničoho nebolo, kde už všetko bolo mŕtve. Plamienok ešte osvetľoval sem-tam nejaký rámček, sklo pohárika, alebo dvierka nábytku, aureolu svätej; ale ona už nič nerozoznávala, nič nevi-

dela. Cítila sa, ako keby ju boli hodili tam, aby ju zbavili všetkého, aby ju oddialili od všetkých. Cítila sa, ako by musela prebdiť takto všetky noci, bez spánku, bez skutočného života, ako by mala čakať jedinú vec, ktorá je tam za sklom: svitanie. Len trochu svetla, len záblesk, ktorý by sa ledva dotkol skla, ktorý by ledva ožiaril vankúšik, ktorý by len trochu ostal na očiach bez spánku, ktorý by ledva ožiaril bledosť izby, ktorý by pomaly prenikol do duše, ako záchvev svetla, lúč, rozptýlenie tieňa, oživenie bezduchých vecí: svitanie. Hľa, hľa, už je tu. Barborka to zacítila na svojom tele, ľahký záchvev túžby a chladu. Svetielko lampôčky bledlo ako hviezda. Kryštálové sklo lampôčky sa trblietalo. Vstala, poobzerala sa okolo a uprela oči na nočný stolík... Ach. knižočka Alžbetkina, peniaze, ktoré vyhrala na tombole u pani Eunice! Veru, nič nebolo jej v tej izbe, okrem Alžbetkinej knižky a okrem dvadsiatichsiestich soldov, ktoré vyhrala. Osud dal pospolu všetko, čo jej bolo treba na tej jej bolestnej a zasmušilej ceste: bohatstvo viery, lásky a peniaze. Urobila pár krokov, zastala pred sochou svätej, zastala trochu pri kolíske z prútia, pobožkala plačúc vankúšik, ktorý cez toľko nocí až do smrti opatroval hlavu jej Vika, zatvorila oči a načúvala.

— Hajaj, búvaj, hajaj, búvaj...
Utekla, potláčajúc v sebe plač...

TRETIA ČASŤ

Dedinka bola pustá. Lahké, sladké povetrie bolo naplnené belosťou striebrišného nádychu; svetlo začalo pomaly prenikať z východu do kraja; bolo ešte panenské, čerstvé, bez prachu, nečistoty. Barborka prešla k mostíku, zastala a pohľadom objala celú dedinu; dedinu čudákov a dedinu čudáctiev; pozrela na kanál, na ktorom nebolo ani jednej bárky a plavidla. Voda, celkom sivá, stála, no občas ľahký príboj ju donútil, že sa sotva viditeľne rozvlnila v slabom svetle.

— Sbohom, sbohom! — zavolala v duši, ktorú nijaká urážka, nijaké sklamanie nemohlo otráviť; a ten pozdrav bol pre všetkých a pre všetko, ba aj pre vzdialených: pre Alžbetku a tiež pre ... ďalekých: pre Vikä•••

Pokračovala mlčky v ceste, tuho pritláčajúc na prsia sivú viazanú knihu »Nasledovanie Pána nášho Ježiša Krista«. Po kanáli vedľa prešla lodička, naložená štrkom. Akýsi vták preletel, ľahko zakývajúc krídlami, ponad trstinu a potom zmizol. Cesta bola smutná, unavujúca, šedivá a na jednej strane sa končila nábrežím, morom. More sa jej čím ďalej tým viac približovalo. Mŕtvu a nudnú nehybnosť naraz prerušil oblak, ktorý najprv vyzeral ako hrášok, zväčšoval sa pomaly

a slávnostne: ohromná plachta, popolavý a naružovelý lichobežník, plný vetra a slobody nad dechtom napustenou lodičkou. Priblížil sa, zakryl veľkú časť neba, vrhol tieň na cestu, zakryl slnko, ktoré sa práve bolo ukázalo, sledoval cestu ženy, prebehol ju, preťal jej cestu a nakláňal svoje okraje až k priekope popred jej oči.

Barborka sa nezastavila; zastala len potom, aby si odpočinula, keď sa dostala k žltej hrádzi, ktorá prechádzala pozdĺž priamej a umazanej čiary koľajníc.

Sem-tam vyrastalo husté krovie, zelenkavé tnie a agáty, husté a pichľavé. Dve čiary železnice sa preplietali pomedzi štrk, vyrastajúc nad okolie, a pomaly mizly v diaľke, zmenšovali sa a strácaly v nekonečne.

Prešli dvaja mladíci na tandeme. Jej sa zdalo, ako by tí dvaja ľudia, tí dvaja priatelia boli Mauro a Niblin. Niblin bol napredku, tučný a vydychujúci; Mauro bol vzadu, ironický a zamyslený, štyri nohy sa točily rytmicky okolo kolies a zdalo sa, že sú to dlabky nejakého čudného a krívkajúceho zvieratka, ktoré beží bez toho, že by sa dotklo zeme, po stopách miznúcej koristi. Náhlý záchvev, ako by preľaknutie ovládlo srdce Barborky. Vzchopila sa, vstala a dala sa do behu bez cieľa a bežala, kým nedošla k pár domčekom so slamenou strechou, nad ktorými ako na stráži stála malá, spálená a preriedená pineta. Tandem zmizol. Klesla pod strom a čakala, kým sa jej srdce utíši.

Ale jej srdce ešte stále kričalo: boly to hlasy, ktoré hučaly v jej ušiach bzukotom blízkeho čmeliaka alebo tlkotom kolies vzdáľujúceho sa vlaku; boly to vyzývavé hlasy, niekedy aj utlačujúce, niekedy premiešané slzami, živé výrazy bolestnej ľudskosti, ktorá nemôže seba a samu umlčať. Mala i pocit strachu. Ten nesmie-

riteľný pocit, ktorý toľko ráz uchvátil jej srdce a ktorý ju urobil pasívnou pred ľuďmi a vecami, to smutné zlo, ktoré prijímala bez odporu — odporu, ktorý sa niekedy zjaví na perách a na očiach nevyliciteľných — teda tento pocit uchvátil jej telo, držal ju ako v pazúroch a nedovolil jej ani ľahký záchvev, pociťovanie, vzchopenie sa, myšlienku. Až nakoniec sa predsa spamätala. No nevstala. Kde bola? Malé chatrče so slamenou strechou sú predsa tie isté, ako tie, čo sa odzrkadľovali vo vode malého prístavu. Aj pínie sú tu, i krovie a tamarišky, ktoré ukazovali cestu popri mori! A more je iba na pár krokov od nej za jej chrbtom a tá ohromná plachta, žltoružový lichobežník nasleduje ešte stále dechtom napustenú lodičku, ktorá smeruje ku brehu. Kde vlastne je? Kde je?

Zaznela sladká a smutná muzika a naplnila vzduch. Rozliehala sa medzi nebom a zemou, ako sa rozlieha uspávanka medzi kolískou a povalou. Sladká lahodnosť letela z nekonečného belasého neba na chatrče, na borovice a na všetky veci. Verklík hral, spieval. Postavili ho v malej, chudobnej dedinke a čierny človek krútil rukoväťou. Ženy stáli pred bránami; deti bežali k nástroju; prestrašené vtáky vzletovali.

Muzika bola veselá i smutná; alebo spievala elégiu spomienok, alebo mala rytmus dajakého tanca. Isteže, ten nástroj mal srdce, veľké srdce, ktoré poznalo trpkosť a úzkosť ľudí. Hovoril: »Keby ste vedeli, koľko som sa nachodil, bratia moji! Prešiel som a natrpel som sa viac ako vy s týmto čiernym človekom, ktorý krúti rukoväťou. Mesiac nám toľko ráz svietil v studených nociach, keď domy a maštale sú pozatvárané a priekopy sú plné vody. Vy ste spali a nemohli ste si myslieť na

nás. Ale ja na vás nezabúdam, bratia moji; viem, čo si myslíte, viem, čoho sa bojíte, poznám vaše spomienky, malé tajomstvá, ktoré nesveríte nikomu a na ktoré si ani vy sami niekedy nespomeniete. Ja viem, akú cenu má ten malý peniaz, ktorý dáte čiernemu chlapovi, čo krúti mojou rukoväťou; viem, ako vonia kvietok, ktorý ste odtrhli pri plôťiku z melanchólie. Všetko toto viem, bratia moji, a preto spievam a plačem ...»

Barborka vstala. Aj ona načúvala slovám verklíka, čo aj k nej už prichádzaly zďaleka; dívala sa na chlapa, ktorý krútil, sladko pozerala na neho, poznávala ho, pozdravila ho. Sladký a hlboký vzdych sa vydral z nej a to ju povzbudilo k životu, k súcitu. Nebolí chudáka verklikára ruka? Krúti, krúti... A nebolia ho ešte nohy, veď sa toľko nachodí? Kto je to? Kam ide? Chodí len preto, aby malučké dediny naplnil zvukom hudby? To je jeho remeslo, to je jeho život? Možno, že mu Boh doprial taký život, aby žil pre dobro dediny? Aha, detičky tleskajú ručičkami; ženy sa usmievajú a kyvkajú hlavami, ba aj vtáčiky sa vracajú, lebo už nemajú strach. Prvý peniaz padne k podstavcu nástroja, druhý ... tretí... ešte jeden ...

A verklikár a nástroj sa pohli. Barborka sa zatriasla pod borovicou. Triasly sa jej prsty; potom hľadaly peniaz, stisly haliernik zo zeleného kovu, potom hodily ho na cestu ako kvietok. A na ceste, tak ako kvietok, ostal peniaz zo zeleného kovu.

Čisté, teplé svetlo slnka, ako by tekuté, napĺňalo lúčami kanál, ktorý oddeľoval les a predlžoval tieň až k boroviciam s peknými, viacfarebnými šupinovitými kmeňmi. Cesta viedla priamo ďalej, zaprášená, plná lesknúceho sa štrku, a predlžovala sa, kým ne-

zmizla za horizontom. Ona kráčala spokojne, istá sama v sebe, istá v ceste. Prešiel voz, ťahaný párom volov, ktoré s námahou ťahaly ťažký náklad uhlia.

— Dobrý deň, dievčatko! — zakričal voliar.

— Dobre idem do Tramuschia, však! — pýtala sa Barborka s takým úsmevom ako v rozprávke, keď dieťa stretne hnusného a mocného chlapa.

— Do Tramuschia? Čo je to za dedinu?

— Je blízko údolia ...

— Tak to ešte musíš pokročiť, dcéra moja!

— Koľko je hodín?

Voliar si podvihol klobúk a pozrel na slnko...

— Bude už jedenásť, dcéra moja.

Barborka prešla. Medzi novými borovicami, ktoré mali už hrubšie kmene a hustejšie ihličie, sem-tam bolo vidieť chatrče. Ona prešla, lebo tie chatrče jej pripomínaly zabudnutú dedinu, pozrela na košaté stromy, ktoré sa až tam v diaľke horizontu strácaly v bledej hmle, vychádzajúcej z komína vlaku, ktorý uháňal do diaľky.

Samota, tichosť, jemné povetrie, čerstvé svetlo, stojatá voda, šumenie lístia vŕb ako by vlievaly do duše pútničky pokoj, harmóniu, útechu. Nebola ustatá; zdalo sa, že dlhé bdenie, bolestné a zbytočné utrpenie jednej noci nezanechaly ani len stopy oslabenia v jej krehkých údoch; zdalo sa, ako by si po určitej vzdialenosti ešte zaumienila zrýchliť krok a pred slnkom dňa dosiahnuť cieľ svojho putovania. Ako všetci tí, čo putujú, tešila sa svojej odolnosti a dívala sa za seba na vykonanú cestu a cítila radosť, keď sa strácala v prachu, v nekonečne ... Prešiel druhý rozheganý vozík, ťahaný koníkom a somárom. Barborka sa priblížila ku

chlapovi, ktorý viedol za uzdu zvieratá, a ako by jej naraz vhupla do hlavy myšlienka, pýtala sa ho:

— Dobrý človek, kam idete?

— Ech — somár, — dodal povozník a obrátil sa k smutnejšiemu z dvoch ťahajúcich, — kde ideme? Povedz to ty tejto žene! — Somár nezarehtal.

— Keby ste ma vzali na ... — nadhodila bojzливо Barborka.

— Kam idete?

— Idem do údolí, ku kopaniciam ... Ak idete trochu tou cestou ... Dám vám na pálenku ...

— Dobre, na pálenku! Poriadne dievča! Podťe sem! Potom vám poviem, keď zmením smer. No, hore sa! Teraz si sadnem aj ja. Porozprávame sa trochu... Ej, na pálenku bude!

Bol to čudný chlap, od pása nahý, s tvárou opálenou do bronzová, ale sploštenou ako tekvica. Na tvári boli zreteľné dve bystré oči so sivými zrenicami a nad očami mal dva husté oblúčky ryšavého obočia. Vyskočil na voz k Barborke a zapráskal bičom. Čudný povoz sa dal do behu!

— Dobre! Výborne! Podťme! La-la-la-la-la!

Pes v diaľke zaštekal. Slnko sa už zatiahlo. Drsná, tvrdá cesta spôsobovala škrípanie kolies s tým tupým ia neprestajným, nepríjemným zvukom.

La-la-la-la!

...

Ohromný, okrúhly horizont ju obkľučoval ako veľký kruh, ktorého ona bola stredom: jediná bytosť v samote. Stromy sa akosi tratily, bolo ich menej, stávaly sa menšími a jasnejšími; len sem-tam nejaká skupinka ostávala, sem-tam bolo vidieť azúrovo zafarbenú mláčku, nebo sa otváralo, ako by more malo byť blízko,

planinka sa stávala zelenšou a naznačovala, že v jej lone možno nájsť aj stojaté vody.

Začína sa jej kraj.

Zastala. Obzerala sa okolo. Od nej vychádzaly chodníčky a kanáliky, strácajúc sa niekde vo vzdialených hmlistých bodoch; žltý porast s hrdzavou trávou sa triasol pri potôčiku, ktorý sa strácal v zlatom svetle zapadajúceho slnka. A voda bola čím ďalej tým mútnejšia, zelenšia, pomalšia, posiata všelijakými špinavými rastlinami a mútnou penou; potom sa stala zreteľnejšou, sem-tam úplne lesklou, priesvitnou ako kryštálové sklo, ktoré odráža vo svojom zrkadle ako by nakučeravené vlasy voľajakej sirény, pochovanej na dne porasteného jazierka. Keď tak kráčala, zdalo sa jej, že musí čomusi načúvať. Voda rozprávala svoje tajomné slová, prerušené kedy-tedy tragicky pôsobiacim tichom, a vysielala svoje melódie. Ona sa na ňu dívala celkom ustrnutá a zdalo sa jej, ako by sa jej noha vnárala do tej vody a ako by ostala v tej zelene, v úkladnej krútnave...

Tam, za tým okrajom v hmlistej diaľke sa rozprestiera jej kraj. Vzdychna. Viac ako očami vnímala svoj kraj celou dušou. Kraj ležiaci v čudnej tóni stojatej močariny. Z bahna sem-tam poliateho kalužou vody vyrastaly hrubé trstiny s vysokými stopkami a navrchu so zaprášenými listami. A dolu pri koreňku tisíce lesknúcich sa kamienkov, tisíce žiariacich diamantov: voda, ktorá sa leskla v slnku, odpovedala svetlu slnka vlastným svetlom.

Prišla k plavidlu, priviazanému železným povrazom o breh. Plavidlo slúžilo ako kompa. Nablízku boli dve lodičky spojené doskou; na doske bola postavená chatrč, celá z dreva, v ktorej býval prievozník.

— Hej, chcete na druhú stranu, vy tam?

— Hej, hej, dobrý človek!

Prešla na kompu, ktorá ju previezla na druhý breh rieky.

— Koľko som dlžná, dobrý človek?

— Dva soldy.

Zaplatila a pokračovala v obťažnej ceste vedľa radu zelenkastých vrb, už trochu sivých, a zdalo sa jej, že prekročila hranicu, ktorá ju oddeľovala od cudzieho kraja, od nepriateľa, od sveta.

Ale utešovala sa, lebo okolo nej bolo tajomné ovzdušie, nekonečno, šepot posledného svetla: tichosť.

Nebolo to ticho smrti a bolesti, ktoré prichádza k nám s udalosťami a osudom a prináša so sebou osudný vánok, studený a mučiaci; bolo to ticho, ktoré patrilo jej, bolo to jej vlastné ticho, v ktorom ona a jej duša plakaly sladkým plačom. Bolo to ticho, ktoré sa chvelo až na dne jej bytosti a zároveň i na vrcholku jej bytosti, bolo nad nevyskúmanými výšinami. Ona žila skoro stále mimo svojej duše a nepochopila samotu, ak len nebola oživená bytosťami a vecami. Teraz, keď sa dostala na druhý breh života, jej cit ľudskosti pozdvihol ťažký závoj hmoty; prvý raz sa cítila bytosťou čistou a plnou lásky.

— Alžbeta! Viko! — zakričal jej vnútorný hlas. — Vy ste mi dali silu života, silu myslenia a silu modlitby. Alžbeta, ty si ma priviedla a ukázala mi túto cestu.

A pomyslela si na slová nášho Pána, ktoré jej opakovala novicka v ten sladký jarný večer pri tých voňavých kvetoch:

*»Nie je sluha väčší ako pán. Prenasledovali mňa, budú prenasledovať aj vás. Budete na svete v úzkostiach; ale dôverujte! Ja som premohol svet.**

Ona nepremohla svet, ani Tudi, ani seba samú, ale sa naučila milovať, modliť a trpieť. A nebola nehodná svojho Pána.

Svetlo bolo pohltené popolavým súmrakom. Ostával iba lesk a žiara malého otvoru na nebi medzi obláčkami, kde plával ligotavý jemnučký prášok, ktorý ako by bol ožiarený požiarom hviezd.

